

การศึกษานิทานชาวนาน คำบลดจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์

บทคัดย่อ

ของ

ยุพดี จรรย์ยานนท์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

บทคัดย่อ

การศึกษานิทานชาวบ้าน คำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์

คำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นอำเภอที่มีคนพูดภาษาส่วยมาก การศึกษานิทานชาวบ้านในคำบลนี้ช่วยให้เข้าใจลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดี การศึกษานิทานชาวบ้านจอมพระมีความมุ่งหมายจะรวบรวมนิทานชาวบ้านและศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เห็นลักษณะทั่วไปของชีวิต วัฒนธรรมตลอดจนค่านิยมทางสังคม เพื่อชี้ให้เห็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นนั้น นอกจากนี้ยังมุ่งหมายที่จะ เผยแพร่คุณค่านิทานชาวบ้านในท้องถิ่นนี้ได้ เป็นที่รู้จักแก่ผู้สนใจทั่วไป ผู้ศึกษาเชื่อว่าประโยชน์ที่จะได้รับคือ ความรู้ ความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับชีวิต วัฒนธรรมตลอดจนค่านิยมในท้องถิ่นนี้ซึ่งจะเป็นแนวทางให้กับบริหารพิจารณาสร้างแนวทางการปกครอง พัฒนาการศึกษาและเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น

ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลนิทานโดยการบันทึกปากคำจากวิทยากรคำบลจอมพระ แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นตัวอักษรตามสำเนียงของท้องถิ่น ในกรณีที่ใช้ภาษาส่วย ได้แปลออกเป็นภาษาไทยคำต่อคำ

นิทานที่รวบรวมได้มี 53 เรื่อง แบ่งตามสารัตถะตามระบบครุฑสี่ของ สตีท ทอมสัน (Stith Thompson) ได้ 13 หมวด

ผลการศึกษาพบว่า นิทานชาวบ้านได้แสดงให้เห็นสภาพชีวิตของสังคมเกษตรกร ค่านิยมทางสังคมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนา และมีความเชื่อทางไสยศาสตร์ในอภิปิศาจ เมื่อเปรียบเทียบกับสภาพชีวิตปัจจุบันแล้วจะปรากฏความเปลี่ยนแปลงทางลักษณะสังคมไปบ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะการผสมผสานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมส่วนกลางของประเทศมีมากขึ้น

สรุปความสำคัญของการศึกษานิทานชาวบ้านตามบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ในครั้งนี้ได้ว่า นิทานชาวบ้านเป็นการบันทึกสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยมทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีของคนสมัยก่อน อาจกล่าวได้ว่า นิทานชาวบ้านเป็นแหล่งรักษาไว้ซึ่งมรดกอันล้ำค่าของชาติ

A STUDY OF FOLKTALES IN TAMBOL CHOM-PHRA
AMPHOE CHOM-PHRA, CHANGWAT SURIN

AN ABSTRACT

BY

YUPADEE CHARANYANANDA.

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1979

Abstract

A Study of Folktales in Tambol Chom-Phra,
Amphoe Chom-Phra,Changwat Surin.

Tambol Chom-Phra,Amphoe Chom-Phra,Changwat Surin is a region where Kuy or Suay language is widely spoken by indigenous population.The study of its folktales will help understand aspects of its sub-culture.The purpose of this study is to collect narrative folktales of Tambol Chom-Phra,the analysis of which on aspects pertaining to ways of life,local culture and social values will help project local identity.It is hoped that the knowledge and understanding of the latter may serve as a guideline to administrators for the planning of local government and educational and economic development of the region.

The tales were collected and recorded on a taperecorder from informants residing in Tambol Chom-Phra.These tales were transcribed verbatim on paper.In case of those narrated in Kuy,they were translated literally,and placed side by side, line by line,for comparison.

Fifty three tales were collected and classified according to motifs.Consultation with Stith Thompson's system of Motif-Index led to 13 classified motif groups.They were analysed and annotated.

The findings show that the collected folktales reflect an agrarian society whose social values stem from Buddhism;and

that remnants of the beliefs in animism and the supernatural are still in extant. The findings also suggest that acculturation between local and central culture will affect the culture of Tambol Chom-Phra to a certain extent. As for the tales themselves, they record ways of life, social values and customs of bygone generations; hence, they are means through which local cultural inheritance is preserved.

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาปฏิญานพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปฏิญาการศึกษามหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒได้

.....คุณหญิง อรุณรัตน์..... ประธาน

.....คุณ อรุณรัตน์..... กรรมการ

.....คุณ อรุณรัตน์..... กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญาบัตรฉบับนี้สำเร็จได้เพราะผู้ศึกษาได้รับความเมตตาจากศาสตราจารย์ กุหลาบ มลลิกมาส ผู้กรุณาว่าเป็นประธานกรรมการควบคุมปริญญาอย่างเต็มที่ และได้กรุณาเสนอแนวคิดเห็นในการค้นคว้านี้ตั้งแต่ต้น อาจารย์ผู้เป็นกรรมการควบคุม ปริญญาบัตรอีกสองท่านคือ อาจารย์พิรุณ มลิวัดย์ ได้กรุณาให้คำแนะนำด้านภาษาถิ่น และอาจารย์ปราวณี ขวัญแก้ว ได้ให้ความเมตตาแก่ผู้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในด้านความคิดเห็น การตรวจค้นฉบับ และคำกล่าวกำลังใจ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ ทั้งสามท่านไว้ ณ ที่นี้

ในด้านการรวบรวมข้อมูล การเรียบเรียงและการจัดพิมพ์ปริญญาบัตรนี้ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านทั้งหลายที่มีส่วนช่วยเหลือในการศึกษาเรื่องนี้ทุกท่าน นอกจากวิทยากรที่กล่าวนามในบทที่ ๒ ของปริญญาบัตรฉบับนี้แล้ว ยังมีอีกหลายท่าน กล่าวคือ นายบรรยง จรรย์ยานนท์ ผู้ให้ที่พักอาศัย อาหาร ยานพาหนะ และเอกสาร ค้นคว้า นางชม สวันตรัจน์ นายประสพ จงอุตสาห์ และนายสุพิทย์ จรรย์ยานนท์ ผู้แนะนำวิทยากร และนำผู้ศึกษาไปเก็บข้อมูลในหมู่บ้านต่างๆ นายวรเชษฐ์ สุขแสง และนายภาณุวัฒน์ สุขแสง ผู้ช่วยเก็บข้อมูลนิทานบางเรื่อง และช่วยถอดความภาษา ส่วยในข้อมูลบางเรื่องเป็นภาษาไทย นายพิชิต สุนทร ผู้เขียนแผนที่ประกอบข้อมูล นายนิพนธ์ มณีกรรณ นางสาวพิศมัย จอมสวรรค์ ร้อยโทครรชิต จินณาสา และ นายบัคท์ จรรย์ยานนท์ ช่วยทางด้านการพิมพ์ และนางสาวรังรอง คำนศิริระวานิชย์ ช่วยอนุเคราะห์ด้านการอัดโรเนียว

สุดท้ายนี้ ผู้ศึกษาขอขอบคุณนายวาสิษฐ์ จรรย์ยานนท์ ผู้ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ศึกษาตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษานี้

ยุพดี จรรย์ยานนท์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ 1
	✓ ภูมิหลัง 1
	✓ ความมุ่งหมายในการค้นคว้า 11
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้ารวบรวม .. 12
	✓ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า 12
	✓ ข้อตกลงเบื้องต้น .. 13
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ 13
	เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง 16
	✓ วิธีดำเนินการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล 24
	การจัดกระทำข้อมูล 25
2	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่และวิทยากร 26,
	สภาพภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ 27
	ประวัติจังหวัดสุรินทร์ 32
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำบลจอมพระ 38
	ความรู้เกี่ยวกับชาวบ้านจอมพระ .. 44
	วิทยากร 53
3	การถ่ายทอด การจัดประเภท และการวิเคราะห์เนื้อหา 56
	การถ่ายทอด 56
	การจัดประเภทเนื้อหา 57
	การจัดสรรชนิดสารัตถะเนื้อหา 58
	การวิเคราะห์เนื้อหา .. 58
	หมวด A สารัตถะเกี่ยวกับการสร้างโลก ธรรมชาติ
	ของโลก กำเนิดชีวิต สัตว์ พืช ฯลฯ 59

พญาคันคาก	60
ทำไมช่างหัว เป็นร่องและทำไมจึงมีความยึกย่อง	68
ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน	71
หมวด B สารัตถะที่เกี่ยวกับสัตว์	78
งูเหลือม	79
หมาจิ้งจอก	81
ตำนานปราสาทเกาะเกียบ	86
หมวด F สารัตถะที่เกี่ยวกับเรื่องมหัศจรรย์	89
ปราสาทจอมพระและหนองคู	90
หมวด G สารัตถะที่เกี่ยวกับปี่สาจ รากษส พ่อมดหมอผี	96
คาพรานตี	97
หมวด H สารัตถะที่เกี่ยวกับการทดสอบ พิสูจน์	101
คนมีปัญญา	102
เรื่องของกรรมคา	106
ท้าวเห็นอ้ม	108
เศรษฐีหาลูกสะใภ้	117
ปริศนาสอนลูก	119
หมวด J สารัตถะที่เกี่ยวกับคนฉลาดและคนโง่	121
เข่าชี้เกียด	122
คนคือกัน	133
พรานคืนศีล	136
รู้เท่าทัน	139
ลิงกับฆ้อง	141
หลุมทอง	146
เต่ากินทอง	149

คนไม่เคยเข้าวัด	152
เชียงใหม่	154
หมวด K สารัตถะที่เกี่ยวกับการดลวงหรือกลวง	161
หอยกับกระต่าย	162
หมวด L สารัตถะที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโชคความ	165
คนรักลูก	166
หมวด N สารัตถะที่เกี่ยวกับโชคเคราะห์และพรหมลิขิต	169
นางอรพินท์	170
โสรัจ (โสวัตถ์)	177
หมวด O สารัตถะที่เกี่ยวกับการให้รางวัลและการ	
ลงโทษ	192
คนไม่รู้ภาษา	193
ฝึกฝน	195
เรื่องสุนัข	200
คนปากเก่ง	204
พ่อค้าขายควาย	205
หลวงตาตระหนี่	207
จันทโครพ	209
หมวด T สารัตถะที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ	211
นางระบำ	212
ย่านเสียดังจะ	221
หมวด U สารัตถะที่เกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต	224
ชื่อไม่เป็นมงคล	225
หมวด X สารัตถะที่เกี่ยวกับมุขตลก	227
เจียงคกงคนซีเหล้า	228

คนตาบอดใจนา	230
ไอ้ตาบอดกับไอ้หูหนวก	233
หลวงตากินกระยาสารท	236
พระนักเทศน์	238
หลวงพ่อกับเณรน้อย	239
แม่มายแทงโป	245
ลูกสาวทนายกั้งเทศน์	247
หลวงพ่อกับแม่อก	248
คนชายฉ่อง	250
4 สรุป	252
บทย่อ	252
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	253
อภิปรายผล	259
ข้อเสนอแนะ	261
บรรณานุกรม	264
ภาคผนวก	270
สังเขปครุฑนีสารัตตะ	271
อักขรานุกรม	284
แผนที่จังหวัดสุรินทร์	302
แผนที่อำเภอจอมพระ	303
แผนที่ตำบลจอมพระ	304

ภูมิหลัง

การศึกษาเรื่องสังคมมนุษย์ จำเป็นต้องศึกษาเกี่ยวกับ "วัฒนธรรม" ¹ อันเป็นที่รวมของความเป็นชาติ เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีความคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ หรือการกระทำใดๆ เป็นที่ยอมรับในส่วนตัวรวม มีการแสดงออกเป็นรูปแบบหรือพิมพ์เดียวกัน ไม่ว่าจะในรูปของภาษา ศิลปะ ความเชื่อถือหรือขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ การแสดงออกนี้ยังได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง จนเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสังคมที่เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ มีการธำรงรักษาไว้ให้เจริญงอกงามจนเป็นมรดกของสังคม สิ่งเหล่านี้จัดเป็นวัฒนธรรม ² ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องหมายหรือตราประจำของกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที ³

มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง คือ วัฒนธรรมไม่เป็นที่ตายตัวเสมอไป ต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ บางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย หรือช้า หรือสังเกตไม่ได้เลยเป็นเวลานาน ⁴ การเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นนี้มักไม่เกิดปัญหาในสังคม แต่การเผยแพร่วัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะวัฒนธรรมของประเทศทางตะวันตกซึ่งหลังไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยในปัจจุบัน นำความสับสนทางความคิดแก่คนไทยเป็นอย่างมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วย่อมนำความขัดแย้งมาสู่สังคมไทย คือฝ่ายหนึ่งถือว่าตนมีหัวก้าวหน้า

¹ Kingsley Davis. Human Society. p.3-4.

² พระยาอนุนานราชชน "ความหมายของวัฒนธรรม" วัฒนธรรมสาร 1 หน้า 5

³ พัทยา สายหู "วัฒนธรรม-ตราประจำสังคม" ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม หน้า 29

⁴ ไลริส, ไมเคิล เชื้อชาติกับวัฒนธรรม แปลโดย คุณหญิง มาลากุลและวิภาวรรณ มนูญปิฎุ หน้า 27

ต้องการสิ่งใหม่ๆและลึกลับของ เก่าทุกอย่าง ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งต้องการที่จะรักษาคุณค่าของ วัฒนธรรมเก่าๆไว้จนสุดกำลัง และเมื่อจำเป็นก็พร้อมที่จะประนามอีกฝ่ายหนึ่งว่าเป็นผู้ ทำลายวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ อย่างไรก็ตาม เราควรตระหนักในข้อเท็จจริงประการ หนึ่งว่า เราไม่อาจปฏิเสธวัฒนธรรมเก่าแก่อันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจิตใจประชาชน และ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะพื้นฐานของสังคมของประชาชน ถ้าเราต้องการศึกษาเรื่องของ มนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นให้เข้าใจเราก็ควรจะศึกษาสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้นๆให้แจ่ม แจ้ง "ปึกฎทางวิทยาการข้อหนึ่ง ถ้าต้องการรู้อะไรให้ตลอดถึถ้วน ก็ต้องให้รู้ที่มาของเรื่อง นั้นๆว่า เดิมมีมาอย่างไร และคลี่คลายออกเป็นความเจริญวัฒนามาจนทุกวันนี้ได้อย่างไร และ การศึกษาเรื่องเหล่านี้ในทาง สังคมและวัฒนธรรมได้สะดวกง่ายขึ้น ต้องอาศัยที่นักคชชาบ้าน (Folklorist)บันทึกไว้" ^{1*}

✓ความหมายของคชชาบ้าน ใน เวิลด์ บুক เอนไซโคพีเดีย(World Book Encyclo-
clopedia)นิยามว่า คชชาบ้านคือ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ นิทาน ศิลปะทัศนกรรม ระบาย การรำเต้น คนตรี ศาสนา ตลอดจนเกมต่างๆซึ่งชาบ้านยึดถือมาหลายชั่วอายุคน ²

จอห์น เอฟ คูเบอร์ ³ (John F. Cuber) นักการศึกษาคชชาบ้านและวรรณคดี ท้องถิ่น กล่าวถึงคชชาบ้านไว้ 2 ประการ คือ ในความหมายกว้างคชชาบ้านหมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งหมด รวมถึงความเชื่อที่คนยึดถือสืบกันมา เรื่องเล่า ศิลปะ สถาปัตยกรรม เพลง ระบาย การเล่น ศาสนา ล้วนแต่เป็นคชชาบ้านทั้งสิ้น แต่ในความหมาย เฉพาะที่นำมาใช้กัน คชชาบ้านจะหมายถึง วรรณกรรมที่ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

¹พระยาอนุমানราชชน "คำนิยม" ในคชชาบ้าน โดย เสฐียรโกเศศ(นามแฝง)
หน้า จ

* คำ"คชชาบ้าน" นี้ กิ่งแก้ว อัครถาวร เรียก "คชชนวิทยา"

²บุปผา ทวีสุข สัมมนาคชชาบ้าน หน้า 9

³John F. Cuber. "Folklore" The World Book Encyclo-
pedia. p.282-283.

ถ่ายทอดกันโดยการบอกเล่า ไม่ทราบแหล่งกำเนิดและผู้ประพันธ์ที่แน่นอน

เจน ฮาโรลด์ บรุนแวนด์ ¹ (Jan Harold Brunvand) กล่าวว่า คติชาวบ้าน คือ เนื้อหาของวัฒนธรรมที่แพร่หลายอยู่ในกลุ่มบุคคลหรือสมาชิกของกลุ่มคน ในลักษณะสำนวนที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดโดยทางมุขปาฐะหรือโดยทางชนบทธรรมเนียมประเพณี

✓ พระยาอนุমানราชชน ² สรุปความหมายคติชาวบ้านว่า หมายถึง วัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งหมดของประเทศชาติที่สืบทอดเป็นประเพณีกันมาแต่ปฐมปราช

↙ กุหลาบ มัลลิกะมาส ³ ให้ความหมายคติชาวบ้านว่า คติชาวบ้านหมายถึง มรดกในทางวัฒนธรรมหลายประการ ซึ่งอยู่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เป็นพื้นเพดั้งเดิมและกระทำกันอยู่ทั่วไปสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน

คติชาวบ้านเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ในฐานะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและปฏิบัติต่อกันมา ทำให้คนภายหลังทราบถึงความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของคนสมัยก่อน ตลอดจนความเป็นไปในประวัติศาสตร์ ⁴ คติชาวบ้านจึงมีคุณค่าที่ช่วยให้ผู้ศึกษาได้ระลึกถึงชาติกำเนิดของตนได้ไม่มากนักน้อย เพราะผู้ที่ไม่มีคือคือผู้ที่เป็นเด็กอยู่เสมอ ⁵ ไซ้แต่เพียงเท่านั้น คติชาวบ้านยังทำให้เรารู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่นโดยปฏิบัติคามหลักที่ว่า คติชาวบ้านเป็นพื้นฐานของชาติ ประการสำคัญก็คือ คติชาวบ้านเป็นเครื่องมือช่วยให้คนแลเห็นสภาพของตนว่าคล้ายคลึงกับที่อื่น ๆ ทั่วโลก ความคิดเช่นนี้จะไม่ทำให้รู้สึกแบ่งแยกและในขณะที่เดียวกันก็สร้างควมภาคภูมิใจ

¹ Jan Harold Brunvand. The Study of American Folklore. p.5

² พระยาอนุมานราชชน "คำนิยม" ใน คติชาวบ้าน โดย เสฐียรโกเศศ(นามแฝง) หน้า จ

³ กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า 1

⁴ พระยาอนุมานราชชน พื้นความหลัง โดย เสฐียรโกเศศ(นามแฝง) เล่ม 1 หน้า 76

⁵ ก.

ท้องถิ่นของตนว่ามีไคคอยหรือผิดแปลกจากที่อื่นใดในโลก¹ โดยเฉพาะท้องถิ่นอันสงบสุขของไทย
 ดังนั้น คติชาวบ้านจึงมีความสำคัญในการแสดงชาติคุณวัตรชั้นใน ไม่น้อยไปกว่ากำลังทหารอันเป็นวั
 ฒ์นอก²

คติชาวบ้านแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเภทที่ใช้ถ้อยคำ (Verbal) ได้แก่ เพลงชาวบ้าน นิทานชาวบ้าน บทกวี
 ปริศนาคำทาย ความเชื่อ โศคลง ภาษาดิน เพลงเด็ก

2. ประเภทไม่ใช้ถ้อยคำ (Non Verbal) ได้แก่ ศิลปชาวบ้าน สถาปัตยกรรม
 ชาวบ้าน งานฝีมือของชาวบ้าน เช่น การทำหัวเรือเป็นรูปต่าง ๆ การสร้างบ้านเรือน
 การสานงอบ สานกระบุง เป็นต้น

3. ประเภทผสม (Mixed) เป็นการผสมระหว่างสองประเภทแรก ได้แก่ ระบุว่า
 ชาวบ้าน มีรำประสมกับร้องและดนตรี การละเล่นของเด็กที่มีบทเพลงประกอบ ละครชาวบ้าน
 ขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ เป็นต้น

การศึกษาคติชาวบ้าน มีวิธีการศึกษาหลายวิธีขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ศึกษา
 นักมนุษยธรรมศึกษา สนใจด้านคติ (Lore) เช่น สุภาษิต (Folk Philosophy) ปริศนา
 คำทาย (Traditional metaphorical questions) และนิทานพื้นเมือง (Oral litera-
 ture) ส่วนนักมานุษยวิทยาให้ความสนใจในตัวชาวบ้าน (Folk) มากกว่า คือถือว่าเป็น
 เครื่องมือทางการศึกษา ควบคุมสังคมหรือเป็นสิ่งที่กำหนดระดับชั้นของมนุษย์ นักวรรณคดีสนใจใน
 แก่นที่เป็นต้นกำเนิดของมหากาพย์และร้อยกรอง (epics and narrative poetry) และ
 การใช้ลีลาหรือแนวคิดแก่นเรื่อง (สารัตถะ) (Style or Theme) ของวรรณกรรมชาวบ้าน
 นักศึกษาวิจิตรศิลป์อาจศึกษามิหลังของศิลปะจากศิลปะของชาวบ้านหรือคนตรีชาวบ้าน นักประวัติ-
 ศาสตร์เห็นว่าแม่ขอมูลทางมุขปาฐะบางคราวอาจไม่ถูกต้องแน่นอน แต่ช่วยชี้ให้เห็นทัศนะของ

¹ เทือก กุสุมา ณ อยุธยา "คติชาวบ้าน" คู่มือวิชาภาษาไทยเล่ม 3 หน้า 303-305

² สุธีวงษ์ พงศ์ไพบุลย์ คติชาวบ้านปักษ์ใต้ หน้าคำนำ

ชาวบ้านที่มีต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ส่วนนักจิตวิทยาใช้คติชาวบ้านเป็นประโยชน์มานานแล้วในเรื่องจิตใต้สำนึกอันเกิดจากความฝันและการแสดงออกอื่น ๆ ของชาวบ้าน สำหรับนักสังคมวิทยาศึกษาคติชาวบ้านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คติเกี่ยวกับการประท้วงต่าง ๆ (protest lore) พร้อมกับข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตและพฤติกรรมของสังคม¹ ส่วนคันดีส² (Alan Dundes) ถัดลาวเช่นเดียวกัน และเพิ่มเติมว่า นักวิชาการถือว่าคติชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรและช่วยให้หลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการศึกษาคติชาวบ้านอาจศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ กัน ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของผู้ศึกษา ส่วนนักคติชาวบ้านที่มุ่งหมายที่จะศึกษา คือ ศึกษามนุษย์จากเรื่องราวหรือวรรณกรรมที่ถ่ายทอดกันด้วยปากมาหลายชั่วคน และศึกษาสิ่งที่มนุษย์ผลิตหรือวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยที่วิธีการผลิตหรือการสร้างวัตถุนั้น ได้รับมาจากการถ่ายทอดกันด้วยปากอีกเหมือนกัน³

นิทานชาวบ้านเป็นสาขาหนึ่งของคติชาวบ้าน เป็นที่สนใจของนักปราชญ์ นักศึกษาวิชามานุษยวิทยาและวิชาการอื่น ๆ เป็นอันมาก นิทานชาวบ้านเป็นเรื่องนานาชนิด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของมนุษย์ สัตว์ หรือสิ่งประหลาดอื่นใดก็ตามย่อมแสดงถึงความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำของมนุษย์นั่นเอง⁴ มีอค บอดคิน (Maud Bodkin) ได้ค้นคว้าหาแก่นอันเป็นจิตไร้สำนึกรวมโลก จากวรรณคดีเอกของโลกบางชิ้น รวมทั้งนิทานพื้นเมือง นิทานปรัมปราต่าง ๆ ของโลกที่ เซอร์ เจมส์ จอร์จ เฟรเซอร์ (Sir James Georges Frazer) รวบรวมไว้พบว่า นิทานเป็นแหล่งรวมของประสบการณ์ของมนุษยชาติซึ่งเกิดจากการที่มนุษย์มีจิตไร้สำนึกรวม

¹ Jan Harold Brunvand, The Study of American Folklore, p. 9 - 10.

² Alan Dundes, "Ways of Studying Folklore," American Folklore, p. 41.

³ กิ่งแก้ว อัทธากร "คติชาวบ้าน" คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 309-310

⁴ กุหลาบ มัลลิกะมาส "เล่านิทานที่ไม่สนุก" วัฒนธรรมไทย 4 : 16-17

คล้ายคลึงกันจนจัดเป็นหลักแบบฉบับต่างๆกันได้¹

การเล่านิทานเกิดจากบุคคลในท้องถิ่นต่างๆต่างขึ้น และเล่าสืบทอดเป็นมุขปาฐะมาเป็นเวลาช้านาน ตั้งแต่เริ่มมีอารยธรรม² จนราว 4,000 ปีก่อนคริสตกาล จึงมีการบันทึกลงบนวัตถุอย่างถาวร³ เมื่อการเล่านิทานทำนองเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ย่อมเป็นธรรมดาที่คงจะมีการเปลี่ยนแปลง ยิ่งนิทานตกไปในท้องถิ่นอื่น ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยของนิทานอาจจะแปลกพิสดารออกไป แต่จุดสำคัญหรือแก่นของเรื่องมักจะคงเดิม⁴

✓ จุดประสงค์ดั้งเดิมที่มีการเล่านิทาน พึงนิทานของมนุษย์นั้นเพื่อความบันเทิงนั่นเอง นิทานชาวบ้านนอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังแฝงคติสอนใจหรือสุภาษิตบทใดบทหนึ่งในนิทานนั้น⁵ คนโบราณมักใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนเด็ก นับว่าเป็นวิธีที่แยบยลดี⁶ นิทานต่างๆล้วนเป็นสิ่งที่มีความค่าทั้งสิ้น นิทานสำหรับเด็กจัดเป็นนิทานชาวบ้านเช่นกัน⁷ เพราะปลูกใจให้เด็กรู้จักคิด ก่อให้เกิดความสำนึกในจิตใจต่างๆให้ตั้งงาบ นิทานชาวบ้านจึงเป็นเสมือนกรอกล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมว่าดีและถูกต้อง⁸ / ไซแต่เพียงเท่านั้น นิทานของชนชาติหนึ่งๆย่อมแสดงถึงลักษณะ อุปนิสัย จิตใจ พื้นเพ ความฉลาดนึกคิด ขนบธรรมเนียม

¹ชลธิรา กลัด้อยู่ วรรณคดีปางขน หน้า 56

²ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ วิเคราะห์วรรณคดีไทย หน้า 3

³วิทย์ สีวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 37

⁴กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า 114

⁵ม.ล.คึกย์ ชุมสาย วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา หน้า 43 และ กรมศิลปากร นิทานชาวบ้าน ภาคที่ 1 หน้า คำนำ

⁶ทวี มุขพระโกษา และสมชัย หงษ์ทองคำ นิทานชีวิตแบบไทยๆ หน้าคำนำ

⁷ยาซ็อม และวิลเฮล์ม กริม นิทานสำหรับเด็กและชาวบ้านบางเรื่อง หน้าคำนำ

⁸กุหลาบ มัลลิกะมาส "คติชาวบ้าน" วัฒนธรรมไทย 4 : กันยายน 2507

ความเชื่อถือของชนชาตินั้น ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัย¹ การอ่านนิทานของชาติต่าง ๆ จะทำให้เราเข้าใจถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในประเทศนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี นิทานของชาติต่าง ๆ ในภาคตะวันออกหรือในทวีปเอเชียมีอยู่หลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน จะเพี้ยนกันไปบ้างก็เนื่องจากวัฒนธรรมของแต่ละชาติไม่เหมือนกัน² ดังนั้นนิทานจึงเป็นเสมือนเครื่องช่วยให้นักมนุษย์รู้จักเข้าใจสภาพชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้น นอกจากนี้นิทานชาวบ้านยังเป็นศาสตร์ที่ช่วยให้นักศึกษาในวิชาการสาขาต่าง ๆ กว้างขวางลึกซึ้งอีกด้วย³ นิทานชาวบ้านจึงมิใช่เรื่องที่มองผาดเป็นเป็นเรื่องเล็กน้อย แท้จริงแล้วเป็นเรื่องที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

ปัจจุบันนิทานชาวบ้านของไทยได้รับความสนใจในฐานะที่เป็น "ศาสตร์" มีผู้เห็นความสำคัญของนิทานชาวบ้าน ได้รวบรวมนิทานชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทยทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ในที่นี้ผู้ศึกษาขอกล่าวถึงเพียงบางท่าน ดังนี้

กิ่งแก้ว อัครถาวร⁴ ศึกษาวรรณกรรมจากหมู่บ้านในจังหวัดชลบุรี มีนิทาน นิยาย ประวัติดี แผลขวัญ บหากาพย์ ส่วนใหญ่เป็นท่านองมุขปาฐะ เพื่อเผยแพร่เรื่องพื้นเมืองและศึกษาโครงสร้างของเรื่องจากวรรณกรรม โดยเฉพาะนิทานแสดงถึงโครงสร้าง 3 ประการ คือ ประการแรก สุกตินิยมในวรรณกรรม กล่าวถึงคุณธรรมที่ประชาชนมักเน้นและสอดคล้องในนิทานวาทะชาติชีวิตของแต่ละชีวิตมีมาเพราะเหตุใด หรือการกระทำใหนนำไปสู่ผลเช่นใด ประการที่สอง ทุกข์และสุขสังโยชน์กล่าวถึงโครงสร้างของเรื่องซึ่งได้รับอิทธิพลจากอารมณ์สองฝ่าย นิทานประเภททุกข์สังโยชน์โครงสร้างของเรื่องมักมีเหตุมาจาก ความเห็นผิด ความไม่เชื่อฟัง ความอกตัญญู ฯลฯ ส่วนนิทานประเภทสุขสังโยชน์เนื้อเรื่องชี้ให้เห็นบุคลิกของชีวิตและสังคมที่จบลงด้วยความขบขันหรือความเศร้า ประการที่สาม เสรีนิยมกับความเศร้า กล่าวถึงมุขตลกกว่าเป็น

¹ สมาคมสตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย นิทานนานาชาติ เล่มที่ 1 หน้าคำนำ

² สมบัติ พลายน้อย นิทานเกาหลี หน้าคำนำ

³ กุหลาบ มัลลิกะมาส "คติชาวบ้าน" วัฒนธรรมไทย (7 : กันยายน 2507)

⁴ กิ่งแก้ว อัครถาวร วรรณกรรมจากบ้านใน 444 หน้า

วิธีที่มนุษย์ระบายความกดดันและความคิดต่าง ๆ จากกิจวัตรและประเพณีนิยมในสังคม เป็นการแสวงหาความอิสระเสรีด้วยการอยู่ในโลกสมมุติชั่วคราว

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ รวบรวมคติชาวบ้านและนิทานชาวบ้านจากท้องถิ่นต่าง ๆ โดยวิธีจับบันทึกตามถ้อยคำของผู้บอกเล่า เพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษาวิชาคติชาวบ้านและเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยขั้นต่อไป ในส่วนที่เป็นนิทานชาวบ้าน กล่าวถึงหลักทั่วไป การจัดประเภท ลักษณะเนื้อเรื่อง วิธีการเก็บนิทานและตัวอย่างการจัดประเภทนิทานตามแบบ

จันทร์ศรี สุปัญญากร² รวบรวมวรรณกรรมไทยรามัญจากตำบลทรงคนอง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับแนวคิดของคนในท้องถิ่น จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมที่รวบรวมได้ส่วนใหญ่ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่องราวในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ในพุทธศาสนา ทั้งยังแฝงคติ ข้อคิด และแนวทางปฏิบัติตนในสังคมอีกด้วย

ชำนานู รอดเหตุภัย³ ศึกษานิทานไทยลื้อ จากตำบลหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย เพื่อรวบรวมและเผยแพร่นิทานในท้องถิ่นนี้ จากการศึกษาพบว่านิทานแสดงให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยลื้อ และมีนิทานหลายเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับชาดกในพุทธศาสนา และวรรณกรรมของประเทศไทยใกล้เคียง

เตือนใจ สินทะเกิด⁴ ศึกษาวรรณคดีชาวบ้านจากหนังสือ วัดเกาะ รวม 6 เรื่อง คือ ไกรทอง ปลาบู่ทอง โสนน้อยเรือนงาม พระรถเมรี พระสุชนต์มะโนรา และนางอุทัย จากหนังสือวรรณคดีชาวบ้านที่พิมพ์จากโรงพิมพ์วัดเกาะ จากการศึกษาพบว่าเรื่องส่วนใหญ่มาจากนิทานพื้นบ้านและนิทานชาดก โคร่งเรื่องไม่ซับซ้อน เป็นเรื่องของกษัตริย์และชนชั้นสูง

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส คติชาวบ้าน 273 หน้า

² จันทร์ศรี สุปัญญากร วรรณกรรมไทยรามัญจากตำบลทรงคนอง 265 หน้า

³ ชำนานู รอดเหตุภัย วรรณกรรมไทยลื้อ ตำบลหยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย 349 หน้า

⁴เตือนใจ สินทะเกิด วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" 219 หน้า

ตัวละครและฉากมีลักษณะสมจริง และผิดไปจากความเป็นจริง ซึ่งได้แบบอย่างมาจากวรรณคดี รุนเกล้า แต่สำนวนภาษายังค้อยคุณคำทางสุนทรียศาสตร์ นอกจากให้ความเพลิดเพลินแล้วยัง ให้ความรู้ทางศิลปกรรมทางสังคม และทางสติปัญญาอีกด้วย

ประจักษ์ สายแสง¹ ศึกษาวรรณกรรมชาวมานจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัด สุโขทัย มีนิยาย นิทาน ประวัตติ แผลขวัญ มหากายพและเพลงควยวิชัยมุขปาฐะ เพื่อรวบรวม และเผยแพร่วรรณกรรมชาวมานแห่งนี้ ได้วิเคราะห์ตอนภาคของวรรณกรรมและแสดงคตินิยม จากวรรณกรรม จากการศึกษาพบว่า วรรณกรรมทุกเรื่องให้ความเพลิดเพลิน ได้สาระ ก่อให้ เกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ และทำให้ผู้ศึกษาเกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นยิ่งขึ้น

ปราณี ขวัญแก้ว² ศึกษาวรรณคดีชาวมานจาก "บุคคำ" ตำบลดอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเลือกวรรณคดี³ เรื่องคือ พระรถเมรี หอยสังข์ และวันคาร เพื่อรวบรวมและเผยแพร่วรรณคดีชาวมาน จากการศึกษาสรุปความสำคัญได้ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่งพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการสร้างวรรณคดีของชาติ ประการที่สองวรรณคดี ชาวมานชี้ให้เห็นโครงสร้างที่มีแบบแผนของวรรณคดีไทยยิ่งขึ้น และประการสุดท้ายวรรณคดี ชาวมานยอมแสดงสภาพชีวิต สังคม วัฒนธรรม อันเป็นแหล่งรักษามรดกล้ำค่าของชาติ

แว่น เพลงเออ³ บรรณาธิการชาวเคนมาร์ก ให้ความสนใจในความเป็นอยู่ของ ชาวชนบททางภาคเหนือของไทย ได้ใช้เวลาอันจำกัดเพียง 4 เดือน รวบรวมนิทานชาวเหนือ รวบรวมลึกลับภาษา ได้แก่นิทานคนเมือง นิทานเขิน นิทานลื้อ และนิทานไทยใหญ่ โดยมีคนไทย และชาวพื้นเมืองเป็นผู้ช่วยเหลือในด้านภาษา เพื่อรวบรวมเผยแพร่และเปรียบเทียบนิทาน ระหว่างเผ่า จากการศึกษาพบว่าผู้รวบรวมได้จำแนกประเภทนิทานตามแก่นของเรื่องเป็น

¹ ประจักษ์ สายแสง วรรณกรรมจากตำบลดศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย 273 หน้า

² ปราณี ขวัญแก้ว วรรณกรรมชาวมานจาก "บุคคำ" ตำบลดอนพิบูลย์ จังหวัด นครศรีธรรมราช 225 หน้า

³ เว่น เพลงเออ ควยปัญญาและความรัก 521 หน้า

10 ประเภท ได้ยกตัวอย่างการเปรียบเทียบเพียงนิทานประเภทแรกซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับจักรวาลและธรรมชาติ ตามความเชื่อของผู้เล่า ทั้งยังนำไปเปรียบเทียบนิทานประเภทเดียวกันนี้กับนิทานของชาติเพื่อนบ้านไทย

ศรีสุภา เอื้อนครินทร์¹ ศึกษาวรรณกรรมชาวนานบ้านผู้ไทยที่ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม เพื่อรวบรวมนิทานของชาวนานบ้านผู้ไทยมีให้สูญหายตามกาลเวลา จากการศึกษาพบวานอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแล้ว นิทานเหล่านั้นยังแทรกคติเตือนใจผู้ฟังและสะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ชนบทธรรมนิยมประเพณี ตลอดจนค่านิยมในสังคมชนบทอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการศึกษานิทานชาวนานบ้านของไทยกำลังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น "มิใช่แต่ในหมู่มุคนไทยที่พูดภาษาไทยเท่านั้น แม้แต่ในหมู่ชาวต่างประเทศที่ให้ความสนใจแก่ภาษาพูดจะเป็นภาษาอื่น แต่ก็ได้ให้ความสนใจที่จะรวบรวมและสร้างพื้นฐานสำหรับวรรณกรรมเปรียบเทียบ"² การศึกษานิทานชาวนานบ้านจึงมิใช่เพียงเพื่อศึกษาความสนุกเพลิดเพลินเท่านั้น หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความงอกงามในด้านสติปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าของนิทานที่อาจปรากฏอย่างชัดเจนหรือแฝงอยู่ก็ตาม โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นวัฒนธรรมย่อยซึ่งมีลักษณะเฉพาะประจำถิ่นนั้น แต่วัฒนธรรมดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ตามความเจริญของเทคโนโลยีปัจจุบัน ใค้แก เครื่องมือสื่อสารในรูปของวิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือ-ตลอดจนการคมนาคมขนส่ง ดังที่พระยาอนุমানราชชนกกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "การคมนาคมอันสะดวกในปัจจุบัน ย่อมนำเครื่องบันเทิงใจอื่น ๆ เขาไปแทนที่ ทำให้คนรุ่นหลังขาดความเอาใจใส่วรรณกรรมพื้นเมือง เพราะเห็นว่าไม่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของตน"³ ผู้ศึกษาเห็นว่าหากวรรณกรรมพื้นเมือง โดยเฉพาะนิทานชาวนานบ้านได้มีการศึกษารวบรวมในทำนองมุขปาฐะ

¹ ศรีสุภา เอื้อนครินทร์ วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม
550 หน้า

² กิ่งแก้ว อัดถาวร "ค่านิยม" ใน ค้วยปัญญาและความรัก หน้าค่านำ

³ พระยาอนุমানราชชน ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน โดยเสฐียรโกเศศ(นามแฝง) หน้า 319

จะเป็นการอนุรักษ์นิทานชาวบ้าน ในฐานะที่เป็นหลักฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นให้อยู่ต่อไป
ประการหนึ่ง และเชื่อว่าการศึกษานิทานชาวบ้าน ช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในมนุษยชาติ
ดียิ่งขึ้น ผู้ศึกษาจึงตัดสินใจทำปฏิญานิพนธ์เกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นเมือง คือ นิทานชาวบ้าน
ส่วนสถานที่ผู้ศึกษาเลือกเป็นแหล่งค้นคว้าปฏิบัติการภาคสนามคือ หมู่บ้านคำบลจอมพระ
อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เพราะเป็นท้องถิ่นชนบทที่ห่างไกล มีปราสาทหินซึ่งเป็นศิลปะ
เขมร เป็นพยานความเก่าแก่ของท้องถิ่น ชาวพื้นบ้านเป็น "ชาวส่วย" ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของ
ชาวสุรินทร์¹ ชาวส่วยเหล่านี้มีความสามารถในการจับช้างมาฝึกจนเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก และ
สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ คนในคำบลจอมพระพูดภาษาท้องถิ่นหลายภาษา นอกจากภาษา
ไทยกรุงเทพฯ ยังมีภาษาส่วยทั้งภาษาส่วยเขมร และภาษาส่วยลาว จึงน่าจะมีการผสมผสาน
ทางวัฒนธรรมระหว่างไทย เขมร ส่วย ลาว ในท้องถิ่นนี้ ประกอบกับคำนึงถึงความสะดวก
ความปลอดภัยเกี่ยวกับสถานที่ ดังที่ กิ่งแก้ว อัครถาวร² ได้แนะนำการเลือกแหล่งค้นคว้าเพื่อ
ปฏิบัติการภาคสนาม กล่าวคือคำบลจอมพระเป็นที่ตั้งของอำเภอจอมพระ มีถนนติดต่อกับจังหวัด
ได้สะดวก ผู้ศึกษาจึงตกลงใจเลือกสถานที่นี้เป็นที่รวบรวมข้อมูลการทำปฏิญานิพนธ์

ความมุ่งหมายในการค้นคว้า

1. เพื่อเก็บรวบรวมนิทานชาวบ้านที่คำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์
เป็นลายลักษณ์อักษร
2. เพื่อจำแนกประเภทของนิทานที่รวบรวมได้ โดยพิจารณาตามหลักสารัตถะ
(Motif Index) ของเรื่อง
3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นจากนิทานที่รวบรวมได้ โดยวิธีตีความ (Interpre-
tation) และอธิบายความ (Description) ให้เห็นลักษณะทั่วไปของชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น
ตลอดจนค่านิยมทางสังคม อันจะชี้ให้เห็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นนั้น

¹ อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3 หน้า 1467

² กิ่งแก้ว อัครถาวร "วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น" ซอฟต์แวร์ 4 : 14 เมษายน 2514

4. เพื่อให้นิทานชาวบ้านในเขตตำบลจอมพระเป็นที่รู้จักแก่ผู้สนใจทั่วไป
5. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวของชาวบ้านในตำบลจอมพระ และชาวบ้านตำบลใกล้เคียงในค่านอื่นในโอกาสต่อไป

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้ารวบรวม

การศึกษาเกี่ยวกับนิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ มีความสำคัญดังต่อไปนี้

1. จะช่วยรักษานิทานชาวบ้านของชาวบ้านตำบลจอมพระ มิให้สูญหายตามกาลเวลานับเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประการหนึ่ง
2. จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนิทานชาวบ้านกับความคิด ความเชื่อ และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านตำบลจอมพระ
3. จะทำให้เกิดความเข้าใจอันดีเกี่ยวกับชีวิต วัฒนธรรม ตลอดจนค่านิยมของประชาชนในท้องถิ่นนี้ นับว่าเป็นส่วนสำคัญในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคนในอีกขั้นหนึ่งด้วย
4. เพื่อเป็นแบบอย่างในการรวบรวมวรรณกรรมชาวบ้านสาขาอื่น ๆ ในท้องถิ่นนี้หรือท้องถิ่นใกล้เคียง เช่น เพลงพื้นเมือง ญา เป็นต้น
5. เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิชาคติชาวบ้าน (หรือคติชนวิทยา) และมานุษยวิทยา

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ผู้ศึกษากำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ ดังนี้

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมประเภทนิทานเท่านั้น
- * 2. นิทานที่รวบรวมเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่เก็บจากปากคำของชาวบ้าน มีนิทานที่เป็นลายลักษณ์อักษร จัดเป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)
3. การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) นั้น ได้มาจากที่ว่าการอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ และแหล่งวิทยาการอื่น ๆ เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการค้นคว้าประกอบข้อมูลปฐมภูมิ

ขอตกลงเบื้องต้น

เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันถูกต้องตรงกัน ผู้ศึกษาขอชี้แจงเบื้องต้นเกี่ยวกับการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1. นิทานชาวบ้านที่รวบรวมครั้งนี้ เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ คือ ได้มาจากบุคคลในท้องถิ่นโดยตรง มิได้รวมถึงนิทานที่มีผู้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งอาจจะมีอยู่ก่อนหรือไม่ก็ตาม
2. ข้อมูลประเภท "นิทาน" ได้มาจากการบันทึกปากคำของผู้ให้ปากคำ (Informant) โดยตรง และถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษรเท่าที่ปรากฏตามความเป็นจริง
3. ผู้ให้ปากคำหรือวิทยากร คือ บุคคลที่พำนักหรืออยู่ใกล้เคียงหมู่บ้านตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยไม่จำกัดเพศ วัย และการศึกษา
4. นิทานเรื่องเดียวกัน แต่ผู้ให้ปากคำเป็นคนละคนกัน ต่างมีส่วนวนโวหาร ตลอดจนส่วนปลีกย่อยในเนื้อเรื่องแตกต่างกัน ไม่นับเป็นนิทานเรื่องเดียว
5. นิทานที่รวบรวมนี้ อาจมีบางเรื่องปรากฏในท้องถิ่นอื่น แต่ผู้ให้ปากคำเป็นคนในท้องถิ่นดังกล่าว ก็จัดว่าเป็นนิทานชาวบ้านจอมพระควาย
6. การรวบรวมนิทานใช้เวลาระหว่างเดือนพฤษภาคม 2519 ถึงเดือนตุลาคม 2520 ดังนั้น ข้อมูลที่อาจมีมาก่อนหรือภายหลังระยะเวลาดังกล่าว อาจแตกต่างกันได้ตามกาลเวลา

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. นิทานชาวบ้าน หมายถึงนิทานที่เล่าอยู่ในกลุ่มของชาวบ้านจอมพระในท่านองมุขปาฐะ
2. ลักษณะของนิทานชาวบ้าน
 - 2.1 เป็นเรื่องเก่า
 - 2.2 เล่าควยภาษารอยแก้ว แต่บางทีก็มีรอยกรองปนอยู่บาง

2.3 ท่องเลาควยปากมาก่อน ตอมาภายหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้นก็อาจเขียนตามแบบเค้าเดิมที่เคยเลาควยปาก

2.4 ไม่ปรากฏว่าผู้เลาเดิมนั้นคือใคร

3. ทฤษฎีโครงสร้างของนิทานชาวบ้าน¹

3.1 การเปิดเรื่องและการปิดเรื่อง (Calm opening and calm closing) การเปิดเรื่องมักมีอารมณ์บท กอนถึงเหตุการณ์สำคัญ ตอนนี้มีกราบเรียบ ไม่ตื่นเต้น ตอมาเรื่องดำเนินไปถึงจุดคลายปม (Climax) เรื่องตอนนี้จะคลี่คลายอารมณ์ก่อนแล้วจึงจะจบ

3.2 มีการเลาซ้ำหรือพูดซ้ำ (Repetition) อาจซ้ำตัวละคร ซ้ำเหตุการณ์ เพื่อเรียกความสนใจ ทำให้จำไคและทำให้เรื่องยาวยิ่งขึ้น

3.3 จำนวนตัวละครที่ปรากฏในฉาก (Number of Character) ในฉากหนึ่ง ๆ มีตัวเอกที่มีปฏิกิริยาต่อกันเพียง 2 ตัว (two to a scene)

3.4 ความขัดแย้ง (Contrast) ตัวละครมักมีลักษณะตรงกันข้ามอย่างเห็นเด่นชัด เช่น คนดีที่สุคกับคนเลวที่สุค

3.5 ฝาแฝด (Twins) ถ้ามีตัวละคร 2 ตัว มักจะเป็นพี่น้องฝาแฝดกัน ยามตกทุกข์ควยกันจะรักกัน ถ้าใครไคไคก่อนจะเป็นศัตรูกัน

3.6 ตำแหน่งตนกับตำแหน่งทาย (Initial and Final Position) ตัวละครที่เป็นตัวน้อง หรือคนสุคทองเป็นคนสำคัญที่สุดหรือไคที่สุด

3.7 โครงสร้างเชิงเดี่ยว (Single Stand) โครงสร้างของเรื่องไม่ซับซ้อน มักจบเป็นตอน ๆ ไม่มีการยุติเรื่องตอนหนึ่งไปกล่าวถึงเรื่องอีกตอนหนึ่ง แต่ถ้ามีโครงเรื่องเล็กแทรกเข้ามาในเรื่องใหญ่ แสดงว่าเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง

3.8 โครงเรื่องซ้ำหรือกระสวน (Patterning) มักมีเหตุการณ์และการจัดสรรถอยคำซ้ำกันหลายแห่ง แสดงว่าตั้งใจให้เหมือนกัน ไม่ต้องการให้แปลกแตกต่างออกไปทั้งวิธีการเลาและถอยคำ โดยเฉพาะนิทานไม่จรจบกับนิทานเขาแบบ

¹ กิ่งแก้ว อัครถาวร คำบรรยายวิชาคติชนวิทยา บรรยายที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร วันที่ 4 ธันวาคม 2518 เวลา 13.00 - 15.00 น.

3.9 ฉากให้ภาพ (Tableau, Scenes) เป็นโหวทางแสดงภาพพจน์ มักเป็นพรรณนาโหวทางที่ก่อให้เกิดสะเทือนอารมณ์อย่างแรง

3.10 เอกภาพ (Unity) การมีเอกภาพในโครงเรื่อง (Unity of Plot) หมายถึง อนุภาคหรือเหตุการณ์ใดที่นำมาเล่าแล้วมีส่วนสนับสนุนโครงเรื่องใหญ่ให้ชัดเจน

3.11 ความสมเหตุสมผล (Logic) ในนิทานมีเหตุการณ์และพฤติกรรมของตัวละครสมเหตุสมผลในเรื่อง แม้อาจจะไม่เป็นที่ยอมรับในแง่ผู้ฟังก็ตาม

3.12 การเน้นตัวละครเอก (Concentration on one leading character) อาจเป็นตัวละครหญิงหรือชายก็ได้ ในเรื่องเล่าตัวละครเอกมักเป็นชาย

4. ประเภทของนิทานชาวบ้าน¹ จำแนกได้หลายวิธี เช่น

4.1 แบ่งตามเขตพื้นที่ (Area)

4.2 แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form)

4.3 แบ่งตามชนิดของนิทาน (Type Index)

4.4 แบ่งตามอนุภาคหรือสารัตถะ (Motif Index)

5. สารัตถะของนิทาน² (Motif) คือธาตุแท้ (Element) หรือแก่นแท้ หรือจุดสำคัญของนิทาน ซึ่งมีอิทธิพลยั่งยืนอยู่ในเรื่องต่อไปไม่เปลี่ยนแปลง แม้นิทานนั้นตกไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมใหม่ อาจมีการปรับปรุงใหม่ส่วนที่เป็นของใหม่แทรก แต่ส่วนที่เป็นแก่นแท้ของเรื่องจะยังคงอยู่

6. วิทยาการ คือผู้ให้ปากคำในค่านเนื้อเรื่อง

7. ค่านิยม³ คือสิ่งที่บุคคลกลุ่มหนึ่งหรือคนเดี่ยวเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การรักษาไว้ ค่านิยมอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด แต่เป็นความนิยมในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เห็นว่ามีค่าควรยกย่อง

¹ Stith Thompson. The Folktale. p. 413 - 427.

² กุหลาบ มลลิกะมาส คติชาวบ้าน หน้า 114

³ กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณกรรมไทย หน้า 39

เอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่นำมาประกอบการค้นคว้าเรียบเรียง โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตำบลดจอมพระ มีน้อยมาก เทาที่ปรากฏเอกสารส่วนใหญ่มีกล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในแง่มุมต่าง ๆ กันพอสรุปได้ดังนี้

หนังสือสัมมนาว่าด้วยการท่องเที่ยวภาคอีสาน ครั้งที่ 1 กล่าวถึงสถานที่ที่นักท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ควรแนะนำชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ไปท่องเที่ยว มีผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมสัมมนาหลายคน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดสุรินทร์ นั้น นายเฉลิมชัย จารุวัตร ผู้อำนวยการองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กล่าวถึงสุรินทร์ตอนหนึ่งว่า เดิมเป็นจังหวัดที่ไม่น่าสนใจ แต่เมื่อ พ.ศ. 2503 จังหวัดได้จัดงานประจำปี มีการแสดงของชาว เมืองทาง อ.ส.ท.ทราบ ไคช่วยประชาสัมพันธ์จน "งานช้าง" เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนถึงขนาดบริษัทที่ขายทัวร์ในยุโรปและอเมริกาแจ้งมาว่าต้องกำหนดค่าใช้จ่ายล่วงหน้าถึง 2 ปี เนื่องจากนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศบางคนเดินทางเพื่อมาดูงานช้างสุรินทร์โดยเฉพาะ ¹ ส่วน บุรี พรหมลักขโณ ผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น ผู้เข้าร่วมสัมมนาอีกท่านหนึ่งกล่าวว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสถานที่น่าเที่ยวและประเพณีท้องถิ่นที่น่าสนใจมากมาย แต่การแสดงที่ยิ่งใหญ่ที่ประชาชนที่สนใจที่สุดคือ การแสดงของช้างที่จังหวัดสุรินทร์ ² อีกท่านหนึ่งคือ ม.จ.สุภัทรคิศจิ ติกกุล ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดีแห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร กล่าวถึงโบราณสถานที่สำคัญในภาคนี้ว่ามีที่จังหวัดขอนแก่น อุดรธานี นครราชสีมา กาฬสินธุ์ มหาสารคาม บุรีรัมย์ ส่วนที่จังหวัดสุรินทร์กล่าวว่ามีโบราณสถานที่น่าสนใจได้แก่ ปราสาทต่าง ๆ ที่ปราสาทภูมิโพน อยู่ที่ตำบลม อ่าวภอสังขะ เป็นปราสาทที่เก่าแก่กว่าปราสาทอื่น ๆ ในภาคนี้ ทั้งยังเก่ากว่าปราสาทนครวัดในประเทศ

¹ เฉลิมชัย จารุวัตร สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน

หน้า 26 - 27

² บุรี พรหมลักขโณ สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน

หน้า 35 - 39

กัมพูชาประชาธิปไตย¹ ส่วน คำเนิร เลชะกุล ผู้อภิปรายค่านิยมธรรมทางวัตถุ กล่าวถึง สุรินทร์ตอนหนึ่งว่า สุรินทร์มีปราสาทมากมายจนเห็นเป็นของธรรมดา²

ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ³ ผู้สนใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ ใน เมืองไทย ได้เลือกกล่าวถึงสถานที่ที่นักท่องเที่ยวจากจังหวัดในภูมิภาคของประเทศ เฉพาะ อย่างจังหวัดสุรินทร์ กล่าวถึงช่างและงานช่างว่าเป็นเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ดีที่สุด ของไทยอย่างหนึ่ง ท่านเล่าถึงบรรยากาศในงานวันงานช่างซึ่งมีปีละครั้ง ช่างเป็นจำนวนมาก ที่ได้รับการฝึกมาอย่างดีได้สร้างความสนุกสนานแก่ผู้ชม ไม่ว่าจะเป็นการเล่นชักคะเยอกับคน การเขารวมขบวนยাত্রาทัพสมัยโบราณ การวิ่งแข่งขันของช่าง การฝึกช่างให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ของความญ และอื่น ๆ ฯลฯ นำความตื่นตาตื่นใจแก่ชาวต่างประเทศ จนมีนักข่าวชาวอังกฤษ เขียนบทความแสดงถึงความสำเร็จในการจัดงานช่างของไทย⁴ นอกจากนั้นยังเล่าถึง ความสำเร็จของงานนี้ว่า มีชาวส่วย ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการฝึกช่างเป็นกำลังสำคัญของ การจัดงานเหมือนกัน ชาวส่วยเหล่านี้เป็นชาวพื้นเมืองมีอยู่มากมายแถบตำบลจอมพระ ตะกลาง และกระโพ เคยนำช่างไปแสดงในงานเอกซโป 70 (EXPO 70) ที่เมืองโอซากา ประเทศ ญี่ปุ่น เมื่อเดือนธันวาคม 2513 และได้รับรางวัลที่ 1 จากการแข่งขันการแสดงของประเทศ ต่าง ๆ 77 ประเทศ

กองวิชาการ เขมมบรรณกิจ⁵ จัดทำสารคดีชุดความรู้รอบตัว กล่าวถึงชื่อเมืองสุรินทร์ ว่า เดิมชื่อเมืองคู่มือหมันต์ เนื่องจากการสร้างเมืองในสมัยก่อนได้ขุดคูเมืองมีน้ำล้อมรอบ ถึง 3 ชั้น ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนา เมืองนี้เป็น "เมืองสุรินทร์" ตามชื่อเจ้าเมืองคือ พระยาสุรินทร์ภักดีศรีวิไทยสมันต์

¹ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน หน้า 41

² คำเนิร เลชะกุล สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน หน้า 78

³ ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ เที่ยวทั่วไทย เล่ม 12 หน้า 241 - 247

⁴ อัสแฟน ซอทเร็กซ์ ซีลอนออฟเซฟเวอร 2 ธันวาคม 2505 (อ้างอิงมาจาก ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ อ. หน้า 243)

⁵ กองวิชาการ เขมมบรรณกิจ เมืองโบราณของไทย หน้า 40

ภราดร¹ กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในแง่ต่าง ๆ อย่างสังเขป ได้แก่ ประวัติเมือง การคมนาคม อาชีพ การศึกษา ภาษา ประเพณีที่สำคัญทางศาสนา ประเพณีท้องถิ่น และการ เล่นรื่นเริง เช่น เล่นสะบ้า เล่นตรก (ตรุษ) เล่นแข่งบั้งไฟ การเล่นที่ต่างกว่าที่อื่น ๆ คือ เต้นสาก หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า โลกอันเร (เรื่อมอันเร เรื่อมอันเร ก็เรียก) ประเพณี อื่นที่กล่าวถึงมี ประเพณีขี่ม้าล่อช้าง การคล้องช้าง การเล่นแม่มด ประเพณีการทำบุญศพ การแต่งงาน คอนท่ายกล่าวถึงลัทธิ ศาสนา และนิสัยของประชาชน

คำเนียร เลชะกุล² กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์หลายด้าน คือ ด้านโบราณสถาน และ ผู้สร้าง จากการค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ สรุปว่า ปราสาทหินต่าง ๆ ในจังหวัดสุรินทร์ เป็นศิลปะขอม พวกนี้มีวัฒนธรรมสูงกว่าชาวพื้นเมืองซึ่งเป็นพวกข่าพันธุ์นิกริโต ได้ร่วมมือกับ ชาวพื้นเมืองสร้างปราสาทขึ้นมาจนกลายเป็นศาสนสถาน ปราสาทจอมพระ เข้าใจว่าสร้างใน ระยะเวลาแรก ๆ เพราะสร้างด้วยแลงลวน* ซึ่งหาได้ง่ายในท้องถิ่นนี้ ต่างกับปราสาทอื่น ๆ ซึ่งสร้างด้วยแลง อิฐ และหินทราย ปราสาทเหล่านี้ส่วนใหญ่สร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ เข้าใจ ว่าพวกขอมถูกกวาดต้อนไปสร้างปราสาทหินหิมา เพื่อประคัยบารมีกษัตริย์เจนละ เมื่อคราวขอม ตกอยู่ใต้อำนาจของ เจนละ³ ทำให้เมืองนี้เป็นเมืองร้างไป นอกจากนี้ก็กล่าวถึงภาษาที่ใช้ พูดกันของประชาชนในจังหวัดสุรินทร์ ที่สำคัญคือภาษาเขมร และภาษาส่วย เนื่องมาจากการ อพยพของชนชาติทั้งสองที่มาสู่จังหวัดนี้แต่ครั้งอดีต ในตอนสุดท้ายกล่าวถึงสถานที่ที่น่าท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นโบราณสถาน⁴

¹ภราดร (นามแฝง) "ภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะพิเศษของจังหวัดสุรินทร์" วัฒนธรรมไทย 6(12) : 45 - 53 กุมภาพันธ์ 2510

²คำเนียร เลชะกุล "สุรินทร์ - เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 22 - 30 ตุลาคม 2505

*แลง คือหินชนิดหนึ่ง แข็ง สีแดงอย่างอิฐเผา แต่ปรุเป็นรู

³พระยาอนุমানราชชน แหลมอินโดจีนสมัยโบราณ หน้า 180

⁴คำเนียร เลชะกุล "สุรินทร์ - เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 30 - 34

หนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย¹ กล่าวถึงชาวอุษหรือชาวส่วยควบคุมไปกับ พงศาวดารเมืองสุรินทร์ ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แรกกล่าวอย่างสังเขป

หนังสือพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน² ผู้เขียนเคยเป็นปลัดหัวเมืองมณฑลอีสาน ได้บันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์บ้านเมืองในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับเวลา โดยกล่าวรวม ๆ มิได้แยกกล่าวแต่ละจังหวัด สำหรับจังหวัดสุรินทร์กล่าวเริ่มในสมัยรัชกาล สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ชาวส่วยนำช่างเผือกซึ่งเป็นช่างหลวงแตกโรงหนีจากกรุงศรีอยุธยา มาสู่คิงแคนอันเป็นจังหวัดสุรินทร์ในปัจจุบัน นำกลับไปถวาย เมื่อปี พ.ศ. 2302 จังหวัดนี้ จึงได้เป็นที่รู้จักครั้งแรกในประวัติศาสตร์ ใจความต่อไปเป็นการกล่าวถึงการสร้างบ้านเมือง การอพยพโยกย้ายของชาวต่างถิ่นเข้ามาสู่คิงแคนนี้ ความจงรักภักดีของชาวเมืองที่มีส่วนร่วม ในการทำสงครามกับประเทศข้างเคียงอย่างกล้าหาญ

บรรณ สวันตร์จัน³ เรียบเรียงพงศาวดารเมืองสุรินทร์ โดยรวบรวมพงศาวดาร เมืองสุรินทร์ฉบับเดิมของพระยาสุรินทร์ภักดีศรีไทสมันต์ (จรัณ) เจ้าเมืองเดิมเป็นหลัก และ นำพงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานมาเป็นแนวประกอบ พงศาวดารฉบับนี้กล่าวถึงดินแดนจังหวัด สุรินทร์ตั้งแต่ก่อนที่จะสร้างเป็นบ้านเมือง ต่อจากนั้นมีเนื้อความคล้ายคลึงกับพงศาวดาร หัวเมืองมณฑลอีสาน ต่างกันแต่รายละเอียดบางตอนเกี่ยวกับเวลาและชื่อบุคคลเพียงเล็กน้อย ทั้งพงศาวดารเมืองสุรินทร์ฉบับนี้ และพงศาวดารฉบับหัวเมืองมณฑลอีสาน ใช้เป็นเอกสาร อ้างอิงประกอบการเขียนประวัติจังหวัดสุรินทร์แก่ผู้เขียนอื่น ๆ ในระยะต่อมา

ประพจน์ ตรีณรงค์⁴ เขียนถึงจังหวัดสุรินทร์หลายคำ ได้แก่ ประวัติเมืองตั้งแต่

¹ราชบัณฑิตยสถาน อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 หน้า 1467 - 1471

²หม่อมอมรวงษ์วิจิตร (ม.ร.ว.ปฐม คเนจร ณ อยุธยา) พงศาวดารหัวเมือง มณฑลอีสาน ประชุมพงศาวดาร ภาค 4 654 หน้า

³บรรณ สวันตร์จัน พงศาวดารเมืองสุรินทร์ พิมพ์ในงานศพหลวงสนธิทนิคมรัฐ (พิน จรัณยานนท์) 26 พฤศจิกายน 2479 68 หน้า

⁴ประพจน์ ตรีณรงค์ ศึกษาและเที่ยวในเมืองไทย หน้า 1319 - 1336

อดีตจนถึงปัจจุบัน สถาปัตยกรรมศาสตร์ การปกครอง การคมนาคม อาชีพ ศาสนา ประเพณี และ วัฒนธรรม

สังศักดิ์ สายปัญญา¹ อธิศสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงราย เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนใจเกี่ยวกับจังหวัดต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับจังหวัดสุรินทร์หลายด้าน เริ่มตั้งแต่ประวัติของจังหวัด รายละเอียดของแต่ละอำเภอพร้อมทั้งสถิติที่น่าสนใจอย่าง ได้แก่ อาณาเขต จำนวนประชากร สถิติการศึกษา อาชีพ สถานที่น่าเที่ยว การแสดงของช้างที่อำเภอท่าตูม และ ชาวช่วยกับการคล้องช้าง

ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ ได้เรียบเรียงเรื่องเมืองสุรินทร์ถึงสองครั้ง ครั้งแรกได้กล่าวถึงประวัติจังหวัดตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาตอนปลาย จนถึง พ.ศ. 2480² ครั้งหลังได้แก้ไขปรับปรุงและเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับชาวช่วยหรือกุย ส่วนตอนท้ายเป็นการอธิบายความหมายของรูปดวงตราของจังหวัดสุรินทร์³

พระยาประชาภิจักรจักร (แซม บุนนาค)⁴ อธิบายเรื่องภาษาในประเทศไทยว่าแบ่งได้ 4 หมู่คือ ภาษาไทย ภาษารามัญและเขมร ภาษาพม่าและภาษากระเหรี่ยง และภาษาแขกชวามลายู ท่านได้จัดภาษาช่วยอยู่ในประเภทภาษารามัญและเขมร พร้อมทั้งได้ยกตัวอย่างคำและความหมายประกอบ ในเรื่องของภาษานี้ พระยาอนุমানราชชนได้รับรองคำกล่าวของพระยาประชาภิจักรจักรตอนหนึ่งว่า พวกข้าช่วยมีภาษาพูดในตระกูลภาษามอญ - เขมร⁵

¹สังศักดิ์ สายปัญญา เรื่องราวจากถิ่นแผ่นดินไทย เล่ม 1 หน้า 647 - 777

²ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ เรื่องเมืองสุรินทร์ พิมพ์ในงานศพนายทองพูล สุนทรารักษ์ 25 เมษายน 2508 หน้า 1 - 32

³ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ การปกครองหัวเมืองภาคอีสานกับเมืองสุรินทร์ พิมพ์ในงานศพ รองอำมาตย์เอกหลวงพิสิษฐสุนทรรัฐ (พานเมือง อัมระนิมิ) 25 มีนาคม 2515 หน้า 59 - 85

⁴พระยาประชาภิจักรจักร (แซม บุนนาค) ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ พิมพ์ในงานศพ พระพิบูลย์พัฒนากร (ยูกุย ศักตเศรษฐี) พ.ศ. 2462. 90 หน้า.

⁵พระยาอนุমানราชชน นิรุกติศาสตร์ ภาค 1 หน้า 88.

อีริค ไฮเดนฟาเดน¹ ศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย กล่าวถึง ชาวส่วยว่า ชาวส่วยเป็นชื่อที่คนไทยเรียกพวกที่ส่งส่วยแก่เมืองหลวงพวกหนึ่ง ที่ถูกควรเรียกว่า พวกกุกย หรือซากุกย ขณะนี้มีอยู่ในท้องที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี กวาแสนคน ซึ่งขอความนี้ตรงกับหนังสือชาติวงศ์วิทยาวาดควยชนเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย² ว่า พวกกุกยเคยอยู่ในประเทศกัมพูชา และทางตะวันออกเฉียงของประเทศไทย มาก่อน เมื่อประมาณ 30 ปีมานี้ มีกลุ่มชนที่พูดภาษากุกยในภาคอีสานถึง 120,000 คน ไม่นับ พวกลาวส่วยและเขมรส่วยอีกถึง 144,000 คน คนพวกนี้มีชีวิตค่า แม้จะนับถือพุทธศาสนาแต่ ก็เชื่อถือเรื่องนี้อย่างแน่นแฟ้น แบ่งเป็นพวกเป็นเหล่า พวกที่ใหญ่มากคือพวกมโกลและมเลา พวกที่เรียกว่าพวกกุกยมโกล มีชื่อในการจับช้างมาก บางคนผสมเลือดคินกริโตเพราะมีมหยิก เป็นเงาะ แต่นักมานุษยวิทยาบางคนว่าพวกนี้อยู่ในตระกูลมอญ - เขมร และมีเลือดผสม ระหว่างพวกเวดดิค (Weddid Proto Australian) กับพวกเมลานีเซียน (Melanesian)

องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย³ กล่าวแนะนำจังหวัดสุรินทร์ อย่างย่อ เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เมืองสุรินทร์ เส้นทางคมนาคม สถานที่ที่ นานาเที่ยว และงานช่างสุรินทร์

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร⁴ กล่าวถึงประเพณีจังหวัดสุรินทร์ในเทศกาลเดือนห้า และเทศกาลเดือน 10 ซึ่งเป็นเทศกาลทำบุญที่สำคัญในพุทธศาสนา นอกจากนั้นยังกล่าวถึง การเล่นพื้นเมืองอย่างกราว ๆ ไคแก่ จรวงและกันตรึม จรวงคือการร้องเพลงสอดกับขอ เป็นทำนองนิยายเก่า ๆ อย่างไพเราะ ส่วนกันตรึมเป็นการร้องเพลงพื้นเมืองอีกประเภทหนึ่ง ร้องประกอบกับกลองยาวและปี่ชวา ปัจจุบันก็ยังมีการร้องเล่นในพิธีแต่งงาน โคนจุก และ บวชนาค

¹Eric Seidenfaden, The Thai Peoples. 177 p.

²คาร์, เอ และพันตรี อีริค ไฮเดนฟาเดน ชาติวงศ์วิทยาวาดควยชนชาติเผ่าต่าง ๆ ในประเทศไทย หน้า 24 - 25

³อ.ส.ท. สุจิตร์ชบวน อ.ส.ท.เยือนอีสาน 9-17 เมษายน 2514 หน้า 60-65

⁴สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร ประเพณีไทยและเรื่องน่ารู้ หน้า 339 - 341

บุญเรื่อง คัชมาย์¹ เจาถึงการทำบุญในเทศกาลเดือนสิบ ของชาวสุรินทร์ที่ฝึกแยก จากจังหวัดอื่นอีกหลายจังหวัด ผู้เขียนกล่าวถึงรายละเอียดของงานเริ่มตั้งแต่เดือนสิบ ขึ้นหนึ่งค่ำ จนถึงแรม 15 ค่ำ การเรียกชื่อวัน เดือน พิธีต่าง ๆ ตลอดจนชื่อสิ่งของเครื่องใช้ เป็นภาษาเขมรทั้งสิ้น

รุ่ง มหาศาล² กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในแง่มุมประเทศ แต่ส่วนใหญ่เน้นถึงการ แสดงช่างฝีมือเรียกชื่อเมืองนี้ว่า "เมืองช่าง"

นื้ออน³ กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในแง่การท่องเที่ยว โดยเฉพาะ "งานช่าง" นอกจากนั้นยังกล่าวถึงการจับช่างของชาวพื้นเมือง เริ่มตั้งแต่การเข่นสรวงผีประจำตามความ เชื่อถือทางไสยศาสตร์ จนกระทั่งจับช่างป่ามาฝึกเป็นช่างบ้าน

พระครูศรีมหาโพธิคุณารักษ์⁴ กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์ในด้านประวัติเมืองอย่างย่อ ๆ ส่วนใหญ่เน้นถึงสถานที่น่าเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์

ทานตะวัน⁵ กล่าวถึงจังหวัดสุรินทร์อย่างย่อ ๆ เช่นเดียวกัน ใ้แก่ประวัติย่อของ จังหวัด ประชากรและภาษาที่พูดจากัน สถานที่น่าเที่ยว ใ้แก่ ปราสาทหินต่าง ๆ และ เรื่องสุดท้ายเป็นเรื่องการคลองช่าง

¹บุญเรื่อง คัชมาย์ "วันสารทของชาวสุรินทร์" วัฒนธรรมไทย 4 : 45-49

ตุลาคม 2507

²รุ่ง มหาศาล "สุรินทร์-เมืองช่าง" ประชาบาล 12 : 25- 52

มีนาคม 2514

³นื้ออน (นามแฝง) "สุรินทร์มีอะไรอีก" สัปดาห์สาร 33 : 24-28

ธันวาคม 2507

⁴พระครูศรีมหาโพธิคุณารักษ์ "ของดีในจังหวัดสุรินทร์" ขอฟ้า 7 : 59-66

สิงหาคม 2513

⁵ทานตะวัน (นามแฝง) "สุรินทร์" ชัยพฤกษ์ 21 : 20-21

มกราคม 2517

กรมศิลปากร¹ ได้รวบรวมชื่อโบราณวัตถุสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับจังหวัดสุรินทร์กล่าวว่า เคยเป็นเมืองเก่าไม่น้อยกว่า 400 - 600 ปี เพราะมีปราสาทหินเป็นพยานยืนยัน เตาที่สำรวจมีถึง 20 แห่ง แต่ละแห่งให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่ตั้ง ขนาดรูปลักษณะ ส่วนใหญ่ปรากฏหักพังแทบทั้งสิ้น

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ² กล่าวถึงสุรินทร์ในปัจจุบัน ได้แกรูปรางลักษณะ อาณาเขตจำนวนประชากร สภาพพื้นที่โดยทั่วไป คินฟ้าอากาศ การแบ่งเขตการปกครอง ตราประจำเมือง ป่าไม้และอธิบายคำขวัญของเมืองสุรินทร์ที่ว่า "ข้าวคัง ช้างใหญ่ ใหมคี่ สตรีงาม"

วาสนา กุลประสูตร³ เดินทางไปยังบ้านครูป็น คีสม ศิลปินทางดนตรีพื้นบ้านสุรินทร์ ท่านได้ให้ศิษย์แสดงดนตรีและรำสาหรือเรือมอันเรให้ชม นอกจากนั้นท่านยังอธิบายเกี่ยวกับบทเพลงประกอบการเล่นในประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวสุรินทร์ เครื่องดนตรีพื้นเมือง และโอกาสที่ไช้บรรเลง ตลอดจนชื่อเพลงและเนื้อร้องซึ่งเป็นภาษาเขมรจังหวัดสุรินทร์ ต่างจากภาษาในจังหวัดใกล้เคียงและภาษาเขมรในประเทศเขมรอีกด้วย

พิชัย น้อยรอด⁴ เปรียบเทียบความเจริญเมื่อสิบปีก่อนกับปัจจุบัน เริ่มตั้งแต่สถานีรถไฟ อาคารพาณิชย์ ถนนหนทาง โรงแรมในเมือง โรงภาพยนตร์ ในที่คัลป์ ธนาคาร และบริษัทจักรดปรับอากาศขนาดใหญ่ ทั้งนี้เป็นมาจากการจัดงานช้าง ทำให้เศรษฐกิจในเมืองหมุนเวียนคี่ขึ้น ส่วนนอกเมืองกำลังเร่งพัฒนาให้ก้าวหน้า มีอ่างเก็บน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก

¹กรมศิลปากร รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาค 2 พ.ศ. 2503 - 2504 หน้า 18 - 33

²รำไพพรรณ แก้วสุริยะ "ไปรู้จักเมืองช้างกันหน่อย" อ.ส.ท. 16 :
20 - 61 ตุลาคม 2518

³วาสนา กุลประสูตร "บทเพลงเพื่อชีวิตของชาวสุรินทร์" อ.ส.ท. 16 :
36 - 53 ตุลาคม 2518

⁴พิชัย น้อยรอด "สุรินทร์เก่า - สุรินทร์ใหม่" อ.ส.ท. 16 :)
24 - 57 ตุลาคม 2518

ทำไร่ ทำสวนผลไม้ กล้วยไม้ ในตอนสุดท้ายกล่าวถึงของดีในเมืองสุรินทร์ คือ พระกริ่ง เหรียญหลวงพ่อด่าง ๆ และความสามารถในเชิงหมักมวย ซึ่งแสดงถึงความเป็นนักสู้ของชาวสุรินทร์ ที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษ

วนิดา สถิตานนท์¹ กล่าวถึงอำเภอจอมพระตอนหนึ่งว่า อำเภอจอมพระอยู่กึ่งกลางเส้นทางสุรินทร์ - ท่าตูม ห่างจากตัวเมืองประมาณ 25 กิโลเมตร มีวัดปราสาทจอมพระอยู่ในบริเวณปราสาทจอมพระ เกี่ยวกับชาวส่วย เล่าถึงการแต่งกาย ภาษาที่ใช้ วิธีการจับช้างที่เรียกว่า โพนช้าง เครื่องมือในการโพนช้าง พิธีเซ่นผีปะกำก่อนไปจับช้างป่า ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีนี้ การฝึกช้างป่าของชาวหมู่บ้านตะกลาง อำเภอท่าตูม ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของชาวจอมพระในตำบลจอมพระนั่นเอง

วิธีดำเนินการ คนควาและรวบรวมข้อมูล

1. การเลือกวิทยากรหรือผู้ให้ปากคำ (Informants)
เลือกจากชาวบ้านที่อยู่ในเขตตำบลจอมพระหรือใกล้เคียง ที่มีความสามารถเล่านิทาน โดยไม่จำกัดเพศ วัย และความรู้
2. อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)
ใช้เครื่องบันทึกเสียง (Cassette Taperecorder) และการจดบันทึก
3. วิธีดำเนินการคนควาข้อมูล
 - 3.1 การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)
 - 3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมจากตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อศึกษาสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และสิ่งแวดล้อมอันเป็นแหล่งที่มาของนิทานชาวบ้าน

¹วนิดา สถิตานนท์ "เมืองกว้างหลาย" อ.ส.ท. 16 : 28 - 50

3.1.2 การบันทึกเสียง ได้ไปบันทึกเสียงเล่านิทานจากผู้ให้ปากคำที่บ้าน หรือวัดเป็นส่วนใหญ่ เพื่อประกอบการศึกษาและการตีความ

3.2 การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

รวบรวมความรู้เกี่ยวกับสถานที่ ประวัติความเป็นมา สถิติและเอกสารประกอบการวิจัยที่นอกเหนือจากข้อมูลในข้อ 3.1.1 และข้อ 3.1.2 โดยรวบรวมจากเอกสารหรือหนังสือที่มีผู้เรียบเรียงไว้ก่อนแล้ว ซึ่งได้มาจากที่ว่าการอำเภอจอมพระ และแหล่งวิทยากรต่าง ๆ

การจัดกระทำข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพภูมิศาสตร์ของตำบลจอมพระ ของอำเภอจอมพระ และของจังหวัดสุรินทร์ เพื่อประกอบการศึกษานิทานชาวบ้าน

✓ 2. ถ่ายทอดนิทานจากเครื่องบันทึกเสียง แล้วเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร โดยเก็บความให้ตรงกับถ้อยคำของผู้ให้ปากคำ

✓ 3. เรียบเรียงนิทานนั้น ๆ เป็นภาษาไทย เพื่อให้คนทั่วไปสามารถอ่านเข้าใจได้ เฉพาะเรื่องที่ยุ้ให้ปากคำเล่านิทานเป็นภาษาถิ่น

4. จัดประเภทนิทานตามหลักสารัตถะ ตามระบบครรชนีสารัตถะ (Motif index) ของ สตีท ทอมสัน (Stath Thompson)

✓ 5. พิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ หรือลักษณะชีวิตจากชนบทกรรมนิยมประเพณี ความเชื่อถือ ค่านิยมทางสังคมของชาวจอมพระที่ปรากฏในนิทาน

✓ 6. แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนิทานชาวบ้าน กับลักษณะชีวิตของคนในหมู่บ้าน ตำบลจอมพระ ที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ ชนบทกรรมนิยมประเพณี ความเชื่อถือ และค่านิยมที่มีอยู่ในปัจจุบัน

✓ 7. รวบรวมศัพท์ภาษาถิ่นและให้ความหมายให้เป็นที่เข้าใจ.

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสถานที่และวิทยาการ

เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวของสถานที่และวิทยาการหรือผู้ให้
ปากคำชาวบ้านตำบลจอมพระ ผู้ศึกษาขอแนะนำให้รู้จักเรื่องราวของจังหวัดสุรินทร์และอำเภอ
จอมพระอย่างสังเขป

สมัยก่อนเราจะรู้จักและได้ยินชื่อจังหวัดสุรินทร์อย่างคร่าว ๆ, ว่า เป็นจังหวัดชายแดน
ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเท่านั้น แต่ในปัจจุบัน สุรินทร์เป็นที่รู้จักกันอย่าง
กว้างขวางไม่ว่าชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก
เดินทางเพื่อไปชมงานแสดงของช้างปี่ละหลายร้อยคน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ไปชม
งานช้างมีความตื่นเต้นและพอใจที่เห็นความสามารถของช้างและ "ชาวสวย" ผู้สามารถบังคับช้าง
ช้างสุรินทร์จึงมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลก และมีผลพลอยได้คือ ช่วยให้มีผู้รู้จักเมืองสุรินทร์มากขึ้น
เมื่อเดินทางไปถึงเมืองสุรินทร์ จะเห็นว่าตัวเมืองมีความเจริญทันสมัยอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่า
สถานที่ราชการ หรือสถานที่เอกชน ร้านค้า อาคารพาณิชย์ โรงแรมหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ
ต่าง ๆ ล้วนแต่ทันสมัยทัดเทียมกับเมืองหลวง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ได้พบเห็นสภาพอันเป็น
เครื่องหมายของเมืองที่เก่าแก่ทั้งในและนอกเมือง ซึ่งแสดงว่าสุรินทร์เป็นเมืองเก่าเมืองหนึ่ง
สังเกตได้จากซากกำแพงเมืองที่ยังเหลือปรากฏอยู่ แสดงให้เห็นเค้าเดิมว่าเป็นกำแพง
สร้างด้วยดิน มีคูเมืองล้อมรอบถึง 3 ชั้น ระหว่างกำแพงชั้นกลางและชั้นนอกมีลักษณะกลมรี
ห่างกัน กว้างประมาณ 1.2 กิโลเมตร ยาวประมาณ 1.6 กิโลเมตร เมืองนี้จึงมีชื่อเดิมว่า
"ฉัทสนันท์" หมายถึงดินแดนที่เป็นค่ายทหาร ไม่เพียงแต่แค่นั้น สุรินทร์มีโบราณสถานที่น่าสนใจ
เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ปราสาทหิน ซึ่งแกะสลักด้วยหินลวดลายสวยงาม แม้จะปรักหักพัง
ตามกาลเวลา แต่ก็ยังเป็นหลักฐานแสดงว่า จังหวัดสุรินทร์ในอดีตคงมีความสำคัญไม่น้อย ผู้ศึกษา
จึงขอลาวถึงจังหวัดสุรินทร์ในค่านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สภาพทางภูมิศาสตร์¹

จังหวัดสุรินทร์อยู่ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีพื้นที่ 8,774 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 10.5 ของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศใต้	ติดต่อกับประเทศกัมพูชาประชาธิปไตย มีทิวเขาพนมดงรักเป็นเขตกันแดน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดบุรีรัมย์

ลักษณะภูมิประเทศ โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง ตอนใต้เป็นที่ค่อนข้างต่ำไปทางคันเหนือพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงจากระดับน้ำทะเลถึง 1,500 - 1,800 ฟุต ยิ่งใกล้เขตกัมพูชายิ่งสูงขึ้น เทือกเขาที่อยู่คันเขตแดนไทยสูงชันมาก แล้วค่อย ๆ ลดหลั่นลงไปในคันแดนของกัมพูชาที่จังหวัดอุบลราชธานี ขุนเขาที่เรียงสลับซับซ้อนนี้เป็นหุบเขามีสันลาดชัน มีป่าไม้หนาทึบ เมื่อมองจากฝั่งไทยจะเห็นแผ่นดินของกัมพูชาต่ำกว่า คว้ยเหตุนี้เองทำให้คนไทยสมัยก่อนเรียกเขมรบริเวณนี้ว่า เขมรต่ำ แม้จะมีทิวเขาและป่าไม้กันพรมแดน แต่ก็ยังมีชอกและช่องเขาชันลงไปมาหาสุระหวางไทยกับกัมพูชาถึง 35 ช่อง ช่องทางชันลงที่สำคัญได้แก่ ช่องเสม็ด ช่องทมอควลที่อำเภอปรางสาท ช่องจอม ช่องเกลที่อำเภอลำทะเมนชัย ช่องทางเหล่านี้ชาวเขมรมักใช้เป็นเส้นทางอพยพหนีภัยเข้ามาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์

ดินฟ้าอากาศและฤดูกาล ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนและดินร่วนปนทราย เก็บความชื้นและเก็บกักน้ำไว้ได้นาน ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างต่ำ การเพาะปลูกจึงไม่ค่อยได้ผลเท่าที่ควร มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วไป ที่สำคัญมี 6 แหล่ง ลำน้ำมูลเป็นลำน้ำที่สำคัญที่สุด ใช้ประโยชน์ในการเกษตรและการคมนาคม แหล่งน้ำที่สำคัญรองลงมาอีก 5 แหล่ง คือ ลำห้วยเสนง ลำห้วยแก้ว ลำห้วยระหาร ลำห้วยทับทัน และลำห้วยระวี ซึ่งใช้ประโยชน์

ในทางเกษตรได้ไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วยนัก จะมีปริมาณน้ำมากเฉพาะในฤดูฝนเท่านั้น นอกจากนั้น ยังมีลำห้วยและหนองน้ำอีกมากที่อยู่กระจัดกระจายในอำเภอต่าง ๆ ไม่บ่อยกว่า 1 พันแห่ง แหล่งน้ำดังกล่าวไม่สามารถอำนวยประโยชน์แก่เกษตรกรได้มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหน้าแล้ง สำหรับฤดูกาลมี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มจากเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม อากาศและลมจะแห้งและร้อนจัด น้ำในชลประทานและน้ำบริเวณจะขาดแคลนมาก อุณหภูมิจะสูงถึง 32.5 องศาเซลเซียส ฤดูฝน ส่วนใหญ่ฝนเริ่มตกในเดือนพฤษภาคมเรื่อยไปจนถึงเดือนกันยายน แต่ปริมาณน้ำฝนไม่มากนัก ไม่เพียงพอแก่การปลูกข้าวให้ได้ผลเต็มที่ ปริมาณน้ำฝนที่ตกเฉลี่ยประมาณปีละ 1,200 มิลลิเมตร (ถ้าจะให้ได้ผลเต็มที่ ข้าวจะต้องมีปริมาณน้ำฝนถึง 1,828.8 มิลลิเมตร) ส่วนฤดูหนาว เฉพาะเดือนธันวาคมและมกราคม อุณหภูมิในเวลากลางคืนจะลดลงไปถึง 10 องศาเซลเซียส จึงเป็นที่น่าสังเกตได้ว่า จังหวัดสุรินทร์มีสภาพดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและการดำรงชีวิตอย่างสะดวกสบาย เช่นบางจังหวัด ส่วนภูเขาโดยทั่วไปภูเขาใหญ่ไม่มีเลย แต่ตามชายแดนก็ยังมีเนินเขาอยู่ตลอดแนวซึ่งเป็นส่วนที่ต่อมาจากเทือกเขาบรรทัด หรือเทือกเขาพนมดงรัก แต่มีเขาสวยซึ่งไม่สูงนักอยู่ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ ทางราชการได้สงวนทำเป็นวนอุทยาน เพื่อรักษาแหล่งน้ำลำธารและส่งเสริมขยายพันธุ์สัตว์ไปในตัว ทั้งยังใช้เป็นพื้นที่ให้ประชาชนขึ้นไปทำบุญบนเขาเป็นประจำทุกปี

ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนใหญ่ได้แก่ ป่าไม้ จังหวัดสุรินทร์มีเนื้อที่ป่าประมาณ 27.5 % ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนใหญ่อยู่ทางใต้แถบเทือกเขาบรรทัด ไม้ที่สำคัญได้แก่ เต็ง รัง ยาง ประดู่ พยุง ฯลฯ ซึ่งทางราชการกวัดขั้นเรื่องการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีผลผลิตจากป่า ได้แก่ ฟืน ถ่าน เปลือกสีเสียด น้ำมันยาง หวาย ชัน ยางไม้ ชี้น้ำ น้ำมัน ฯลฯ ส่วนสัตว์ป่ามี เสือ หมี เม่น เก้ง กวาง กระต่าย ฯลฯ ถูกล่าจนเหลือน้อยมักหลบหนีไปอาศัยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาชีพุงช้อย

การคมนาคม ปัจจุบันจังหวัดสุรินทร์ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวกทั้งทางรถไฟและรถยนต์ การคมนาคมทางรถไฟมีสายกรุงเทพฯ - อุดรราชธานี ระยะทางประมาณ

420 กิโลเมตร ทางรถยนต์ประมาณ 477 กิโลเมตร การเดินทางไปกลับได้ในวันเดียว นอกจากนี้การติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ อาศัยทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัด ส่วนการคมนาคมภายในจังหวัดไปสู่หมู่บ้านต่าง ๆ มีทางหลวงแผ่นดินชนบทติดต่อกันได้ทุกอำเภอ บางอำเภอก็สามารถติดต่อกันได้โดยทางรถไฟ นับว่าการเดินทางในปัจจุบันสะดวกเกือบจะตลอดฤดูกาล ส่วนการคมนาคมทางน้ำ ใช้ได้เฉพาะบริเวณที่มีแม่น้ำไหลผ่านในฤดูน้ำมากเท่านั้น ได้แก่อำเภอชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี เกือบกลางไคว่าการคมนาคมทางน้ำนั้นไม่มีเลย

อาชีพและธุรกิจ อาชีพส่วนใหญ่ได้แก่ การทำนาและเลี้ยงสัตว์ ผลิตภัณฑ์ทางเกษตรที่สำคัญนอกจากชาวมียังมีพืชต่าง ๆ เช่น ปอแก้ว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง งา ยาสูบ แตงโม ข้าวโพด อ้อย มันเทศ มะพร้าว สับปะรด พืชผัก ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีการปลูกหมอนเลี้ยงไหมอีกด้วย การเลี้ยงสัตว์ มีสัตว์เลี้ยงหลายชนิด เช่น ม้า วัว ควาย สุกร เป็ด ไก่ ส่วนใหญ่เลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน และใช้เป็นพาหนะขนส่ง ตลอดจนใช้บริโภคมากกว่าการค้า ในท้องที่อำเภอท่าตูม และอำเภอชุมพลบุรี นิยมเลี้ยงช้างเป็นงานอดิเรกสำหรับใช้งานและเช่ากระบวนแห่พิธีทางศาสนาบางอย่าง การประมง ทำได้เฉพาะประมงน้ำจืดเท่านั้น ส่วนใหญ่ใช้บริโภคภายในจังหวัด เพราะปริมาณยังไม่มากพอจะออกจำหน่ายยังจังหวัดข้างเคียง อาชีพอื่นมี การทำป่าไม้ นับว่ามีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดสุรินทร์ นอกจากไม้เต็ง รัง ประดู่ อันเป็นสินค้าสำคัญแล้ว ยังมีผลิตภัณฑ์บางอย่างที่มีมากพอจะส่งออกจำหน่ายยังต่างจังหวัดและต่างประเทศได้ เช่น น้ำผึ้ง หวาย น้ำมันยาง ชัน ไม้ไผ่ เปลือกสีเสียด ฟืน ถ่าน ซึ่งนับวันจะหาได้ยากยิ่งขึ้น

การอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรมในจังหวัดสุรินทร์มีน้อย ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อย และอุตสาหกรรมในครัวเรือน มีโรงสีข้าว โรงอัดปอ โรงเลื่อย โรงน้ำตาล ฯลฯ ตามชนบทมีการทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย ปั่นหม้อ ทอเสื่อ และเลี้ยงไหม ส่วนการพาณิชย์มักอยู่ในมือของคนต่างค้ำ โดยเฉพาะคนจีน

การปกครอง ประกอบด้วย 10 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ คือ

1. อำเภอเมืองสุรินทร์
2. อำเภอศีขรภูมิ
3. อำเภอท่าตูม

4. อำเภอสังขะ
5. อำเภอปราสาท
6. อำเภอจอมพระ
7. อำเภอสำโรงทาบ
8. อำเภอชุมพลบุรี
9. อำเภอรักคนบุรี
10. อำเภอสนม
11. กิ่งอำเภอคามเขิง
12. กิ่งอำเภอลำควน

ประชากร ภาษา และศาสนา จังหวัดสุรินทร์มีประชากรประมาณ 1 ล้านคน พูดภาษาพื้นเมือง คือ ภาษาเขมรประมาณร้อยละ 60 ภาษาไทยอีสานประมาณร้อยละ 20 นอกนั้นพูดส่วย เขมร และภาษาอื่น ๆ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีขนบธรรมเนียมความเชื่อคล้ายคลึงกัน มีวัดในพุทธศาสนา 232 แห่ง สำนักสงฆ์ 240 แห่ง พระภิกษุ 4,283 องค์ สามเณร 2,913 องค์ ¹

สถานที่น่าเที่ยวชม สถานที่อันงดงามตามธรรมชาติของจังหวัดสุรินทร์แม้จะมีไม่มากนัก แต่ก็สามารถนำความพอใจให้แก่ผู้ที่ต้องการพักผ่อนหาความสำราญกับทัศนียภาพธรรมชาติตามสมควร ได้แก่ หนองเขาตระเงล (ตระเงล แปลว่า โลง เตียน) อยู่ในเทือกเขาพนมดงรัก ตำบลคามเขิง อำเภอปราสาท จะมองเห็นภูมิประเทศของกัมพูชาซึ่งอยู่ในที่ต่ำ แหล่งที่สองคือน้ำตกถล่มกรณ อยู่ที่ตำบลคาน อำเภอสังขะ ส่วนสถานที่อื่น ๆ ที่น่าเที่ยวและอยู่ในความดูแลของทางราชการมี อุทยานขุนพล อยู่หน้าค่ายวีรวัฒน์โยธิน เป็นสถานที่พักผ่อนของค่ายนี้ วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาสุรินทร์ เป็นสถานที่พักผ่อนและมีสิ่งที่น่าสนใจทางเกษตรกรรม หอสมุดจังหวัด สถานที่บำรุงพันธุ์สัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์ที่ทันสมัยที่ตำบลนาบัว อำเภอเมือง สถานที่ทดลองไหม มีสวนหมอนและปลูกไม้ผล อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางตะวันตกราว 4 กิโลเมตร

¹ รายงานขอราชการจังหวัดสุรินทร์ 30 มิถุนายน 2518 หน้า 20

ส่วนวัดที่เก่าแก่ที่น่าสนใจคือ วัดบูรพาราม วัดนี้เป็นวัดพัฒนาที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง แต่ถ้าต้องการชมงานประจำปีและงานกาชาดซึ่งจัดเป็นประจำทุกปีต้องมาชมในเดือนพฤษภาคม คนทั่วไปมักรู้จักกันในนามของงานช่างสุรินทร์ มีการออกร้าน แสดงกิจกรรมของหน่วยราชการและเอกชน มีการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมของชาวเมืองสุรินทร์ ซึ่งจะประกาศให้ทราบล่วงหน้า ส่วนการแสดงของช่างมักจัดวันเสาร์และอาทิตย์ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวจังหวัดสุรินทร์ได้มากแห่งหนึ่ง

สถานที่ที่น่าสนใจและมีคุณค่าแก่การศึกษาที่ไม่อาจมองข้ามเป็นอย่างยิ่ง คือปราสาทหิน ซึ่งมีอยู่มากมายกว่า 20 แห่ง อยู่กระจัดกระจายทั่วไปในจังหวัดสุรินทร์ แสดงว่าครั้งหนึ่งดินแดนนี้เคยเป็นที่อยู่ของขอมมาก่อน และครั้งนั้นบริเวณรอบๆหรือใกล้เคียงจะต้องมีสภาพเป็นบ้านเป็นเมือง ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ กล่าวไว้ใน "โบราณวัตถุสถานในประเทศไทย" ตอนหนึ่งว่า

"ปราสาทหินที่ขอมสร้างเป็นประโยชน์ในการศึกษาโบราณคดีอยู่บัดนี้ 2 อย่างคือ อย่างที่หนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เมื่อครั้งขอมเป็นใหญ่ในประเทศนั้น พวกขอมได้ไปตั้งปกครองอยู่ ณ ที่ใดบ้าง เพราะในบรรดาเมืองที่ขอมไปตั้งปกครอง ย่อมสร้างปราสาทหินไว้ทุกแห่ง ประโยชน์อย่างที่สอง เป็นที่น่าสังเกตว่า เมืองที่ขอมไปตั้งอยู่นั้น เมืองไหนเป็นเมืองใหญ่ในสมัยนั้นบ้าง เพราะถ้าเป็นเมืองใหญ่ก็สร้างปราสาทหินขนาดใหญ่ หรือมีปราสาทหินหลายแห่งรวมอยู่ในเมืองนั้น เช่นที่ลพบุรีเป็นตัวอย่าง ถ้าเป็นเมืองน้อยปราสาทหินที่สร้างก็อย่างเล็ก สักแต่ว่าจะสร้าง... ถ้าว่าโดยสังเขปขนาดปราสาทหินดังกล่าวมาแล้ว ที่เป็นเมืองสำคัญในอาณาจักรโคตรบูร คือ เมืองขุขันธ์ เมืองสุรินทร์ในมณฑลอุบล..."¹

ปราสาทหินที่จังหวัดสุรินทร์เป็นพยานยืนยันให้ทราบว่า ในอดีตดินแดนแห่งนี้เคยมีพวกขอมเข้ามาครอบครองอยู่ระยะหนึ่ง และคงเป็นสมัยที่ขอมเรืองอำนาจ จึงสามารถสร้างโบราณสถานไว้มากมายเช่นนี้

¹กำเนิร เลชะกุล "สุรินทร์ - เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 22
ตุลาคม 2518 (อ้างอิงจาก ศาสตราจารย์ หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ โบราณคดี
พิมพ์ พ.ศ. 2496 หน้า 104-105)

ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ ที่สำรวจมีปรากฏดังนี้ ¹

อำเภอปราสาท	มี	8	แห่ง
อำเภอเมือง	มี	2	แห่ง
อำเภอศีขรภูมิ	มี	2	แห่ง
อำเภอจอมพระ	มี	1	แห่ง
อำเภอสังขะ	มี	4	แห่ง

ประวัติจังหวัดสุรินทร์

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสุรินทร์ เท่าที่ค้นคว้าพบว่าค่อนข้างยืดยาว เนื่องจากมีหลักฐานอ้างอิงที่เห็นได้ชัดคือ โบราณสถานศิลปะแบบขอม แต่บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ กลับเป็นชาวส่วย ส่วนประชากรในปัจจุบันพูดภาษาเขมร เป็นส่วนใหญ่ เพื่อมิให้เกิดความสับสน ผู้ศึกษาขอลำดับเหตุการณ์ของจังหวัดสุรินทร์อย่างสังเขป ดังนี้

บริเวณอันเป็นที่ตั้งในภาคอีสานปัจจุบัน นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่างสันนิษฐานกันว่า เดิมเป็นดินแดนของพวกละว้าหรือลาว ขึ้นกับอาณาจักรโคตรบูร ต่อมาขอมมีอำนาจยึดดินแดนส่วนนี้ไว้เมื่อราว พ.ศ. 1100 เศษ ขอมแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 3 ภาค มีเมืองละโว้ (ลพบุรี) เมืองพิมาย และเมืองสกลนคร ทั้งสามเมืองมีฐานะเป็นเมืองประเทศราชเท่าเทียมกัน ขึ้นตรงต่อนครวัตนครธมราชธานีของขอม เมืองเหล่านี้สมัยโบราณมีเส้นทางคมนาคมติดต่อถึงกัน ตลอดจนข้ามเขาพนมดงรักไปสู่ดินแดนขอมหรือดินแดนเขมรในปัจจุบัน ตามเส้นทางคมนาคมดังกล่าว พวกขอมได้สร้างปราสาทหินไว้หลายแห่งตามจุดพักพลและเพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีสักการะบูชาเทพเจ้าตามลัทธิพราหมณ์ เพราะมีระยะทางห่างไกลกัน จึงต้องมีจุดพักพลหลายแห่ง สมัยขอมเรืองอำนาจ สุรินทร์คงเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง

กรมศิลปากร รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาค 2 พ.ศ. 2503 - 2504 หน้า 18 - 33

ขึ้นต่อเมืองพิมาย¹ เป็นเมืองที่อยู่ในเส้นทางไปมาระหว่างเขาพระวิหาร ปราสาทหินพิมาย เขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ นครวัดนครธม โบราณวัตถุเหล่านี้ล้วนมีอายุสมัยเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน บางแห่งยังคงสภาพบริบูรณ์ บางแห่งปรักหักพังแต่ยังพอมองเห็นเค้าโครงการก่อสร้างอย่างชัดเจน ทั้งยังมีค่าย คู กำแพงเมืองปรากฏให้เห็นอยู่ ครั้นปลายพุทธศตวรรษที่ 17 ขอมเสื่อมอำนาจลง ไทยแห่งอาณาจักรสุโขทัยเริ่มมีบทบาท และสามารถครอบครองดินแดนนี้ ขอมต้องถอยร่นลงข้ามเทือกเขาพนมดงรักสู่ดินแดนกัมพูชาปัจจุบัน คงทิ้งไว้แต่ศิลาปะและวัฒนธรรมบางอย่างไว้ พื้นที่ดังกล่าวจึงกลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่า เป็นป่าเป็นเขา ยังไม่มีใครไปตั้งบ้านเรือน ต่อมาพวกเขาละอำเภอนางขึ้น สุรินทร์คงจะเป็นที่อยู่ของพวกเขาละไว้ในระยะหนึ่ง แต่ภายหลังถูกพวกขอมโบราณที่พิมายรบกวน จึงถอยร่นไปทางทิศเหนือ ปล่อยให้พื้นที่บริเวณนี้ว่างเปล่า²

พงศาวดารเมืองสุรินทร์³ กล่าวความตอนต้นต่างออกไป คือ เดิมทีนี้เป็นที่อยู่ของชนชาติไทย เมื่อไทยมีอำนาจ เจ้าเมืองชื่อขุนเกต ได้สร้างโบราณสถานไว้หลายแห่ง บางแห่งสร้างไม่สำเร็จ เข้าใจว่าการทำมาหากินผิดเคื่องหรือติดการทัพ โบราณวัตถุที่สร้างสำเร็จมีอยู่ที่บ้านระแงง ซึ่งเป็นที่ตั้งอำเภอศีขรภูมิปัจจุบัน และที่อื่น ๆ อีกหลักฐานที่พอสันนิษฐานได้ว่าชนชาติไทยมีอำนาจเนื่องจากมีตัวอักษรไทยภาคอีสานที่โบราณวัตถุชิ้นนั้น เมื่อไทยเสื่อมอำนาจถูกขอมที่พิมายรบกวน พวกไทยต้องถอยร่นไปอยู่ที่อื่น เป็นเหตุให้ภูมิประเทศนั้นรกร้างว่างเปล่า

ในตอนปลายกรุงศรีอยุธยาสมัยกษัตริย์วงศ์บ้านพลูหลวง * มีชนกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกกัน

¹ ใหญ่ลย์ สุนทรารักษ์ การปกครองหัวเมืองภาคอีสานกับเมืองสุรินทร์ หน้า 64

² ประพัฒน์ ศรีณรงค์ ศึกษาและเที่ยวในเมืองไทย หน้า 1319 - 1336

³ อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 3 หน้า 1467

* อักขรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย และสารานุกรมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทยว่าตรงกับ พ.ศ. 2200 เอกสารสรุปข้อราชการแผนกเกษตรจังหวัดสุรินทร์ และหนังสือศึกษาและเที่ยวในเมืองไทยว่าตรงกับ พ.ศ. 2260 ส่วนการปกครองหัวเมืองอีสานว่า พ.ศ. 2295 จึงไม่เป็นที่สรุปแน่นอน

ภายหลังว่า "ส่วย" ไคพากันอพยพมาจากเมืองอัครตะปือแสนแป* ในแคว้นจัมปาถักก็ ผังซ้าย
แม่น้ำโขง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองปากเซแคว้นลาวใต้ในประเทศลาวปัจจุบัน คนพวก
นี้คือบรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์
ศาสตร์และโบราณคดีภาคอีสานท่านหนึ่งกล่าวว่า บรรพบุรุษของชาวสุรินทร์ เมื่อครั้งที่อยู่เมือง
อัครตะปือแสนแป เป็นเผ่าทหารในบังคับบัญชาของขุนเจ็องหรือขุนเจ็อง กษัตริย์ไทยอีกสายหนึ่ง
ของกลุ่มแม่น้ำโขง เป็นเหล่านักรบผู้กล้าหาญ ชอบอิสระไม่ชอบอยู่ใต้อำนาจใคร การอพยพ
ของพวกนี้ไร้ข้างเป็นพาหนะหลัก จัดเป็นรูปกองคาราวานใหญ่ เมื่ออพยพข้ามแม่น้ำโขงสู่
ราชอาณาจักรปัจจุบันนี้ คงเป็นสมัยที่ขุนเจ็องสวรรคตแล้ว คนพวกนี้คงไม่อยากจะอยู่ใต้อำนาจ
บัญชาของกษัตริย์องค์ใหม่ และคงอพยพข้ามแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม** จังหวัดอุบลราชธานี
ในที่สุดมาสิ้นสุดลงที่อันเป็นจังหวัดสุรินทร์ปัจจุบัน การอพยพครั้งนี้มีหลายพวก มีชื่อหัวหน้าดังนี้

พวกที่ 1	หัวหน้าชื่อ เชียงปุม***	ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองที่
(อยู่ในอำเภอเมืองปัจจุบัน)
พวกที่ 2	หัวหน้าชื่อ เชียงสี	ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านกุดหวาย
(ในอำเภอรัตนบุรี)
พวกที่ 3	หัวหน้าชื่อ เชียงสง	ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองลิ่ง
(ในอำเภอจอมพระ)
พวกที่ 4	หัวหน้าชื่อ เชียงขัน	ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านลำควน
(ในกิ่งอำเภอลำควน)
พวกที่ 5	หัวหน้าชื่อ เชียงมะ	ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านอจจะปะนึ่งหรือ
บ้านโคกอจจะ (ในอำเภอสังขะ)

* คาเนียร เลขาภกุล ว่าเป็น 2 เมืองคือ เมืองอัครตะปือกับเมืองแสนปาง
(ไม่ใช่แสนแป)

** คำว่า "เจียม" พระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน) ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์
และโบราณคดีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สันนิษฐานว่า น่าจะมาจากคำภาษาส่วย
ว่า "เจียง" หมายถึงข้าง

*** คำว่า "เชียง" หรือ "เขียง" นี้ สมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ติสโส อ้วน)
สันนิษฐานว่าเป็นตำแหน่งแม่ทัพนายกอง

พวกที่ 6 หัวหน้าชื่อเชียงไชย ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่บ้านจาร์พัตร
(ในอำเภอศีขรภูมิ)

ชุมนุมทั้ง 6 ปกครองอย่างฉันทันตึงไม่ขึ้นกับเมืองใด เพราะเขตการปกครองไทยยัง
แผ่เข้าไปไม่ถึง คำรังสีด้วยการทำนา ล่าสัตว์ และเลี้ยงช้าง ชื่อเมืองเหล่านี้เพิ่งจะมี
หลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชกาลสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ พ.ศ. 2302 * นั่นทีกล่าว
ช้างเผือกกรุงศรีอยุธยาแตกโรงหนีไปต่างอีสาน เจาหนาทที่กรมช่างพรอมควยไพรพลประมาณ
30 คน พวกนี้ออกติดตามก็ไม่พบ ได้สืบถามร่องรอยจากชาวเมืองพิมายซึ่งเป็นผู้ชำนาญภูมิประเทศ
ในแถบนั้น ก็ได้แนะนำให้ไปสืบถามจากพวกส่วยแถบคงใหญ่เชิงเขาพนมดงรัก

สำหรับผู้ติดตามช่างเผือกนั้น พงศาวดารกล่าวเพียงว่า "พระเจ้าสองพี่น้อง" ไม่ระบุ
ว่าเป็นใคร ซึ่งก็สันนิษฐานกันไปต่าง ๆ นานา บางทีว่าหมายถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลก กับสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท แต่เมื่อพิจารณาตามเหตุผลแล้วไม่น่า
จะเป็นไปได้ จึงเข้าใจว่า อาจเป็นขุนนางพี่น้องคูใดคูหนึ่งที่รับราชการอยู่ในกรมช่างนั้นเอง

คณะผู้ติดตามได้รับความช่วยเหลือจากหัวหน้าส่วยเหล่านั้นเป็นอย่างดีจึงไปพบช่างเผือก
ที่บ้านหนองโสก (หนองบัว) ปัจจุบันอยู่ในอำเภอสังขะ ได้ทำพิธีเสกเวทมนตร์ตามพิธีคชศาสตร์
จนจับช้างได้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบวาป่าคิงชายพระราชอาณาเขตมีคน
เข้ามาอาศัย และทรงเห็นความดีความชอบ จึงทรงพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้தாகะจะ เป็น
หลวงแก้วสุวรรณ (เป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในการติดตามช่างเผือกคราวนั้น) เชียงขัน เป็น
หลวงปราบ เชียงมะ เป็นหลวงเพชร เชียงปุม เป็นหลวงสุรินทร์ภักดี เชียงสี่ เป็นหลวง-
ศรีนครเตา พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องยศ ตราตั้ง ตามธรรมเนียม และมีคำสั่งให้ควบคุมดูแล
หมู่บ้านต่าง ๆ เหล่านั้น โดยให้ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย

ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงปุม) เห็นว่าชุมนุมของตนเริ่มมีผู้คนมากขึ้นทุกที จึง
สำรวจหาที่ตั้งชุมนุมใหม่ ในที่สุดก็เลือกได้ "บ้านคุปะทาย" ซึ่งเป็นเมืองร้างสมัยขอม

* พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสานว่า พ.ศ. 2302 แต่พงศาวดารเมืองสุรินทร์ว่า

เรื่องอำนาจ มีชัยภูมิ คือปีกำแพงเมืองและคูน้ำล้อมรอบ จึงมีใบบอกไปยังเมืองพิมาย
ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ ก็ได้รับพระบรมราชานุญาตตั้งประสงค์
จึงย้ายชุมชนมาอยู่ที่ "บ้านคูประทาย" ล้วนบ้านเมืองที่ ให้เชียงปีคน้องชายเป็นหัวหน้าทำการ
ปกครองแทน

ภายหลังหัวหน้าชุมชนทั้งหลาย ได้นำช้าง ม้า แก่นสน ยางสน ปีกนก นอระมด งาช้าง
และขี้ผึ้ง ซึ่งเป็นของป่าส่งไปยังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ จึงโปรดเกล้า
ให้หลวงสุวรรณ (ตากะจะ) เป็นพระไกรภักดีศรีนครลำดวนเจ้าเมือง ยกปราสาทสี่เหลี่ยม
ดงลำดวนเป็นเมืองชูนันท์ (คืออำเภอชูนันท์ จังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบัน)

หลวงเพชร (เชียงชะ) เป็นพระสังฆะบุรีนครอโจะปะนึ่งเจ้าเมือง ยกบ้านโคกอโจะ-
ปะนึ่ง หรือบ้านดงยาง เป็นเมืองสังชะ (คืออำเภอสังชะ ปัจจุบัน)

หลวงสุรินทร์ภักดี (เชียงมุ่ม) เป็นพระสุรินทร์ภักดีศรีนครลำดวนเจ้าเมือง
ยกบ้านคูประทาย เป็นเมืองประทายสมันต์* (คือเมืองสุรินทร์ ปัจจุบัน)

หลวงศรีนครเตา (เชียงสี) เป็นพระศรีนครเตาเจ้าเมือง ยกบ้านกุดหวายหรือ
บ้านเตาเป็นเมืองรัตนบุรี (คืออำเภอรัตนบุรี ปัจจุบัน)

ทั้งนี้ โปรดเกล้าฯ ให้เบื้องตั้งสี่ขึ้นตรงต่อเมืองพิมาย

ใน พ.ศ. 2311 สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กองทัพไทยได้ยกไปตีเมืองไผทมาศ
ชาวเมืองต่างอพยพหนีไปอยู่ในที่ต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2314 กองทัพไทยยกไปตีเขมรอีก ครั้งนี้มี
ชาวเขมรพวกหนึ่งหนีมาทางบ้านคูประทาย ในจำนวนนี้มี "นางคาม" ลูกสาวเจ้าเมืองไผทเพชร
อพยพมาด้วย ต่อมาได้แต่งงานกับ "สุน" บุตรชายพระสุรินทร์ภักดีศรีนครลำดวน (เชียงมุ่ม)
เป็นเหตุให้ชาวเขมรทราบวาทนายของตนมาเป็นลูกสะใภ้เจ้าเมือง จึงพากันอพยพมาอยู่ที่เมือง

* บางที่เรียกว่า "ผไทสมันต์" (สันนิษฐานว่ามาจากภาษาเขมรว่า บ็อนเตียบ
แปลว่า ค่ายบังคับบัญชาทหาร)

คุปะทหายมากขึ้น เนื่องจากเขมรเป็นผู้มีวัฒนธรรมสูง ดังนั้นชนบทรรมนิยมประเพณีทั้งหลายก็
ค่อย ๆ ผันแปรไปสู่วัฒนธรรมเขมรมากขึ้น

ตอจากนั้นกำลังเมืองปะทหายสมันต์ได้มีส่วนร่วมในการทำสงครามเรื่อยมา เช่น ในปี
พ.ศ. 2321 ไครวมมื่อกับกำลังเมืองชุนันซ์ เมืองสังฆะบุรี เป็นกองหน้าตีหัวเมืองต่าง ๆ ของ
กรุงศรีสัตนาคนหุต และในที่สุดก็ไค้เมืองเวียงจันทน์ เมื่อไค้ชัยชนะเจ้าเมืองไค้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็น พระยาสุรินทรภักดีณรงค์ ต่อมาไค้จักกำลังเข้าสมทบกับกองทัพใหญ่ไปตีเมือง
เสียมราฐ เมืองกำปงสวาย เมืองไค้ทเพชร ไค้ทมาศ และไค้เมืองเขมรท่ามาอยู่ในขอบขัณฑสีมา
จากนั้นประชาชนของเมืองเขมรไค้อพยพเข้ามาอยู่เมืองปะทหายสมันต์และเมืองสังฆะบุรีมากขึ้น
ทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรมของเขมรเข้าครอบงำสังคมชาวสุรินทรยิ่งขึ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกขึ้นครองราชย์แล้ว จึงโปรดเกล้าฯ ให้
เปลี่ยนชื่อเมืองคุปะทหาย หรือปะทหายสมันต์ เป็นเมืองสุรินทรตามสร้อยบรรดาศักดิ์เจ้าเมือง
ซึ่งหมายถึงผู้กล้าหาญนั่นเอง

ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
เคิมเมืองสุรินทรขึ้นกับหัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก ต่อมาเมื่อโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวง
มหาดไทย และจัดการปกครองระบอบเทศาภิบาลแล้ว สุรินทรจึงขึ้นอยู่กับมณฑลลาวท้าวซึ่งต่อมา
เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นมณฑลอีสาน มีกรมหลวงพิชิตปรีชากรเป็นข้าหลวงใหญ่สำเร็จราชการมณฑล
ภายหลังกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์มาดำรงตำแหน่งแทน ในช่วงนี้บ้านเมืองเริ่มเปลี่ยนแปลง
เข้าสู่ความเจริญแผนใหม่ มีชาวจีนเข้าไปตั้งร้านค้าขาย บ้านเมืองขยายเขตกว้างขวาง
มีข้าราชการจากกรุงเทพฯ มาเป็นข้าหลวงกำกับราชการตั้งแต่นั้นมา

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับตำบลจอมพระ

สภาพภูมิศาสตร์¹

ที่ตั้ง ตำบลจอมพระเป็นตำบลเล็ก ๆ หนึ่งแห่งในอำเภอจอมพระ * อยู่ห่างจากจังหวัดสุรินทร์ไปทางทิศเหนือประมาณ 26 กิโลเมตร

อาณาเขต ตำบลจอมพระมีเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ในอำเภอจอมพระ ดังนี้

ทิศเหนือ	จดตำบลหนองสนิท
ทิศใต้	จดอำเภอเมืองสุรินทร์
ทิศตะวันออก	จดตำบลบุแกรง
ทิศตะวันตก	จดตำบลกระหาด

ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นที่ราบ คินละเอียก พื้นล่างเป็นหินลูกรังและหินดาน บางแห่งเป็นทรายร่วน ไม่เหมาะแก่การปลูกพืชหมุนเวียน มีป่าไม้เต็ง รัง อยู่มาก แต่ไม่มีสภาพป่าใหญ่ ไม่มีภูเขาหรือเนินเขา ไม่มีลำน้ำสำคัญไหลผ่าน มีลำห้วยอิโป ซึ่งเป็นลำห้วยขนาดเล็ก ฤดูแล้งน้ำแห้งขอด ฤดูร้อนอากาศร้อนและแห้งแล้ง ฤดูหนาวอากาศหนาวจัด ทั้งคืนฟ้าอากาศและฤดูกาลไม่อำนวยประโยชน์แก่การเกษตรมากนัก

การคมนาคม มีเส้นทางบก ใช้ได้เฉพาะทางรถยนต์เท่านั้น คือ

ก. ติดต่อกับทางจังหวัด ด้วยถนนลาดยางสายสุรินทร์ - ร้อยเอ็ด ระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร

ข. ติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน คือ

- (1) สายจอมพระ - เมืองสิ่ง ด้วยถนนลูกรัง ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร

¹รายงานขอราชการอำเภอจอมพระ แผนกปกครอง อำเภอจอมพระ หน้า 1 - 3

* อำเภอจอมพระเป็นอำเภอขนาดเล็ก อยู่ห่างเหนือของตัวจังหวัดสุรินทร์ แบ่งเป็น 5 ตำบลคือ ตำบลจอมพระ ตำบลบุแกรง ตำบลกระหาด ตำบลหนองสนิท และตำบลเมืองสิ่ง

- (2) สายจอมพระ - บ้านขาม ค่ายถนนคินลูกรัง ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร
- (3) สายจอมพระ - บุแกรง ค่ายถนนคินลูกรัง ระยะทางประมาณ 11 กิโลเมตร

การปกครอง ตำบลจอมพระแบ่งเขตการปกครองเป็น 15 หมู่บ้าน จากสถิติ การสำรวจเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม 2519 ปรากฏดังนี้

หมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	ชาย	หญิง	หมายเหตุ
1. จอมพระ	78	202	216	
2. หนองซอน *	100	442	443	
3. ปลาเซ็ง	80	300	253	
4. ดงบัง *	399	966	989	
5. ตากวน *	172	689	667	
6. กระจุก *	105	386	382	
7. ขาม *	70	195	203	
8. โนนสังข์ *	69	186	219	
9. โนนกลาง	26	78	72	
10. อากู *	70	262	296	
11. โดกเพ็ด	53	163	195	
12. ปะ *	89	311	292	
13. ศรีดงบัง	75	235	271	
14. หนองลิ้ม	54	175	168	
15. ศรีจอมพระ	87	292	292	

* หมายถึง หมู่บ้านที่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น หมู่บ้านละหนึ่งโรงเรียน

ที่มาของคำว่า "จอมพระ" * อำเภोजอมพระเดิมขึ้นกับอำเภอท่าตูม ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภोजอมพระ เมื่อ พ.ศ. 2505 ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภोजอมพระ

สาเหตุที่ชื่อ "จอมพระ" ไม่สามารถหาหลักฐานอ้างอิงแน่นอนได้ เป็นแต่ตำนานของชาวบ้านได้เล่ากันมาหลายตำนานว่า เมื่อชาวส่วยมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนนี้ ได้พบปราสาทหินและมีเทวรูปประดิษฐานอยู่ในปราสาทหิน เนื่องจากได้พบสิ่งอันควรบูชาเช่นนี้ จึงได้ขนานนามชื่อของหมู่บ้านที่มาตั้งถิ่นฐานใหม่นี้ว่า "จอมพระ" ซึ่งถือว่าเป็นปูชนียสถานสำคัญแห่งหนึ่งของอำเภोजอมพระ อีกตำนานหนึ่งเล่าว่า การเดินทางอพยพของชาวส่วยในครั้งแรกนั้น มีพระภิกษุร่วมเดินทางมาด้วยรูปหนึ่ง เมื่อมาถึงจึงนิมนต์ท่านให้พักในปราสาทหินดังกล่าว พระภิกษุรูปนี้เป็นที่เคารพนับถือของบรรพบุรุษชาวสุรินทร์จนได้รับการยกย่องถึงขนาดเป็น "จอม" แห่งพระภิกษุของที่นี่ เพราะท่านได้กระทำคุณความดี อบรมสั่งสอนให้ผู้คนมีศีลธรรม จึงตั้งชื่อสถานที่นี้ตามพระภิกษุนั้นเอง ส่วนอีกตำนานหนึ่งเล่าว่า ครั้งหนึ่งมีการทำสงครามระหว่างเจ้าลันทองบุตรเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช กับเจ้ากาฬสาธุเศรษฐีเมืองเดียวกัน บุตรเศรษฐีสู้ไม่ได้จึงหนีมาอยู่ที่ปราสาทแห่งนี้ เมื่อเจ้าลันทองติดตามมาพบ จึงต่อสู้กันอีก ผลสุดท้ายเจ้าลันทองเนรมิตกายให้ใหญ่โตเท่าปราสาท ยื่นมือจับขยุ้มเอาตัวกาฬสาธุซึ่งซ่อนตัวในปราสาท เมื่อจับได้จึงแฉลงครึกที่ทรวงอก เรื่องดังกล่าวเป็นตำนานของเทวรูปที่สถิตอยู่ในปราสาท ชาวส่วยเรียกเจ้าลันทองว่า "พระ" และเรียกลักษณะอาการของเจ้าลันทองที่เอามือขยุ้มจับเจ้ากาฬสาธุว่า "จอม" หรือ "โจม" จึงได้ขนานนามปราสาทจอมพระ แต่ปัจจุบันเทวรูปดังกล่าวไม่มีใครเข้าใจว่าถูกขโมย ชาวจอมพระจึงสร้างพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานไว้แทนในบริเวณที่เป็นวัดป่าปราสาทจอมพระในเขตปราสาทนี้

* นายปลอด มามาก รวบรวมจากคำบอกเล่าของพระศรีสมบัติหัวหน้าหมู่บ้าน พระครูบริสุทธิคุณาจารย์ อดีตเจ้าคณะตำบลจอมพระ และนายสงบ จินดาศรี ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวจอมพระ

สภาพเศรษฐกิจ

1. การประกอบอาชีพและธุรกิจ อาชีพส่วนใหญ่ของชาวจอมพระคือ การเกษตร ในจำนวนนี้ร้อยละ 90 ทำนา ส่วนการทำสวนมีบ้างเล็กน้อย เพราะไม่มีลำน้ำใหญ่ไหลผ่านเลย ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ดินทั่วไปเป็นทราย ไม่เหมาะในการทำสวนทำไร่ หรือปลูกพืชหมุนเวียน ที่นิยมปลูกกันมากแทบทุกครัวเรือนคือ ปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม การเลี้ยงสัตว์มักเลี้ยงไว้ใช้งาน และเป็นอาหารมากกว่าการค้า สัตว์ที่เลี้ยงมี วัว ควาย หมู ไก่ ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้มีอาชีพรับจ้างทั่วไป

2. การอุตสาหกรรมและการพาณิชย์ ไม่มีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ มีโรงสีขนาดเล็กอยู่ทั่วไป ส่วนใหญ่มักทำเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนไม่มากนัก เช่นจักสาน ตีเหล็ก การทอผ้าไหม มักทอใช้ในครัวเรือน ไม่นิยมทำเป็นสินค้าเช่นที่อื่น ๆ ส่วนการพาณิชย์ ไม่มีบริษัท ร้านค้ามักเป็นร้านค้าย่อย มีโรงภาพยนตร์ชั้นสอง 1 โรง ไม่มีธนาคาร ถ้าต้องการเบิกจ่ายต้องไปติดต่อกับธนาคารในตัวเมือง การเงินไม่หมุนเวียนมากนัก

สภาพสังคม

1. ประชากร เมื่อเปรียบเทียบจำนวนประชากรในตำบลต่าง ๆ ในอำเภอจอมพระ จัดอยู่ในอันดับที่สอง ดังนี้

อันดับที่	ตำบล	จำนวนคนทั้งหมดหมู่บ้าน
1	บุแกรง	12,302
2	จอมพระ	9,833
3	กระหาด	9,085
4	เมืองลิง	8,514
5	หนองสนิท	7,776

จากการสำรวจสถิติประชากร จะเห็นว่าจำนวนประชากรในตำบลต่าง ๆ ในอำเภอนี้มีจำนวนใกล้เคียงกัน เมื่อพิจารณาประชากรในหมู่บ้านในตำบลจอมพระ น่าจะจัดได้ว่ามีจำนวนพลเมืองไม่มากนัก และอยู่กระจัดกระจายกันในหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลกัน มักจะอยู่ในหมู่บ้านของตน ไม่ใคร่มีการอพยพโยกย้ายถ้าไม่มีเหตุจำเป็น ค่ายเหตุนี้เองชาวบ้านจอมพระจึงอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นพวก

2. ความเป็นอยู่ จากสภาพภูมิประเทศ ตลอดจนดินฟ้าอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพของชาวบ้านจอมพระ การดำรงชีวิตเป็นไปตามแบบที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ คือ การทำนา ไร่ชีวิตง่าย ๆ อย่างในอดีตอย่างไร ในปัจจุบันชาวบ้านจอมพระก็ยังคงประพฤติปฏิบัติอยู่เช่นนั้น คือ มีชีวิตที่ง่าย สงบ อุดมค้ำกับสภาพดินฟ้าอากาศอย่างไม่ย่อหย่อน สภาพทั่วไปของชาวบ้านจอมพระคือ ชาวนาที่ยากจน แต่ไม่เกียจคร้าน เมื่อว่างจากการทำนาจะปลูกผักต่าง ๆ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ในขณะที่เดียวกันก็เลี้ยงวัว ควาย หมู ไก่ขี้ ทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันทำงาน แทบทุกบ้านจะมีเครื่องทอผ้า ซึ่งแม่บ้านจะเป็นผู้ทอผ้าใหม่ให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้ เป็นเครื่องนุ่งห่ม ตั้งแต่เสื้อตลอดไปจนถึงผ้าขาวม้าใหม่ที่เป็นของธรรมดา ปัจจุบันสินค้าผ้าใหม่กำลังได้รับความนิยม ชาวบ้านบางคนเริ่มทอผ้าเพื่อเป็นสินค้ากันบ้าง แต่ยังไม่สู้จะแพร่หลายนัก ความเป็นอยู่อันเป็นลักษณะแบบชนบทเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านจอมพระอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เคียดแค้น แม้สังคมภายนอกจะเห็นว่า เป็นสภาพที่แร้นแค้น แต่ชาวบ้านจอมพระส่วนใหญ่รักท้องถิ่นอันสงบสุข อาจมีบ้างที่เริ่มก้าวออกมาสู่สังคมสมัยใหม่ซึ่งมักเป็นคนหนุ่มสาว สังเกตได้จากการแต่งกาย การพูดใช้ภาษาไทยกรุงเทพฯ เนื่องจากการคมนาคมสะดวกยิ่งขึ้น บางคนมีการศึกษาสูง ได้นำความเจริญสมัยใหม่เข้าไปสู่หมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามคนเหล่านั้นก็ยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามแต่ดั้งเดิมไว้เสมอ

3. ศาสนาและความเชื่อ ชาวบ้านจอมพระนับถือศาสนาพุทธ ไม่มีศาสนาอื่นปนอยู่เลย มีวัดอยู่เฉพาะในหมู่บ้านใหญ่ ๆ รวม 6 วัด เมื่อถึงเทศกาลสำคัญทางพุทธศาสนา ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีวัด ก็พากันไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง ผู้ศึกษาเคยเดินทางไปวัดโพธิ์ศรีสว่าง-อารมณ (วัดใหญ่) ในเขตหมู่บ้านจอมพระ ได้เห็นชาวบ้านมากมายมาช่วยสร้างและบูรณะวัดอย่างขันแข็งด้วยแรงศรัทธาน่าอัศจรรย์ และเมื่อคราวทำบุญเนื่องในเทศกาลวันสารท (เดือนสิบ).

มีชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ บริเวณใกล้เคียงหลังไหลมาช่วยกันประกอบพิธีกรรมข่าวทิพย์ที่วัด
 จ่อมพระ (วัดใหม่) ที่บ้านกระทุ่ม สละร่างกายและสิ่งของเครื่องใช้ ในงานนี้ทั้งคนชรา
 หนุ่มสาว ตลอดจนเด็ก ๆ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจ่อมพระมีศรัทธาคือศาศาสนาเป็นยิ่งนัก มีผู้เล่าว่า
 การทำบุญในวันสารทน์ที่วัดอื่น ๆ ก็มีชาวบ้านไปร่วมทำบุญมากมายเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ชาวบ้าน
 จ่อมพระยังมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถาตามหลักไสยศาสตร์ซึ่งเชื่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ
 แม้ปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ห่างไกลตัวอำเภอ เมื่อมีการจัดพิธีทางพุทธศาสนา
 มักจะมีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามลัทธิของพราหมณ์ควบคู่กันไปด้วยเสมอ ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพล
 จากเขมรนั่นเอง มีการนับถือผีสง่า เทวดา เทวรูป บางหมู่บ้านจัดให้มีศาลประจำ และมักมี
 เทวรูป ส่วนใหญ่ทำด้วยไม้ประดิษฐานอยู่ทุกแห่ง เรื่องเวทมนต์คาถาถือว่าเป็นของขลัง ยังมี
 ผู้เชื่อถือและนิยมเรียนกันมาก ถือว่าเป็นของที่คุ้มตัวเองได้

สภาพทางการศึกษา

ในตำบลจ่อมพระยังไม่มีสถานศึกษาเพียงพอ บางหมู่บ้านยังไม่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา
 ศึกษาตอนต้น จากการสำรวจโรงเรียน ปรากฏว่ามี

โรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนต้น	8 โรงเรียน (หมู่บ้านละ 1 โรงเรียน)*
โรงเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลาย	1 โรงเรียน (ที่หมู่บ้านดงบัง)
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น	1 โรงเรียน (ที่หมู่บ้านกระทุ่ม)

จะเห็นได้ว่า การศึกษาในหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลจ่อมพระยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ
 เด็ก ๆ ที่อยู่หมู่บ้านที่ไม่มีโรงเรียนต้องเดินทางไปเรียนยังหมู่บ้านอื่นที่มีโรงเรียน แต่เนื่องจาก
 ส่วนใหญ่ประชาชนมีฐานะยากจน เด็กบางคนจึงไม่ได้รับการศึกษา ผู้ปกครองที่ยากจนมักให้บุตร
 หลานที่เป็นชายไปบรรพชาเป็นสามเณร ผู้ศึกษาได้รับค่าบอกเล่าจากเจ้าอาวาสและพระภิกษุ
 ที่วัดใหญ่และวัดใหม่จ่อมพระว่า สามเณรส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน ผู้ปกครองจึงส่งมา
 เพื่อศึกษาธรรมและให้ทางวัดอบรมความประพฤติที่ควรปฏิบัติ สามเณรเหล่านี้มาจากหมู่บ้าน

* จากการสำรวจสถิติเมื่อสิ้นเดือนสิงหาคม 2519

อื่น ๆ และจังหวัดใกล้เคียง แต่ปัจจุบันชาวบ้านจอมพระเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้ปกครองบางคนนิยมส่งบุตรหลานให้ศึกษาในระดับสูงขึ้น บางคนส่งมาเรียนต่อในตัวจังหวัดก็มี แต่ยังเป็นส่วนน้อย

ภาษาและหนังสือ ชาวบ้านจอมพระพูดภาษาไทยในโรงเรียน สถานที่ราชการ และในการติดต่อกับคนต่างถิ่น แต่มักจะพูดภาษาอื่นเช่น ส่วย เขมรอีสาน* หรือไทยอีสานในกลุ่มของชาวบ้านจอมพระด้วยกัน ภาษาถิ่นดังกล่าวไม่มีตัวหนังสือเขียน ชาวบ้านสูงอายุบางคนจึงสามารถอ่านอักษรขอมในใบลานได้ เด็ก ๆ มีโอกาสได้เข้าเรียนหนังสือไทย มีโอกาสพูดและใช้ภาษาไทยมากขึ้น

ความเกี่ยวข้องกับชาวบ้านจอมพระ¹

ชาวบ้านจอมพระสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเผ่าหนึ่งที่ไทยเรียกว่า "ส่วย" ซึ่งอพยพมาจากแขวงเมืองอัตตะปือแสนปาง (บ้านอัตตะปือหรือบ้านอัคระปือ แปลว่า บ้านชี้ควาย เพราะมีควายมาก) ฝ่ายชายแม่น้ำโขง ซึ่งภายหลังเป็นเขตแขวงเมืองนครจำปาศักดิ์ เล่ากันมาว่าครั้งหนึ่งเจ้าไชยกุมาร เชื้อสายเจ้านครจำปาศักดิ์ ได้หลบหนีจากเมืองนครจำปาศักดิ์มาอยู่บริเวณบ้านอัคระปือ (เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองอัตตะปือเมื่อมาขึ้นกับกรุงธนบุรีแล้ว) พระองค์ได้เกลี้ยกล่อมชาวข่าบ้านต่าง ๆ มาเป็นพรรคพวกอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้าสู่ไทยที่จังหวัดอุบลราชธานี และเดินทางเรื่อยมาจนถึงจังหวัดสุรินทร์ พูดภาษาผสมที่เกิดจากมอญกับเขมร ฝรั่งเศสเรียกชนพวกนี้ตามภาษาเขมรว่า กูย** หรือ กวย (Kuy)*** ไทยเรียก ส่วย ภายหลังได้แต่งงาน

* ภาษาเขมรอีสาน เป็นภาษาอื่นที่นิยมพูดในจังหวัดที่มีเขตแดนใกล้กับเขมร แต่ต่างกับภาษาเขมรในประเทศเขมร

¹ ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ การปกครองหัวเมืองภาคอีสานกับเมืองสุรินทร์ หน้า 59

** กูย ภาษาส่วยแปลว่า คน

*** Seidenfaden ว่า กูย อยู่ในกลุ่มชนตระกูลมอญ - เขมร มีหลายเผ่า ต่างกันที่สำคัญ และคำศัพท์เพี้ยนกันจนเห็นได้ชัด

กับลาวและเขมรที่ตามเข้ามาภายหลัง มีลูกหลานเป็นชาวไทยเฒ่าใหม่ ไทยเรียกผู้ที่ผสมกับชาวไทยอีสานว่า "ส่วยลาว" และเรียกผู้ที่ผสมกับเขมรอีสานหรือเขมรสูงว่า "ส่วยเขมร"*

เชื่อกันว่ากุยเป็นคนพื้นบ้านก่อนเขมรและชาวไทยล้านช้างทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย คนพวกนี้น่าจะเป็นพวกข่า คือ ก่อนที่ชาวไทยล้านช้างจะเข้ามาปกครองดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มีราวพื้นเมืองพวกนี้อาศัยอยู่ก่อนแล้ว ชาวไทยล้านช้างเรียกพวกนี้ว่า "ข่า" หมายถึง "ข่า" ของคน เพราะต้องส่งด้วยพืชผลและทองคำให้กษัตริย์ลาวมาแต่โบราณ ในขณะที่ในประเทศลาว (แคว้นล้านช้างเดิม) ยังเรียกคำ "ข่า" เป็น "ซำ" (หมายถึงซำทาสอยู่)¹ คำว่า "ส่วย" ไทยเป็นผู้ตั้งให้ คือเมื่อไทยได้แคว้นจัมปาศักดิ์เป็นเมืองขึ้นในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยได้กำหนดให้แคว้นจัมปาศักดิ์ส่งส่วยทองคำมาให้เป็นรายปี ปีละ 6 - 8 ชั่งทอง ครั้นถึง พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ การชุกทองที่เมืองอัตตะปือไม่ไคผล กรมการเมืองขึ้นไปเก็บส่วยทองคำไม่ได้ พวกข่าส่วยที่มีหน้าที่ชุกทองคำจึงจับเอาคนข่าส่วยและขี้ผึ้งมาให้แทนทองคำ พวกกรมการเมืองก็รับเอาไว้ แล้วเอาคนข่าส่วยไปขายถึงเมืองญวนเอาเงินมาซื้อทองคำถวาย กรันความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงโปรดเกล้าฯ ห้ามจับคนข่าส่วยขายอีก ตั้งแต่นั้นมาคนพวกนี้จึงถูกเรียกว่า "พวกส่วย" ไชยเคนพาเคนยังอธิบายว่า คนพวกนี้มีความรู้ความชำนาญในการจับช้างป่ามาฝึกไว้ใช้งานได้อย่างดีเยี่ยม การจับช้างหรือการใช้ภาษาในการออกคำสั่งบังคับช้าง เขาจะใช้ภาษาต่างหากออกไปอีกภาษาหนึ่ง จะรู้กันระหว่างเขากับช้างเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อชาวส่วยเหล่านี้ได้กำเนิดมาเป็นเฒ่าใหม่ในดินแดนดินไทยก็นับว่าเขาเป็นเจ้าของแผ่นดินไทย และเป็นชาวไทยโดยสมบูรณ์เท่าเทียมกับชาวไทยในสายอื่น ๆ ด้วย ชาวจอมพระเองก็บอกกับผู้ที่ศึกษาอย่างเต็มปากว่า เขาก็เป็นชาวไทยเหมือนกัน

* ส่วยลาว มีอยู่มากในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วยเขมรมีอยู่มากที่จังหวัดสุรินทร์

¹ คำเนียร เลขะกุล "สุรินทร์ - เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 68 - 70

ตุลาคม 2505 (อ้างอิงมาจาก ม.ล.มานิจ ชุมสาย เรื่อง "ข่า" ใน สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน และ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ใน "ราชอาณาจักรลาว" พิมพ์ พ.ศ. 2503 หน้า 18)

ชาวบ้านจอมพระ เคยมีอาชีพจับช้างป่ามาขายตามจังหวัดต่างๆ เพื่อใช้งาน แต่ในปัจจุบันไม่มีการจับช้างอีกแล้ว เพราะเค็มช้างป่ามีมากที่ประเทศกัมพูชา เมื่อเกิดกรณีพิพาทกันระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชา พวกช่วยจึงเข้าไปจับช้างป่าในเขตกัมพูชาไม่ได้ ส่วนช้างป่าในเขตไทยก็ไม่มีให้จับ อีกทั้งมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า จึงเลิกจับช้างกันโดยปริยาย แม้การเลี้ยงช้างในหมู่บ้านก็ไม่สะดวกเหมือนแต่ก่อน เพราะสภาพป่าถูกโค่นลงไปเป็นไร่นา การหาอาหารของช้างตามป่าจึงขาด การเลี้ยงช้างจึงลดน้อยลงไป

การจับช้างเค็มมีมากที่อำเภอท่าคูมและอำเภอจอมพระ* วิธีการจับช้างของชาวช่วยต่างจากที่อื่นๆ คือ วิธีโพนช้าง หมายถึงนำช้างตอ (คือช้างบ้านที่ฝึกไว้จนเชื่อง) ไปจับช้างป่า มีหมอเข่าหรือครูบาเป็นหัวหน้าติดตามด้วยหมอช้างหลายคน ก่อนเดินทางไปจับช้างต้องทำพิธีทางไสยศาสตร์ เรียกว่า เข่นผีปะกำ พิธีนี้จะทำในบริเวณลานบ้าน ห้ามผู้อื่นเข้าไปในบริเวณพิธี (นอกจากลูกชาย) มีเครื่องสังเวท เช่น ไก่ หมู คอกไม้ บลอง (เหล้า) เข่นผีปะกำ (ปะกำแปลว่า บ่วงบาศ) ในกรณีนี้อาจมีเครื่องมือในการโพนช้างหลายอย่างมีชื่อเรียกเป็นภาษาช่วย ที่สำคัญได้แก่ไม้แข็งยาวประมาณ 5 เมตร เสน่ง คือเสาหลักที่ใช้เป่าเป็นสัญญาณนัดหมาย และเชือกชนิดต่างๆ ที่สำคัญคือ เชือกปะกำ (ทำด้วยหนังควาย ตัดเป็นริ้วตากแห้งราวหนึ่งปี ช้วนเป็นเชือกเหนียวและยาวมาก บางเส้นใช้หนังควายถึง 10 ตัว) เชือกนี้ถือเป็นของสูงเป็นที่เคารพของพวกช่วยเพชฌๅไค้ อยู่เชิงวิญญานปู่ย่าตายาย ครูบาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาสิงสถิตย์อยู่เพื่อบันดาลให้คล้องช้างได้ พิธีนี้บางที่มีการเสี่ยงทายไก่ที่เข่นเรียก "พิธีถอกกระตูกคางไก่" โดยอธิษฐานว่า ถ้าคล้องได้ก็ขอให้หัวไก่เป็นสีขาวตลอด และให้คางเป็นรูปปกติ ถ้าหากเคราะห์ร้ายขอให้ไก่มีสีเขียวคล้ำ คางโค้งงุ้ม เมื่อเสร็จพิธีจะนำเครื่องมือและเสบียงถังออกเดินทาง ไม่ว่าจะผลเสี่ยงทายจะเป็นอย่างไร การเดินทางอาจใช้เวลาสองสามวันหรือเป็นแรมเดือน ในระหว่างนี้ทั้งหมอช้างและภรรยาจะต้อง "เข้าปะกำ" คือ ประพฤติตนตามที่ยึดถือกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษซึ่งล้วนแต่เป็นข้อห้าม (tabu) ที่น่าสนใจ เช่น หมอช้างจะต้องประพฤติกพรหมจรรย์จนกว่าจะเสร็จการจับช้าง จะย้อนกลับเข้าบ้านอีกไม่ได้ ต้องไม่พูดเท็จ ไม่พูดเล่นหัว

* ปัจจุบันมีช้างอยู่ที่หมู่บ้านตะกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าคูม มากที่สุด เป็นการเลี้ยงไว้เป็นเพื่อนมากกว่าการค้า ส่วนที่อำเภอจอมพระมีช้างน้อยมาก เพราะสถานที่นี้เปลี่ยนสภาพจากป่าเป็นไร่นา

ไม่มีความดับกัน ไม่ทะเลาะวิวาท นอนพักแรมบนบ้านผู้อื่นไม่ได้ ต้องนอนที่หลังหมอเฒ่า ส่วน
ภรรยาหมอข้างทองไม่พูดเล่นกับชายอื่น ไม่คูลูกหลาน ไม่พูดหยามคาย ไม่แต่งเนื้อแต่งตัว
ไม่ออกจากบ้านไปไกลเกินควร ห้ามคนมาพักแรมในบ้าน หามนั่งขวางประตู ฯลฯ เป็นต้น
ซึ่งล้วนแต่เพื่อความสบายใจแก่ผู้ไปทำงานและผู้อยู่บ้าน ถ้าใครทำผิด "เขาปะกำ" จะตองนี่อัน
เป็นไป * แต่เมื่อเลิกจ้างช่างป่านับเป็นเวลากว่า 30 ปี ความเชื่ออันเนื่องมาจากพิธีโบราณ
ก็ยังคงมีอยู่ คนรุ่นใหม่มีความเป็นอยู่ไม่เคร่งครัดแน่นแฟ้นเหมือนคนสูงอายุ ยิ่งได้มีการติดต่อก
สมาคมกับชาวไทยอีสาน (ลาว) และชาวเขมรสูง ก็รับเอาประเพณีของชนเหล่านี้มาใช้

ขอห้ามจึงกล่าวนี่น่าจะมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวส่วยมาก สังเกตได้จาก
การใช้ชีวิตในครอบครัว การสร้างบ้านเรือน การแต่งกาย การกินอยู่ กล่าวคือ ชาวบ้าน
จอมพระมักอยู่กันเป็นกลุ่มเป็นพวก เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส สามีมีภรรยาเพียงคนเดียว สามีเป็น
ใหญ่ในบ้าน มีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยาและบุตร ภรรยามีส่วนช่วยเหลือให้ความร่วมมือแกกิจการของ
สามี สำนึกในหน้าที่ละปฏิบัติตนตามหน้าที่ภรรยาที่ดี ในขณะที่สามีไม่อยู่เรือน

ที่อยู่อาศัย ชาวส่วยเหล่านี้จะอยู่ในบ้านที่ปลูกสร้างอย่างง่ายแต่แข็งแรง เป็นบ้านไม้
ชั้นเดียว ใต้ถุนโล่ง หลังคาเป็นใบตองคิ่งหรือสังกะสี ฝาบ้านมีไม้ไผ่ประกบ ภายในบ้านแม่ไม้
สะอาดเอี่ยม แต่ไม่รกรุงรัง การแต่งกายหนุ่มช่วยผ้าไหมทั้งหญิงและชาย ผ้าไหมพื้นเมืองของ
ชาวส่วยมีลักษณะแปลกกว่าผ้าไหมทั่วไป คือ มีเนื้อบางเบาทั้งแน่นเรียบ ไม่มีปุ่มปม ย้อมด้วย
ยางไม้สีไม่ตก ส่วนมากเป็นสีเข้มขรึม ผู้หญิงมักใส่เสื้อคอกระเช้าเป็นผ้าฝ้าย นุ่งผ้าถุงไหมเป็น
ลายทางเอ็ก ๆ ตามยาว ตัดผมสั้น ๆ แบบทรงฟอกกระตุ่ม เครื่องประดับมีดอกไม้สีส่วยหรือ
มักลั่นหอมทัดหู นิยมนุ่งโสร่งไหมหรือนุ่งกางเกงขาสั้นหรือชายาวตามสะดวกสีขรึม เช่นเดียวกัน
สวมเสื้อแบบง่าย ๆ แขนสั้นสีเหมือนกางเกงหรือบางทีก็ไม่สวมเสื้อก็มี มีผ้าขาวม้าไหมคาดพุง
นาสังเกตว่าชาวส่วยพื้นเมืองไม่ค่อยพูดจาเล่นหัวสนุกสนาน การร้องรำทำเพลงของชาวส่วย
แท้ ๆ แทบไม่มี อาหารหลักคือข้าวจาว เช่นเดียวกับเขมร ต่างกับชาวอีสานท้องถิ่นอื่นที่นิยม

* นายบุญรอด แสงสุข เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ยุพดี จรรย์านนท์ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่วัดใหญ่
จอมพระ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ชาวเหนียว ส่วนอาหารอื่นการกินก็เป็นแบบง่าย ๆ สดแต่จะหาได้ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นผัก เนื้อ ปลา การประกอบอาหาร ใช้วิธีต้มแกงอย่างพื้น ๆ

ความเป็นอยู่โดยทั่วไป เมื่อชาวส่วยได้สมาคมกับชาวไทยอีสานและชาวเขมรแล้ว เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของคน เช่น มีบ้านเรือนที่สะอาดน่าอยู่ขึ้น การแต่งกายของคนรุ่นใหม่เริ่มมีแบบและสีสันสดใสขึ้น การกินอาหารมีการกินปลาร้าตามแบบของเขมรและลาว มีการกินลาบตามแบบลาว ส่วนการค้ำสุราก็มีเป็นปกติวิสัยเช่นเดียวกับชาวท้องถิ่นอื่น ๆ

ประเพณีและการเล่นของชาวจอมพระ

ประเพณีของชาวจอมพระได้รับอิทธิพลมาจากเขมรและลาวตั้งแต่ได้กล่ามาแล้ว ในที่นี้ ผู้ศึกษาขอกล่าวเฉพาะที่เป็นประเพณีท้องถิ่นของชาวจอมพระ ดังนี้

1. ประเพณีแซนพระภูมิ (แซนพระภูมิ) จัดทำในเดือน 6 - 7 ถึงเอาวันพฤหัสบดีหรือวันเสาร์เป็นวันแซน และจัดทำก่อนการปักดำทำนา โดยนำข้าวปลาอาหารไปบวงสรวงให้พระภูมิเจ้าที่เพื่อขอความคุ้มครองให้ปลอดภัย เก็บเกี่ยวได้ผลและมีความสุขสมบูรณ์
 2. ประเพณีการทำบุญวันสารท ทำในเดือนสิบ มีวันสารทเล็กและวันสารทใหญ่ วันสารทเล็กตรงกับวันขึ้น 14 - 15 ค่ำ จะประกอบพิธีเล็กน้อย ที่สำคัญคือวันสารทใหญ่ ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ จะมีพิธีใหญ่ คือตอนเย็นจะจัดอาหารและเครื่องค้ำเป็นเครื่องเซ่นสังเวย และเชิญวิญญาณของบรรพบุรุษมาบริโภคาอาหารคาวหวาน ได้แก่ข้าว ผลไม้ ขนม ที่ขาดไม่ได้คือข้าวต้มทอดควยใบมะพร้าวอ่อนมีไส้กล้วยนำวหรือถั่วยาวประมาณ 7 - 8 นิ้ว เรียกว่าอันซอม ทำไว้มากเพื่อใช้ในพิธีและเลี้ยงกับในครอบครัว จากนั้นนำอันซอมไปใส่ในกระเชอสานด้วยไม้ไผ่ เรียกว่า กระเชอโคนตาหรือกันเจอโคนตา นำไปไว้วัดตอนค่ำ ฟังพระเทศน์จบแล้วชาวบ้านนิมนนอนคางที่วัด พอรุ่งเช้าขณะพระเข้าอุโบสถ ก็จะนำกันเจอโคนตาแห่รอบอุโบสถสามรอบ แล้วนำไปเทในภาชนะที่วัดจัดเตรียมไว้ให้เพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษ เป็นอันเสร็จพิธี
- ในวันขึ้น 12 ค่ำ เดือน 11 ก่อนวันออกพรรษา 3 วัน ผู้ศึกษาได้ไปที่วัดใหม่

จอมพระ ได้เห็นพิธีกวนข้าวทิพย์ * ก่อนถึงวันดังกล่าวมีชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ มาช่วยจัดเตรียมงาน ครั้นถึงวันงานตอนเช้า มีหญิงสาวรูปร่างงดงามเป็นสาวพรหมจารีย์ มีใบมะขุมทัดหูเข้าพิธี มีพราหมณ์สวดตามลัทธิพราหมณ์ ครั้นได้ฤกษ์ สาวพรหมจารีย์เริ่มกวนข้าวทิพย์ด้วยไม้พายขนาดใหญ่ เค็นเป็นทักษิณาวัตร รอบเตาปั้นด้วยดินประมาณ 3 รอบ เตาละ 7 คน ขณะนั้นพระสงฆ์จะสวดพระพุทธรูป เจาหน้าที่นำน้ำมันมะพร้าวที่เคียวแล้วมาใส่กะทะ นอกจากนี้มีถ้วย งา ข้าวตอก นมสด น้ำตาล ฯลฯ คอยเติมเป็นระยะ ๆ จากนั้นชาวบ้านจะหมุนเวียนกันไปกวนข้าวทิพย์ต่อจากสาวพรหมจารีย์คนละสามรอบจนครบสิบกะทะ ถ้ามีศรัทธาจะเริ่มตนกวนข้าวทิพย์ใหม่เรื่อยไปจนกระทั่งข้าวทิพย์ได้ที่ เป็นก้อนเหนียวสีคล้ำจึงยุติซึ่งก็เป็นเวลาข้าวบ้านจะได้รับส่วนแบ่งข้าวทิพย์จากพระสงฆ์เจ้าอาวาสไปให้ลูกหลานกิน ถือว่าเป็นสิริมงคล พิธีนี้ท่านผู้รู้ในงานเล่าวาวันนี้อื่น ๆ ในหมู่บ้านจอมพระจะทำพร้อมเพรียงกัน ส่วนวัดนี้มีแนวโน้มว่าจะกวนข้าวทิพย์เพิ่มขึ้นทุกปี สืบเนื่องจากอุปกรณ์การกวนข้าวทิพย์ เช่น เตาดิน กะทะ ต้องเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณผู้คนที่มาในงาน

3. การเทศน์มหาชาติ จัดเมื่อออกพรรษาแล้ว พิธีจัดคล้ายภาคอื่น ๆ มีต่างกันบ้าง เฉพาะเทศน์กัณฑ์มหาธาต กัณฑ์ภัทร และกัณฑ์ชูชก เพราะมีพระแผลเป็นภาษาพื้นเมืองทำนองไพเราะ

4. ประเพณีวันสงกรานต์ ในวันขึ้นหนึ่งค่ำ เดือนห้า ชาวสุรินทร์จะไปนมัสการพระพุทธรูปจำลองที่เขาสวายเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจะหยุดงานกัน 3 วันหรือ 7 วัน ถือเป็นวันหยุดเนื่องจากขึ้นปีใหม่ ชาวบ้านจะได้พักผ่อนและเล่นรื่นเริงต่าง ๆ เช่น เล่นส่บ้า เล่นตรด (ตรุษ) เล่นเข็งมั้งไฟ ฯลฯ ภายหลังจากที่เคร่งเครียดคอกการทำงานมา และในโอกาสเดียวกันได้ประกอบกรกุศลไปด้วย

* กรรมการจัดงานพิธีกวนข้าวทิพย์ท่านหนึ่ง กรุณาอธิบายแก่ผู้ศึกษาว่า พิธีนี้ศึกษาจากหนังสือพระราชนิพนธ์สองเดือน

การเล่นรื่นเริงที่ต่างกว่าที่อื่น ๆ คือ

1 เต้นสาก ชาวบ้านเรียกว่า โลดอันเร (เต้นสาก) หรือ เรือมอันเร (รำสาก) มีสากหนึ่งคู่ ไม่รองหนึ่งคู่ เครื่องดนตรีมีกลอง ปี่ และซอ รำหรือเต้นไปตามจังหวะ 3 แบบ คือ รำมะลบบโคง (แปลว่า ไตรมมะพร้าวหรือเงามะพร้าว ลีลาการรำเหมือนเงามะพร้าวที่ตกลงมา) และอีกสองแบบเป็นรำจังหวะเจิงมุย และจังหวะเจิงปี่* จัดผู้รำเป็นคู่ ๆ รำล้อมสาก และยังมีการเล่นนำพลึงเพลงทกลุง หกคำ ที่ตั้งกาเข้าสากอย่างน่าตื่นเต้น

2 เจรียงและหมอลำ เป็นการเล่นที่ได้รับอิทธิพลจากเขมรและลาว เจรียง หมายถึงการร้อง หมอลำจะร้องเป็นกลอนแก่เกี้ยวเป็นภาษาพื้นเมือง ปัจจุบันยังคงมีอยู่บ้าง โดยเฉพาะพวกเขมร เจรียงที่นิยมมีเจรียงนอระแกว เป็นเพลงร้องแก่กันระหว่างชาย - หญิง ต่างฝ่ายต่างมีแม่บทร้องนำ จากนั้นลูกคู่ก็จะคอยร้องรับหลังจากที่แม่บทของแต่ละฝ่ายร้องจนจบแล้ว การเล่นเจรียงเบ็ด (เจรียงสั้นตุง) มักเล่นในงานมงคลต่าง ๆ เป็นการร้องเพลงเกี้ยวผู้หญิง ฝ่ายหญิงมักเป็นฝ่ายทำงานในขณะที่ผู้ชายเงินลอยชายไปมา บางทีก็เข้ามาหยอกล้อ ฝ่ายชายมีเบ็ดสำหรับเกี้ยวขนมและอาหารไปให้ผู้หญิงที่ตนหมายปองในขณะที่ขับเจรียง แล้วหยอนเบ็ดที่ติดขนมไว้ตรงหน้าหญิงสาว ถ้าผู้หญิงเฉยก็แปลว่าเบ็ดไม่ติด ไม่สนใจ แต่ถ้าผู้หญิงรับขนมจากเบ็ด แปลว่ามีใจเอื้ออยู่ นอกจากนี้ยังมีเพลงอาโย เป็นเพลงร้องโต้ตอบกันคล้ายลำตัดของภาคกลาง ส่วนเพลงรำพาย (รำพัน) เป็นเพลงแห่เข้าขบวนขันหมาก ทั้งใช้ในงานกฐิน และงานนำป่าอีกด้วย ในงานมงคลบางที่ใช้เพลงกันตรึม กันตรึมคือเครื่องดนตรีที่ประกอบด้วย ปี่อ้อ 1 เล้า โทนตีประกอบ 2 ใบ มีคนร้อง 1 คน เสียงตรึมคงได้มาจากเสียงโทนที่ตีพร้อมกัน

3 เล่นตรก (ตรุษ) หรือรำตรจ เป็นการเล่นรื่นเริงโบราณนับพันปีมาแล้ว มักเล่นในวันหยุดปีใหม่ ผู้เล่นมีหัวหน้า 1 คน ผู้ช่วยประมาณ 3 คน ผู้รำไปจำกัดจำนวน มีผู้ตีกลองและสีซอตามแต่จะหาได้ จัดเป็นการรูกลหาหนสมทบทำประโยชน์สาธารณะ หรือถวายวัด ผู้เล่นจะพากันไปร้องเพลงและรำทุก ๆ บ้านเท่าที่สามารถจะไปได้ เมื่อไปถึงบ้านหนึ่ง ๆ หัวหน้าจะขึ้นไปบนบาน บอกความประสงค์ให้เจ้าของบ้านทราบ ส่วนผู้เล่นก็ร้องเพลงและรำเรียงแถวกัน

* เจิงมุยหรือเจิงมวย เป็นจังหวะช้า ผู้รำเข้าสากเพียงขาเดียว ส่วนจังหวะเจิงปี่ เป็นจังหวะเร็ว ผู้รำเข้าสากทั้งสองขา จังหวะนี้เร่เราสนุกสนานมาก

ตามลำดับเป็นวงรอบ ๆ บริเวณหน้าบ้าน เมื่อเจ้าของบ้านบริจาคทรัพย์แล้ว หัวหน้าจะลา
เจ้าของบ้านกลับพร้อมกับขอบคุณและอวยพรให้ทวย เจ้าของบ้านมักจะสาคน้ำแกงดูเล่นเพื่อความ
ชุ่มเย็นทั่วกัน

การร้องรำดังกล่าวเป็นบรรยากาศของชาวบ้านจอมพระซึ่งเป็นของสุรินทร์ โดยเฉพาะ
จะกล่าวว่าเป็นอิทธิพลของเขมรก็ไม่ถูกนัก เพราะเป็นเรื่องวัฒนธรรมที่ซึมซาบที่ได้ผสมผสานด้วย
ความเป็นไทย จนเขมรเองไม่ยอมรับว่าเป็นศิลปะลีลาแบบเดียวกับเขมร แม้แต่ภาษาพูดก็ตาม

นอกจากนี้ยังมีการประกอบการกุศล ปีการสวดมนต์บ้านทั้งหมุ่บ้าน โดยมากจัดทำใน
บริเวณที่เป็นศูนย์กลางของหมุ่บ้าน ก่อนวันงานชาวบ้านจะช่วยกันสร้างที่ท่าบุญขึ้น ในวันงานจะมี
การสวดมนต์ เลี้ยงพระ มีการร้องรำ เพื่อขับไล่ภูติผีปีศาจออกจากบ้าน และเพื่อเป็นสิริมงคล

4 ประเพณีขี่ม้าร้อง มักมีในงานบวช ชาวบ้านนิยมแห่มาด้วยช้าง ผู้ไปแห่มา
ที่มีมาขี่ช้างก็มักจะขี่ไปล่อช้างให้ช้างไล่จับ ถ้าช้างเชือกไหนไล่มาทัน เจ้าของมาจะเสียค่าไถ่
ตามที่ความจะเรียกของเอา ปัจจุบันไม่มีใครจะมีประเพณีนี้เพราะช้างหายาก

5 ประเพณีการคล้องช้าง ประเพณีนี้เริ่มมีเมื่อ พ.ศ. 2499 เป็นการฟื้นฟูประเพณี
เก่าส่วนหนึ่ง และเป็นการแสดงความสามารถในการฝึกช้างอีกส่วนหนึ่ง จัดขึ้นครั้งแรกที่ตำบล
กระโพ อำเภอลำทะเมนชัย โดยคณะครูที่กระโพเป็นผู้จัด เป็นที่สนใจแก่ประชาชนมาก จึงจัดให้มีเป็น
ประเพณี ปัจจุบัน อ.ส.ท. ร่วมกับทางจังหวัดสุรินทร์จัดขึ้นควบคู่กับงานกาชาดจังหวัดนครราชสีมาเดือน
พฤศจิกายน ทุกปี

6 ประเพณีการเล่นแมมค เป็นการเล่นพื้นบ้านที่ยังพอมีบ้างในปัจจุบัน เป็นเรื่อง
ของความเชื่อต่อและวิธีรักษาผู้ป่วยแบบหนึ่ง ซึ่งรักษาใบหาย จึงจัดให้มีการเล่นแมมคโดยถือว่า
ผีบรรพบุรุษอยากกินหมู เป็ด ไก่ จึงจัดอาหารเหล่านี้มาสังเวย และเล่นแมมคถวายด้วย
วิธีเล่น ผู้จัดจะต้องหาเครื่องขึงหนังที่สวยงามไว้ใหญ่เล่นคนละหลาย ๆ ชุด เมื่อผีเข้าสิงแล้ว
จะไขว่ตามตัวตามที่ผีนั้น ๆ ชอบ จัดขันใบใหญ่ใส่ข้าวสารและจุดเทียนใหญ่เล่นถือไว้ จัดบายศรี
ตามเสาโรงรำ มีคนตรีซึ่งประกอบด้วยกลอง ปี่อ้อ ซอ บรรเลงใหญ่เล่นแมมคเคลิบเคลิ้ม
พอผีเข้าก็แทงตัวรำ มีผู้คอยถามว่า ผีใครมาเข้า ผู้เล่นจะบอกว่าผีของคนนั้น ๆ อยากกินอะไร

หรือโกรธกับผู้ที่หนึ่งผู้ใดที่ไม่นับถือ หรือลูกหลานประพฤตินิดประเพณี จึงทำให้คนนั้นป่วย ขอให้
จัดของมาให้กิน ผู้ป่วยจะหาย

7 ประเพณีการทำบุญศพ ประเพณีนี้ได้รับอิทธิพลจากเขมรเช่นเดียวกัน เมื่อมีคนตาย
เจ้าภาพจะไปหาสัปเหร่อเรียกว่า ตากีตาเกีย มาจัดงานศพ มีของใช้สอยเช่น กระเชอ ถ้วย
ชาม หม้อ มุง หมอน และเสื้อผ้าให้ผีจะได้มีใช้สอยในโลกอื่น การจัดนี้เรียกว่ากันเจอัมบิวัง
และมีอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ทวงปะลิ่ง มีเสื้อ 1 ตัว กางเกง 1 ตัว และผ้าขาว 1 ผืน นำไป
วางทางทิศตะวันตกของศพ เมื่อถึงเวลานำศพไปเผาหรือฝัง (ปัจจุบันนิยมเผา) ตากีตาเกีย
จะแบกทวงปะลิ่งนำหน้าศพ กลางคืนมักมีคนตรีบรรเลงเพลงทุมมุงควายของหุ่ย เป็นสัญญาณให้คน
ทราบ มีคนร้อง 1 คน ร้องพรรณนาคำโบราณตามคัมภีร์เก่าที่มีมาแต่ในชาดก เป็นเสียงร้อง
โหยหวนร่าพัน มีคนตีฆ้องกลองเป็นจังหวะทุมมุงตามควายปีไฉนหรือป้ออ คราวหนึ่งประมาณ
1 ชั่วโมง พักครึ่งชั่วโมง ประเพณีนี้มีการประกอบพิธีทางศาสนาเหมือนกัน แต่ไม่ยืดยาวและ
กระห่าคอกจากพิธีพราหมณ์

8 ประเพณีการแต่งงาน ชาวบ้านจอมพระยึดมั่นในประเพณีมาก มักอบรมบุตรให้
รักษาศักดิ์วงศ์ตระกูล ให้รักนวลสงวนตัว ถ้าชายใครอยากได้สาวไปเป็นคู่ครองต้องไปทาบทาม
และขอร้องตามประเพณี ก่อนแต่งงานต้องมีกำหมั้น พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะแจงวันหมั้นและสินสอดให้
ชายทราบ หากฝ่ายชายตกลงจะนำของหมั้นซึ่งมีเหล้า และของอื่น ๆ ตามที่กำหนดไปมอบให้
ฝ่ายหญิงซึ่งมักได้แก่ หมูเป็น ๆ ขนมต่าง ๆ ผ้าไหมอย่างคี่ที่แม่ฝ่ายหญิงทอเตรียมไว้ให้บุตรสาว
นำไปไหวญาติผู้ใหญ่ฝ่ายสามี ซึ่งผ้าทอเหล่านี้เป็นผ้าที่ทอขึ้นอย่างสุดฝีมือ เมื่อถึงวันแต่งงาน
ทางเจ้าบ่าวจะลมห่มกันเป็นตัว ๆ เพื่อทำกับข้าวสำคัญสี่อย่าง ที่บ้านงานส่วนใหญ่เป็นบ้านของ
เจ้าสาว ส่วนแขกที่ได้รับเชิญทุกคนจะตีวีนโตะมาควย ทางเจ้าภาพจะตักอาหารใส่ปิ่นโตให้แขก
มากน้อยแล้วแต่ปริมาณเงินที่แขกนำมาช่วย หลังจากแต่งงานแล้วเจ้าบ่าวจะไปอยู่บ้านเจ้าสาว
แต่เมื่อสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น จะแยกครอบครัวไปปลูกบ้านเรือนใหม่ ครอบครัวของลูก
คนสุดท้ายมักอยู่ในบ้านเดียวกับพ่อแม่ ประเพณีการแต่งงานนี้มักนิยมแต่งหลังตรุษสงกรานต์ คือ
เดือนสี่ กับเดือนหก

จากการศึกษาเกี่ยวกับสถานที่และบุคคลซึ่งเป็นชาวบ้านจอมพระ ตำบลจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จะเห็นได้ว่าตามประวัติศาสตร์ดินแดนนี้เคยเป็นที่พำนักของขอม เพราะมีโบราณสถานเก่าแก่คือ ปราสาทหินเป็นหลักฐาน ต่อมาจึงมีชาวส่วยอพยพเข้ามาอยู่ในดินแดนรกร้างนี้ ภายหลังมีชาวเขมรจากกัมพูชาอพยพหนีภัยสงครามมาอยู่และยังรวมถึงชาวไทยอีสานหรือที่เรียกกันว่าลาว ทำให้เกิดเป็นชาวส่วยเขมรและส่วยลาว ซึ่งส่วยเขมรมีจำนวนมากกว่าส่วยอื่น ๆ คนพวกนี้มักอยู่กันเป็นกลุ่ม สังเกตได้จากภาษาพูดซึ่งต่างกลุ่มไป เสียงจะเพี้ยนกันไปบ้าง ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะเฉพาะของชาวจอมพระเด่นชัด ในปัจจุบันการคมนาคมสะดวกขึ้นมาก มีถนนตัดผ่านจากตัวจังหวัดมาสู่ตำบลต่าง ๆ สังคมชนบทของจอมพระได้รับวัฒนธรรมภายนอกมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากการศึกษาที่ยังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน วัฒนธรรมนิยมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนความเป็นอยู่ต่าง ๆ ของสังคมก็กรรม ยังคงดำรงสภาพของตัวเองไปอีกนาน ลักษณะเหล่านี้ประมวลกันเข้าเป็นท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ที่ซึ่งจะเป็นแหล่งที่นำศึกษาอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

วิทยาการ

1. นายคง สุขแสง อายุ 80 ปี เป็นชาวส่วยเขมร อาชีพทำนา เป็นคนหมู่บ้านศรีจอมพระมาตั้งแต่กำเนิด มีความสามารถในการเล่นนิทานเก่าแก่ ไม่เคยเรียนหนังสือไทย แต่อ่านอักษรขอมได้ เพราะเคยบวชเรียนมาก่อน ถนัดเล่นนิทานเป็นภาษาส่วยเขมรมากกว่าภาษาอื่น
2. นายทองใบ แฉ่นทอง อายุ 59 ปี เป็นครูบ้านหนองเหล็ก เคยบวชได้นักธรรมเอก เป็นเจ้าอาวาสถึง 16 พรรษา พูดและเขียนได้ทั้งภาษาไทย ลาว เขมร มีความสามารถเล่นนิทานได้แทบทุกประเภท ทั้งนิทานคติ นิทานตลก นิทานธรรมะ และอื่น ๆ
3. นายบุญรอด แสงสุข อายุ 54 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านศรีคงบัง เคยเป็นหมอช้าง มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องช้าง พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยลาว ส่วยเขมร อ่านและเขียนได้ทั้งภาษาไทย ลาว เขมร ชอบเล่นนิทานสนุกสนาน ปัจจุบันบวชเป็นพระภิกษุ จำพรรษาที่วัดใหญ่จอมพระ

4. นายศรี สุขแสง อายุ 53 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านศรีจอมพระตั้งแต่เกิด มีความรู้จบประถมศึกษาปีที่ 4 เคยบวชเรียน เป็นคนมีอารมณ์ขันและสนใจทางธรรมะ อ่านเขียนภาษาไทยได้ พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยเขมร และส่วยลาว ชอบเล่นนิทานตลก เรื่องสัปคน และนิทานคติ เวลาเล่ามีผู้ฟังชอบฟังมาก

5. นายแมน สุขแสง อายุ 56 ปี อาชีพทำนา อยู่บ้านศรีจอมพระตั้งแต่เกิด ไม่เคยศึกษาและบวชเรียน อ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ พูดภาษาไทย ส่วยเขมร ส่วยลาว นิสัยชอบกุยสนุก ชอบเล่นนิทานสัปคน นิทานตลก

6. นายขาว ฤกษ์ศรี อายุ 40 ปี ผู้ใหญ่บ้านศรีจอมพระ อยู่หมู่บ้านน้ำเกือก 20 ปี เคยบวชเรียน จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4 เขียนอ่านภาษาไทยได้ พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยเขมร ส่วยลาว เป็นคนมีอารมณ์ขัน พูดคุยสนุกสนาน ชอบเล่นนิทานตลกและสัปคน

7. พระภิกษุเมือง ศรีเพชร หรือหลวงพ่อเมือง อายุ 55 ปี จำพรรษาที่วัดใหญ่จอมพระ บ้านจอมพระประมาณ 9 พรรษา พูดได้ทั้งภาษาไทย ลาว เขมร ส่วย อ่านและเขียนได้ทั้งภาษาไทย ลาว เขมร ถนัดเล่นนิทานธรรม

8. พระภิกษุมา ฉันทโก อายุ 52 ปี เป็นชาวส่วยบ้านอาภุ เคยทำนาอยู่ 28 ปี จึงบวช ปัจจุบันไปจำพรรษาที่อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา พูดได้ทั้งภาษาไทย ลาว เขมร ส่วย เล่นนิทานธรรมได้ดีพอควร

9. พระครูวรณรังษีโสภณ หรือหลวงพ่อเขียน อายุ 65 ปี เจ้าคณะอำเภอจอมพระ และเป็นเจ้าอาวาสวัดใหม่จอมพระ บ้านกระทุ่ม จำพรรษาหลายแห่งประมาณ 45 พรรษา พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยลาว ส่วยเขมร ชาวบ้านนิยมนับถือมาก ชอบอบรมสั่งสอนทั่วไปทั้งในวัดและไปตามหมู่บ้านอื่น ๆ โดยใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการสั่งสอนทั้งเรื่องทางโลกและทางธรรม

10. พระปลัดวีรศักดิ์ (กนตสีโล) อายุ 30 ปี บวชนาน 10 พรรษา ปัจจุบันเป็นเจ้าคณะตำบลเมืองสิงห์ จำพรรษาอยู่ที่วัดใหม่จอมพระ พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยเขมรและส่วยลาว ชอบใช้นิทานเพื่ออบรมสั่งสอนชาวบ้านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ด้วยความสนุกสนาน แต่ให้คติแทบทุกเรื่อง

11. นายปลอด นามาก อายุ 45 ปี ครูโรงเรียนบ้านจอมพระ อยู่บ้านศรีคงช้าง มีความรู้วิชาครู เคยบวชเรียนมาแล้ว เป็นคนสุขุม เยือกเย็น พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยเขมร ส่วยลาว ชอบเล่นนิทานประเภทธรรม

12. นายสงบ จินดาศรี อายุ 77 ปี อาชีพทำนา เป็นคนจอมพระมาตั้งแต่เกิด เคยเป็นครูมาก่อน มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้าน พูดได้ทั้งภาษาไทย และส่วยเขมร ส่วยลาว เล่นนิทานเก่าแก่ได้พอควร

13. นายยา เก่างาม อายุ 72 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านอาภู เคยอยู่บวชจอมพระมาก่อน ปัจจุบันอยู่หมู่บ้านอาภู มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นทั้งบ้านจอมพระและบ้านอาภู พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยลาว ส่วยเขมร เล่นนิทานได้พอควร

14. นายชาติ เก่างาม อายุ 40 ปี ชาวส่วยบ้านอาภู อาชีพทำนา อยู่บ้านอาภู ตั้งแต่เกิด พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยลาว แดกนัคส่วยเขมร เล่นนิทานได้พอควร

15. นายจันทร์ เจริญยิ่ง อายุ 69 ปี อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาชีพทำนา ปัจจุบันอยู่บ้านโคกสะอาด มีความสามารถทางเป่าแคน พูดได้ทั้งภาษาไทย ส่วยลาว และส่วยเขมร เล่นนิทานเป็นภาษาส่วยได้พอควร.

บทที่ 3

การถ่ายทอด การจัดประเภท และการวิเคราะห์นิทาน

การถ่ายทอด

เนื่องจากคำบลจอนพระมีภาษาที่ใช้หลายภาษา คือ ภาษาไทย ภาษาไทยอีสาน ภาษาส่วย ภาษาเขมร วิทยากรส่วนใหญ่สามารถพูดได้หลายภาษา ผู้ศึกษาจึงขอให้วิทยากรเล่านิทานโดยใช้ภาษาที่ถนัด และผู้ศึกษาได้อัดเสียงของวิทยากรไว้ในเครื่องบันทึกเสียง นิทานที่รวบรวมได้จึงมีทั้งนิทานที่เล่าเป็นภาษาไทย ภาษาไทยอีสาน และภาษาส่วย

การถ่ายตอนิทานในปรินิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้พยายามถอดเสียงที่บันทึกลงเป็นภาษาเขียนชนิดคำต่อคำ และพยายามให้เสียงใกล้เคียงกับเสียงของวิทยากรให้มากที่สุด แต่เนื่องจากอักขรวิธีที่มีใช้ในภาษาไทย ไม่สามารถถ่ายทอดเสียงดังกล่าวได้ครบทุกเสียง ดังนั้นอักขรวิธีที่ปรากฏจึงมิได้แทนเสียงที่แท้จริงในภาษาพูด หากแต่เป็นเพียงอักขรวิธีที่ให้เกิดความเข้าใจกันโดยทั่วไปเท่านั้น

นิทานที่รวบรวมได้จากคำบลจอนพระมี 53 เรื่อง จำแนกตามภาษาที่เล่าได้ ดังนี้

1. นิทานที่เล่าเป็นภาษาไทย	32 เรื่อง
2. นิทานที่เล่าเป็นภาษาไทยอีสานหรือภาษาไทยปนภาษาไทยอีสาน	13 เรื่อง
3. นิทานที่เล่าเป็นภาษาส่วย	8 เรื่อง

สำหรับนิทานที่เล่าเป็นภาษาส่วย ผู้ศึกษาได้รับความอนุเคราะห์จากผู้รู้ภาษาไทยและภาษาส่วยเป็นอย่างดี *

* ผู้ถอดภาษาส่วยเป็นภาษาไทยมีสองคน คือ

(1) นายวรเชษฐ์ สุขแสง อยู่บ้านศรีคงบัง รัชมาราชการเป็นครูสอนภาษาไทยที่โรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ หมู่บ้านกระทุ่ม คำบลจอนพระ

(2) นายภาณุวัฒน์ สุขแสง อยู่บ้านศรีจอมพระ รัชมาราชการเป็นครูสอนคณิตศาสตร์โรงเรียนเดียวกัน

การจัดประเภทนิทาน

นิทานชาวบ้านคำบลจอมพระที่รวบรวมได้ครั้งนี้ จำแนกประเภทตามจุดสำคัญหรือ
 สำนวนคติของนิทาน (Motif) ตามหลักเกณฑ์ของ สตีท ทอมสัน (Stith Thompson) ดังนี้

1.	หมวด A	สำนวนคติเกี่ยวกับการสร้างโลก ขรรคมหากรรมชาติของโลก กำเนิด ชีวิตสัตว์ พืช ฯลฯ	3	เรื่อง
2.	หมวด B	สำนวนคติเกี่ยวกับเรื่องสัตว์	3	เรื่อง
3.	หมวด F	สำนวนคติเกี่ยวกับเรื่องมหัศจรรย์	1	เรื่อง
4.	หมวด G	สำนวนคติเกี่ยวกับเรื่องปีศาจ รากษส แม่กหมอผี	1	เรื่อง
5.	หมวด H	สำนวนคติเกี่ยวกับการทดสอบ พิสูจน์	5	เรื่อง
6.	หมวด J	สำนวนคติเกี่ยวกับคนฉลาดและคนโง่	16	เรื่อง
7.	หมวด K	สำนวนคติเกี่ยวกับการหลอกลวง โกง	1	เรื่อง
8.	หมวด L	สำนวนคติเกี่ยวกับโชค	1	เรื่อง
9.	หมวด N	สำนวนคติเกี่ยวกับครหลลลลลล	2	เรื่อง
10.	หมวด Q	สำนวนคติเกี่ยวกับรางวัลและการลงโทษ	7	เรื่อง
11.	หมวด T	สำนวนคติเกี่ยวกับเรื่องทางเพศ เกี่ยวพาราสิ ความรัก การแต่งงาน	2	เรื่อง
12.	หมวด U	สำนวนคติเกี่ยวกับชีวิต	1	เรื่อง
13.	หมวด X	สำนวนคติเกี่ยวกับมุขตลก	10	เรื่อง

อนึ่ง สำนวนคติทั้ง 13 หมวดนี้ เป็นสำนวนคติสำคัญของนิทาน นิทานบางเรื่องมีมากกว่าหนึ่งสำนวนคติ โดยเฉพาะนิทานเรื่องยาว เรื่องซับซ้อน ดังนั้น จึงมีสำนวนคติด้อยแทรกใน
 สำนวนคติใหญ่ สำนวนคติด้อยดังกล่าวอาจจัดอยู่ในหมวดหนึ่งหมวดใดในสำนวนคติทุกหมวดก็เป็นได้*

* คู่มือสังเขปวรรณคดีสำนวนคติที่ภาคผนวก

การจัดกรรชนี่สารัตถะนิทาน

มีระเบียบการจัดเป็นหมวดหมู่คล้ายกับการจัดหนังสือในท้องสมุด กล่าวกือนิทานที่มีสารัตถะเดียวกัน จะจัดให้อยู่ในหมวดเดียวกัน ในสารัตถะนิทานจะกำหนดหมายเลขแบ่งเป็นหมวดย่อยลงไปพร้อมทั้งตัวอย่างประกอบแต่ละสารัตถะตามที่มีปรากฏในกรรชนี่สารัตถะของ สตีท ทมสัน (Stith Thompson) อาจตรงกับตัวอย่างในนิทานของไทยบางเรื่อง เช่น นิทานเขียงเหมียงเรื่องหนึ่งกล่าวถึงเขียงเหมียงเก็บของ ไม้ว่าเป็นขี้ม้า ก้นนุหรี เพื่อทำตามคำสั่งเจ้านายอย่างเคร่งครัด ตัวอย่างการกระทำของเขียงเหมียงในนิทานเรื่องนี้ตรงกับตัวอย่างที่มีในกรรชนี่สารัตถะของ สตีท ทมสัน (Stith Thompson) จึงสามารถกำหนดหมายเลขสารัตถะของนิทานได้ทันที

ในกรณีที่ตัวอย่างนิทานแตกต่างกันไป แต่อยู่ในหมวดสารัตถะย่อยเดียวกัน ก็จะกำหนดเครื่องหมาย + ไว้ที่สารัตถะนั้น หมายความว่า ตัวอย่างนิทานไทยเรื่องนั้นไม่เหมือนกับตัวอย่างในกรรชนี่สารัตถะ เช่น เรื่องพญาคนคาก อยู่ในหมวด A 2236⁺ หมายความว่า ในหมวด A 2236 แสดงลักษณะพิเศษของสัตว์เนื่องมาจากการถูกลงโทษหรือถูกทำร้าย หมวดนี้ระบุชื่อสัตว์และลักษณะพิเศษของสัตว์ไว้มาก แต่ไม่มีคางคก ผู้ศึกษาจึงกำหนดเครื่องหมาย + ท้ายกรรชนี่นั้น

การวิเคราะห์นิทาน

ในการวิเคราะห์นิทาน ผู้ศึกษาใ้กว้างเกณฑ์การวิเคราะห์ไว้ ดังนี้

ลักษณะชีวิต ลักษณะบ้านเมือง ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม
ความเชื่อ ข้อสังเกตต่าง ๆ

เพื่อที่จะให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาปริญญาโทเฉพาะในบทที่ 3 นี้ ผู้ศึกษาได้ตั้งแนวทางการพิจารณานิทานแต่ละเรื่องตามลำดับ ดังนี้

1. ตัวเรื่องนิทานตามปากคำของวิทยากร
2. สารัตถะของนิทาน
3. วิเคราะห์นิทาน

หมวด A สารัตถะเกี่ยวกับการสร้างโลก ธรรมดาธรรมชาติของโลก กำเนิดชีวิต
สัตว์ พืช ฯลฯ หมวดนี้กล่าวถึงทวยเทพ จักรวาล การสร้างสรรพสิ่งที่มีชีวิต และแบบแผน
 ของมนุษย์ สัตว์ พืช เป็นการอธิบายว่า ทำไมสิ่งต่าง ๆ จึงเกิดขึ้น เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

ข้อมูลนิทาน มี 3 เรื่อง คือ

- 1 พญาคันคากหรือพญาคางคก
- 2 ทำไมช่างหัวเป็นรอง และทำไมจึงมีควายเผือก
- 3 ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน

พญาคันทกหรือพญาคางคก

นายทองใบ แฉนทอง

มีกษัตริย์พระองค์หนึ่ง ชื่อว่า อะไรน้อ อ้อ พระยาเอกราช ครองราชสมบัติอยู่ที่เมืองอะไรก็จำไมคอยแมนเหมือนกัน และอัศรมเหสีก็ลืมนาม กษัตริย์องค์นี้ครองราชสมบัติในบ้านเมือง ก็ร่มเย็นเป็นสุข แต่ก็ไม่มีโอรสเช่นเดียวกัน เมื่อไม่มีราชโอรสก็พระราชพร้อมด้วยอัศรมเหสี ใค้อธิษฐานขอลูกจากท้าวสักกะเทวราช แรงแอธิษฐานนี้ก็ร้อนไปถึงมันทุกัมพลิสลาอาสน์ของท้าวสักกะ ทานจึงไคสองทิพยเนตรคุ้กูเหทุภัยทั้งหลาย จึงไคไค้เทพบุตรลงมาเกิดหรือลงมาอุปบัติในพระครรภ์ของอัศรมเหสีของพญาเอกราชนั้น เมื่อครบเทศมาส 10 เดือน อัศรมเหสีก็ประสูติ พระราชกุมาร แต่เมื่อประสูติพระราชกุมารนี้ไม่เหมือนคนทั้งหลาย เพราะปรากฏว่าเป็นรูปคางคก แควาผิวเหมือนทอง

แม้จะเป็นคางคกก็จริง แต่ทำไมน่าเกลียดเหมือนคางคกธรรมดาเรา รูปร่างเป็นคางคกก็จริง แต่ผิวเป็นสีทอง ทานจึงไคเรียกโทรมาท่านายทายทัก โทรก็บอกวาทะราชกุมารนี้จะมีฤทธานุภาพมาก อยู่ต่อมาพระราชกุมารก็เจริญวัยขึ้นตามลำดับ ถึงแม้ว่าจะเจริญวัยขึ้นก็ตาม แต่รูปพรรณสัณฐานก็ยังเป็นคางคกอยู่นั่นเอง เมื่อพระชนมายุไค้ 15 - 16 พรรษา ก็อยากจะมีอัศรมเหสีหรืออยากจะมีมเหสี จึงไค้ขึ้นทูลเกล้าฯ สมเด็จพระราชบิดาวา บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าอยากจะมีลูกมีเมียกับเขาแล้ว พระองค์จึงไค้ตรัสต่อพระราชกุมารวา โอ้ย ลูกเอ๋ย ลูกอยากจะมีเมียก็จริงอยู่ แต่วารูปของลูกนั้นยังเป็นสัตว์เดรัจฉานอยู่ พอจะไปขอลูกเมียจากเมืองอื่น กษัตริย์องค์อื่นมาไห้เป็นเมียของเจ้านั้นก็รู้สึกมีความละอายเหลือเกิน ไม้อาจจะไปขอลูกหญิงจากเมืองอื่นมาไค้ ขอไห้ลูกจงอยู่ด้วยความผาสุกเถิด ถ้าบุญบารมีของลูกมีก็้อาจจะไค้ พอพระองค์ตรัสเท้านั้นกุมารก็กราบลาสูทิพักของตน ในคืนวันนั้นเองเห็นจะเป็นเพราะแรงแอธิษฐานที่พระราชกุมารอธิษฐาน ในคืนวันนั้นจึงไค้ร้อนไปถึงท้าวสักกะเหมือนเก่า พระองค์จึงลงมาเนรมิตปราสาทไห้อย่างสวยงามใหญ่โต กลางใจเมืองเลยที่ไค้ียว ในปราสาทนั้นจะไค้เนรมิตไห้มีทุกสิ่งทุกประการ ไม่มีอะไรที่ จะเหลือหลอ ขึ้นบันไค้ขึ้นไปสู่ปราสาทนั้นเป็นพันชั้น อ้อ เมื่อไค้เนรมิตปราสาทเสร็จแล้ว ก็ไค้ไปอุมเอาพระนางอัคร ลูกของพระเจ้าอัครกูรทวิปมาไห้เป็นอัศรมเหสีของพระราชกุมาร เมื่อพระราชกุมารประทับหลับอยู่บนปราสาทปราสาท

ตื่นขึ้นมากเห็นนางอุครอยู่ข้าง ๆ จึงได้ตรัสถามว่านางอยู่ที่ไหน ทำไมจึงมาอยู่ที่นี่ พระนางก็
 ไข่หูลคอตอบว่า หม่อมฉันเป็นธิดาของพระเจ้าอุครกฤษทวีป ซึ่งท้าวสักกะเป็นผู้ไปอมมามอบให้เป็น
 มเหสีของพระองค์ เมื่อพระราชกุมารทรงทราบเช่นนั้นแล้วจึงได้ดอดคราบซึ่งเป็นคางคกนั้นออก
 ปราภฏเป็นรูปคนที่มีรูปพรรณสัณฐานสวยงาม มีสีเป็นทองธรรมชาติเลย ทั้งสองข้างก็พูดจา
 ปราศรัยซึ่งกันและกันเสร็จแล้วก็ไต่เป็นัวเป็นเมียกันตั้งแต่นั้นวันนี รุ่งขึ้นเข้ามาสมเ็จพระราชา
 บิดาทรงทอดพระเนตรเห็นปราศรัยปราสาทที่สวยงามใหญ่โตเหลือเกินปรากฏอยู่กลางพระราช
 นิเวศน์นั้นอย่างผิดสังเกต แม้แต่ประชาชนทั้งหลายก็ส่งเสียงเกรียวกราวว่า เออ ปราสาท
 ไครมาสร้างเมื่อไรใหญ่โตสวยงามออกอย่างนี้ เปรียบประหนึ่งว่าเป็นปราศรัยปราสาททองของ
 เทพเจ้า ทุกคนที่เห็นแหงนหนามองตองแหงนจนคอตั้งจึงจะเห็นยอดปราสาทนั้น เมื่อเป็น
 เช่นนี้แล้ว พญาเอกราชซึ่งเป็นพระราชบิดาพร้อมด้วยพระราชมารดาของกุมารและบริวารข้าทาส
 ทั้งหลายจึงปรึกษาทหารอีกกันว่า ไม่ใช่ปราศรัยปราสาทของคนอื่น คงจะเป็นปราศรัยปราสาทของ
 ลูกเราแน่ จะเป็นบุญบารมีของลูกเราแล้ว ว่าแล้วก็แต่งขบวนขึ้นสู่ปราสาท พอขึ้นไปถึง
 ยอดปราสาท พระราชบิดาแทบไม่กล้าขึ้นนั่งบนพระแท่น เพราะวาสวยงามทุกอย่างเป็นแก้ว
 เป็นทองเป็นเพชรนิลจินดาทั้งนั้น เมื่อไปเห็นพระราชากุมาร ก็ไต่หูลคออัญเชิญพระราชบิดาและ
 พระราชมารดาขึ้นประทับบนพระแท่นเสร็จแล้ว ลูกสะใภ้ก็ลงมาราบ สมเ็จจับและสมเ็จจ่าย
 พระองค์ก็ทรงรักใคร่ พญาเอกราชก็ทรงอุมเอาพระราชากุมาร อัครมเหสีก็ทรงอุมเอาซึ่งลูกสะใภ้
 คางก็พูดจาปราศรัยซักถามว่าไปไหน อยู่ที่ไหน ลูกสะใภ้ก็พูดตามเรื่องที่เป็นมา ก็ทรงดีพระทัย
 ในที่สุดพระองค์ก็ทรงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชากุมารขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่าพญาคันคาก
 ซึ่งมีพระนางอุครเป็นอัครมเหสี

นับตั้งแต่วันนั้นไป ความเจริญมั่งมีร่ำรวยเกิดขึ้นในพระนคร ทุกสิ่งทุกอย่างไหลมาเทมา
 นกก็ไปคาบเอาข้าวจากป่าหิมพานต์มาให้ ฉางก็มีสิ่งที่มาสร้างฉางให้ คาบเอาข้าวมาใส่ฉาง
 จนเต็ม เงินทองหลังไหลมาเทมา พระอินทร์ก็ได้ถวายจักร เขาเรียนว่ายานจักร จะไปทางไหน
 มาทางไหนก็ทรงจักรนั้นก็เหาะเหินเดินอากาศนั้นไปได้ทันที (ผู้ฟัง : เฮลิคอปเตอร์,
 ทองใบ : ตรีบ เฮลิคอปเตอร์) ครั้นต่อมาประชาชนทั้งหลายมีแต่ความสุขความเจริญ ชาวอันนี้
 ได้เลื่องลือไปจนถึง เขาเรียกว่า พญาแดนซึ่งอยู่บนชั้นสวรรค์ แดนนี้เขาเป็นคนที่สั่งให้พญานาค
 นี้ลงมาเล่นน้ำที่สระอินคาคา เพื่อให้น้ำฝนนั้นตกลงมายังชมพูทวีปหรือโลกมนุษย์ จึงเกิดอิจฉา

บุญบารมีของพญาคางคก เลยไม่ยอมให้พญานาคนั้นลงเล่นน้ำในสระอโนดาต จึงทำให้เกิด
 ฝนแล้ง เจ็ดปีเจ็ดเดือนเจ็ดวัน โลกเกือบจะไหม้เป็นภัสสมชูลี ความเดือดร้อนอันนี้พระเจ้าคางคก
 เสด็จไปตามใครที่ไหนก็ไม่มีใครรู้ ก็มีนักปราชญ์ทูลว่าใจเมืองไค้แกลูกสาวพระเจ้าแผ่นดิน
 หูเมืองไค้แกบัณฑิตนักปราชญ์ ประมุขเมืองไค้แกพวกทหารบริวารชาวาสซึ่งเป็นรั้วเมือง ฟ่าฝน
 เป็นรากของเมือง ถ้าฝนไม่ตกบ้านเมืองก็ไม่มีรากไม่มีเหง้า คราวนี้ฝนแล้งจะทำให้เป็น
 ประการใด เมื่อเรียกนักปราชญ์มาไ้ตาม นักปราชญ์ก็บอกความมันมีสระแห่งหนึ่ง เรียกว่า
 สระอโนดาต พญานาคนั้นลงเล่นน้ำจึงทำให้ฝนตกในโลกมนุษย์ได้ บัดนี้ฝนแล้งแล้วจะไปตามใคร
 ก็ไม่รู้ พระองค์จะต้องเสด็จไปตามพญานาคจึงจะรู้เรื่อง เหตุนั้นบอกไปเมืองพญานาค ใคร
 จะไปช่วยได้ จะไปไค้แต่พระองค์เดียวกับพระนางอุทรเท่านั้น คนอื่นไปช่วยไม่ได้ เพราะจะต้อง
 ชำแรกพื้นมหาสมุทรลงไป พญานาคอยู่ในพื้นพิภพ มันเป็นอย่างนี้ พระองค์จึงไค้ทรงจักรพร้อมด้วย
 พระนางอุทรทูลหวิปนั้น ไปถึงเมืองพญานาค พญานาคเขาก็รู้เป็นพญาจักร พุคอย่างทุกวันนี้เป็น
 พระเจ้าจักรพรรดิก็มากกราบถวายบังคม ถวายทุกสิ่งทุกอย่าง อยู่หลายวันหลายคืนก็พญานาคทูล
 ถาว่า พระองค์เสด็จมาสู่พื้นบาดาลครั้งนี้มีความประสงค์อย่างไค้ พระองค์จึงตรัสว่าชมพหูวิป
 หรือโลกมนุษย์ไค้เกิดฝนแห้งแล้ง เกิดหูกภัยขภัย ชาวยากหมากแพง ประชาชนออกอยากหัว
 แกลงหลา เป็นเพราะเหตุอะไร ขอให้ท่านจงบอกเราตามตรง พญานาคจึงบอกว่าพญาแดน
 อยู่ในชั้นสวรรค์เขาเกิดอิจฉาในบารมีของพระองค์แล้วไม่ยอมให้พวกเขาพระองค์ลงเล่นน้ำใน
 สระอโนดาต จึงทำให้เกิดฝนแล้งเช่นนี้ ออ อย่างนั้นเอง พระองค์ตรัสว่า เราไค้ไป
 เบียดเบียนผู้ไค้ อาศัยแรงบารมีของเราเอง เราจึงไค้เกิดอภินิหารอยู่แค่นี้ เขาก็มาอิจฉาริษยา
 เราไค้ เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำประการใด เราต้องยกพลขึ้นไปรบพญาแดนไค้ไค้ เพื่อยอมให้
 พญานาคลงเล่นน้ำ ทำให้ฝนตกต่อไป เมื่อเป็นเช่นนั้นไค้โอกาสเหมาะ พระองค์ก็ตรัสสั่งลา
 พญานาคในพื้นบาดาลเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้นสู่จักรแล้วเสด็จกลับสู่โลกมนุษย์

มาถึงแล้วไค้ได้ประชุมเสนาอำมาตย์ราชมนตรีทั้งหลาย ปรีกษาหารือเกี่ยวกับเรื่องนี้
 เสร็จแล้วพระองค์บอกว่าจะสร้างถนนไปสู่เมืองสวรรค์นะ เพื่อจะไปรบพญาแดนต่อไปจะทำ
 ประการใด จึงไค้เรียกพวกพญาครุฑ พญานาค ตลอดจนสัตว์เครัจฉานทุกประเภทมาประชุม
 ปรีกษากันร่วมกันสร้างถนน ทางฝ่ายทางก็มาร่วมกัน พวกพญาครุฑ พญานาค พวกยักษ์ทั้งหลาย
 มีท้าวเวสสุวัณ เป็นต้น ก็ไปอุ้มเอาภูเขามากอเป็นถนนขึ้นไป กออยู่อย่างนั้นก็ปี อันนี้ก็จำ

ไม่คอยแมน จะเป็นเจ็ทปีทกปีหรืออะไรนี้ กอดนอนอยู่นั้นจนสำเร็จ ถนนจากพื้นโลกของเราขึ้นไปสู่เมืองของพญาแถนมันต้องสร้างขึ้นไปข้างบน เพราะคำว่าพญาแถนก็เป็นพิภพ ๆ หนึ่ง พอสร้างขึ้นไปถึงก็มาเกณฑ์ไพร่พลทั้งหลายเพื่อจะไปรบ ไปตั้งหอบคทั้งสัตว์ในโลก ไปทุกประเภท พวกยักษ์ พวกพญาครุฑ พวกพญานาค พวกปลวก พวกกบ เขียด หมู หมา เป็ด ไก่ ช้าง ม้า วัว ควาย งู ตะขาบ แมลงป่องมีพิษทั้งหลายไปหมด แล้วก่อนจะไปก็ถวายบังคมลาพระราชบิดา พระราชมารดา พระองค์ก็ทรงอวยพรให้ ก็ขึ้นสู่หลังคาซาร คือข้างตัวใหญ่ ใหญ่ที่สุด ก็ขึ้นไป พอขึ้นไปหลายปีหลายเดือนจึงถึง พอไปถึงก็ไปตั้งกองทัพที่ทุ่งนากว้างใหญ่ไพศาล ไปสร้างเมืองขึ้นทันใด มีกำแพงล้อมรอบ เสร็จแล้วก็ยิงปืนใหญ่หนึ่งนัด เพื่อเตือนให้ชาวแถนรู้ อ่า ปืนนั้น ภาษาอังกฤษเขาเรียก สบู่ ลั่นสบู่คังกอง แปลว่ายิงปืน ที่นี้เมื่อพญาแถนได้ฟังก็เอะใจ จึงใช้เสนาอำมาตย์ขึ้นไปกวาดกราดดูว่า เสียงปืนที่ปรากฏเมื่อสักครุนี้เป็นปืนจากไหนมา อ่า ไข่ม้าเร็วมากกวาดดูมาเร็ววันนั้นมาถึงที่ประตูเมืองของฝ่ายพญาคันทากันนี้ ก็เลยมาถามว่า กองทัพที่ยกมานี้เป็นกองทัพของใครมา ยกมาทำไม ฝ่ายเสนาอำมาตย์ของพญาคันทากันจึงบอกว่า เราเป็นชาวชมพูทวีปมานี้ เพื่อจะรบเมืองแถนไม่ยอมอนุญาตให้มาคลงเล่นน้ำทำให้บ้านเมืองเราแห้งแล้ง เราจะมารบฆ่าฟันพวกแถนนี้ เพื่ออนุญาตให้มาคลงเล่นน้ำ ฝนจะไคตก จะไคทำอะไรทำนา อ้อ มันเป็นเรื่องอะไรของเรา เราไม่ไคห้ามใคร ไม่ไคบังคับใคร ชูระอะไรจะมารบกับเรา ถ้าเก่งจริงเราก้ไม่กลัวเอ้า เมื่อไม่กลัวไปบอกพระเจ้าแผ่นดินของแถนรบกัน วันนี้นพรุ่งนี้ ตกลงกัน เสร็จมาเร็วก็ย้อนกลับไป ก็ไปทูลให้พญาแถนเลือกเป็นพญาใหญ่ที่สุด ให้ยกกองทัพออกมา ทั้งสองฝ่ายก็ยกกองทัพออกมารบกันเป็นสามารบ อันคัรบแรกก็ส่งพวกกบพวกเขียดออกไปรบก่อน ทางฝ่ายพญาแถนนี้เขาไม่มีกบเขียด เขาก็ใช้เวทมนต์กลดาดายิงปืนมาเป็นงู งูนั้นจะกินกบกินเขียด ทางฝ่ายนี้เห็นงูมากก็ใช้พวกเหยี่ยวพวกแร้ง พวกอีกาเข้าไปกัดพวกงูทั้งหลาย เห็นทางนี้ใช้พวกอีแร้ง พวกอีกาพวกเหยี่ยว ฝ่ายโน้นเขาก็ใช้คาถาส่งมาเป็นพวกหมา พวกสุนัขมากัดกินสัตว์นี้ ฝ่ายนี้ก็ส่งเสือออกไปสู้สุนัข เป็นแบบนี้แหละคัรบ จากเล็กไปจนถึงโต ในที่สุดก็คัรบกับคนสู้รบกัน ถ้าหากทางฝ่ายเราตาย จะไคพญาเวสสุวัณซึ่งเป็นยักษ์ เป็นคนเป่าให้คัรบด้วยเวทมนต์อาคมคาถา แต่ถาหากทางฝ่ายเขาตาย พญาแถนเลือกเป็นคนเป่าให้พื้นขึ้น จะสู้กันอยู่อย่างนี้ นานมาก ทางฝ่ายต่างก็แข่งแกร่ง ไม่มีฝ่ายไคชนะ ในที่สุดบอก อ่า ให้พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองฝ่ายชนชางกัน พญาแถนเลือกชนชางกับพญาคันทากัน พอมาชนชาง พญาคันทากันเสียที พญาแถนเลือกจึงศิขบขอ

ม.โรฮังคะ ๑๐๗๗

ประทานโทษ ถูกที่ศีรษะนี้ครับ จนเอียงลงจากหลังข้างไม่ถึงกับตกก็ถูกหัวที่ถูกพระเศียร เหตุนี้
 หัวคางคกจึงโคปุณ นูนขึ้นมาว่าเงาทุกวันนี้ ตั้งแต่บัดนั้นมา ที่นี้รบกันก็โคปุณาคเขาช่วย
 หรือพญาเวสสุวัณ หรือคูเหมือนพญาครุฑเขาช่วยทัน ไม่เช่นนั้นเขาจับกันได้ ออ พญาเวสสุวัณ
 เขาช่วยได้ ก็คำพอดี้เลิกทัพกลับ ทางนี้ประชุมกันบอกว่าทำอะไรดี ออ ใช้พวกมอดพวกอะไร
 นี้ไปกักคันขอมัน คำของมัน พวกมอดก็พากันบินไปหมด ไปกักคันขอของฝ่ายพญาแฉก กักคำม
 ขอข้าง (ผู้ฟัง : กักในทอนคำคืน - ทองใบ : ในทอนคำคืน) คือวันนั้น กักจนพรุนหมด
 คำนใน แตะข้างบอกไม่เห็น คูเหมือนใหม่เอี่ยมอยู่ รุงขึ้นเข้าให้พญาแฉกมาสู้รบกับพญาคันทากอีก
 ว่างั้น อ้าว ทางโน้น เขาก็ไม่กลัวละ เพราะเขาที่ถูกหัวพญาคันทากไปครั้งหนึ่งแล้ว เขาก็นึกอีก
 ว่าเขาจะชนะ ฝ่ายเราเตรียมบวงไปพร้อม นายทนายข้างให้พญาแฉกเป็นคนอยู่ทนายข้าง
 พญาคันทากเป็นคนขี่คอข้างเขารบกับพญาแฉกเดือกอีกต่อไป พอข้างชนกันปุ๊บ พญาแฉกเดือกเขา
 ก็ยกขอขึ้นฟาดพญาคันทากเหมือนแฉก เพราะเขาเคยมีชัย ฝ่ายนี้ยกขอรับ พอยกขอรับ ไอ้คำมขอ
 ทางโน้นก็แหลกละเอียด หักลงมาเลย พอได้ท่าที่ถูกพระเศียรเอียงลงข้าง ๆ เลย พญาแฉก
 ได้ที่กับวงบาศคล้องคอปุ๊บ เข้าให้คิงกระซางลงมา โอ เสียท่าแล้ว พัดของพญาแฉกเดือกแตกพาย
 เขาเมืองเลย จับโคปุณเจ้าแผ่นดินแล้ว ทางนี้จับโคปุณคองคองกรัด เสี่ยงรอง ยอมแพเลย
 พอยอมแพ้เสร็จแล้ว พวกนั้นก็หลังไหลเข้าเมือง ทางฝ่ายนี้ก็พาขีข้างเขาเมืองเขาเหมือนกัน
 พร้อมทั้งพระเจ้าแผ่นดินของเขา ทางฝ่ายโน้นเข้าไปเขาก็สร้างกำแพงปิดประตูไม่ยอมให้พวก
 ขาคีคฝ่ายนี้เข้าเมืองเขาได้ เมื่อเขาเข้าเมืองพ้นไปแล้ว ก็ไปทุลุมเหสีของพญาแฉกเดือกว่า
 เขาจับพญาแฉกได้แล้ว ทางโน้นก็ร้องไห้คร่ำครวญคิดถึงด้ว โอบ เขาจะฆ่าหรือจะทำอย่างไรหนอ
 เสร็จแล้ว ทางฝ่ายนี้ไปยังนั้น เมื่อเขาไม่ใ้พญาคันทากนี้ยิงศร ยิงควยธนูหรือศรนี้ เขาเรียกศร
 ยิงไปถูก โคก้ำแพงพังราบเลย (ทองใบ : เทป หมดแล้วหรือครับ - ผู้ฟัง : ยิงคะ)
 บานเมืองพัง ทุกอย่าง เขาก็ยอมแพทุกอย่าง พระองค์ก็ทรงสั่งสอนว่าเรามาขึ้นเขาแล้ว
 เขามอด เขาจะเอาเมืองให้ท่านครองราชสมบัติอยู่ที่นี้ ท่านก็ตรัสว่าเรามาขึ้นไม่ใช่เรามารบ
 เอาบ้านเอาเมืองอะไรหรืออีก ^{โคก} เคื่องใจแค้นใจที่พญาแฉกเดือกไม่อยู่ในทศพิชราชธรรม เป็น
 พระเจ้าแผ่นดินทำไมไปเที่ยวอิจฉาเมืองอื่นเขา โอบบุญบารมีของใครของมัน จะไปอิจฉากันทำไม
 ไม่ให้ฟ้าฝนตกลงไป หมายจะฆาตมนุษย์ทั้งโลกให้ตาย เราโกรธที่ตรงนี้ ถ้าท่านยอมรับว่าจะแต่ง
 นำฝนตกให้เรา ให้ฟ้าฝนตกเหมือนแตกอน เราจะไมฆ่า และจะมอบเมืองให้ท่านอีก ในที่สุดก็

พญาแฉกเดือกยอมทุกสิ่งทุกอย่าง บอกว่า โอบุ๋ ท่านเป็นผู้มีบุญจริง ๆ มีจิตเมตตากรุณา ในที่สุด
 เขาก็มอบเมืองให้ท่านครองราชย์แหละ แต่ท่านก็ไม่รับหรอก เรียกว่ารับอยู่ชั่วคราว เขาก็ถวาย
 ความอุปถัมภ์หลายอย่าง ให้ได้รับความสุขสำราญนานพอสมควร ก็มอบราชสมบัติให้เขาคืน
 พระองค์ก็พาไพร่พลกลับมาสู่บ้านเมืองโลกมนุษย์เหมือนเก่า

ในขณะที่อยู่เมืองแฉก ^{อาณาจักรเทวราช} ชาวมนุษย์ก็ไต่เมียบชาวแฉกมาก พวกยักษ์พวกอะไรก็ได้เมียบชาวแฉก
 เยอะแยะ ตอนจะจากมาสาวแฉกก็ร้องไห้คร่ำครวญฟูย ก็ไม่รู้จะทำยังไง เอามาเมืองมนุษย์ไม่ได้
 มันมีกฎเกณฑ์อยู่อย่างนั้น คล้าย ๆ พวกสหรัฐอเมริกาเขามาสู่เมืองไทยแล้วมาไต่เมียบเยอะแยะ
 (หัวเราะ) ไอพวกยักษ์นั้นมาไต่เมียบคนไหน เราจะเปรียบพวกนิโกรมาไต่เมียบคนไทยก็เห็นจะ
 ไม่ผิด (หัวเราะ) เอ ตอนรำลละครับ มันก็เรียกว่า คิดเหมือนกัน เพราะต่างฝ่ายต่างก็
 คร่ำครวญร้องไห้คิดถึงกัน จะเอามาด้วยก็เอามาไม่ได้ แม้แต่พญาคันทกเองท่านก็เอามาไม่ได้
 ตอนอยู่ในนเขาที่ส่งสาวมาถวายนับเป็นเรือนร้อยเรือนพัน พระองค์ก็ไม่สามารถจะเอามาได้
 เมื่อใดรำลละเขาแล้วก็ยกขบวนมาตามถนนสายเก่า พอมาถึงโลกมนุษย์ มาราบถวายบังคม
 พระราชบิดาและพระราชมารดา แล้วก็พูดหัวเราะกันว่า ไปเมืองแฉกสนุกจริงจริง ไปเจอสาวแฉก
 อู๋ นิวออนละมุนละไม เหมือนกันกับสำลี ฉะนั้นพระบางอุดรกับพระเจ้ายาจึงบอกว่า ออ สนุก
 ยิ่งงั้นมาโลกมนุษย์ทำไม ทำไมไม่อยู่เมืองแฉก ลุกเอ๋ย พี่เอ๋ย บอกว่ายิ่งงั้น ก็หัวเราะกัน บอกว่า
 อยู่ไม่ได้หรอก เมืองเราอยู่นี่สนุกเมืองท่านเท่าไรก็สู้เมืองเราไม่ได้ สุขบ้านเขาสบายเราไม่ได้
 สวยเมียบเขาสูเมียบเราไม่ได้ ก็พากันไป ก็หัวเราะกันครั้น ๆ ก็ให้ปีการทำขวัญ ทำขวัญครับ
 ไต่ชัยชนะมา ต่อมาก็ถึงเคื่อนเมษา - พฤษภา ก็ปรากฏว่าแฉกเขาแตงนำฝนให้ ยอมให้พวก
 นาคทั้งหลาย ยอมเล่นน้ำในสระอินคาต ทำให้ฟ้าฝนตกลงมาอุดมสมบูรณ์. บันทึกของคณะศิษย์ธรรม ๑๐๒๓

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ	A 1131	:	การกำเนิดฝน
สารัตถะอื่น	F930.2	.	ชำแรมมหาสมุทรไปยังบาดาล
	K1336	:	เทวดาอุ้มสม

- D396 : คางคกกลายเป็นคน
 L316⁺ : สัตว์เล็กทำลายอาวุธข้าศึกทำให้ข้าศึกพ่ายแพ้
 A2236⁺ : ลักษณะพิเศษของสัตว์ที่เกิดจากการถูกลงโทษ
 หรือทำร้าย
 L419 : เทพผู้ยิ่งใหญ่พ่ายแพ้
 F55.2 : ขึ้นสวรรค์โดยก่อกวนขึ้นไป

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นลักษณะชีวิตและความเป็นอยู่ของสังคม ว่าขึ้นอยู่กับสภาพธรรมชาติ ถ้าปีโคจรตามฤดูกาล ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าปีโคจรแล้งประชาชนจะได้รับความเดือดร้อน ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของสังคมสังคมนิยม

ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปรากฏในนิทาน กล่าวถึงประเพณีทำขวัญ ซึ่งจะกระทำในภายหลังจากที่จากบ้านไปเป็นเวลานานแล้วกลับมาสู่ท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง ในที่นี้มีการทำขวัญต้อนรับพญาคันคากเมื่อกลับจากหาสงครามกับพญาแถน

ค่านิยมที่ปรากฏในนิทาน มีค่านิยมเกี่ยวกับการนับถือผู้มีบุญหรือมีอำนาจว่าเป็นผู้ที่นำภัยของสรรพชีวิต (แต่ถ้าผู้มีบุญใช้อำนาจในทางมิชอบจะเกิดความหายนะ เช่นพญาแถน เป็นต้น) ค่านิยมอีกอย่างหนึ่งคือ พอใจในสิ่งที่คนมีอยู่ รักถิ่นที่อยู่ เช่น "สุขบ้านเขาสู้อบ้านเราไม่ได้ สวยเมียเขาสู้อเมียเราไม่ได้" (ปกหมก เช่น ๑๑๓ ก. ๑๒๖)

ความเชื่อที่นิทานเรื่องนี้เน้นให้เห็นชัดคือ ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญญาธิการ เป็นผู้มีลักษณะพิเศษ อาจอยู่ในร่างคนหรือสัตว์ ในที่นี้ผู้มีบุญอยู่ในร่างคางคก ความเป็นผู้มีบุญแม้แต่พระอินทร์ยังต้องเสด็จลงมาช่วยเหลือ และผู้มีบุญญาธิการมักจะประกอบด้วยช่างแก้ว มาแก้ว ชุนพลแก้ว นางแก้ว ฯลฯ พญาคันคากก็เช่นเดียวกัน มีพระมเหสีที่งดงามยิ่ง อยู่ปราสาทเนรมิตมีบันไดถึงพันชั้น มียานวิเศษเหาะเหินเดินอากาศ สามารถรบชนะพญาแถนซึ่งเป็นเทวดาสำคัญได้ นอกจากนี้ยังเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ บาคาลมีจริง มีพญาแถนปกครองเทวดาบนสวรรค์ พญานาคปกครองบาคาล การเดินทางไปสวรรค์และบาคาลเป็นเรื่องของผู้มีบุญที่จะขึ้นหรือซาแรกพื้นดิน

คงไป ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา หากใช้คาถายังเป็นออกไปจะเป็นสัตว์ต่าง ๆ ช่วยรบไต่
ความเชื่อเรื่องการถอดรูป การแปลงตัว ความเชื่อเรื่องนาคไถ่น้ำ เป็นความเชื่อทางลัทธิ
พราหมณ์ ประเพณีที่แสดงความเชื่อเรื่องนี่คือ ประเพณีเนื่องในงานสงกรานต์ และประกาศ
สงกรานต์ว่า ปีหนึ่ง ๆ มีนาคไถ่น้ำจำนวนเท่าใด

การเลือกคู่ครอง ในเรื่องนี้เป็นไปในลักษณะเทพอุ้ม เม ซึ่งคล้ายคลึงกับวรรณคดี
แบบฉบับบางเรื่อง เช่น อุณรุท สมุทโฆษ เป็นต้น

นิทานเรื่องนี้ น่าจะได้รับอิทธิพลจากวรรณคดีบางเรื่อง เช่น ไตรภูมิพระร่วง เพราะ
กล่าวถึงชื่อ บุคคลและสถานที่ตรงกัน เช่น พระเจ้าอุตรกูรหวิป ชมพูทวีป สระอินคาต
 เป็นต้น

ภาษาที่ใช้ในนิทานมีคำหรือข้อความที่น่าสนใจ ตัวอย่างคำ เช่น

จักร หรือยานจักร หมายถึง ยานวิเศษเหาะเหินเดินอากาศได้

พญาจักร หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน

อุ้มภูเขามาก่อเป็นถนน คำ "อุ้ม... มา" มีความหมายเหมือน "ขน(ภูเขา)มา"

สนู หมายถึง ปืน ลั่นสนูตั้งกอง หมายถึง ยิงปืน

ถนถนงน้ำฝนให้ หมายถึง พญาถนงทำให้ฝนตก

ตัวอย่างข้อความที่น่าสนใจ เป็นข้อความกระทัดรัด มีความหมายเด่นชัด เช่น

"สุขบ้านเขาสู้บ้านเราไม่ได้ สวยเมียเขาสู้เมียเราไม่ได้"

นิทานเรื่องนี้ พญาคันคากนี้เป็นที่มาของพิธีงานบุญบังไฟ ซึ่งเป็นพิธีขอฝนในระยะ
เดือนหกของทุกปี ในพิธีนี้ผู้คนจะพากันไปแห่บังไฟและจุดบังไฟเดือนหก (พญาถนง)
ให้แตงน้ำฝนลงมาหลังจากที่แห่แล้วมาหลายเดือน

ทำไมช่างหัวเป็นรอง และ ทำไมจึงมีควายเผือก

นายบุญรอด แสงสุข

ตอนนั้นก็มีความสวย (สวย) อยู่ฝั่งหนึ่ง ว่างั้นเถอะ ที่อยู่ใต้น้ำแล้วพากันทำอะไร ทำไร
แล้วก็ปลุก เอ ปลุกอ้ายควาย (ขาว) นะครับ ปลุกแล้ว ก็มีช่างหัวใหญ่ตัวหนึ่งเขาเรียกว่า
ช่างค่อ ตัวใหญ่ และมันใหญ่กว่าหมูคณะอื่น ก็เลยมีความอยากจะกินข้าวที่ไรพวกนั้น ก็เลยไปพุก
กับเจ้าของไร เอ้ย เราอยากกินของพวกเจ้าทั้งหมดนั้นแหละ ว่างั้น นี่นี่ ตาแกคนนั้น
หัวหนานั้น เขาเรียกว่า เออ ถ้ากินใจก็ขอให้เราปรึกษาคุยกับชาวบ้านมาก่อน ลูกน้องเราก่อน
เราจึงให้กิน ว่างั้นเถอะ ถึงเวลาปรึกษาได้แล้ว ก็มีคนฝูงหนึ่งซึ่งมีปัญหาเฉลียวฉลาดแล้วพูดว่า
ถ้าเผื่อคิ่งเครือชน (เถาว์ลัย) นี้ขาดแล้วเราจะให้กิน หรือเราจะรับเป็นทาส แต่มึงเอ๊ยก็ตกลง
กันกับช่างหัวใหญ่นั้น แต่แล้วก็จะหาเครือที่ไหนจะได้ คิดหาไป คิดไป พากันคิด ก็คิดเห็น
หนึ่งควาย เลยไปพุกกับควายว่า เราจะขอหนึ่งเชอไปทำเชือกผูกช่างค่อมัย เลยตกลงว่าได้
ถาหากว่าพวกมนุษย์ที่มีใจสูงที่จะรักษา (เลี้ยงดู) เราได้ หรือ อยาให้เราไม่มีทุกข์มีร้อน ก็เรา
เลยทางมนุษย์เราตกลงกัน เราจะยอมรักษาและปะตะบัตติ (ปฏิบัติ) เลยที่นี้ก็ตกลงให้หนึ่ง
ไหลอกเอาหนึ่งตนเองไป แล้วก็เลยทำเป็นเครือ ชนนั้นแหละ แล้วก็มาแหงเป็นปลอก ปลอก
ช่างหน้าเรียกว่าปลอกหก ใสช่างหน้า อีกชาหลังเขาเรียกว่าปลอกห้า ที่นี้ตกลงก็ทำหาม (ทาม)
ควย ทำโยงควย ทำเป็นสามสี่อย่าง ก็เลยนึกกันว่าเจ็ดวัน ที่นี้พอถึงเจ็ดวันก็ไปที่เคยกำหนด
(นัด) กันไว้ แล้วก็ตกลงกันใส่ปลอก ใส่อะไรทุกอย่างที่เราที่เคยพุกกันไว้แล้วก็สี่ก็ให้ ที่ขาด
ทำยังงี้ให้ขาดก็ทำเหอะ พุกกับช่าง ว่างั้น ช่างก็เลยฉินรนทำตามอย่างเต็มใจ สามารถ
ทำยังงี้ก็ไม่ขาด ก็เลยคนที่ปัญหา เขาเรียกว่าพระครูนั้นขึ้นบนค่อแล้วเอาขวานฟันเอาหัว
จนหัวฉีก ว่างั้นเหอะ เลยที่นี้ก็ ไอควายตัวนั้นที่ลอกหนึ่งไปแล้วก็เลยกลายเป็นควายเผือก
เลยถูกให้พวกมนุษย์พวกเราทุกวันนี้ได้รักษาดูแลและพยาบาลทำไรไถนาและรักษาคุณ ที่นี้ช่างนั้น
ก็ตกลงเป็นทาสของมนุษย์จนกระทั่งทุกวันนี้ ทำงานสิ่งใดก็เลยยอมทำได้ตามคำของมนุษย์ที่
ปรารภณาไว้ หรือจะใช้อย่างใดอย่างหนึ่งก็ไม่มี ความซัดซังแต่ประการใด ก็เลยตกลงแค่นั้นยัง
ไม่พอ ยังเลยให้มายกบ้านอยู่ข้างหลังอีก เลยเรียกว่าแยง (กุม) เท่านั้นแหละ.

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ A 2236.8⁺ : ลักษณะพิเศษของสัตว์ที่เกิดจากการถูกลงโทษ
เพราะพยายามสร้างความพินาศใหม่มนุษย์
- สารัตถะอื่น A 2229.6⁺ : ลักษณะพิเศษของสัตว์ที่เกิดจากการได้รับรางวัล
- H1562 : การทดสอบกำลัง (ของช้าง) กับสติปัญญา
(ของคน)

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นสภาพชีวิตสังคมกสิกรรมที่ถูกสัตว์ร้ายทำลายพืชผลอยู่เป็นนิจ และเป็นสังคมที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยกัน เมื่อมีปัญหาที่ร่วมมือกันแก้ไข *สาคอสึระ*

ค่านิยมที่ปรากฏในนิทาน คือ สติปัญญา เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ ในที่นี้ชาวบ้าน
ใช้ขยายเอาชนะช้าง ค่านิยมอีกประการหนึ่งคือ ความซื่อสัตย์ ดังจะเห็นได้จากการทำตาม
คำมั่นสัญญาของช้างที่ให้ไว้แก่คน และที่คนให้ไว้แก่ควาย

ข้อสังเกตที่ได้จากนิทาน นิทานเรื่องนี้แสดงถึงความภูมิใจของชาวส่วยที่สามารถ
เอาชนะช้างป่าเถรที่มีกำลังมหาศาล และนำมาใช้ประโยชน์ "ทาส" ประการหนึ่ง และอีก
ประการหนึ่ง คือ การรักษาคำมั่นสัญญาที่จะเลี้ยงดูควายและให้ควายช่วยทำงาน

ความรู้ที่ได้จากนิทานคือ เชือกที่ใช้ล่าช้างนั้นทำจากหนังควาย เพราะเหนียว ทนทานต่อแรง
ดึงควายกำลังอันมหาศาลของช้าง เชือกจึงกล่าวมีขนาดและชื่อเรียกต่างกัน ชื่อเรียกนี้เป็นภาษาส่วย
เช่น ทาม * โยง หากทำเป็นบ่วงใส่ขาหน้าเรียก ปลูกหก ถ้าใส่ขาหลังเรียกว่า ปลูกหา
เป็นต้น

* ทาม เป็นเชือกหนังขนาดใหญ่ ปลายข้างหนึ่งใช้ผูกคอช้างป่า โดยมีเงื่อนหากช้างป่า
วิ่งหนีจะยิ่งรัดคียงยิ่งขึ้น ปลายเชือกอีกด้านหนึ่งผูกติดกับต้นไม้ ส่วนโยง หรือสายล่าโยง คือ
เชือกหนังสำหรับผูกกับทามปลายหนึ่ง อีกปลายหนึ่งสำหรับผูกติดกับต้นไม้ ส่วนปลูกหา ปลูกหก คือ
เชือกผูกเท้า ปลายข้างหนึ่งทำเป็นบ่วงคล้องช้าง ปลายอีกข้างหนึ่งผูกติดกับเชือกชดก (หรือ สดก)
ที่ผูกขาคอ

คำณภาษา การออกเสียงคำบางคำเพี้ยนไป เช่น ค้าว - ข้าว, ท้าม - ทาม,
 ประทะบัติ - ปฏิบัติ, คินร่น - คิ่นร่น, แง - แหยง (กุ่ม), กำหนัก - นัต

ศัพท์ บางคำเป็นศัพท์ที่ใช้ในท้องถิ่น เช่น เครือชน (เถาว์ลย์), ช้างคอ (ช้างตัวใหญ่
 ไม่นิ่งา โดยทั่วไปมักเรียกกันว่า ช้างสีคอ), รักษา (เลี้ยงดู) เป็นต้น

ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน

นายศรี สุขแสง

นานมาแล้วมีเศรษฐีคนหนึ่ง เศรษฐีคนนี้มีลูกชายเพียงคนเดียวซึ่งไม่ได้ร่ำเรียนเขียนอ่านที่ไหนมาเลย จึงบอกแก่ลูกชายว่า "ลูก พ่อจะให้เงินเจ้า 1,000 บาท ให้เจ้าเดินทางไปร่ำเรียนเขียนอ่าน เจ้าจะไปไหน" "จะให้ผมไปเรียนที่ไหนละพ่อ" "ไปที่ไหนก็ได้ ขอให้เจ้าไปก็แล้วกัน" ได้เงิน 1,000 บาท ลูกชายเศรษฐีก็เดินทางออกจากบ้านไปบุกป่าฝ่าดงไปได้หลายวันหลายคืน วันหนึ่งก็ไปเจอเด็กกลุ่มหนึ่งกำลังลากลูกหมามา จึงถามว่า "ไอหนู เจ้าจะเอาลูกหมาไปไหน" "จะเอามาทิ้งเสีย" "ขอซื้อซื้อเอ็งได้ไหม อยาฆ่ามันเลย" "ทานจะให้พวกเราเท่าไร" "ข้าจะให้เจ้าหนึ่งพัน เจ้าจะเอาไหม" "ถ้าจะให้หนึ่งพัน พวกเราเอา" พ่อเอาเงินให้เด็กเอามาให้ลูกชายเศรษฐีทันที เมื่อได้หมาแล้ว เขาก็กลับบ้าน ถึงบ้านเศรษฐีก็ถามว่า "กูว่า กูให้มึงไปเรียน ทำไมมึงจึงกลับมา" "ผมว่าจะไปเรียน เดินทางไปก็ไปเจอเด็กกำลังจะฆ่าหมา ก็เลยขอซื้อพวกมัน พ่อ" "มึงซื้อเท่าไร" "หนึ่งพันบาท" "เออ คีเหลือเกินนะ กูว่าให้มึงไปเรียน มึงกลับซื้อหมา" "อูมาได้สองสามวันพ่อก็ให้เงินอีก" "เออ กูให้เงินมึงอีกหนึ่งพัน มึงไปเรียนนะ"

ออกจากบ้านไปก็ไปถึงหมู่บ้านหนึ่ง ก็ไปเจอเด็กลากแมวไป "ไอหนู มึงลากแมวไปไหน" "พวกเราจะเอาไปฆ่า" "อยาฆ่ามันเลย กูจะซื้อมึง" "จะให้เท่าไร" "หนึ่งพันบาท" "ถ้าให้พันบาท เราเอา" ให้เงินเสร็จเด็กก็กลับไป ส่วนลูกชายเศรษฐีก็เดินกลับบ้าน ไปถึงบ้านก็ไม่ได้ไปบอกพ่อแต่อย่างใด กินข้าวกินปลาเสร็จก็เข้านอน พอรุ่งเช้าพ่อก็ถามว่า "กูให้มึงไปเรียน ทำไมจึงกลับมาอีกละ" "ผมไป ก็พ่อไปเจอเด็กกำลังจะเอาแมวไปฆ่า ก็เลยขอซื้อพวกมัน" "คีเหลือเกินนะมึง กูให้มึงไปสองครั้งแล้วก็ได้หมาตัวหนึ่ง แมวตัวหนึ่ง" อยู่อีก 2 - 3 วัน เศรษฐีก็พูดขึ้นว่า "เอ มึงลองไปอีกครั้งซี ก็จะให้เงินมึงอีกพันบาท มึงไปเรียนกับเขาบ้าง มึงไม่มีความรู้วิชาประดับตัวกับเขาเลย" เขาก็ออกจากบ้านไปอีก ถึงหมู่บ้านหนึ่ง ก็ไปเจอเด็กกำลังลากงูออกมา "ไอหนู พวกมึงลากงูไปไหน" "จะเอาไปฆ่า ไม้รูกจะเอาไว้ทำไม" "อยาฆ่ามันเลย กูจะซื้อมึงพันบาท มึงจะเอาไหม" "เออ" เมื่อจ่ายเงินแก่เด็กเรียบร้อยแล้ว เขาก็เดินทางกลับบ้านอีก ไปถึงบ้าน

ก็มีคพอคิ เขาหลับนอนเลยที่เดียว พอรุ่งเช้าพอก็เลยถามว่า "กูให้มึงไปเรียน สามครั้งแล้ว ทำไมไม่ไปเห็นมึงไปเรียนสักครั้งเดียว มึงไปทำอะไรอีก คราวนี้" "ผมไปเจอเด็กกำลังจะเอา ฎูไปฆ่า ก็เลยขอซื้อมันหนึ่งพันบาท" "โอ้ มึงนี่เลวสิ้นคิ มึงออกจากบ้านกูเดี๋ยวนี เออหมา เออแมว เออฎูไปเดี๋ยวนี" "ถ้าหยั่งงั้นผมก็ออกไปสิพอ" ลูกชายเศรษฐีก็ออกเดินทางออกจากบ้านไป เดินไป ๆ หลายปี แมว หมา ฎู ก็เติบโตขึ้น สัตว์ทั้งสามตัวต่างก็หาข้าวปลา อาหารให้นายของมันกิน

จนกระทั่งวันหนึ่ง เดินทางมาถึงริมฝั่งน้ำ เจ้าฎูก็พูดขึ้นว่า "โอ้โฮ แม่น้ำนี้กว้างใหญ่เหลือเกิน ถึงเมืองชาแล้ว เจ้านายจะไปกับชาไหมละ ชาจะพาไปเยี่ยมพ้อชา" ฎูตัวนี้ ไม่ใช่ขงขรรคมดา แต่เป็นลูกพญานาค "เอ ไปก็ไปสิ เจ้าหมา เจ้าแมว คอยชาอยู่นะ ไม่วาจะมาเมื่อไหร่ บางทีอาจจะอยู่หลายวัน" "ขอให้นายรีบกลับมาก็กแล้วกัน" พอลงน้ำก็พากัน คำน้าคังไปยังพื้นบาดาลทันที ก็ไปเจอบรรดาพญานาคทั้งหลายเต็มไปหมด พอบรรดาพญานาค เห็นต่างก็แปลกหน้าแปลกตาที่เจอมนุษย์ พอมองเห็นลูกพญานาคต่างก็เอ่ยขึ้นว่า "นั่นไม่ใช่ โอรสของพญานาคหรือหรือ หายไปเป็นเวลาเจ็ดปี โตขึ้นเป็นหนุ่มเสียแล้ว" บรรดาบ่าวไพร่ ของพญานาคก็พาโอรสของพญานาคไปยังที่พำนักของราชาพญานาคทันที ราชาพญานาคคือกคิใจ ที่โอรสกลับมาจึงถามลูกชายว่า "ลูกพาใครมาด้วยละ" "นี่แหละเจ้านายของลูก ถ้าหากไม่มี เขา ลูกคงจะตองตายแน่นอน" "แล้วเดี๋ยวนีลูกพาเขาไปไหน" "มาขอของวิเศษจากพ้อ ถ้าหากพ้อไม่ใ้ฎูไว้ ฎูก็จะไปกลับคืนกับเขาอีก" "เขาจะเอาอะไรละ" ลูกชายพญานาค จึงกระซิบบอเจ้านายของมันซึ่งเป็นลูกเศรษฐีว่า "ให้เอาแหวนขำมรงค์นะ" ลูกชายเศรษฐีจึง กล่าวแก่ราชาพญานาคว่า "ลูกจะเอาแหวนขำมรงค์จากท่าน ในฐานะที่ลูกไ้เลี้ยงคุณอง ตลอดมา" "จะเอาพ้อก็จะให้ แหวนขำมรงค์วงนี้วิเศษมาก หากลูกปรารถนาสิ่งใด ปราสาท ราชวังก็จะมีหมคตามความปรารถนา" เมื่อตกลงปลงใจว่าจะเอาพระขำมรงค์แล้ว พญานาคก็ เอามาให้ เมื่อไ้แล้วลูกชายเศรษฐีก็กราบลาพญานาคกลับไป ลูกชายพญานาคก็ส่งเจ้านาย ของมันมาจนถึงฝั่งน้ำซึ่งหาและแมวรออยู่

จากนั้นลูกชายพญานาคก็ลาเจ้านายของมันไป พร้อมทั้งฝากฝังกับแมวและหมาว่า "ฉันคงไม่ไ้กลับคืนไปกับพวกท่านแล้ว เพราะฉันเป็นลูกพญานาค ฉันไม่ไ้เป็นขงขรรคมดา ขอให้

พวกท่านจงดูแลอารักขานายให้ดี อย่างที่พวกเราเคยปฏิบัติมา" พุดเสร์จมันก็ค้ำน้ำลงไป ฝ่ายลูกชายเศรษฐี หมา และแมว ก็เดินทางไป ไปถึงที่แห่งหนึ่ง ใกล้เคียงกับที่แห่งหนึ่ง โกล ๆ ฝั่งน้ำทางคนทางนอน ลักครุหนึ่งก็ปรากฏมีนางออกจากพระตำรงค์มาปรากฏให้เห็น สวยนางไหนเทียบได้ นางก็เลยแรมคืนให้มีปราสาทราชวังใหญ่โตโรโรฐาน พอทั้งสามตื่นขึ้นก็แปลกใจว่าตนนอนอยู่ในป่าริมแม่น้ำ ทำไมจึงกลายเป็นปราสาทราชวัง มีนางอยู่นางหนึ่ง ลูกชายเศรษฐีก็เลยตามนางว่านางมาจากไหน นางนั้นก็เลยตอบว่า "ฉันก็มากับท่านนี้แหละ" "ฉันไม่มีใครมาค้ำยนี้ นามีแคแหวน หมา แมว เท่านั้นเอง" "นั่นแหละ ฉันมากับแหวน" ก็ทำให้คิดขึ้นได้ว่า พญานาคเคยบอกว่าแหวนตำรงค์นี้พิเศษ "แล้วน้องหญิงจะไปไหนอีกล่ะ" "ฉันจะมาเป็นคู่ชีวิตของท่านใจล่ะ" จากนั้นลูกชายเศรษฐี แมว และหมา พร้อมทั้งนางก็อยู่ในปราสาทราชวังด้วยกัน

กล่าวถึงเมือง ๆ หนึ่ง ซึ่งมีพระราชอาชญาองค์หนึ่ง ทรงสุมินไปว่า พบนาง ๆ หนึ่งสุดที่ จะหาหญิงใดเปรียบเทียบได้ อยู่กับสามี แมว และหมา ตื่นขึ้นก็คิดอยากจะได้นางเป็นพระมเหสี จึงให้แม่มาทำนายดู ก็บอกนาง ๆ นี้เคยขี้ขลาดที่ปราสาทไกล ๆ ฝั่งน้ำกับสามี แมว และหมาตัวหนึ่ง นาง ๆ นี้เกิดจากแหวนตำรงค์ซึ่งชายผู้สามีมีอยู่

"แม่เฒ่าจะช่วยฉันได้ไหม ถ้าช่วยได้เงินทองทั้งหลายฉันจะให้แม่เฒ่าขนไปตามต้องการ" จากนั้นพระราชาก็ได้จัดแจงเตรียมอาหารสำหรับเดินทางให้แม่เฒ่า เมื่อเตรียมเรียบร้อยแล้ว แม่เฒ่าก็เดินทางออกไปโดยทางเรือ แม่เฒ่าเดินทางมาไคหลายวันก็มาถึงปราสาทราชวังหลังนั้น เมื่อไปถึงแม่เฒ่าก็จอดเรือไว้ริมฝั่ง แล้วก็เดินทางขึ้นไปยังปราสาท ร้องตะโกนถามว่า "ปราสาทนี้มีคนอยู่ไหม" "มี ยายมาจากไหนล่ะ" "ข้าไคขาวว่านางอยู่กับสามี คงจะไม่มีใครคอยรับใช้หุงข้าวปลาอาหารให้ อยากจะมาคอยรับใช้หุงข้าวปลาอาหารให้" "แหม ขางคิเหลือเกิน" พอยายเฒ่าไคมาอยู่แล้วก็คิดวางแผนทันที อยู่มาวันหนึ่งจึงตามนางว่า "นางขูขางสวยเหลือเกิน ทำไมถึงไคมาอยู่คนเดียวไม่มีใครคอยปฏิบัติอย่างนี้เล่า" "ฉันไม่ไคคนธรรมดาเหมือนยายหรอก ฉันเกิดมาจากแหวน" "แหวนอยู่ที่ไหน" "อยู่กับสามีของฉัน" ยายเฒ่าก็คิดหาวิธีวางแผนที่จะเอาแหวนนั้นมาให้ได้ ยิ่งอยู่หลายเดือนลูกชายเศรษฐีก็ยิ่งไว้วางใจยิ่งขึ้น ไม่ว่ายายเฒ่าแม่เฒ่าจะต้องการนอนที่ไคก็อนุญาตทั้งสิ้น

อยู่มาวันหนึ่งขณะที่สามีของนางกำลังหลับอยู่นั้น ยายเขาก็นำไปถอดเอาพระขำมรงค์ จากลูกชาย เศรษฐีทันที และรีบวิ่งไปยังเรือที่จอดอยู่ แล้วก็นำไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็มอบรางวัลของเงินทองให้อย่างมากมาย แล้วยายแถมก็กลับบ้านทันที คิณนั้นเองก็ปรากฏเป็นปราสาทราชวังอีกหลังหนึ่งอย่างสวยงาม แล้วก็ปรากฏมีนางอย่างสวยงาม ไปปราสาทราชวังนั้น ด้วยความฉลาดแกมโกง พระราชาจึงชวนพระขำมรงค์นั้นไว้เพื่อมิให้ใครเห็น

กล่าวถึงลูกชาย เศรษฐี แมว และหมา พอตื่นขึ้นก็ปรากฏว่าตัวเองไปนอนอยู่กลางป่าริมแม่น้ำ ปราสาทราชวังหายไปหมดสิ้น ลูกชาย เศรษฐีจึงพูดขึ้นว่า "เราจะทำอย่างไรดี เมียฉันก็หายไปแล้ว" "ไม่อยากทรอก นายก็ไปตามยายเขานั่นสิ ยายเขานั่นแหละเป็นคนเอาไป ข้าทั้งสองอาสาจะไปตามเอง" แมวและหมารับอาสา

เจ้าหมาเป็นผู้คุมกลิ่นตามไป เจ้าแมวก็วิ่งตามหมาไป เดินทางไปหลายวันก็ไปถึงแม่น้ำกว้างใหญ่แห่งหนึ่ง "จะทำอย่างไรดีล่ะ" แมวถามหมา "ก็ให้เอ็งเกาะหลังข้าก็แล้วกัน ข้าจะล่อน้ำไป" จากนั้นหมาและแมวก็ข้ามน้ำไปจนข้ามปาก เดินทางต่อไป ก็ไปเห็นปราสาทใหญ่โตมหึมา ก็รู้ได้ทันทีว่าเป็นปราสาทราชวังที่ตนเคยอยู่ และมีใจว่านางคงจะอยู่ที่นั่นแน่นอน

เมื่อไปถึงก็มีกำแพงสูงใหญ่ จะข้ามก็ข้ามไปไม่ได้ มีรูเล็กนิดเดียวก็เข้าไปไม่ได้ จึงคิดหาทางที่จะเข้าไปในพระราชวังให้ได้ แมวบอกแกหมาว่า "มันไม่อยากทรอก ฉันจะจัดการเอง" พอตกลงกลางคืนก็มีหนูตัวหนึ่งวิ่งออกมาจากรูกำแพง แกวรีบตะครุบไว้อย่างรวดเร็ว หนูวิ่งวอนขอชีวิตแมวไว้ ไม่ก็คัมมันกิน "อย่าไคฆาฉันเลย นายจะใช้ข้าอย่างไร ข้าจะปฏิบัติตาม ขอเพียงให้นายปล่อยข้าไปก็แล้วกัน" "เออ เอาอย่างงี้ก็แล้วกัน ให้เอ็งไปเอาแหวนพระขำมรงค์มาให้ข้า" "แล้วจะให้ฉันทำอย่างไรล่ะ ถึงจะเอาพระขำมรงค์มาได้" "จะไปยากอะไรล่ะ ก็เอาหางของเจ้านั่นแหละ แหย่เข้าไปในปากของพระราชานั่นสิ แล้วพระองค์จะเอาเจียนออกมา" "ตกลง ข้าจะปฏิบัติตาม" พอเจ้าหนูเข้าไปในวังก็ไปพบพระราชากำลังนอนอาปากอยู่ที่เลยเอาหางแหย่เข้าไปในปาก พอหางเข้าไปในปากแล้วก็วิ่งออกมาอยู่ข้างนอก ทำครั้งที่สองก็ยังไม่เอาเจียนออกมา จนกระทั่งครั้งที่สาม เจ้าหนูก็แหย่เข้าไปในคออย่างลึก ตอนนั้นพระราชานอนอยู่ไม่ได้ อาเจียนออกมา แหวนก็ออกมาด้วย หนู

เห็นแหวนคิงนั้นก็วิ่งไปคาบเอาอย่างรวดเร็ว พระราชาวังตะครุพญาก็ไม่ทัน ส่วนเจ้าหนูเมื่อ
 ไล่ข้ามรงค์แล้ว มันก็รีบวิ่งไปให้แมวทันที เมื่อให้ข้ามรงค์แกแมวแล้วมันก็รีบลาแมวไป
 ฝ่ายแมวเมื่อไล่ข้ามรงค์แล้ว มันก็พาหมากลับคืนไปหาเจ้านายของมันที่รอคอยอยู่ เมื่อมาถึง
 แม่น้ำ เจาหมากก็เลยให้เจ้าแมวเกาะหลังแล้วมันก็พาแมวลอยข้ามน้ำไป พอไปถึงกลางแม่น้ำ
 เจาหมากก็พูดขึ้นว่า "มึงเอาข้ามรงค์มาใหญ่ลึ" "ถึงฝั่งก่อน" "ไม่ได้ เคี้ยวเจ้านายจะรัก
 ชอบเอ็งคนเดียว" "ไม่เอานะ ไปถึงฝั่งก่อน" "มึงใหญ่ก็แล้วกัน กูไม่ให้ตกหรือ" ในที่สุด
 แมวก็ยอมให้ อาปากจะเอาข้ามรงค์จะให้หมา บังเอิญข้ามรงค์ร่วงลงในน้ำ เจ้าปลา
 ตะเพียนเห็นเข้าก็จับเอาพระข้ามรงค์ทันที "นั่นบอกแล้วว่าอย่าเอา ๆ มึงไม่ยอมเชื่อจนต้อง
 เป็นหยิ่งงี้" "เราจะทำอย่างไรดี" ทางคนทางปริกษา "ไม่ยาก เคี้ยวข้าจะจัดการเอง"
 แมวก็เริ่มวางแผนอีกครั้ง ก็มึงเอิญไปเจอนกกระสา จึงวางแผนจับนกกระสา พอตกลงกลางคืน
 เจ้าแมวรีบออกไปหาและจับนกกระสาตัวนั้นไว้ได้ "อย่าได้มาฉิ่นเลยนาย" "กูจะฆ่ามึงเคี้ยวนี้ละ"
 แมวชู "นายจะให้ฉันทำอะไร ฉันจะทำให้ทั้งหมด ขอเพียงชีวิตเท่านั้น" "เอาอย่างงี้ก็แล้วกัน
 มึงทำหยิ่งงี้ได้มั๊ย ให้มึงไปจับปลาตะเพียนในแม่น้ำที่มันคาบข้ามรงค์ไปนั้นได้ไหม" "ได้นาย"
 "ถ้าหยิ่งงี้มันก็ไปด้วยกัน" จากนั้นแมวก็พานกกระสาไปยังแม่น้ำ พอไปถึงที่เกิดเหตุก็บอกให้
 นกกระสาตัวนั้นทราบ รุ่งเช้านกกระสาตัวนั้นก็รีบออกไปยังแม่น้ำ บินว่อนไปว่อนมา พอเห็นฝูงปลา
 ว่ายไปมากก็เลยทิ้งไปใต้น้ำ ส่วนเจ้าปลาตะเพียนพอเห็นชู้ตกลงไปก็รีบจับขึ้นทันที เจานกกระสา
 ได้ที่จับจิกปลาตัวนั้นได้ พอเจานกกระสาได้ปลา มันก็เอายาตัวนั้นมาให้แมว "มึงใช้ไหมที่กิน
 แหวนข้ามรงค์เข้าไปเมื่อวานนี้ มึงเอามาใหญ่เคี้ยวนี้ละ ไม่งั้นกูจะกินมึงเคี้ยวนี้" เจ้าปลา
 ตะเพียนรีบคาบแหวนข้ามรงค์ออกให้แมวทันที พอได้แหวนข้ามรงค์แล้วแมวก็ปล่อยปลานั้นลงไป
 ในน้ำทันที

เมื่อได้แหวนข้ามรงค์แล้ว แมวและหมากก็รีบเดินทางต่อไปเพื่อเอาแหวนข้ามรงค์
 ไปให้เจ้านายของมัน เมื่อไปถึงเจ้านายของมันก็ตามว่า "เป็นอย่างไร ได้ไหม" "ได้"
 สัตว์ทั้งสองตอบ "เออ ค่ะแล้ว" "ต่อไปรู้จักจะมีคระวังหนอยนะ เจ้านาย" แมวเตือน
 เจ้านายของมัน "เป็นยังไง ใครเป็นคนหามาได้" เจ้านายของมันถาม "ความจริงได้
 มานานแล้วนาย แต่พอเอามาถึงแม่น้ำ หมามันขอกก็เลยตกลงไปกลางน้ำ ต้องลำบากอีกต่อมา"

"เออ ความจริงนะ แมวเป็นผู้หามาได้ ต่อไปนี่ขอให้แมวหากินชั้นบน ส่วนชั้นล่างให้หมาหากินก็แล้วกัน" ตั้งแต่นั้นมาหมาโกรธแมวมาก และรำพึงออกมาว่า "มีงระวังก็แล้วกันแมว มีงลงมาหากินข้างล่างไม่ได้เด็ด ข้าจะกัดให้หมดสิ้น มันให้ชานอนข้างล่าง ส่วนมันนอนอยู่ข้างบน"

นี่แหละที่เป็นสาเหตุให้แมวและหมาไม่ถูกกันจนกระทั่งทุกวันนี้.

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ	A2494.4.6	: ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน
สาระอื่น	B548	: สัตว์ช่วยกันค้นหาแหวนและนำแหวนกลับมาได้ (หมายถึงหมากับแมว)
	H506	: การทดสอบความฉลาดที่จะใช้วิธีการหรือสิ่งอื่น ๆ ช่วยในการทำงาน (แมวใช้หนู นกกระสาไปนำแหวนมาให้ตน)

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงค่านิยมหลายประการ ดังนี้

1. ความรู้สำคัญกว่าทรัพย์สินเงินทอง เช่น เศรษฐีให้เงินบุตรไปแสวงหาวิชา แต่บุตรกลับนำเงินไปใช้ชีวิตเล็กๆ สบายตัว
2. ความเมตตาการุณยเมตตาความสุจริตใจ เช่น บุตรเศรษฐีมีความสุข เป็นผลมาจากช่วยชีวิตสัตว์
3. ความกตัญญูทุกเวทีเป็นลักษณะสำคัญของคน แม้สัตว์ยังแสดงความกตัญญูต่อเจ้านายด้วยการช่วยจัดหาอาหารและช่วยเหลือในกิจการอื่น ๆ

4. มิตรภาพที่ยืนนานต้องเกิดจากความจริงใจต่อกัน หากปราศจากความจริงใจในไม่ช้าความเป็นมิตรจะตงสิ้นสุดลง มิตรอาจกลายเป็นศัตรู เช่นหมาและแมวขาดความจริงใจต่อกัน สัตว์ทั้งสองจึงกลายเป็นศัตรูกัน

5. สิ่งตอบแทนที่ควรได้รับจากการทำความดี คือ ความสุขสมบูรณ์ทุกอย่างในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ทรัพย์สินเงินทอง คู่ครอง ข้าทาสบริวารตลอดจนขางม้าวัวควาย

ความเชื่อที่ปรากฏ เชื่อว่าของวิเศษควรจะอยู่กับผู้เป็นเจ้าของแท้จริงเท่านั้น แม้จะตกไปอยู่ในมือผู้อื่น ก็เป็นเพียงชั่วคราว ผู้ที่มีใจเจ้าของแท้จริงจะไม่ได้รับประโยชน์จากของวิเศษอย่างถาวร เรื่องของวิเศษนี้มีในนิทานหลายเรื่อง บางเรื่องผู้เป็นเจ้าของไค้ของวิเศษเพราะเป็นผู้มีบุญ เช่น พญาคันคาก ห่าวเหินอ้ม นางอรพินท์ โสวัจ นิทานบางเรื่องผู้เป็นเจ้าของไค้ของวิเศษเพราะมีความเมตตากรุณา เช่นเรื่องนางระบำ และนิทานเรื่องนี้ เป็นต้น

ข้อที่น่าสนใจเกิดจากนิทานเรื่องนี้อย่างหนึ่ง คือ การเดินทางไปบาคาลในที่นี้ใช้วิธีค้ำน้ำค่างกับการแทรกพื้นดินของพญาคันคาก

หมวด B : สวรรค์เกี่ยวกับสัตว์

นิทานหมวดนี้ เป็นนิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ บทบาทต่าง ๆ ของสัตว์
ลักษณะของนิทานในหมวดนี้ มักจะกำหนดให้สัตว์มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับมนุษย์

ข้อมูลนิทานที่รวบรวมได้มี 3 เรื่อง คือ

- 1 งูเหลือม
- 2 หมาจิ้งจอก
- 3 ตำนานปราสาทเกาะเก็ย

งูเหลือม

นายบุญรอด แสงสุข

พรานไม่กินงูเหลือม งูเหลือมนี่เขารู้ว่าเป็นพ่อแม่มาแต่ก่อน ที่รักษาทรัพย์สินสมบัติไว้ (ถาม : พ่อแม่เราหรือ-คับ) คือ เรื่องนี้ก็ยังมีอยู่เหมือนกัน งูเหลือมนี่ ก็มีเศษธัญญาณูคนหนึ่ง ก็มีเงินทองเยอะแยะ นะคับ (ครับ) ที่นี้ก็ไม่กล้า (กล้า) ทำบุญทำทานอะไร สะสมมาหยั่งงั้นแหละ ถึงแม้ว่าเศษของเศษของเก่า อะไร ก็ไม่ทิ้งคับ กินของเศษของเก่า งูเหลือมนี่แต่ก่อนเป็นคน คนก็ทำบุญเยอะแยะ เราไม่กล้าทำ สักสองสิ่งก็ไม่กล้าทำ ข้าวที่เหลือเศษแล้วแกหุงกินไม่หมด ก็ไว้กินในวันหน้า กินวันนี้ไม่หมด กินวันหน้า อีก จนบุญกินไม่ได้ วางั้นเถอะ จึงเหทิ้งได้ ก็เลย บัดแต่นั้นตายครานั้นไปเกิดเป็นงู เพราะรักษา ทรัพย์สินสมบัติอยู่นั้นที่เงินทองเราสะสมไว้ได้ ถึงไปไหนไม่ได้ ก็เลยเวียนอยู่นั้นแหละ อยู่กับที่ไอ้เงิน ไททอง

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ B108.1 : งูเป็นผู้รักษาทรัพย์สินสมบัติ

สาระอื่น E614.1 : เกิดใหม่เป็นงู

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นคติและค่านิยมที่ว่า การมีใจโอบอ้อมอารี เชื่อเพื่อเชื่อแต่ ไม่ตระหนี่เป็นสิ่งที่งาม ผู้ที่ซื่อสัตย์ซื่อตรงถึงกาลจะถูกลงโทษ ส่วนทรัพย์สินสมบัติของคนตระหนี่นอกจากจะไม่เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นแล้ว ยังให้โทษแก่เจ้าของอีกด้วย

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทาน เป็นผลมาจากคติทางพุทธศาสนา คือการเวียนว่ายตายเกิด หากดี- ใดก็ ทำชั่วได้ชั่ว คนตระหนี่จะกลับชาติมาเกิดเป็นงูเหลือม ซึ่งมีลักษณะของอคล้าย ๆ กับอาการ หวงแหนสิ่งของ นิทานเรื่องนี้เป็นการสอนทางอ้อม ให้ทำบุญสุนทาน ทำประโยชน์แก่ผู้อื่น

ข้อสังเกตุจากนิทานเรื่องนี้ คือ เรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องพรานคนศีล ซึ่งกล่าวถึงนายพรานต้องการคนศีลทำแก่พระพุทธเจ้า ในระหว่างเดินทางได้พบงูเห่าและบุคคลอื่น ๆ ที่ไร้ความสุข และนายพรานได้ทราบภายหลังว่าเป็นเพราะผลจากการที่บุคคลเหล่านั้นมิได้ประกอบกุศลกรรมไว้ในชาติก่อน

สาเหตุที่เล่านิทานนี้ เนื่องมาจากวิทยากรเล่าประสบการณ์ให้ฟังว่า เมื่อครั้งเป็นหมอช้างไปจับช้างจะไม่กินสัตว์บางชนิด เช่น สุนัข ช้าง งูเห่า โดยให้เหตุผลว่า สุนัขเป็นสัตว์เลี้ยง มาเป็นสัตว์พาหนะ สัตว์ทั้งสองชนิดมีความใกล้ชิดกับมนุษย์ ช้างเป็นสัตว์ที่ตองการนำมาขาย ส่วนงูเห่าไม่กินควยเหตุผลจากความเชื่อดังกล่าว

อาจจอก

หมาจิ้งจอก

นายศรี สุขแสง

อาจจอกไกคือเกิดสัจสัตว์ของเกาะ
 จีบัวจาจีแนจีเพอะอากาศชุมนองกะพัง เพอะเกาะ
 จิงจาอากาศชุมเลย
 "กฤษณะอากาศยังมวง เนี่ยคิงจายังแน กอลอปีแอะ
 จีอาเรียยุง"
 "ว้วยัง เนี่ยจิงแอะจีอาเรียยีน"
 "บิกรอ เออ มวงบิกแข็งมี ไสจิงโลกเขาอะ"
 อาจจอกเกาะเลยบิกแข็ง อากาศชุมเกาะเลยโลก
 เขาอะเลยบิจะ ฮูจจีแนเกาะจีเพอะกะพังกัก ๆ
 มูย เกาะเมาะปาย
 "เคี่ยะมะแนอาเรียยีนเท"
 "อาเรียยีนบีนเออ เคี่ยะบิโยค"
 ฮูจจอกจีเพอะจีเพอะกะพังมูยเทินเกาะเมาะปาย
 "เคี่ยะมะแนอาเรียยีนเท"
 "อาเรียยีนสะฮาคเออโคลนคาลโพค"
 ฮูจจีเทินเกาะจีเพอะกะพังพิกมูย
 "เอ เคี่ยะคาลยังแนปายจิงอาเรียยีนสะฮาค"
 พัวจจอกแข็งจีอากาศชุมเกาะโลก
 แข็งเคี่ยะเลย อาจจอกงับไตนแดเกาะบิทัน
 อาจจอกมูยางกะมัทกะมวย
 "บา ว้วยัง เนี่ยนอจิงบีนจาอากาศชุม"
 เกาะเลยจีแอะโพงอาเบียวไพรไออะเจอะชะจ

หมาจิ้งจอกเป็นเจ้าของสัตว์โนป่า
 ไปหากินก็ไปเจอถุงที่แองน้ำก็จะ
 กินถุง เลยทันที
 "คนสวยอย่างท่านทำไมถึงกินอย่างนี้ทำไมไม่
 เอาไปล้างก่อน"
 "ทำยัง ใจถึง เอาไปล้างได้"
 "ไม่ยากหรอก ท่านนอนลงชีพกฉันจะกระโดดขึ้น"
 หมาจิ้งจอกนอนลงบรรคากุ้งหึ่งหลายก็กระโดด
 ขึ้นทันทีเต็มตัว เดินไปก็ไปถึงแองน้ำเล็ก ๆ แห่ง
 หนึ่งก็ถามว่า
 "น้ำเท่านี้พอล้างสะฮาคไหม"
 "โอ ล้างไม่สะฮาคหรอก"
 เดินต่อไปก็ไปถึงแองน้ำอีกก็ถามขึ้นว่า
 "น้ำเท่านี้พอล้างสะฮาคไหม"
 "ล้างไม่สะฮาคหรอก โคลนมากเหลือเกิน"
 เดินไปอีกก็ไปถึงหนองน้ำขนาดใหญ่
 "เอ น้ำมากอย่างนี้ถึงจะล้างสะฮาค"
 พอเจ้าหมาจิ้งจอกลงไปบรรคากุ้งก็กระโดดพุด
 ลงในน้ำทันที หมาจิ้งจอกงับคามาแล้วไม่ทัน
 เจ้าหมาจิ้งจอกโกรธแค้นมาก
 "เอ ทำยัง ใจถึงจะได้กินกุ้งพวกนี้"
 ก็เลยไปเอาพวกบ่าวไพร่โนป่ามาวิดน้ำ

แออาจิ่ง อาเช็ด จะเมะ ปิพายเคอแจมคุม
 อาแจมกรอก แอเจาหรี
 แออาจิ่งกะซัจ กะซัจฎเกินทะนัม กะซัจเคอะกะบือ
 เกอะแซ่ตอากาญูยเฮาะจี้เกอะอาแจมจาอากาเบีย
 เฮาะจี้เกอะจะเมะจา อาจิ่ง เกอะกะซัจจี้ยังโก
 เฮย เกิกอากาครัญคูมุกะฮอมฟัก
 "บาเกอจิ่งว้วยังเนี่ยนอ" พัวคัก ๆ เกอะกุกเฮาะ
 จี้เลย นิลเฮาะจี้นองโคะจี้คามจีมุกเกาะ ฮามจิ่ง
 เบรียงเกอะจี้เพอะกะตาย กะตายเนาเกอะเมาะ
 ปาย "อากาครัญ มวงจิ่งจี้เนี่ย"
 "พัวแน อาจอจอกไอแอโพงบริวารไอ
 เจากะซัจเคียะโพงอากาเอ็นฮายหรีเฮยยังแน"
 "จิ่งฮอนไฮฮูยยังเนี่ย"
 "ฮูยไฮนี้เยอ"
 "เออ ไฮจิ่งฮูยมวง ล้อมจี้ล้อมกรอย ไฮจิ่งฮูย
 ปือฮอนແหละเฮาะແหละจี้ແລว เกอะແหละเฮาะ
 กูจิ่งปือฮอนແหละมักบิง เออ"
 อากาครัญเกอะนีสล้อมจี้ กะตายเกอะ
 โลกโตนจี้เคอะ เกอะจี้เพอะอาจิ่งคองกะซัจเคียะกุ
 กู "แสมปอก คำปลออาจอจอก เบาะพลัวะ
 อาจิ่งหลิ คำปลอโอมบริวารไอ"
 "เนี่ยคือฮงกุก"
 "เฮ ซัจจี้หละ ฮูงลอสฮากุก" อาจอจอกเนาปาย
 "แสมปอก คำปลออาจอจอก เบาะพลัวะอาจิ่ง
 หลิ คำปลอโอมบริวาร"

เอาพวกข้าง เสื่อ พังพอน ไม่ว่าจะเป็น
 นกกระสา เอามาหมก
 ให้ข้างเป็นผู้วิคน้ำ ฐูเป็นที่กั้นน้ำวิคน้ำจนค้ำ
 กัแห่ง ปลาตัวหนึ่งขึ้นไปนกกินปลาตัวที่สอง
 ขึ้นไปพังพอนก็คักกิน เจ้าข้างก็ทำหน้าที่วิคน้ำ
 ไปเรื่อย ๆ มีเจ้าปลาหมอกตัวหนึ่งใจใหญ่ขึ้นมา
 "เอ กูจะหายังไงนะ" พอคัก ๆ ก็ลัดขึ้น
 ไปทันทีเลยคิ่นขึ้นไปบนบกทอไปเรื่อย ๆ จนใกล้
 รุงสาังกก็ไปเจอกระต่ายกระต่ายก็ถามว่า
 "ปลาหมอกเอ๋ย ท่านจะไปไหนหนอ"
 "เดี๋ยวนี้มาจิ่งจอกได้ เกอทัพวกบ่าวไพร่ของ
 มันมาวิคน้ำพวกปลาสูงฮันซุไปหมกแล้ว"
 "จะให้ฉันช่วยยังงัยแก"
 "ไปรคช่วยฉันที่เถอะ"
 "อ้าว ฉันช่วยได้ กลับคิ่นไปเถอะ ฉันจะช่วย
 ไม่ให้ตายไอที่ตายแล้วก็แล้วไป ส่วน
 ไอที่เหลืออยู่จะไม่ให้ตายแม่แต่สักตัว"
 เจ้าปลาหมอกก็คิ่นกลับคิ่นไป ส่วนเจ้ากระต่ายก็
 กระโดดตามไปถึงก็ไปเจอเจ้าข้างยังคงวิคน้ำ
 อยู่เรื่อย ๆ "แสมปอก ที่หัวหมาจิ่งจอก ถอคองา
 ข้างเผือก ที่หัวบริวารมัน"
 "เอะ เหมือนเสียงคน"
 "มึงวิคน้ำไปเถอะนา กลัวมันทำไมคน" มันว่า
 "แสมปอก ที่หัวหมาจิ่งจอก ถอคองาข้าง
 เผือก ที่หัวบริวารมัน"

"โคซิงกูยอิง" โมนเฝ้าบาย

กูประมาณมูยเกรียว เเทินเนาปราบอนกะฉัญเเทิน

อะ" แอมปอก "ควยติเจาหลีบเเทินอะ

"ทำปลอกอาจจอก เบาะพลัวะอาจึงหลิ คำปลอกโม
บริวารไอ"

ตุงทางอะสะแนของซึ่งกูย อาจึงตุงจีเกอะ

แตนแอกี้แกงกะฉัญคิแกง เคียะกะพิอะสะแน

อาแจมเกอะปาร มวงเกอะจีพั้มวง จะเมะ

เกอะจีพั้มจะเมะ อาเชิดจีพั้มอาเชิด กูกะตาย

นะอากาศรัญ อาคุมปรารจีแนจีแตน

แอกูนาอาแจมจึงโลงแหะทรูมูยสะเนาะ

"เนี่ยคิงเจาแตนกอไนไฮเหละยังแน"

"บาคิงว้วยังเนี่ยเออนาย เทียนชีวิตคัวะจีเคอ

ชิกะแจคไฮเลย ไฮปิ่นเลาะจะแลวเฮย"

อาแจมทรูมเนาบาย

"มวงปิ่นมลอกจิงไฮไฮ"

"มวงจิงแฮฮ่าเนี่ยนัว"

"ไฮปีแอกาลเออ แอมูยสเลิงเฟื่อง"

"เนี่ยไฮปีเกิกประจิงชื้ออนมวงเออ ฮอมวงเตาะ

แอเขาะปลอกไอจีอะ"

คะแนเกอะเตาะแอเขาะปลอกอาแจมทรูม

พัะทริ พัวะไฮปลอกลานเตอะนัว เตาะ

ไฮอาแจมจิงโลง อาแจมจิงโลงเนาบาย

"มะแนเกอะพั้วเฮย พอสละสิ่งเฟื่อง พอสละสิ่ง-

เฟื่อง" เพอะไฮเยียมพอสละสิ่งเฟื่องเตอะนัว

กะทาวอาแจมทรูมอะสะแน กะทาวปลอกลาน

"นั่นเสียงคนจริง ๆ" พวกสัวทั้งหลายพูคขึ้น

อยู่ประมาณสักครู่อีกหมาจิ้งจอกก็ชูเขี้ยวให้ทำ

อีก "แอมปอก" โกล้เข้ามาทุกที

"ที่หัวหมาจิ้งจอก ถอดงาช้างเผือก ที่หัวพวก

บริวารมัน

ตุงตามชิตอนนี้ไคยีนเสียงคน เจ้าช่างก็กลัวก็

ไปเหยียบเอากลางงู น้ำจิงพังไหลตันที่

นกกก็บิน มิ่งก็บินไปทาง โนนกก็ไปทางนี้พังพอน

ก็ไปพอพังพอน เสือกก็ไปพอเสือก อยู่เพียงกระ-

ตายกับปลาหมอเท่านั้น นกตะกรุมมั่งเอิญเหยียบ

เอาลูกนกกิ่งโครงตายหมด

"ไหนถึงไคมาเหยียบลูกของฉันทายหมคอย่างนี้"

"ไม่รู้จะทำอย่างไรรอกทานนายขอชีวิตไว้

สักครั้งเถิดอย่าฆ่าฉันทเลย ฉันทไคหนีไปแล้ว"

เจ้านกตะกรุมอ้วน

"ทานจะมีอะไรชคิใช้แก่เรา"

"แล้วทานจะเอาเท่าไรละ"

"ฉันทไม่เอามากรอก เอาเพียงหนึ่งสิ่งเฟื่อง"

"ฉันทไม่มีอะไรจะให้ทานเลย ทานจงถอน

เอาขนของฉันทจากหัวไปเถิด"

แล้วเจ้านกคิ่งโครงก็จัดการถอนขนหัวนกกตะ-

กรุมจนหมดจนมันหัวล้านกระทั่งทุกวันนี้ ถอน

เป็นคาชคิใช้แกนนกคิ่งโครง นกคิ่งโครงพูคว่า

"แกนี้ก็เพียงพอแล้ว พอสละสิ่งเฟื่อง พอสละ

เฟื่อง" พบมันร้องพอสละสิ่งเฟื่องจนกระทั่งทุกวันนี้

เจ้านกตะกรุมต้องร้อนหัวตัวเอง ร้อนหัวล้าน

ปิ๊งจ๊วยจ๊วยลอนอง เนา ฮูจี้ตามจี้กะทาว
 เกอะเทวเคี้ย เทวเคี้ยเกอะแข็งเงาเมาะ
 "กอลออาแจมทรุม"
 "เนียข้าน้อยเกอะริงกะซจ๊อากาโกเฮย จังจ๊วยเกอะ"
 จี้แทนกอนอาแจมจิงโลง สะแนเกอะปิเกิบประซี้
 ออนเนาบุญสะเลิงเพื่องเกอะเตาะเซาะปลอกเซาะ
 ทากองออนเนาทริ แลวไอเกอะกะทาวปิ๊งบวยจา
 ไอเกะทาวปิ๊งบวยจาพัปิเกิบกะเซาะฮ้อม"
 "เฮ ปิต้องเตาะซจ จิงคิงจี้มิกเคี้ยะฮอนไอ
 ฮอนะเคิม" แนเกอะจี้จี้เตอะเคี้ยะเปาะคักคิลิทธิ
 "มิกบุญปละ เกออาแจมทรุม บัวมิกคาล
 คงคิงยังเนียเฮอ
 มิงแข็งจี้เกอะกะเซาะฮอนเซาะฮะ
 "ไอสะอาคนะแคลเฮยไฮ ไฮชาวทนทุกซ์
 ทรมานเฮย"
 "โกไฮจี้เกอ" เทวเคี้ยเนาฝ่าย
 แลว เทวเคี้ยเกอะเนาจี้ฮะสะแน พัวเทวเคี้ย
 เนาจี้แลเกอะอาแจมทรุมเนากี้คเงะเงาะฮะ
 "บบัว เกอมิกเบี่ยคงคือจิงออเลอแนฮะ
 คือเซาะจิงแจบเลอแน"
 ทั่วคัพัวมิกจี้แนเงิบเซาะแนเกอะลานแหแรมะแคล
 จนเตอะกูไ กะทาวมะเนียเกอะฮูจขะเตอะคูไ
 แนฮะ จนมะโกฮะสะแน

จนไม่หากินอะไรที่ไหนไม่ได้ เคือคร้อน
 ถึงเทวคา เทวคาก็เลยต้องลงมาถามคู
 "เป็นไรหรือเจ้านกตะกรุม"
 ก็เรื่องวิกน้ำเอาปลานั้นละ หนีคนก็
 เลยไปเหยียบลูกนกคิง โครงแล้วก็ไม่ม่เงิน
 จะซคิใช้ให้เขาหนึ่งสลึงก็ถอนชนหัวชน
 คอให้เขาหมคแล้วมันก็ร้อนไม่รูจะหากิน
 มันร้อนไม่รูจะไปหากินที่ไหน ไม่มีชนบนหัว"
 "ไม่ต้องตกใจ ฉันทจะพาไปค้ำน้ำ จะให้
 มันเหมือนเคิม" แล้วก็ไปค้ำน้ำคักคิลิทธิ
 "ค้ำน้ำครั้งเดียวพอนะเจ้านกตะกรุมถ้าหลาย
 ครั้งไม่รูเป็นยังงั้นนะ"
 คำน่าลงไปพอดุขึ้นชนกึ่งอกขึ้นทันที
 "ไอสวยเหมือนเคิมแล้วเราไม่ต้องทนทุกซ์
 ทรมานอีก"
 "งั้นฉันไปนะ" เทวคาบอกแก่เจ้านกตะกรุม
 จากนั้นเทวคาก็เหาะไปทันที พอเทวคา
 เหาะไปแล้วเจ้านกตะกรุมก็คิดนี่คิดนั้น
 "เอ ถ้าเราคำอีกทีคงจะดีกว่านี่ เป็นแน่แท้
 ชนคงจะสวยกว่านี้แน่นอน"
 พอคำลงไปไฉไลขึ้นมาปรากฏว่าหัวล้านเลื่อนไป
 หมค ร้อนแค่นั้นก็ตองทนจนทุกวันนี้
 จบเพียงเท่านั้น

ปราสาทเกาะเก็ย

นายบุญรอด แสงสุข

ก็มีปราสาทใหญ่มาก สูงครับ ก็เลยมีสระใหญ่อยู่ทางทิศอีสานนี้ มีดอกบัวหลายดอก สีเหลืองก็มี สีแดงก็มี สีเขียวก็มี สีขาวก็มี แต่สระนั้นสูง น้ำเขียวเลย แต่ฝั่งสระนั้นก็เป็นที่ ก่อเป็นหินทำเหมือนชั้นบันได เป็นชั้น ๆ เหมือนบันได แต่ละสระนั้นสูงมาก ที่นี้ที่ยอดของ ปราสาทนั้นเขาวางมีช่างไฟคนหนึ่ง หลูกสาวไม่เห็น ก็เลยเอางาฟ้งปราสาทนั้น เพราะหนี ตามชู วังนั้นเถอะ นางลูกสาวนั้นชื่อนางผมหอม ก็เลยเสียใจ เสียใจมาก หลูกสาวไม่เจอ ก็เลยตาย ตายแล้วไปฝังอยู่ทางทิศเหนือของปราสาทนั้น ป่านั้นเรียกเป็นภาษาเขมรเรียก เหมือนภาษาส่วย เขาเรียกว่า ไฟระเกาะเก็ย เกาะเก็ยนี้เป็นภาษาส่วยนะครับ แปลเป็น ภาษาส่วยว่า ป่าเมืองเหนือ เป็นส่วนนี้แตกอน (ผู้ฟัง : ทำไมให้ลูกสาวไปอยู่บนนั้น

วิทยากร : เขาให้ลูกสาวไปอยู่บนนั้นครับ บนยอดปราสาทใหญ่ ; ผู้ฟัง : ใครให้ขึ้นไป

วิทยากร : ก็ช่าง นางช่างครับ ช่างมันใหญ่ครับ ; ผู้ฟัง : ตัวช่างขึ้นไปอยู่บนนั้นรึ

วิทยากร : เปล่าครับ ช่างมันอยู่ข้างล่าง แดงมันสูง) ส่งลูกสาวไว้ข้างบน คือรักษาลูกสาว วังนั้นเถอะ ไม่อยากให้ไปไหน อยู่กับที่ แต่ที่นี้ลูกสาวไปรักใคร่หนุ่มมานานเลยหนีออกไป ลูกสาวเป็นคน แม่ก็เป็นคน

ตอนแรกแม่ไป ไปชดมัน ก็ไปอดน้ำ วังนั้นเถอะ ไป ไคยีนฟ้ามีด ฟ้าคะนอง เรา จะแบกไปทำไม น้ำ จะฝนเคียวนี้เอง ตกลงก็ฟ้าคะนอง ฟ้ามีด แล้วยกหายเงิบไป ที่นี้ก็อดน้ำ ก็เลยไม่บีนน้ำกิน ก็เลยหิวน้ำอยู่ก็เลยอยู่ในรอย ไ้อ่างใหญ่ก็เลยกินไป กินไปเป็นมัน มีลูก วังนั้นเถอะ พอตลอดลูกออกมาแล้ว ไปเล่นกับใครก็เล่นไม่ได้ ว่าง เออ ภูไม้ให้มึงเล่นหรือ มึงลูกช่าง พอมีเป็นช่าง ไปเล่นกับใครก็ว่า อ้อ ลูกช่าง ไม้ให้บึงเล่น ก็เลยร้องไห้เสียใจ ว่าเป็นคน ทำไมจึงเป็นลูกช่าง วังนั้นเถอะ ก็เลยถามแม่ แม่ก็ไม่มีคำพูด ก็ตอบว่ามึงเป็น ลูกช่างรึ ไม่ใช่หรือ มึงเป็นลูกกูนี้ พูคไปมากก็ลูกกวนมาก อยากรูว่าพอเราช้อยังไง อยู่ที่ไหน ก็เลยแหม่อดใจไม่ได้ ก็เลยบอก ตอนนั้นเราไปชดมัน วังนั้นเถอะ มาเลี้ยงลูก ไปเลยเห็น ฟ้ามีดหรือฟ้าคะนอง น้ำที่เราเอาไปนี้ก็เลยเททิ้ง วังนั้นเถอะ ฝนจะตกแล้ว เอาไว้ทำไม ตั้งคิดว่า ก็เลยฝนตก ฟ้าร้องฟ้าคะนองแล้วก็หายไป ก็เลยหิวน้ำ ก็เลยไปเห็นน้ำอยู่ใน

รอยข้าง ก็นิน ไป ก็เป็นคน เป็นทอง เลยเป็นทองออกมา ก็ตลอดออกมา ก็เลย ตามแม่ ไปเล่นกับใครไม่ได้แล้ว เขาว่ามึงเป็นลูกข้าง อยาามาเล่นกับกูเลย ทีนี้ไปถามแม่ เทาไรแม่ ไม่กล้าบอก ก็เลยเสียใจ ร้องไห้ ออกไม่ได้กับออกลูก แจ่มเหตุว่ากินน้ำที่รอยข้าง ก็เลยลาแม่ ไปหาพ่อ พ่อเราเป็นช่าง ไปก็ไปเจอโศคอย่างว่า ไปเห็นก็ว่า ตัวเป็นช่างมีลูกเป็นคน ก็ว่า ถ้าลูกเราจริง ๆ ก็จะต้องให้ทั้งงา ที่ขี้ก็ขึ้นได้ ว้างนั้นเถอะ ถ้าลูกกูขึ้นทางงาได้ ถ้าขึ้น ไม่ได้กูจะเหยียบมึงเป็นแน่ ก็เลยขึ้นไป ก็เลยเป็นลูกเป็นพ่อกัน ว้างนั้นเถอะ เป็นลูกตัวจริง ก็เลยนิมิตเป็นปราสาทใหญ่ใหญ่ อยู่มาจนกระทั่งเป็นสาว เป็นสาวแล้วก็มี เรียกว่าอมทอง ก็เขียนจารึกไว้ในนั้นว่า ถ้าใครเจออมทองนั้น ลอยไปตามน้ำ ใครเจอ อมทองนี้ก็เป็นคู่ครองของเรา ว้างนั้นเถอะ ทีนี้ไปอามน้ำสระ สระที่ว่า เลยลอยอมทองนั้น แต่คนนั้นก็ศิษย์ของเจ้าฤๅษี ไปอามน้ำในสระนั้น แต่ปราสาทยังไม่เห็น อามน้ำแล้วเห็น อมทองนั้นไหลมา เลยจับมา มากก็มาเปิดดู เปิดดูแล้วก็เห็นจดหมายเขียนไว้ในนั้นก็เลยอ่านดู ว่าเป็นลูกข้าง อยู่ที่ไหน ๆ ไปก็เลยพุดกัน ก็มีความรักใคร่กัน ก็เลยหนีพอมมา พอดก็เลยเสียใจ ว้างนั้นเถอะ เรียกหาใจ ๆ ก็ไม่เห็น ทีนี้ก็พึ่งปราสาทหอคปราสาทนี้ ก็ไม่เจอ (ปราสาทนี้ เรียกปราสาทเกาะเกียรวิครัม : ครัม) ปราสาทนี้คือปราสาทเนรมิต ช่างนั้นมีฤทธิ์เดชมาก เรียกว่าโศค ช่างนั้นเสียใจคิดถึงลูกมากจนเจ็บป่วยตาย มาฝังไว้ที่ทางทิศเหนือของปราสาท

ลูกสาวไปแต่งงานกับศิษย์เจ้าฤๅษี คนที่มาเรียนกับเจ้าฤๅษีก็มีลูกเจ้าฟ้า พวกมหากษัตริย์ มาเรียนวิชาอาคมกับเจ้าฤๅษี เพื่อรักษาทรัพย์สมบัติ เลยเดอญวันนั้นมีความเคียดแค้นอยาก ทีเดียวว่า ลาอาจารย์เที่ยวไปเที่ยวมา ก็มาเจอสระแห่งนั้น มีน้ำสะอาด นานานากิน ว้างนั้นเถอะ พอลงอามน้ำก็เห็นอมทองนั้นลอยมา ก็เลยจับอมทองนั้นมาเปิดดู ก็เห็นหนังสือ ในนั้น แคนี่.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ B 572.1⁺ : ช่างสร้างปราสาทให้คนอยู่

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อหลายประการ คือ

1. เชื่อว่าอาจะมีกรรมได้ จากความสัมพันธ์อย่างแปลกประหลาด ในที่นี้หญิงสาวไปชุบมัน รุสีกกระหายน้ำ ไปดื่มน้ำในรอยเท้าช่างทำให้มีกรรม
2. ความเชื่อเรื่องอิทธิฤทธิ์ เชื่อว่าสัตว์บางอย่างสามารถเนรมิตสิ่งของได้ เช่น ช่างมี อิทธิฤทธิ์เนรมิตปราสาทให้ลูกสาวอยู่ และการที่เจ้าชายมาศึกษากับฤๅษีเป็นการเรียนเรื่องคาถาอาคม เพื่อรักษาทรัพย์สมบัติ
3. ความเชื่อเรื่องโชคเคราะห์และการเสี่ยงทาย จะเห็นได้จากการเสี่ยงทาย ทดสอบความเป็นพอลูก โดยให้ขึ้นทางงา ถ้าสามารถขึ้นไค้ก็ยอมรับเป็นลูก หรือการเสี่ยงทายหาคู่ครองโดยลอยผอบทองไปตามน้ำ

ข้อที่น่าสนใจจากนิทาน คือ สังคมในที่นี้ไม่ยอมรับลูกไม่มีพ่อ เช่นเดียวกับสังคมทั่วไปในปัจจุบัน ทำให้ลูกต้องติดตามหาพ่อ

นิทานเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของนิทานเรื่องนางงมหอม ซึ่งเป็นนิทานที่เล่าทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ¹

¹ เวาน์ เพลงเอ ควยปัญญาและความรัก หน้า 376

หมวด F : สำนักระหว่างกับเรื่องมหัศจรรย์

หมวดนี้กล่าวถึงเรื่องราวมหัศจรรย์ต่าง ๆ เช่น เทวดา นางไม้ ภูติ, ผี, ยักษ์,
ของวิเศษ

ข้อมูลนิทานในหมวดนี้ มี 1 เรื่อง คือ ปราสาทจอมพระและหนองคู

ปราสาทจอมพระและหนองคู

นายกง สุขแสง

คือคอนโกอาลินทองภูกาละสา
 รบกะเนี่ย ยักษ์โกไอจีเอเอาครั้งน้องพญา
 แมคม (ยักษ์) สะแนเกอะเทวเคี้ยก็แปลงเกิด
 กาละสาจีแอกริงโก "ไบกพัคแก้วเรียกชื่อบ้อง
 ไว" คือ อากองจักร" บัวบั้นเฮาะ
 แฉฉีแล้ว เบียะจีเกะบั้ง เออไอจิงจีบัจเอง
 สะแนเกอะบั้นเจาสะแน
 เทวเคี้ยแปลงเกิดกาละสา "สงครามแน
 กะเตากะกุกเนี้ยมายจีกูณัน เนียบั้นเท
 ไบกพัคแก้วโก" "บั้นเฮ" ยักษ์ก่อนเสดอากาศะสา
 ปาย" แอเจาแน "พัคก่อนเสดอากาศะสาบั้นเจา
 แลว เกอะเทวเคี้ยบั้นไบกพัคแก้ว เกอะเฮาะเจา
 บวยอาทาวลินทองก็ปาย" เอบั้นแลวเฮยไบก
 พัคแก้วไอ "สะแนเกอะลินทองเนาปาย
 "เออ เจาแนจิงแสดกแม" "เท ๆ เขาออนไอ
 ไอชิมทรคิยง วัวยังแนไอเคือคร้อนไฟค
 บัวไปกรอเงียเกอะแอไบกพัคแก้วแนมนแลว
 ไอจิงจีบัจไอเอง"
 กูจีกูเจาอากาศะสาแน "ปา จินแณญูเท ๆ เนียกรอ
 เจา" ยักษ์โกเฮาะเนาเปรอ
 ไอจีกูองตาสอ" ปะ เกอออนจีไว ๆ เนียไอ
 เจากรอ "อาเนาแนปิสานเจา พัวยักษ์กะเนี่ย

คือคอนนั้นเจ้าลินทองกับเจ้ากาละสา
 รบกัน ยักษ์คนหนึ่งนั้นไคไปเอาเครื่องกับพญา
 แมคม (ยักษ์) แลว เทวคาก็จะแปลงกายเป็น
 ยักษ์กาละสาไปรบเอาเครื่องนั้น "ไบกพัคแก้ว
 เรียกชื่อบ้องไวคือองจักรนั้นเอง" เมื่อไคสิ่ง
 นี้มาแล้ว ไคต้องไปรบกับมันทรอกมันจะไปตักคอกเอง
 เมื่อลูกน้องของยักษ์กาละสาไปเอาจักรมาได้
 เทวคาก็แปลงกลายเป็นยักษ์กาละสา" สงครามนี้
 มันกำลังคุกรุ่นท่าไมเอ็งถึง ไปนานนักไหนไคใหม่
 ไบกพัคแก้ว (องจักร) "ไค" ยักษ์ลูกน้องกาละสา
 คอบ "เอามาหนี" พอลูกน้องยักษ์กาละสามอบให้
 แลว เทวคาก็เหาะนำไบกพัคแก้ว (องจักร) ไป
 ขอบให้ท้าวลินทองทันทีและพูดขึ้นว่า "เออไคไบก
 พัคแก้วของมันมาแล้ว" เจ้าลินทองก็พูดขึ้นว่า
 "ไหนลองเอามาแสดกฤทธิ์เคชคูชิ" ไคไคให้
 เอ็งสู้กันจนหมดฤทธิ์เสียก่อนทำยังงี้มันก็เคือค
 ร้อนไปหมดชิ ถึงคราจำเป็นคอยเอามาใช้ให้
 มันหมุนไปตักคอกมันเอง"
 อยู่ไปอยู่มาเจ้ากาละสาที่ว่า "เอ ไปท่าไม่นาน
 มันกะไม่เห็นมา" ยักษ์คนนั้นที่ไซกาละสาไซไปนั้น
 ไปอยู่กับตาดาศี" ระวังให้มันไปเร็ว ๆ ไทไม่เห็นมัน
 มา" เจายักษ์ตัวนั้นไมกล่าจะมาเพื่อนยักษ์ควย

ไอเกอะปาย "เอ บั๊ยกั๊กกาละสาแห่ ๆ เนี่ยคิง
เฮาะจี่นาโก"

คือโพงอาลินทองแนสะเงาแปลงเพศเงาหอ
แอบอกพักแคว สะแนไอเกอะเฮาะจี่ฟิงเทากาฮอ
"บา อาณูเคลโกแนยักั๊กกาละสาแนเปร์อองจี่
กอนจี่แอบอกพักแคว ปายมะยักั๊กกาละสา
เงารับแอบ พ้ออนเนาจี่วัคเนาเกอะเฮาะจี่
แบ้คคะแนเงาฟิงมวง" "เออเงาฟิงเกอะ
ปี่น" เทากาฮอเนาปาย

สะแนคองเงา "บาวัวยังเนี่ยนอกรอเงาจิง
เกอะเงารบคะเนี่ยแล้ว กะกายคืดเพอะยังเนี่ยน
วนเนี่ยเกิดอุทธีเกิดเคซนึ" อาเนามูยเนาปาย
"ฮี่ พญาเงินเทินกูเมืองพาเฮื่อ" "ไอออยยังเนี่ย"
อากาละสาไอเมาะกะเนี่ยไอ "ไอออนงปี่ไอ"
ยักั๊กกะเนี่ยอากาละसानาเต "เออบั๊วกอมวงจี่
จี่เคอ" เทวเคี่ยเฮาะฟิงอาลินทองโกพัคเนา
วาวยังโกเนาของนะกะเนี่ย "ไอ อาโละเนา
จิงจี่แอบ้ออแลวเฮย" เทวเคี่ยเนาปาย "ป้ออแนไอ
ออยยังเนี่ย" "คือป้ออแนปล้องจี่เสวแหละกูย
ฉิบหายชิม" "บั๊วกอวณะเนี่ย" เทวเคี่ยเนา
"ยังโกเตาะละจิงจี่รับแอบไอจิงแปลงเพศเอง"
พัคโมโกเฮาะจี่เทวเคี่ยก็เฮาะจี่
โตนกรอย" บั๊วมออินเงา ไฮจิงแปลงเพศ
เกิดอากาละสาคัจไอ คูเซ็นแอบัว
จี่เคอะมิงพาเฮื่อเนากี่เมาะปาย "มวงเงา
วัลลออาโละ" "ยักั๊กกาละसानาไซเงาออนยืม

กันจิงว่า "เอ ถ้ายักั๊กกาละสาจริง ๆ ทำไมจิง
เหาะไปทางนั้นนะ"

สงสัยฝ่ายเจ้าลินทองอาจะแปลงเพศมาหลอก
เอาโบบอกพักแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้นมันก็ไปอยู่กับจี่
"ท่านหลวงตาครับตอนนั้นยังกาละสาได้ใช้ให้
พวกลูกไปเอาโบบอกพักแล้วว่าแต่เป็นยักั๊กกาละสา
มารับเอา พอให้เขาไปเขาก็เหาะไป
ทันที ลูกเลยต้องมาฟิงหลวงตา" "เออมาฟิงก็
ได้" ตาจี่ฮื่อเฮี่ยขึ้น

ต่อจากนั้นมา "เอจะทำยังไงก็โกลจะถึง
วันรู้รบกันแล้ว ใครมีความคิดเห็นอย่างไร
ที่ไหนมีเหตุไครอะไรบ้าง" ยักั๊กคนหนึ่งพูคขึ้นว่า
"ท่านพญาเงินเทินอยู่ที่เมืองพาเฮื่อ" "มันคืออย่างไร"
เจ้ากาละสาถามเพื่อนยักั๊กด้วยกัน" มันมีคี่ที่ปี่มัน
เพื่อนเจ้ากาละสาเล่าบอก "เออถ้าอย่างงั้นมัน
ไปนะ" เทวคาคี่ฟิงท้าวลินทองนั้นพอพอกยักั๊ก
ปรึกษากันเช่นนั้นก็ไคยกันด้วย "ไอ พ้ออหนุ่ม เขา
จะไปเอาปี่วิเศษแล้ว" เทวคาพูค "ปี่วิเศษนี้
วิเศษยังง" "คือปี่นี้เนะเวลาเป่าแล้วคนจะสลบ
ไสลตายใหม่" "ถ้างั้นจะทำอย่างไร" เทวคากี้ว่า
"ถ้าอย่างนั้นพรงุ่นนี้ฉันจะไปรับเองฉันจะแปลงเพศเอง"
พอพอกยักั๊กเหล่านั้นเหาะไปแล้วเทวคาก็จะเหาะ
ไปตามหลัง" ถ้าพวกนั้นไคมาเข้าจะแปลงเพศ
เป็นยักั๊กกาละสาเจ้าเหนือหัวมันชูเข็ญเอาพ้อมัน
ไปถึงเมืองพาเฮื่อ เจ้าเมืองก็ถามว่า "เอ็งมา
ทำไมไอ้หนู" "ยักั๊กกาละสาให้มายืม

ครั้งนี้จะบัง "จี้จะบังนองคาย" "จะบังนองทาว
 ลินทอง" "เออ บีแนอนนำเฮย มายแอจี้ซุนเจา
 ไว ๆ เคอฮาโละ" "เออ เจาไว ๆ นำเฮย"
 สะแนเนาแอเจาเกอะ เทวเคี้ยเนาเกอะแปลง
 เพศเกืออากาศะสาอะสะแน
 "เอ สงครามกะเทากะคุกออนจี้เกอะกรอเจา
 เนียบินเท" "บีนอะ" "เอแอเจา"
 พัวอ้อมลาวออนเทวเคี้ยเกอะเฮอะวีกเจา ๆ บวย
 ลินทอง "บีนคองออไอแลเฮย
 "คองแนออยังเนียบเนาพาย"
 "คือบีแนบับล่องแนไอแหละกุกนิบหาย"
 "แอเจาแนจิงปล่อง"
 "ซีเพียวปล่องเลยทาวออนไอซิมฤทธิ์bungทาว
 ชูแมกะเองbung เบอพายกรอเงี้ยวแลวควยปล่อง
 กุงไอเกือคอกคือพายกรรมสนองกรรม"
 สะแนลินทอง เกอะบีปล่องแอจี้คัวะ
 สะแนโพงยักซ์เฮอะอากาศะสาเกอะนิเพอะ
 จาโพงเนาพาย "เอ ออนไอจิบิ
 เพอเยอ ไมจี้ตะโปนมิ อูพญาเงินเทิน"
 จี้เคอะเกอะจี้เมอะพญาเงินเทิน" ไอแอจี้
 กูญแลว ไอแอจี้อูแนอะ มุกะไซแลว"
 "เนียบิเพอะ"
 โพงยักซ์ไกพัไอกิงพายไอกรทอ
 แลวเกอะจี้กุงองศาสอไอบิฮานจิบวย
 อากาศะสา
 อากาศะสาจ่ามะเนียบิเกอะบิอิงเจามักบิงเลย

เครื่องเอาไปรบ" "ไปรบกับใคร" "รบกับท้าว
 ลินทอง" "เอนี้บิวีเศษมากเอ็งเอาไปแล้วก็เอามา
 ให้เร็ว ๆ นะ ไอ้หนู" "กรับ จะเอามาเร็วที่สุด
 จากนั้นพวกยักษ์ก็เอาปืนมา เทวคาก็แปลง
 กายเป็นยักษ์กาละสาทันที
 "สงครามกำลังคุกรุ่นให้ไปก็ฆ่าเหลือเกิน
 ไหนได้ไหมของ" "ไค้เจ้าข้า" "เอออามา"
 พอยื่นให้เทวคาก็เหาะเหินไปหา
 เจ้าลินทองทันที "ไค้ของวิเศษมันมาแล้ว"
 "ของนี้มันวิเศษยังงี้ละ"
 "คือปืนถ้าเป่าขึ้นเมื่อไหร่คนก็จะล้มตายหมด"
 "ไหนลอง เอามาเป่าดูซิ"
 "อย่าเพิ่ง เป่าเลยให้มันสิ้นฤทธิ์ของเรา
 ก่อนสู้กับมันก่อน ถ้ามันยังงี้ ๆ ก็คอยเป่า
 เคี้ยวมันจะเป็นกรรมสนองกรรม"
 เจ้าลินทองก็ไม่เป่าเอาไปเก็บไว้
 ฝ่ายพวกยักษ์ที่กาละสาใช้ไปนั้นก็ไม่เห็นกลับ
 มาเจ้ากาละสาที่พูดขึ้นว่า "เอ ฤๅให้มันไปไม่
 เห็นมันกลับมา มึงลองไปตามดูซิ"
 เมื่อไปถึงพญาเงินเทินก็บอกว่า "มันเอาไป
 นานแล้ว มันเอาจากที่นี่แหละไปหนึ่งเดือนแล้ว"
 "ไหนไม่เห็นมันเลย"
 ฝ่ายพวกยักษ์ที่มาเอาปืนนั้นพอมันรู้ว่ามันถูกหลอก
 แล้วมันก็ไปขออาศัยอยู่กับตาฤๅไม่กล้าไปหา
 กาละสา
 ส่วนเจ้ากาละสาคอยพวกเพื่อนก็ไม่เห็นกลับมา

มักบึงเลยเจากะโคนจะเองพั้วเจาเคอพญาเงิน-
เทินเนาปาย

"เกอออนไอเอจี้คุณแล้ว เอโพงแนไอจี
นะเนี่ยแน บาจิงเกอจันองเกลอ"

พั้วเจาเคอะมิ่งชมพูแนเฮย ทาวลีนทองเพอะเกอะ
เมาะเทวเคี้ยปายกะคาย เทวเคี้ยปาย

"โกอะพญาเงินเทินและศร์แนบัจจีแนเกอะ

ไกรตะกองพญาเงินเทินแน แท็คตะกอง

แล้วเกอะกาละสาออบแอะตะกองแท็ค

โกเจาแตกกะเนี่ยคัะแลตะเกากูไทสะแนพญา-
เงินเทินเนาปาย

"แนเฮยตัวการไออะมัดกะมวยโบกพัค
แกว (กงจักร) กะจัญอแนไอมุคจีปัจเองแนเฮย
ตัวการกะมัดกะมวย

พั้วบั้งแบ็คเกอะกิงกะเนี่ยจี้กูกราวทัะบิฮานเจา
ลืบกะบั้งกะเนี่ยกะโปลโง กะทาวเคอะโพงจีแอ
ควิ่งเจากะบั้ง ไอจี้กุนองเทหาคาสอ

"บา อาโละมายเจากุยังแนไอบิออเออ ออนมาย
จีบวยอากาศะสาแล้วมายจี้มุคจีเที่ยงอาลีนทอง
เคอ อาลีนทองแนกอนพระอินทร์"

สะแนโมโกเอาแล ไอจีฟิงอาลีนทอง
บิบันฟิงอายักซ์โกละบั้งกะเนี่ยเอาคาลโงแล้ว
บิกะนะเนี่ย เลยเคอะลีนทองปาย ออนเซน
คายนกายสิทธิสะแนควยเอากะบั้งกะเนี่ย

โมยักซ์โกเททาวลีนทอง
แนนครูแล้วอาลีนทองเฮอะเฮอะจี

อีกเลยก็ไปตามคูควยตนเองพญาเงิน-
เทินก็บอกวา

"กูไผมันไปนานแล้ว เอพวกนี้มันไป
ที่ไหนนะ ไปกูจะไปกับมิ่งควยเพื่อน"

พอมมาถึงเมืองชมพู เจ้าลีนทองก็

ถามเทวควาเป็นใคร เทวควาก็บอกวา

"นั่นแหละพญาเงินเทินยกศร์ขึ้นแล้วก็ปลอย

ลูกศรไปถูกคอพญาเงินเทินซาคตันที่เมื่อคอซาค

แล้ว เจากาละส่าก็จับเอาคอกของพญาเงินเทิน

มาตักกันแล้วก็ออกไปนั่งต่างหากแล้วพญา-

เงินเทินก็พูคขึ้นวา

"นี่แหละตัวการมันละ กงจักร
มันหมุนที่นี้ มันจะไปตักคอมันเองแล้วนี่แหละ
ตัวการมันแท้ ๆ"

พอยิงเสร็จก็พากันไปอยู่ข้างนอกไม้อกลามา
ใกล้รบกันอยู่เจ็ดวัน ร้อนถึงพวกที่ไปเอา
เควี่องที่รบที่ไปอยู่กับตาเฟี

"ไอ้หนู เอ็งมาอยู่อย่างนี้มันไมคี่ทรอก ให้มิ่ง
ไปหาเจากาละสาแล้วมิ่งเข้าทางฝายเจ้าลีน
ทองนะ เจ้าลีนทองนี้มันเป็นลูกพระอินทร์"

พอพวกนั้นมาแล้วมันก็ไปฟังเจ้าลีนทอง
ไมไค้ฟังเจ้ายักซ์ รบกันหลายวันแล้ว
ไม่มีฝายโคชนะ เลยบอกเจ้าลีนทองว่าให้เซน
ไหว้ครูเสียก่อนแล้วจึงค่อยรบกัน

พวกยักซ์เหล่านั้นบอกเจ้าลีนทองให้
รำลึกและไหว้ครูจากนั้นเจ้าลีนทองก็เหาะทะ

กะบังจี๋กะบัง เจ้าอาลันทอง
 เลอบอนเขาะจี๋ ปัจจีเกอะไกรคัลทรุงยักษาไก
 บัทรุแฉง เกอะนางคำพูแอะพระชรรค์ปัจเท็คปุก
 เกอะเลยวางอาวุธเบาะ สะแน
 ปราสาทโธแนเกอะเลยบัน
 บันรุษยักษกาละสาไกรซอน แตะพงมวงปิเพอะเออะ
 โฟงอชิบตีเจ้าแอะจี๋ ปราสาททู่ใจแนคือปราสาท
 ยักษ์โพงยักษ์ฟูสร้าง

อานองทู่โกเกิดยุงแลเฮย เกิดเจ้า
 ปางอากาศกรัณฐ์ ขณะโงยักษ์อากาศละสาโธจา
 อาแฉะละ อาลันทองแปลงเพศเกิดอาแฉะสะแน
 อากาศละสาโธจาชิมนอง ะเสด กะไซบดอ
 จาชิมกะแนเกอะเฮวเคี้ยะ พัจจีเตะอะกะพังอากาศ
 กรัณฐ์เกอะฮานะนอ อาไปลโธเลอะจี๋เกิดอากาศกรัณฐ์
 เกิดอากาศกรัณฐ์โก ยักษ์โโกสงสัยพาย ..
 ทาวลันทอง อือทือบวยปิเพอะเกอะพาย
 "บาเตะละเจ้ากะษัจจะ"
 กะทาวเตะอะพระอินทร์โโก "บา กาละสาแนจึงกะษัจ
 ทาวลันทองจึงกะแจคเบาะเก เกอจึงแอ
 เจ้าคัวะแซกุนามิ สะแนอาลันทอง สะแน
 อาลันทองเกอะเจ้ากุนแซกุนามิ สะแนบั้นกะทะนาง
 คำพูแนะ

ยานเหาะขึ้นไปรบ รบกันไปรบกันมาเจ้าลัน-
 ทองยกอาวุธขึ้นพันถูกทรวงอกเจ้ายักษ์
 พอร่างตกถึงดินนางคาพุกเอาพระชรรค์พันฉับ
 อีกร่างซากคินในที่สุดยักษ์กว้างอาวุธจากนั้น
 ปราสาทของเรา (ปราสาทจอมพระ) เขาก็เลย
 บันรุษยักษกาละสาทองศรี พวกคุณไม่เห็นทรวง
 พวกอชิบตีเขามาเอา ปราสาทของเราทุกวัน
 นี้เป็นปราสาทของพวกยักษ์สร้าง
 ส่วนหนองคุณ นั้นมีมาก่อนแล้วมีมาครั้ง
 ปลาเซ็ง (ปลาหมอ) ตอนนั้นยักษกาละสาภิ
 มาเข้าไป เจ้าลันทองแปลงกายเป็นม้า
 เจ้ากาละสาภิกินหมคกินทั้ง เชือกทั้งบัง เห็นจน
 หมคแล้วก็หิวน้ำ พอไปถึงหนองน้ำบ้านปลา-
 เซ็งก็อาปาก วิญญาณของเจ้าลันทองก็ออกไป
 เป็นปลาเซ็ง (ปลาหมอ) เจ้ากาละสาสงสัยว่า
 จะเป็นเจ้าลันทองก็จัดการหากไม่เห็นก็ว่า
 "พรงนี้กูจะวิดน้ำให้หมคเลย"
 ร้อนถึงพระอินทร์ "เจ้ากาละสานี้จะวิดน้ำ
 เอาเจ้าลันทองเพื่อจะฆ่าให้ตาย กูจะตองเอา
 มาไว้ที่หนองคุณคงจะเป็นแน่ จากนั้นมา
 เจ้าลันทองก็เลยได้มาอยู่ที่หนองคุณ
 คั้งแต่นั้นมา

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ F531.6.12.6 : ยักษ์กมมนุษย์ฆ่า

สารัตถะอื่น D179.5⁺ : (คน) กลายร่างเป็นปลา

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงความเชื่อในเรื่องของวิเศษ ไซของวิเศษที่อยู่ทรสสงคราม มีการแปลงกายหลายครั้ง ฝ่ายที่ชนะเป็นมนุษย์ ฝ่ายแพ้เป็นยักษ์ ความเชื่ออีกประการหนึ่งที่แสดงออกมา คือ เชื่อว่าคนดีจะมีความเบคตากุณา สิ่งนี้แสดงให้เห็นชัดจากการที่เจ้าล้นทองไถ่กัจกรวิเศษ (โบกพัดแก้วหรือ บ้องไว) ปีวิเศษ แต่ไม่ยอมใช้เพราะเกรงว่าจะไปทำร้ายผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่อง การไหว้ครู หมายถึง ระลึกถึงคุณครูอาจารย์ จะช่วยให้เป็นศิริมงคลและจะได้ชัยชนะ ดังจะเห็นได้จากยักษ์ที่มาฝั่งเจ้าล้นทอง แนะนำให้ระองค์ทำพิธีไหว้ครูก่อนไปรบกับศักรู

ข้อสังเกตจากนิทานเรื่องนี้ คือการพยายามอธิบายความเป็นมาของ เทวรูปที่เคยอยู่ในปราสาทจอมพระ และบ้านปลาเซ็ง (ปลาหมอ) คายลจอมพระว่าเป็นสถานที่ที่วิญญาณของเจ้าล้นทองกลายร่างเป็นปลาหมอ เพื่อหลบหนีการไล่ตามล่าของกาละสา

นิทานเรื่องนี้เล่าเป็นภาษาส่วย จะสังเกตได้ว่า คำไทยเข้าไปปะปนในภาษาส่วย เช่น ตอน, รบ, ยักษ์, เทวเคีย (เทวคา), แปลง, เกิด (เป็น), ครึง (เครื่อง), สงคราม, แปลงเพศ, ยี่ม ฯลฯ

หมวด ๘ : สาระที่จะเกี่ยวกับปีศาจ รากษส พ่อมดหมอผี

หมวดนี้กล่าวถึงการกระทำและผลจากการกระทำของยักษ์ รากษส พ่อมดหมอผี
ข้อมูลนิทานในหมวดนี้มี 1 เรื่อง คือ ตาพรานตี

ตาพรานคี

นายทองใบ แฉนทอง

เล่าเป็นภาษาลาวเนาะ มีคน ๆ หนึ่งชื่อตาพรานคี สมัยแต่ก่อนบ้านเมืองแถวนี้ มีบ้านน้อยที่สุด บ้านหนึ่งตั้งอยู่ที่สุรินทร์ บ้านหนึ่งอาจจะอยู่ที่ตระนะ บ้านหนึ่งอยู่ที่ท่าคูม บ้านอยู่ห่างกันเหลือเกิน เมื่อบ้านคนมีน้อย สัตว์ป่าก็มีหลาย เลือช่างผีสา่ง ช่าง มา จัว ควาย สัตว์ป่ามีมากมายเหลือเกิน แต่สัตว์ป่าจะผีถือ ผีนั้นเขาจะเลี้ยง สัตว์ป่าหมูนั่นเป็นของเขา คนที่จะไปฆ่าสัตว์ป่าได้ คนนั้นจะต้องมีวิชาอาคม มีเวทมนต์กลคาถา มียาดี ไปปราบผีให้ตาย จึงจะยิงสัตว์ป่ามาเป็นอาหารได้

กล่าวถึงนายพรานคี แก่กินเนื้อที่แกยิงมาได้หมดแล้ว มีอนันต์แกก็อยากไปยังอีก แกก็จึงได้บอกเมียว่า แม่สุเอ๋ย มีอนันต์ให้เจ้าขอเขา (ข้าว) ห่อพู่ (พดู) ยา (ยา) ขอยจะไปเหยียดทาง (ท่าทาง) ซิไปยังสัตว์ เมียจึงได้จัดอาหารทุกอย่างทุกอย่าง หมากพดู บุหรี่ให้ยัว เสรีจสรพรเรียบร้อย ตัวก็เข้าไปในคงใหญ่ กาง (กลาง) คงใหญ่นั้นมันจะมีหนองน้ำ หนองใหญ่อยู่หนองหนึ่ง สัตว์ป่าทั้งหลาย เวลากางคืนมันหากินอิ่มแล้ว มันจะต้องลงมากินน้ำ ในหนองนั้น แกก็ไปท่าทาง ในต้นไม้ต้นใหญ่ สูง ท่าทางนอน ขึ้นไปนั่งเทิง (เทิง - บน) เผลอญเมียบของแกนั้นทองใหญ่ ครบกำหนดที่จะคลอดบุตรในเดือนนั้น พอแกท่าทางเสร็จแล้ว แกไปเก็บหนวย (ผล) มะขามป้อม ได้มาภาช (ภาชนะ) ใหญ่ เสร็จแล้วก็วางไ้ลูก มะขามป้อมนั้นจากทิศตะวันออกมาทาง ๆ พอสมควร มาถึงที่ที่ได้วิถีกระสุน จะยิงสัตว์ แล้วย้ายมะขามป้อมมาแต่ทางทิศใต้ทิศทาง ๆ กัน เป็นศอกเป็นคืบ ย้ายมาจากทิศเหนือ ย้ายมาจากทิศตะวันตก มาบรรจบกันอยู่ตรงกลาง แล้วก็กองมะขามป้อมไว้ พอทำเสร็จแล้ว แกก็กับ (กลับ) ไปบ้าน ไปบ้านก็เตรียมเครื่องมือมา มีปืน ยาฉาบ (ยาปราบ) ผี มีหมากพดู บุหรี่ มีลูกกระสุน มีดินประสีว ไ้มาพร้อมทุกอย่าง มาถึงแกก็ขนของหมูนั่นขึ้นทาง ขนขึ้นทางละอย่าง ละอย่างจนเหมิด พอขนของขึ้นทางเหมิดแล้ว ตะเว็น (ตะวัน) ก็กำลังประมาณ 16 นาฬิกา เมื่อแกขึ้นไปแล้วแกก็กินเข้ากินน้ำ เคี้ยวหมากพดู บุหรี่ เสร็จแล้ว พังเสียงสัตว์ป่าร้องสนั่นป่าทั้งคง เสียงช่าง เสียงเสือ เสียงกวาง ละมั่ง อีแก้ง หมูป่า ฟานกะทิง หลายสิ่งหลายอย่างของตัวป่า พอมีคลงสัตว์ป่าเงียบ คือบมือหยัง ทั้งนี้เพราะผีป่า

รักษาตัวของเขา ถ้าขึ้นปล่อยให้มารองเสียง นายพรานทั้งหลายจะมา เขาจึงรักษาของเขา
 ให้สัตว์ป่าส่งเสียงโศก โศก หึงสิ้น พอมีคองก็ปรากฏเห็นว่าแสง แสงกะบอง (ไต) ออกมา
 จากทางบ้านที่แกอยู่ แกมองเห็น เอ้ กะบองไผ่ (ถาม : กะบองคือไตหรือ - ครับ) มาเอ็ด
 หย่นอ มันบยานเลื้อมากิน จึงหันมาเวลากลางคืน คิดไปคิดมา บา บแมนคนหรือก ต้องเป็น
 ผีแน่ เสร็จแล้ว แกนั่ง เจย พอมันเข้ามาใกล้ (เข้ามาใกล้) พอเอิ้นไคยีน มันก็เอิ้น โอ้ คี
 เมียโศกออกลูกแล้ว ๆ ลงมาเยอ ลงมาเถาะ เสียงเอิ้นนั่นคล้าย ๆ กับว่าเสียงคนที่อยู่ใกล้ ๆ
 กับบ้านพรานคืนนั้น มันเอาเสียงนั้นไปจำแลงมา แกกับปาก ถ้าไปขานมันอาจจะตายก็ได้ ด้ป่า
 มันแวง (แวง) เอิ้นแค้ไหนแกกับขาน ไก่เข้ามา ๆ จนถึงทางไตคนไม้ (ไม้) ที่แกขึ้น
 ห่างอยู่ มันก็เงยคอ อ้าปาก โอ้ย ปากกว้างกลม (พอเข้าได้) กระบุงครับ พันของมันใหญ่
 ขนาดเท่าหมากจอบ ฒยยาวลากขนอง ลิ่น (ลิ่น) ยาวเป็นวา หน้าตาคมึนเขียว ใบหูขนาด
 เท่าใบตองกุง ใบกวง (กลวง) มันก็ได้เปล่งวาจาว่า คี กูเอิ้นมึงเป็นหยัง มึงบขาน กูจะ
 ขึ้นไปบีบทำมึงเคียวนี้ละ (หัวเราะ) เวาแล้วมันก็ยัดคอ อ้าปากขึ้นไป ยึดตัวขึ้นไป ตาคี
 แกก้เอาหอยาห่อที่สามของแกซึ่งมันขลุ้คี่มาผสมกับดินประสีว ผสมกับลูกปืนยัดลงในปืนกะเนไว้
 เล็งปืนไว้ พอมา (มา) เกือบถึง แกก้ลั่นปืนใส่ขลุ้ปาก ก็ลมหวลงไป ก็ไปคั้น กลางคืน
 ปรากฏว่าต้นไม้หรือหัวปลวก จอมปลวกมุนมี (แหล็ก) บมีอะไรเหลือแล้ว ตามเสียงมันคัง
 จากคราว (ครว) ใหญ่หนึ่ง สงักเสียง โอ๊ะ มันตายแล้ว พรานคี่คี่ความมันตายแล้ว ด้ตนั้น
 พรานคี่แกสบบหรี เคี้ยวหมากตามเรื่อง จักพักหนึ่ง กระจิดคี่พึมพำ ๆ เสียงครางขึ้นมา
 แล้วมันลุดนังขึ้นเลย ตาคี มึงใหญ่คู้คูกากอก (มวน) ทีหนึ่ง เมมาแทแท หากบหันอิมก็อยากคู้
 อิก มึงใหญ่คู้คูกากอกเป็นหยัง เวาแล้วก้เงยคอ อ้าปากขึ้นไปเหมือนเกา ตาคีผสมหอยา
 ห่อที่สองลงกับดินประสีว ยัดปืนเข้าไ้ ก้แน่ไว้ พอมันขึ้นเข้ามาใกล้ ลั่นปืนไปงักกูกาง (กลาง)
 ปากมันลมหงออีก ลมหงอก้องครวครว อ้อ คี่ชีกก กกไหล มันมคบบมีอันไคยยังหรือก แต่มัน
 บอันไคยหัก มัดแจงออกมาอยู่คี่เกา จักพักหนึ่งนอนเหยียคยาว พร้อมกับคราวโอ้ย ๆ เจียบสงัก
 จักพักหนึ่งก็ครางขึ้นมา โอ้ย อ้ายคี่ มึงใหญ่คู้คูกากอกที่สอง เมมากกว่าอกทีหนึ่ง แตบหันอิม
 ใหญ่คู้คูกากอกจะกอกนา ทีนี้นายพรานคี่จึงผสมหอยาห่อทีหนึ่ง ห่อคี่ที่สุด ใส่ลูกปืนก็ค้องยัดคู้คูก
 ขนาดคู้คูกยังข้าง เสร็จแล้วก้ระลึคถึงคุดพระพุทษ พระธรรม พระสงฆ บิคามารคาคา ครุบา
 อาจารย์ นางขรณี ขอใ้มาช่วยเถาะ หากบช่วยคราวนี้ สู้มันบไคหรือก มคทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว

มันก็ยึดคอขึ้นไปคือเกาะซึ่ครับ เสร็จแล้วก็แนบปืนใส่ ระวังถึงบุคคลเสร็จแล้ว จำเรือคาถาอาคม ยิงบั้งเลย พอยิงก็ โอ๊ย สงเสียงฮ้องโหยหวน ตายแล้ว ๆ ซอยแน่ เกิดฟ้าแลบแปลบปลาบ ฝนตั้งเค้ามา ลมมาจากทุกทิศานทิศคือกันกับต้นไม้ที่หักมุนทเลหลายในป่า เสร็จแล้วเสียงร้อง โอดครวญทางออกไป ทางออกไปทุกที่ ไป มันก็ไปล้มตายอยู่ในเชิงเขาทาง ๆ นี้ตายแล้ว ไปเกิดเป็นสาว เมื่อคืนนั้นตายแล้ว นายพรานก็ก็นั่งคุยมา เคี้ยวพลู ประมาณสี่ทุ่มเห็น ผู้สาว เสียงสัตว์ป่าฮ้อง สะเทือนทั้งป่า เพราะเหตุว่าผีตายแล้ว บมีผู้รักษาสัตว์ สัตว์ป่าฮ้อง สะเทือนทั้งป่า เสร็จแล้วปรากฏเห็นผู้สาวมาก่อน ผู้สาวแบกใน สวางามแท้ ๆ แบกในมาครบ คนธรรมดาได้ยิงออก แต่พรานเขาก็แนบปืนใส่ยิงโป้ง เต้นสักกะโย่งโก้งแก้ง เกิดเป็นมัจโจง (ละมั้งตัวผู้) ผู้หญิงคนนั้นตาย ก็ไปอีกพอสมควรพานมาอีก ยิงพานตายอีก ถึกมาอีกเดือ มาอีก ยิงเดือตาย ใคเนื้อหลายตัว แจ้งคืนนั้นเช้า พวกชาวบ้านทั้งหลายออกมาช่วยกัน มาฆ่าแหละเนื้อ หาบหามเอาไปบ้าน ถ้าคนไม่มีวิชาอาคมไม่มีทางจะเอาเนื้อไปได้ สมัยแต่ ก่อนผีสงมันมากเหลือเกิน นี่เรื่องนี้จบกัน เคี้ยวนี้ไม่มีแล้วครับ.

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ G512 + . การสังหารปีศาจ , ผีป่า
 สารัตถะอื่น G514 : ผีหรือยักษ์ถูกจับในขณะที่แปลงร่างเป็นคน

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นอาชีพพรานป่าที่เลี้ยงชีพด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า และยังแสดงให้เห็นคุณสมบัติสำคัญของพรานประการหนึ่ง คือ จะต้องเป็นผู้ที่กล้าหาญ พร้อมทั้งจะเผชิญภัยนานาชนิดในป่า

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานมีสามประการคือ เชื่อว่ามีผีจริง โดยเฉพาะผีป่าซึ่งร้ายมาก มีหน้าที่คุมครองสัตว์ป่า ถ้าสังหารผีป่าได้ จะได้อสัตว์ป่ามาเป็นอาหาร เชื่อเรื่อง

คาถาอาคมและไสยศาสตร์ ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจเหนือสิ่งใดบ้างหลายในป่า และ เชื่อคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิคา มารคา ครูอาจารย์ นางธรี ว่าจะมีอำนาจเหนือ สิ่งทั้งปวง

ข้อสังเกต ในสังคมที่ยังชีพด้วยการล่าสัตว์นั้น เรื่องผีป่า เสือสมิง เป็นที่รู้จักกัน ทั่วไป เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเกษตรกรรม เรื่องดังกล่าวย่อมหมดความสำคัญไป แต่ก็ยังเล่าสู่กันฟังด้วยความพอใจและความภูมิใจ

เป็นที่น่าสังเกตว่าความระมัดระวังสำหรับลอสัตว์ให้เข้ามาใกล้ห่างยิงสัตว์ ในที่นี้แสดง การวางมะขามป้อมเป็นคอกเป็นคิมในทิศทางต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการเตรียมตัวไปขึ้นห้าง ขนสิ่งของต่าง ๆ ที่นำไปขึ้นห้างล้วนเป็นสิ่งจำเป็นทั้งสิ้น เช่น ปืน ยาปราบผี (ไม่ทราบแน่ชัด ว่าเป็นอะไร) ลูกกระสุน คินประสีว หมากพลู บุหรี่ เป็นต้น

ภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยปนภาษาไทยอีสาน มีภาษาเขมรบ้างเล็กน้อย ตัวอย่างของคำภาษาไทยอีสาน เอ็ด - ทำ, หนวย - ผล, เเทิง - ข้างบน, เอ็น - ใย, บ่ปาก - ไมพุด, ตะเว็น - ตะวัน, มุ่นมี - ยุงเหยิงระเนระนาด, แจงคินมันเขา - พอรุ่งเช้า เป็นต้น ตัวอย่างภาษาเขมรมีเพียงเล็กน้อย เช่น ขนอง - หลั่ง นอกจากนี้ยังมีวิเศษณ์วิเศษณ์ที่มองเห็นภาพ เช่น เต้นสักกะโยงโก่งแก่ง หมายถึงอาการเต้น เหมือนจะล้มลง.

หมวด H . สาระที่เกี่ยวข้องกับการทดสอบ การพิสูจน์

หมวดนี้กล่าวถึงการทดสอบหลายประเภท เช่น ทดสอบความฉลาด ทดสอบการหา
 เขยหรือสะโก ทดสอบกำลัง การขจัญญ์ อุปนิสัย ฯลฯ เป็นต้น

ในหมวดนี้มีข้อมูลนิทาน 5 เรื่อง คือ

1. คนมีปัญญา
2. เรื่องของธรรมคา
3. ท้าวเห็นอัม
4. เศรษฐีหาลูกสะโก
5. ปริศนาสอนลูก

คนมีปัญญา

พระภิกษุ มา จนฺโท

มีผู้ใหญ่นั่นนั้น สมมุติว่ามีผู้ใหญ่คนหนึ่ง มีลูกสาวอยู่สองคน ลูกสาวก็ช่วย
สองตายายนั่นก็คิด ใครมาขอก็ไม่ให้ แล้วยังไม่ชอบคนว่าจะขอ ใครมาขอก็ไม่ยอมจะแต่งงานให้
ที่นี้คิดว่าลูกสาว จะให้ลูกสาวมีครอบครัวก็ต้องเลือกผู้ว่า วานั้นเถอะหนา ประกาศหาคนที่
ต้องการจะมาทายปัญหา มีปัญหาอยู่ข้อหนึ่งว่า ตั้งแต่เกิด เอ๊ย ตั้งแต่ตอนเช้าเดินสี่ขา ตอน
กลางวันเดินสองขา พอตอนบ่ายก็ไปเดินสามขา ปัญหาข้อนี้แปลว่ายังไง เขียนไว้ในหนังสือ
ไว้แล้ว ก็ประกาศป่าวร้องเอาชวามานทุกหมู่บ้าน นั้นแหละมาทาย ถ้าหนุ่มคนไหนทายได้จะยก
ลูกสาวให้คนโต ถ้าทายอีกคนได้จะยกคนรองให้ โดยไม่ต้องแต่งงานแหละ ยกให้เลย ถ้าคน
ไหนมีปัญหาทายได้

ที่นี้เอ๊ย พอตีฆ้องร้องป่าว ก็เรียกก็มา มาหมดทุกคนนี้แหละ ให้คนหนึ่งเค้า (เข้า)
ไปทาย ทายว่า ใครจะพอมีปัญญาทายได้ คนนั้นก็เข้าไป ผมก็จะลองความสามารถของผมว่ามัน
จะถูกหรือไม่ถูก เอ้า สองวามาเลย แต่เช้าสี่ขาก็คือ รถยนต์นี้แหละนะ เขาแก่ของเขานะ
(หัวเราะ) ทางแก่ของเขานะ สี่ขาก็คือรถยนต์ สองขาคือรถจักรยาน นะ คนหนึ่งนั้น
คนที่สามขาคือขาจิ้งโงะวิคิน้ำใจละ เอ้าไปทางโน้นแหละ ไม่ได้ คนนั้นก็ตกไปแล้ว คนใหม่
มาอีกสองคน คนที่สองว่าสี่ขาคือ เต็กลากไอรตลากน่านนั้นแหละ รถสองล้อคนสองขาเดินสี่ขา
ลากนำไปตอนเช้า (หัวเราะ) ตอนเที่ยงก็ว่าคนเดินนี้ก็ถูกอยู่ แต่ว่ามันตกไปซื้อตนมาแล้ว
ซื้อที่สามก็ไปหาเอาอะไรไว้ อ้อ สามขาพายเรือข้ามน้ำ ไปเจอเรือขึ้นสองขา มีอีกแจวเรือ
ว่าพายเรือข้ามน้ำนี้ก็ได้ ก็เลยแล้วไป ตก ทั้งสองคนก็เลยหยุด หยุดแค่นั้น ก็ที่นี้ สมมุติ
ว่าลูกกำนัน สองคนกับเพื่อน เพื่อนคนหนึ่งคนจน ทั้งผู้ใหญ่เห็นคนจนมาด้วยแล้วก็ใจ
เขาแล้ว นึกเกลียดใจคนนี้ แต่ก็ใจว่าอยากกำนันนะมันรวยมากอยากจะหยก (ยก) ให้แต่ลูกชาย
กำนันคนเดียว ถึงจะแก๊นคแก๊นค ก็จะต้องใจคนนี้แน่ มาถึงก็มาเห็นพวกเขาเต็ม (เต็ม)
เสียงคุยกันเต็มบ้านผู้ใหญ่เขาถามงานอะไร คนนั้นถามว่า เขากำลังหาเลือกคู่ให้ลูกสาว
ถามวามาแต่ไหน มาแต่งงานศพ เพื่อนตาย วา้งั้น ก็เลยได้ยินเสียงก็เลยแวะเข้ามา
อยากรู้เรื่องราวว่า เขาทำงานอะไรกัน เขากำลังจะเลือกคู่ให้ลูกสาว วา้งั้น ครั้นถ้า

ใครหายปัญหาได้ไปเถอะ เข้าไปเถอะ ไป เราสองคน ไปได้แน่ๆ ไปถึง เว็ว รู้จักว่าชื่อ ไอ้ทอง ลูกกำนันนะ เอ้อ ไอ้ทองลูกกำนันมาแล้วว้อ ว่างั้น ทำไมลุงผู้ใหญ่ว่า เออ เลือกคูให้ลูกสาว แน่ เขาชอบไอ้นั้น หวังว่าจะเอาไอ้นั้น ถึงผิดลูกจะเอา ยังงี้แหละ ก็เลยพอสื่อให้หายปัญหา ไอ้เจ้านักบอกว่า ตอนเขาก็ว่าเหมือนกันแหละว่า วารต ไอ้นี้วารต แคววตอนสายสองขา สองขาก็คือคนเราเดินนี้ อันนี้ก็จำได้ พอตอนบ่าย สามขาเอาไปออกช่องให้คนที่สองนั้นแหละ ว่าแจวเรือข้ามน้ำ เอ้ พอเสเอาไอ้นั้นะ ก็ชอบนะ มันรวนี้ ก็เลยยกให้ทั้งสอง ที่นี้ทางนางแมนนั้นไม่ยอม มาสองคนต้องให้ทั้งคู่ ต้องให้ละคนจะให้คนเดียวได้ยังไง ยกให้คนเดียวเลยสองคน ไม่ยอม

พินี้ผู้ใหญ่ก็นักกลัวเมียมึงนิก ๆ หนอย ๆ ว่างั้น ก็เลยเงียบ ก็ซิ่งเถอะ ยังงั้นก็ต้องให้มันมาหาย หายปัญหาก่อนก็เรียกว่าไอ้คนจนมาหาย ไอ้คนจนก็บอกว่า แต่เขาเดินสี่ขา ก็คือเด็กน้อยคลาน พอสายขึ้นก็คือเรานี้แหละ เดินได้สองขา เดินได้แล้ว พอตอนเย็น ก็คือคนแกใจ สามขา เดินสามขาแล้วที่นี้ก็ถูกแล้ว เมียรีบไปคว่าเอาไอ้ที่เขียนปัญหาไว้มาอ่านดู เออ ไอ้นี้ก็ใช้ได้เหมือนกัน ก็ ยกคนน้องให้ ก็อยู่มากหลายวันนะ จะให้แยกบ้าน อยู่ด้วยกันมานานแล้วอยากให้แยกบ้าน หาปัญหาให้ออกจากบ้าน ก็ตามไอ้คนใหญ่ บอกว่า มึง (กู) จะให้ออกบ้าน มึงจะหาอะไร เลี้ยงเมียมึงไค้มึง ไอ้คนใหญ่ก็บอกว่า ผมไม่กลัวจับ (ครับ) นาผมก็มีเงินผมก็มี เขาให้เขาเขาก็พอกิน นอนกินสบาย อันนี้ก็ดีไปแล้ว ลูกเขยใหญ่ ไอ้ลูกเขยน้อยเล่า ผมใช้ปัญญาคับ (ครับ) บะ ปัญญามันจะไปช่วยไค้มึง ไอ้เงินทองมันจะไปช่วยยังงี้เถียงกันละที่นี้ เขยคอเขยเถียงกัน เงินมึงจะไปช่วยมึงไค้มึง มึงลอง เอามึงเอาปัญญาไปซื้ออควยเตี้ยวสี ไปกูปาไปซื้อ หวานี่ แต่มึงซื้อ มึงมีเงิน มึงซื้อมาตั้งไว้มึงไม่ใช้ปัญญาเอาใส่ปากมึง มึงไม่ไค้แตก ว่าไอ้นั้น ว่าเลย (ผู้ฟังหัวเราะ) ที่นี้นางแมนนั้นเห็นว่าไม่ดี เสร็จแล้วเถียงกันมาก กลัวจะผิดกัน ก็บอกว่าอย่าออกเลย อยู่ด้วยกันนี้แหละ อยู่ด้วยกันต่อไป อีกวันหนึ่งจะหาเรื่องจะไล้ ไอ้คนน้อยทั้งนี้ ทางพอสื่อใหญ่จะ จะไล้ลูกเขยน้อยทั้งออกจากบ้านไป วันนั้นอยากจะทำไปทอดแห ก็พาลูกเขยไปทั้งคู่แหละ พาไปถึง ก็ไป ตอนที่แรกก็ไปเห็นเด็กน้อยเด็กใหญ่มันตีกัน ไล้ตีกัน มันร้องกันเจี๊ว เรียกไอ้คนใหญ่มาถาม ลูกเขยใหญ่มาถามว่าทำไมเด็กคนใหญ่มันรังแกเด็กน้อย ว่ามันยังงั้นแหละพอ คนใหญ่มันก็ต้องรังแกเด็กยังงั้นแหละและไอ้คนน้อยว่าไง มันไม่แน่นอนหลอก (หรือก) พอ (ผู้ฟังหัวเราะ) มันไม่แน่นอนหลอก

อะไรก็ไม่แน่นอนทั้งนั้นแหละ คนใหญ่มันถือว่าตัวมันใหญ่มันก็เตะใครเตะเอา แม่แต่ตะกรอนะ ใครเตะมัน เออ คนมันใหญ่เท่าไร ตะกรอ (ตะกร้อ) เล็ก ๆ ก็ยังเตะเอา วิ่งไปวิ่งมา ไม่เห็นมันว่าอะไร ก็แล้วไป แม่อันนี้อัปโหน ก็คือทั้งนั้นแหละนอ (ผู้ฟังหัวเราะ) ว่าลูกเขยน้อย ลูกเขยน้อยมันไช้แต่ปัญญา ไปเห็นหนอไม่มันถึงแดนดิน เห็นแคยอค เรียกไอคนใหญ่มาถามอีก ยังไม่ถึงหนอน้ำนี่ ถามว่า ทำไมหนอไม่มันถึงแดนดินทะเลขึ้นมา ถามคนใหญ่ พอ ปลายมันแหลม มันก็แหงทะเลดินซีพอ เรียกไอคนน้อยมา ทำไมหนอไม่มันถึงแดนดิน ดินขึ้นได้เล่า มึงจะว่าไง มันไม่แน่นอนหลอก ทำไมมึงว่าไม่แน่นอน นะ แม่แต่เห็ด (เห็ด) นะ มันตุ ๆ (ตุ) มันยังพื้นดิน ขึ้นมาบนโคนะพอ คิคคูลิ คนนี้ปัญญาดีนะ (ผู้ฟังหัวเราะ) เขยน้อยนี้ปัญญาดี ก็ไปอีก ไปเจอ ไปโคยีนเสียง เออ โคเจอหนอลอยน้ำรองเสียงคัง กาง ๆ อยู่ในน้ำ เรียกลูกเขยใหญ่มาถาม เออ ทำไมหนามันรองเสียงคังแท้ คอมันยาว พอ ไอคนใหญ่บอกตรง ๆ เลย ก็มันไม่มีปัญญานี้ เห็นว่าคอยาวมันก็เสียงคังซีเนอ ก็เลย บอกตามตรง ไป ถามคนน้อย เออ มันไม่แน่นอน หลอกพอ แม่แต่กบมันมีคอที่โหน เสียงคังลั่นทุงเลย (ผู้ฟังหัวเราะ) คอแต่กบก็แล้วกันพอ มันไม่แน่นอนทั้งนั้นแหละของพวกนี้ ไม่มีของแน่ของนอนทั้งนั้นแหละ เอา ก็ไปอีกแหละ ก็ถึงพอแหละไปถึงไปเห็นรุณะมันเกลี้ยง โอวามันมีสัตว์อยู่ในนั้นมึงก็ไม่รู้แหละ ปากรูมันเกลี้ยง ถาม ลูกเขยใหญ่ว่า เออ ทำไมมันเกลี้ยงแท้ ลูกเขยใหญ่ก็ว่า พอ มันมีสัตว์เลื้อยคลานอยู่ มันออกหากิน มันออกเรื่อย ๆ มันก็เกลี้ยงซีพอ ถามไอคนน้อย มันไม่นอนหลอกพอ ไอคนน้อยมันไม่แน่นอนทั้งนั้น มันนะ ไม่แน่นอนหลอกพอ ทำไมมึงว่าไม่แน่นอน ถามอะไรก็ว่าไม่แน่นอนทั้งนั้น อันโหน ๆ ก็ไม่แน่นอน อ้าว ก็คิคคูลิ ไม่มีสัตว์เลื้อยคลาน แม่แต่ โทษนะพอนะ วะ แต่หัวพอเกลี้ยงไม่มีผมสักเส้น มันมีสัตว์โหนไปเลื้อยคลาน (ผู้ฟังหัวเราะ) นี่สมมุติคูลานะ บางทีนะพอนะ บางทีอาจกลัวเมียก็มี พอ บางทีกลัวแมยาย บางทีแมยายอาจจะกลัวพอ อันนี้เป็นคำไม่แน่นอน แหม กูยิ่งเกลี้ยคมัน มันยิ่งทำให้กูยั้งงี้ หาทาง หาไม่ได้ เออ คีแล้ว มึงมีปัญญามาก ทำยังไง มึงจะต้องแก้โคทุกอย่าง กูไม่ให้มึงหนีจากกู กูจะขอฝากศพกับมึง วางั้น ไม่ฝากคนใหญ่ไปฝากคนน้อย แล้วหนีหาทางคีแล้ว ฝากคนน้อย กูตายแล้วก็เผาทำบุญกุศถวาย ต่อจากนี้ไปก็ กูจะฝากศพฝากส้าง มึงไม่ตองหนีจากบ้านคอก อยู่กับบ้านแหละ แมนละ มันก็มีถึงแค่นี้ มันก็จบแค่นี้แหละ

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ H327 . ทดสอบความเฉลียวฉลาดของผู้ที่มาเป็นเชย หรือสะเก
- สารัตถะอื่น H761 . ปริศนาคำทายของสปิงซ์ (อะไรเอ๋ย เข้าเดินสี่ขา กลางวันเดินสองขา เย็นเดินสามขา)
- H501.2 : ทดสอบความฉลาดด้วยการตอบปัญหาหลายข้อโดยใช้ประโยคเดียว

วิเคราะห์นิทาน

ธรรมเนียมของสังคมคือ เมื่อลูกมีคู่ครองแล้ว พ่อแม่จะฝากผีฝากไข้ไว้กับลูกคนใดคนหนึ่ง โดยทั่วไปมักจะเป็นลูกคนสุดท้อง ส่วนลูกคนอื่น ๆ ให้ออกเรือนไปหมด

ค่านิยมที่แสดงออกจากริชาเรื่องนี้คือ สติปัญญาความเฉลียวฉลาด เป็นสิ่งดีงาม พ่อแม่จะหาครูครองให้แก่ลูกสาว จะต้องพยายามหาคนมีสติปัญญา เพื่อให้ลูกสาวของตนมีความสุข ความเจริญ การตั้งปริศนาคำทายนับว่าเป็นวิธีหนึ่ง ส่วนค่านิยมอีกอย่างหนึ่งก็คือ การยกย่องคนมีงี้ ในนิทานเรื่องนี้ถึงแม้ว่าจะตอบปริศนาคำทายไม่ได้ พ่อแม่ก็ยังยินดียกลูกสาวให้ ในเรื่องนี้ให้ความสำคัญระหว่างความร่ำรวยและสติปัญญาว่าทัดเทียมกัน

ข้อสังเกตจากริชาเรื่องนี้คือ ปริศนาคำทาย มีลักษณะเป็นปริศนาธรรมะ ส่วนการทดสอบเพื่อแยกเรื่อนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการทดสอบระหว่างเงินทองกับสติปัญญา ในกรณีนี้ สติปัญญาเป็นฝ่ายมีชัยชนะ พ่อตาจึงคิดฝากผีฝากไข้กับเชยคนเล็ก เพราะเป็นคนมีสติปัญญา

ส่วนการทดสอบเกี่ยวกับเงินทองและสติปัญญานี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่อง "ของธรรมดา"

ปริศนาคำทายนี้ ตรงกับคำทายของสปิงซ์ในเทพนิยายของกรีกเรื่อง Oedipus ที่ว่า "อะไรเอ๋ย บางครั้งก็เดินสองขา เดินสามขา และเดินสี่ขา" ¹

¹ Robert Graves. The Greek Myths. v.2, p. 10.

เรื่องของกรรมคา

พระครูวรรณรังษีไศภณ (หลวงพ่อเขียน)

พอตาฉลาด แกมีลูกสาวสองคน ลูกเขยสองคน ลูกเขยคนหัวปี สติปัญญาไม่ค่อยดีแต่เป็นคนหมั่น คนขยัน เชื้อฟังกามพ่อกามแม่ แต่คนน้อย เขยคนน้อย นี้เป็นคนฉลาด มีปัญญา รู้จักขบคิดแก้ปัญหา และทำอะไรมักเป็นไปด้วยเหตุผลดี พ่อตาก็รักทั้งสองอย่าง รักทั้งสองคน เอ่ กูจะให้คนไหนออกจากบ้าน คือ ไปสร้างบ้านสร้างเรือนอยู่ก่อน ถ้าจะให้คนนี้ออกไปก็สงสาร กลัวเขาจะว่าเราไล่ ถ้าจะให้คนนี้ออกไปก็สงสาร กลัวจะว่าเราไล่ เราก็ลองมาทดลองดูซิ ก็เลยมาทดลองลูกชาย ลูกเขย ไม่ใช่ลูกชาย ที่แรกลูกเขยน้อยไป ที่คนฉลาดนะ เดินไป ๆ ก็ไปเห็นเบ้คมันลายน้ําลูก ลูก เป็นท่าไม้มันลายน้ําคือ ลูกเขยตอบว่า เออพอเป็นกรรมคา ลูกเขยน้อยก็ตอบไปว่า เป็นกรรมคาพอ ไป ๆ เห็นนกกระสาคอยาวปากกว้าง (กว้าง) ร้องคัง เสียงคัง ฎิกๆ ท่าไม้มันร้องเสียงคังมากนะ กรรมคา ไอ้ลูกเขยน้อยนี้ พอไปเห็นสวนยาเขาปลูกไว้ เขียวชุ่มดี ลูก ยาท่าไม้มันเขียวดีมากนี้ กรรมคา ไอ้ที่มีทอบกรรมคาเรื่อย อ้อ ไอ้ลูกเขยกรรมคานี้ ไป กลับบ้าน พุ่ทำอะไรแต่กรรมคา ๆ ไม่มี ความ (ความ) รุ่อะไรนี้ ก็พาลูกเขยกลับบ้านนี้ ที่นี้เอาคนใหญ่ไป ไปที่เค็มนั่นแหละ ไปเห็นเบ้คมันลายน้ําคือ ลูกเขยคนใหญ่ว่า ลูก เป็นท่าไม้มันลายน้ําคือ โอ๊ย เบ้คมันขนมันหนา ปีกมันใหญ่ คี้นมันใหญ่ มันก็ลายน้ําคือพอ เออนี้ ถึงลูก ไป ๆ ถึงนกกระสาขึ้นร้องอยู่นกกระสาท่าไม้มันร้องเสียงคังยั้งนี้ละลูก โอ๊ย คอมันยาว ปากมันกว้าง สบมันยาว ก็ร้องเสียงคังซี เออ นี้ ๆ ลูก ก็ไปอีก พอไปถึงสวนข้างอีก ยาท่าไม้มันถึงเขียวงามนะลูก ยานี้ เขาใส่ฝุ่นได้ เขารคน้ําคือ มันก็คองงามสิพอ เออ นี้ถึงเป็นลูกเขยดีของกูนี้ ไอ้นั้นมันอะไรก็ จะกรรมคา ก็ กลับบ้าน ไร่วิชาแล้วลูก ไป ให้ลูกเขยมันออกมาไปซะ อย่าให้อยู่กับพ่อตา พ่อ ก็เรียกลูกเขยน้อยมา ปุ่มบับ มานี้สิลูก ก็มา รุ่ใหม่ เบ้คมันลายน้ําคือ ขนมันหนา ปีกมันใหญ่ ฝา คี้นมันใหญ่ มันก็ลายน้ําคือสิ รุ่ใหม่ นกกระสาคอยาว ปากกว้าง มันก็คองร้องคัง รุ่ใหม่ ยาเขาใส่ฝุ่นได้ รคน้ําคือ มันก็คองเขียวงาม นี้รุ่ไม่ลูก โอ๊ย พ่อเข้าใจผิด ยังไม่ถูก มัน เป็นของกรรมคา ไม่ล้าปอ มันมีปีกมีขนใหม่พอ เอาไปทิ้งใส่น้ําคู มันจะลอยหรือมันจะจม โละ ๆ ลูก ๆ เคี้ยว ๆ ไม่ล้าปอเขา ๆ พ่อคือ อังอางมันคอสัน ๆ ท่าไม้มันร้องเสียงคังเล่า พ่อ

ไม่เห็นคอบันยาวเท่านกกระสาเลย โอ้ ลูก ๆ เคี้ยว ๆ ขนคิ้วตาพอรคน้ำทุกวัน ทุกวัน
 ไม่เห็นยาว เออ เคี้ยว ๆ ลูก ถูกแก้ว ๆ ลูก ของกรรมคานะลูก ไซ่ใหม่ ไซ่สี ของมันควรร
 ร่อง และมันให้เสียงดังมันก็ดัง มันควรรลายน้ำ มันก็ลายน้ำได้ ยาวจะให้ยาวได้ ไม่ว่าจะ
 ปรับปรุงได้มันก็ดีขึ้นทั้งนั้น แต่สิ่งบางอย่างเราปรับปรุงเท่าไรก็ได้ อย่างคิ้วตาของพ่อนี้
 รคน้ำทุกวัน ทาแป้งทุกวันไม่เห็นยาวเลย (หัวเราะ) ที่สุกก็เลยรักลูกทั้งสอง ไม่ทิ้งสักคนเดียว
 เป็นทำนองนั้น เรียกว่าพอลาสอนลูก สอนลูกด้วยปัญญา ทาวิชาจะเอาลูกไว้

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ H501.2 : ทดสอบความฉลาดด้วยการตอบปัญหาหลายข้อ
 โดยไขปริศนาคณิตศาสตร์

วิเคราะห์นิทาน

เรื่องของขรรคมคายคล้ายเรื่องคนมีปัญญา เป็นเรื่องของพ่อตาสองปัญญาลูกเขยสองคน
 เพื่อเลือกลูกเขยคนหนึ่งคนใดให้อยู่กับตน ในที่สุดก็รับลูกเขยไว้ทั้งสองคน

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นอาชีพของชาวบ้านว่ามีกรเพาะปลูก พืชที่ปลูกได้แก่ ปอ
 ยาสสูบ และมีการเลี้ยงสัตว์

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นสภาพครอบครัวที่พ่อตาพยายามจะให้ลูกเขยแยกบ้านออกไป
 คนหนึ่ง เหลือไว้เพียงคนเดียวเท่านั้นเพื่อ "ฝากผีฝากไข้" และหาทางออกอย่างละมุนละม่อม
 ด้วยการทดสอบสติปัญญา สติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ มีคุณค่ายิ่งกว่าความขยันขันแข็ง แต่อย่างไร
 ก็ตาม ก็ยอมรับว่าความขยันขันแข็งและความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ก็เป็นคุณสมบัติอันดี เป็นที่นิยม
 ในสังคม.

ท้าวเห็นอ้ม (ท้าวชะมดเข็ด)

นายศรี สุขแสง

มีสามีภรรยาคนหนึ่งแต่งงานมานานแล้ว จนกระทั่งได้ลูกสองคน เป็นชายทั้งคู่ แต่ไม่ปรากฏว่าชื่ออะไร จนกระทั่งลูกชายทั้งสองโตขึ้นเป็นหนุ่ม พ่อแม่ของเขาได้ปลุกกล้วยเอาไว้นหนึ่ง พ่อตนกล้วยมันโตขึ้น มันก็ออกหัวปลีเป็นควาย จนกระทั่งมันโตขึ้น และควายนั่นก็โตขึ้น และหลุดออกจากหัวปลี ฝ่ายเด็กหนุ่มทั้งสองคนก็เลี้ยงควายของตนเรื่อยมา จนกระทั่งควายของเขาได้โตเต็มที่เป็นหนุ่ม พ่อแม่ของเขาก็ตายจากเขาไป จึงเป็นภาระของผู้เป็นพี่คอยดูแลปกครองน้อง

ผู้เป็นพี่นั้นพอรุ่งเช้า เขาก็จัดแจงเตรียมสารรับห่อข้าวปลาไหของของเขาเพื่อไปเลี้ยงควาย บังเอิญวันหนึ่งน้องชายของเขาเอาควายไปเลี้ยง และไปมัดไว้ให้กินหญ้า พญาแถนซึ่งอยู่บนวิมานชั้นฟ้าออกประพาสป่าในเมืองมนุษย์ก็บังเอิญมาเห็นควายตัวนี้ ก็คิดอยากจะได้ จึงบอกให้บ่าวไพร่ขโมยแล้วก็เหาะเหินไปยังเมืองสวรรค์ทันที และจัดการทำคอกให้ควายอยู่

กล่าวถึงผู้น้องพอตื่นขึ้นมาก็ไม่เห็นควาย ตกใจรีบมาบอกพี่ พี่ก็ไม่ปรักปรำเอาโทษแต่ประการใด ก็เลยออกไปตามหาทั้งสองคน ไปตามก็ไม่เจอกลับมามานอีก เจ้าพี่ก็เลยพูดวันว่า "ควายตัวนี้พ่อของเราอุทิศให้เอาไว้ให้เป็นมรดกของเรา เราจะต้องหามาคืนให้ได้แน่นอน" เจ้าพี่จึงตัดสินใจไปให้โทรท้าวนายทวยทัตให้เอาควายมันหายไปไหน เมื่อไปหาโทร โทรก็จัดแจงบอกคุณทหารตามหลักโหราศาสตร์ จึงบอกแกสองพี่น้องว่า "โอ้ควายของเจ้านี้ไปไกลเหลือเกิน" "ไปที่ไหน" "โน่น อยู่ที่เมืองฟ้าเมืองสวรรค์โน่นละ พญาแถนขโมยไป" "ผมจะทำอย่างไรถึงจะได้ควายกลับคืน" "ไม่ยาก ให้เจ้าทั้งสองเดินทางไปยังภูเขานางหนึ่งชื่อ เครือเขาชาค บันจะเครือข้อยกลงมาจากสวรรค์ แล้วเจ้าก็ปีนขึ้นไปตามเครือนั้น" สองพี่น้องก็ปฏิบัติตามท้าวโทรท้าวนายทวยทัต เดินทางไปถึงภูเขานั้นก็ปรากฏเห็นเครือวัลย์ข้อยลงมาค้ำที่โทรท้าว นาย เขากราบลงสามครั้งแล้วก็ปีนขึ้นไปตามเถาวัลย์นั้นปีนเรื่อย ๆ ไปจนถึงรูใหญ่แห่งหนึ่งก็ขึ้นไป ก็ไปถึงสวนของพญาแถน เห็นอ้อยเรียงรายเต็มสวนไปหมด คิดอยากจะทำกับแต่ใบกล้วยกิน ก็บังเอิญไปเจอนายพรานเดินมา "พ่อนม เจามา

จากไหน จะไปไหน" "พวกผมมาจากเมืองมนุษย์ จะมาตามควาย" "ควายมีลักษณะ
 อย่างไร" "ความเผือก" "เอ เหมือนเคยได้ยินท้าวพญาแดนเอากวายเป็นเมืองมนุษย์
 เหมือนกัน" "คงจะไหนะพี่" เจ้านองกระซิบบอกพี่ "ออยนี่ออยใคร" เจ้าหนุ่มทั้งสอง
 ตามนายพราน "ออยพญาแดนละพอนุม" "ชอกินไค้มัย" "อย่าเอากินเลย ถ้าจะกินก็ไป
 ขอยายเขาเผ่าสวนโนน อยู่โนนใจ" จากนั้นเขาก็เดินทางกลับบ้านยายเขาเผ่าสวนก็ตกคำ
 พอดี ก็ไปหายายเขา "สวัสดิ์ยาย" "เอ สวัสดิ์พอนุมทั้งสอง พอนุมจะเดินทางไปไหนละ"
 "พวกผมเดินทางมาตามควายที่พญาแดนชโมยมา" "เออ ยายก็ได้ยินข่าวเหมือนกัน"
 "ยายอยู่ที่ไหนคะ" "ยายก็อยู่คนเดียววันนี้แหละ อย่าเพิ่งไปไหนเลย นอนพักอยู่ที่บ้านยายก่อน
 ก็นอนหลับไป เรื่องควายนั่นไม่ต้องเป็นห่วง เดี่ยวยายจะช่วยหาวิธีเอามาให้ได้" ชายหนุ่ม
 ทั้งสองได้พักอาศัยอยู่กับยายเขา รุ่งเช้าต่อมา "ยายทำยังไง ผมจึงจะได้ควายกลับคืน"
 "เอ ยายว่าอย่าเอากวายเป็นเลย เอาไปยากลำบาก เอาพระขรรค์วิเศษของพญาแดนไป
 ดูกว่า" "พระขรรค์นั้นวิเศษยิ่งงายาย" "พระขรรค์วิเศษนี้ถ้าถอดออกจากฝักก็จะกลายเป็น
 เป็นทหารจำนวนพันจำนวนหมื่น ไปรบราที่ไหนก็ไม่มีแพ้สักราย เพราะจะขายยังไงทหารก็
 ไม่ตาย" "เอาพระขรรค์นี้สิพี่" เจ้านองกระซิบถามพี่ "เอา ดีเหมือนกันน้อง"
 วันรุ่งขึ้นหลังจากกินข้าวเรียบร้อยแล้ว เขาก็เดินทางไปยังพระราชวังของพญาแดนทันที
 เดินทางไปก็พบนายประตู "นี่หรือราชวังพญาแดน" "นี่แหละราชวังพญาแดน พอนุม
 พอนุมจะไปไหนละ" "พญาแดนลักขโมยควายของพวกผมมา ผมมาตามเอากวาย"
 "เออ จริงเข้าไปเถอะ พอนุม" จากนั้นเขาทั้งสองก็เข้าไป เดินผ่านไปท่าหูกคานก็เข้าไป
 ถึงวังของพญาแดน เข้าไปกราบบังคมพญาแดน พญาแดนตรัสถามว่า "พอนุมทั้งสองเดินทาง
 มาจากไหน จะไปทางไหน" "พวกผมมาจากเมืองมนุษย์พะยะคะ มาตามควายที่ท่านพญา
 ลักขามา" "ใช่แล้ว พอนุม เข้าไปประพาสป่าที่เมืองมนุษย์ ไปเห็นก็รู้สึกชอบควายตัวนี้มาก
 ก็เลยลักขามา แล้วเดี๋ยวนี้พอนุมทั้งสองต้องการจะได้อะไร จะเอากวายหรือเอาอะไร
 แต่ควายตัวนี้พอไม่ยากให้เจ้าหรือก ขาก็รักมากเหลือเกิน" "พวกผมไม่ยากได้ควายหรือก
 คิดคู้แล้วไปลำบากเหลือเกิน อยากจะได้อะไรอื่น" "พวกเจ้าจะเอาอะไรละ" "พวกผม
 อยากจะได้อะไรของทาบพญา" เจ้านองกราบบังคมทูล "เออ ดีเหมือนกัน พระขรรค์
 เล่มนี้วิเศษมากนะ เกิดศึกสงครามขึ้นมา ให้เจ้าถอดมาจากฝักก็จะกลายเป็นทหารนับพัน

นับหมื่นเต็มไปหมดเลยที่เดียว จะใช้ทำอะไรก็ได้" แญาแดนหีบพระขรรค์ขึ้นแล้วถลอกออก จากฝักก็กลายเป็นทหารมากมาย เก็บเข้าฝักกันทหารก็หายไปหมด "ทหารพวกนี้ก็มาก จะใช้ทำอะไรก็ได้ พวกเขาไม่กินข้าวหรอก" เมื่อได้พระขรรค์แล้วก็กราบลาพาแดนไป เดินทางไปยังบ้านยายเต่าเผ่าส่วน พ่อรุ่งเข้าก็กราบลายายเต่าไป เดินทางมาเรื่อย ๆ ก็มาถึงตรงภูที่ขึ้นมา พอลงมาก็ปรากฏมีพายุขนาดใหญ่พัดมา ทำให้เงาวัดย์ที่เกาะจะลงมาจาก ผืนทองทั้งสองต่างก็รำไห้ต่อกันและพูดขึ้นว่า "หากตกอยู่ณฐานโคขลให้บอกแก่พี่ด้วย" เจ้าน้อง ก็พูดเช่นเดียวกัน เจ้าพี่ปรากฏว่าพายุพาไปตกที่ไกล ๆ บ้านเดิมที่เคยอยู่ ส่วนน้องไปตกอยู่ที่กลางป่าหิมพานต์ตายอยู่ ณ ที่นั้น มีพระขรรค์ลืออยู่บ้างลาตัว

วิญญานของเขากอกจากร่างแล้วก็เข้าไปสิงอยู่ร่างของชะมดที่กำลังมีท้อง พอชะมด คลอดลูกของมันออกมา ก็ปรากฏว่ามีลูกชะมดตัวหนึ่งรูปร่างงดงามมาก แม้ชะมดตัวนี้ก็เป็น เจ้าของชะมด ลูกชะมดออกมาจึงสืบเชื้อสายมาจากราชาชะมด พอชะมดตัวนี้โตขึ้น มันก็ สั่งลาแม่ของมันว่า "ลูกจะต้องลาแม่ไปแล้ว ลูกคิดถึงพี่ของลูกเหลือเกิน ลูกจะเดินทางไป เหาพระขรรค์ของลูก" "ถ้าอย่างนั้นเจ้าไม่ได้เป็นสัตว์หรือ" "ลูกไม่ได้เป็นสัตว์หรือ สัตว์แค่เพียงร่างเท่านั้น วิญญานของลูกเป็นคน" จากนั้นเขาก็กราบลาแม่ไป แล้วฝากฝัง แม่ไว้กับบรรดาชะมดซึ่งเป็นบ่าวไพร่ทั้งหลาย แล้วก็เดินทางออกไป บรรดาบ่าวไพร่ก็ไป ส่ง พอไปถึงชายทุ่งก็บอกให้บรรดาบ่าวไพร่ชะมดทั้งหลายกลับไป ส่วนเจ้าชะมดหนุ่ม ก็เดินทางไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาถึงป่าซึ่งเป็นวิญญานของเขากอกจากร่างชายหนุ่ม ไปเจอซากศพและพระขรรค์ เจ้าชะมดหนุ่มก็คาบเอาพระขรรค์ไป เดินทางไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไปถึงป่าห้วยแห่งหนึ่ง ถอดพระขรรค์ออกจากฝัก "อ้าว ทหารจัดการ ถางป่าให้หน่อยซิ" บรรดาทหารก็ออกมาจากฝักแล้วก็ปฏิบัติตามคำสั่ง ถางป่าห้วย จนราบคาบ เขาก็วิ่งไปตามทางที่ทหารตัดนั้น แล้วชะมดก็เก็บพระขรรค์เข้าไปในฝักคืน เดินทางต่อไปเรื่อย ๆ ก็ถึงเมือง ๆ หนึ่ง มีราชาอยู่องค์หนึ่ง มีธิดาอยู่เจ็ดองค์ ทั้งหก องค์ผู้ที่ได้พระสวามีกันหมดสิ้นแล้ว เหลือองค์น้องสุดท้องที่แสนงามที่ยังหาคู่ครองไม่ได้ เหาบ่าวไพร่รูปงามทั้งหลายมาให้นางเลือกก็ไม่ยอมเลือก พระราชบิดาทรงกริ้วมาก จึงตรัสประชวว่า "ก็จะให้มันเดินทางไปหกเจ็ดเดือน ไปหาคู่ครองเอาเองก็แล้วกัน ภูเขา

ได้มึงไม่ได้แล้ว" จัดแจงเตรียมข้าวปลาอาหารสำหรับเดินทาง เมื่อเรียบร้อยแล้ว บรรดาเหล่านางสนม เสนาอำมาตย์ และธิดาสุกข์ทองก็มาทรงประทับเรือเดินทางออกจากเมืองทันที

ผ่านไปหลายเดือนก็มาถึงชายหาดแห่งหนึ่ง พระธิดาองค์สุดท้ายก็เสวยรับสั่งให้ บรรดานางสนมพักผ่อนอ่อนเอนน้ำให้สบาย ในขณะที่นั้นชะมดหนุ่มก็มาเจอเข้าก็เลยถามบรรดา นางสนมว่า "พวกท่านจะไปไหน จึงได้มาเล่นน้ำอยู่ที่นี่" "พวกฉันถูกเนรเทศให้ออกจาก เมืองพร้อมด้วยพระธิดา" "คนสวยอย่างพวกท่านนะหรือถูกเนรเทศ ไม่น่าเชื่อเลย" บรรดา เหล่านางสนมต่างก็แปลกใจที่ชะมดพูดได้ "พระธิดาที่ท่านเอ่ยนั้นอยู่ที่ไหน" "อยู่ที่สำเภาทอง โนนัง พระธิดาที่หวิดเรามาค้นด้วยนั้นสวยงามมากชื่อ นางสาวสีดา" "ฉันอยากจะได้พบนางสีดา เหลือเกิน ทำอย่างไรนะจึงจะได้พบ" นางสนมคนหนึ่งวิ่งกระหืดกระหอบไปบอกนางสีดาว่า มีชะมดตัวหนึ่งรูปร่างพูดได้อยากจะพบพระนาง ฝ่ายนางสีดาก็อยากจะพบชะมดตัวนั้นมาก จึงเดินทางไปยังชายหาดทันที พอไปถึงก็เห็นชะมดรูปร่างตัวนั้น พระนางจึงตรัสถามว่า "เป็นชะมดทำไมจึงพูดภาษาคนได้" "ก็พูดได้เหมือนกับมนุษย์นั่นแหละ" "ทำไมพระนางจึง ไล่ออกจากพระราชวังอย่างนี้" "หม่อมฉันถูกพระราชธิดาเนรเทศออกมา" "ทำไมจึงถูก เนรเทศ" "ที่ถูกเนรเทศก็เพราะว่าหม่อมฉันไม่เลือกคู่ครอง" "องค์หญิงไม่เลือกคู่ครอง หรือถูกคู่ครองไล่ออก" "ไม่เลือกคู่ครองไม่ใช่ถูกคู่ครองไล่ออกหรือ พระธิดาให้แต่งกับบัว ไพร่ หม่อมฉันไม่เอา อยากจะได้เลือกสมัครใจเช่นกัน" "ฉันก็เป็นสมัครใจเช่นกัน แต่เป็นชะมด หม่อมหญิงจะเอาไหม" "ให้แต่ว่าท่านตกลงจะเอาฉันก็แล้วกัน ฉันยินดีจะแต่งงานกับท่าน" จากนั้นนางก็อุ้มชะมดขึ้นไปบนเรือสำเภา และพวกบรรดาเหล่าทหารก็กลับไปสู่พระราชวังคืน หกเจ็ดวันก็มาถึงราชวัง บรรดาประชาชนให้ร้องว่านางสีดาได้กลับมาถึงราชวังแล้ว และก็ ไปกราบบังคมทูลพระราชารว่ามคินางได้พระสวามีมาแล้ว แต่พระสวามีของนางเป็นชะมด

พระราชาทรงกริ้วทวาดไปว่า "ถ้าเป็นชะมดอย่าเอามาให้ดูเห็นนะ" แล้วก็บอก เสนาไปสร้างกระท่อมใกล้แม่น้ำให้นางสีดาและพระสวามีอยู่ จากนั้นพระราชาให้หาช่างที่ จะฆ่าสวามีของนางสีดาให้ตาย ก็เลยส่งอำมาตย์ว่าให้ไปหาไม้ขาเตี้ยที่เกาะบนกิ่งไม้มาฆ่า ให้กินโกยให้เซยทั้งเจ็ดไปหาใครไม่ไล่จะประหารชีวิต จากนั้นเสนาอำมาตย์ไปกราบทูล

เซยทั้งเจ็ดให้ทราบ เซยทั้งหกนั้นได้ไปหาโกนาให้พอตากิน แต่ปรากฏว่าพระราชซึ่งเป็นพ่อค่านั้นกินใบอรอย ให้ไปเอาไก่ของสามีของนางสีดาซึ่งเป็นเซยสุดท้องให้กิน

จากนั้นนางสีดาก็ได้ไปบอกสามีของนาง สามีของนางจึงว่า "จะให้ไปหาไก่ได้ ไคที่ไหนในเมื่อตัวเองก็เป็นอะเก" "ถ้าอย่างนั้นเสด็จพี่ก็จะถูกประหารชีวิตนะซี" "ก็ไม่รู้จะทำยังไง" นางสีดาก็ไคแต่รำรองให้ วันรุ่งขึ้นสามีของนางให้นางพาตัวเองออกไปนอกบ้าน เพื่อไพนหมุ่บ้าน ไพนอันตรายจากสุนัข

พอรุ่งขึ้นนางก็พาสามีนางไปถึงชายป่าแห่งหนึ่ง สามีก็เลยขอพระขรรค์จากนาง ก็บอกให้นางกลับไปที่พักแล้วตัวเองก็เข้าไปในป่า แล้วก็เลยถอดพระขรรค์ออกจากฝัก ปรากฏว่ามีทหารอย่างมากมาย ท้าวเฒ่าเฒ่าก็เลยสั่งทหารไปหาเห็ด ปรากฏว่าไคเห็ดอย่างมากมาย แล้วให้บรรดาทหารเหล่านั้นหาเห็ดกลับมา พอมาถึงชายทุ่งก็เก็บพระขรรค์เข้าไปในฝักคืน ปรากฏว่าทหารก็หายไปหมดเหลือแต่เห็ดอยู่กลากกลั่น แล้วก็เดินทางกลับบ้าน แปลงเพศเป็นชายหนุ่มรูปงาม ฝ่ายนางสีดาก็เดินมารับ พอพระนางเดินไปใกล้ศรีสทามว่า "น้องสาวจะไปไหน" นางตอบว่านางไม่ไช่สาว นางแต่งงานแล้ว "สามีของนางอยู่ที่ไหน" "อยู่ที่ป่าโนน" "น้องหญิงจะแต่งงานกับฉันใหม่" "แต่งงานไม่ได้เพราะฉันมีสามีแล้ว" ท้าวเฒ่าเฒ่าก็ไคตะเนื่อตองตัวแต่นางก็พยายามปิดเพราะนางเกรงว่าสามีจะมาเห็น ส่วนท้าวเฒ่าเฒ่าก็พยายามหยอกหลอนนางตลอดเวลา ในที่สุดก็ปล่อยนางให้ไปหาสามีของนางซึ่งเป็นอะเก ส่วนท้าวเฒ่าเฒ่าก็แปลงเพศเป็นชะงะกักร้างแล้วชะงะกักร้างวิ่งไปรับนางสีดา และหยอกหลอนนางไปพูดคุยกับเพื่อนชาย นางก็ปฏิเสธ นางก็บอกว่าไม่รู้ผู้ชายที่ไหนมาลวนลามนาง จากนั้นท้าวเฒ่าเฒ่าก็ไปไคไคที่ตองการ แต่พอไปถึงนางกลับมองเห็นแต่เห็ดมากมาย ท้าวเฒ่าเฒ่าบอกว่าเขาเป็นมหาเห็ดนี้มาได้ แล้วนางก็ขอเห็ดมัดหนึ่งใหญ่ ๆ เมื่อไปถึงที่พัก นางก็ไปกราบทูลราชบิดาว่าให้บรรดาทหารทั้งหกเซยทั้งหลายไปเอาไก่ขาเคียวที่เชิงป่าโนน ไม่มีใครเชื่อ นาง พระราชาจึงสั่งให้เสนาควมมาไปไคเห็ดไคอย่างมากมายกายกอง แล้วก็ไปกราบทูลพระราช พระราชาก็สั่งให้เอารถเกวียนไปขนมา เมื่อพระราชได้เสวยเห็ดก็เอ๋อครอย ทรงพึมพำว่า "กุนหาวิธีจะฆ่ามันก็ฆ่าไม่ได้" เสวยเห็ดหมกก็หาวิธีจะฆ่าลูกเซยชะมดให้ตายเสีย ก็เลยสั่งลูกเซยทั้งหกหา ไปค้นหาหนอนตามต้นไม้มาให้กิน ส่วนบรรดา

ลูกเขยทั้งหกก็ไปคนหาหนอนตามต้นไม้หรือตามที่ควายต่าง ๆ เอามาถวายพระราช พระราช ทรงทวาคว่า "หนอนอย่างพวกมึงที่หาเอามา ใครที่ไหนจะกินได้" ก็เลยศรีสั้งให้เสนาไป บอกให้สวามีของนางสีดาหา ถาหาไม่ได้จะประหารชีวิต นางก็ศรีสตามพระสวามีของนางว่า "จะพอหาได้นี้" สามีของนางตอบว่าเขาไม่มีความสามารถ ส่วนนางก็ได้แต่รำร้องไห้ ท้าวเฒ่าก็ไปลอบโยนว่าอย่าได้วิตกไปเลย คงจะหาได้ไม่ยากนัก รุ่งเช้านางสีดาและ ท้าวเฒ่าก็ออกไปหาเช่นเคย พอไปถึงที่เดิมนางก็ปล่อยท้าวเฒ่าไปคนเดียว พอท้าวเฒ่าเดินเข้าไปในป่าก็ถอดพระขรรค์ออก บรรดาทหารก็ออกมาเหมือนอย่างเคย ท้าวเฒ่า จึงศรีสแกทหารว่า "ขอให้พวกเจ้าจงไปหารังผึ้งมาให้ข้าเดี๋ยวนี้" บรรดาทหารก็ไปหารังผึ้ง ใค้อย่างมากมาย แล้วยังเอาถวายท้าวเฒ่า แล้วทหารก็เอามาไว้ที่เดิม จากนั้นท้าวเฒ่า ก็มารับนางสีดาอีก พอเจอก็หยอกล้อเหมือนเช่นเคยแล้วปล่อยให้นางเดินทางต่อไป ส่วนตัวเอง ก็แปลงเพศเป็น ชะมด แล้ววิ่งไปรอที่รังผึ้ง และทวานางต่าง ๆ นานา แล้วชี้รังผึ้งให้นาง ดูว่านี่แหละหนอน นางก็บอกว่า "นี่รังผึ้งต่างหากละ" แล้วยังชวนนางกินรังผึ้ง อย่างเอร็ดอร่อยแล้วจึงกลับไปสำนัก แล้วยังกราบทูลพระราชบิดาทรงทราบ และให้ไปขนเอา หนอนที่พระองค์ต้องการ บรรดาทหารต่าง ๆ ก็เอารถกับเกวียนไปขนอย่างมากมาย พอไปถึง ก็ปรากฏว่าเป็นรังผึ้ง น้ำผึ้ง บรรดาเหล่าทหารต่างก็ชมเช็งแซ่วานางสีดาได้พระสวามีดี เหลือเกิน

ส่วนพระราชหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะฆ่าท้าวเฒ่า พระสวามีของนางสีดาก็ไม่รู้จะหา วิธีการใด ก็ใคร่นถึงพระอินทร์ จึงกล่าวว่า "หากจะปล่อยให้ท้าวเฒ่าอยู่เช่นนี้จะใคร่น นางสีดาตลอดไป" คิดได้แล้วจึงหาวิธีการที่จะให้ท้าวเฒ่า ถอดงคออกจากรางของ ฉะบด คิดได้แล้วก็เหาะมายังพิภพแล้วก็มาทำลายยอดปราสาทราชวังให้เสียหาย พระราชาก็จัดการให้ช่างทั้งหลายไปซ่อมแซมปราสาท แต่ซ่อมอย่างไรก็ไม่สำเร็จ หักยุดตลอดเวลา เพราะพระอินทร์มาหัก ก็เลยให้หกเขยไปจัดการซ่อมก็ปรากฏไม่สำเร็จเช่นเคย พระราช จึงตัดสินใจให้ทหารไปนำตัวท้าวเฒ่ามาให้ซ่อมยอดปราสาทราชวัง หากซ่อมให้สำเร็จจะ ยกบ้านยกเมืองให้ครบครอง หากซ่อมไม่สำเร็จก็จะประหารชีวิต

ฝ่ายนางสีดาและท้าวเฒ่าก็ได้มาปรึกษาหารือกัน นางสีดาได้แต่ร้องไห้ ร้องไห้ เกรงว่าพระสวามีของนางจะถูกประหารชีวิต ท้าวเฒ่าก็ปลอบใจนางว่าไม่ต้องตกอกตกใจ

หรือ คนจะไปซ่อมแซมสร้างให้สวยกว่าเดิมก็ยิ่งได้ พอรุ่งเช้าท้าวเห็นอ้อมก็ให้นางสีดาพาไปส่งที่ชายป่าเช่นเดิม และสั่งว่าวันนี้ไม่ต้องมารับพระองค์พะ เมื่อเข้าไปในป่าท้าวเห็นอ้อมก็ถอดพระชรรค์ออกมา บรรดาเหล่าทหารก็ปรากฏเป็นหมื่นช่วยตัดไม้ไผ่ไม้ให้แก่ท้าวเห็นอ้อมสำเร็จเรียบร้อย แล้วก็นำไม้เหล่านั้นไปยังปราสาทราชวังเพื่อไปซ่อมแซม ท้าวเห็นอ้อมก็ให้บรรดาทหารเหล่านั้นซ่อมแซม ปรากฏว่าเสร็จเรียบร้อยและสวยงามยิ่งกว่าเดิม เมื่อซ่อมแซมปราสาทเสร็จก็กลับไปหานางสีดาและเก็บพระชรรค์เข้าฝักกั้น บรรดาเหล่าทหารก็หายหมด พอไปถึงนางก็ถามท้าวเห็นอ้อมว่าสร้างเสร็จแล้วหรือยัง ท้าวเห็นอ้อมก็ตอบว่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขอให้นางไปคู่อีกแล้วกัน

พระราชาก็สั่งให้บรรดาเหล่าอำมาตย์ไปเชิญนางสีดาและสามีไปขึ้นครองราชย์ โดยจะให้เซยทั้งหกเป็นผู้คอยรับใช้ด้วย ฝ่ายนางสีดาทราบ อ่อนวอนพระสวามีของนางว่าขอให้พระสวามีให้ถอดคร่ำออกจากชะมดเถิด เพราะนางได้เห็นตอนที่บรรดาเหล่าทหารและท้าวเห็นอ้อมแบกไม้ไปซ่อมแซมปราสาทล้วนแต่ชายรูปงาม ดังนั้นนางจึงมั่นใจว่าพระสวามีของนางจะต้องเป็นคนแน่ จึงอ่อนวอนให้ถอดคร่ำออกจากชะมด มิฉะนั้นพระนางจะไม่เสด็จไปครองเมืองด้วย ท้าวเห็นอ้อมอ่อนใจจึงปรากฏร่างออกมาอีกครั้งหนึ่ง เป็นรูปชายงาม เข้มเพรียวสวยเหมือนท้าวเห็นอ้อม จากนั้นก็เฉยพานางสีดาเดินทางไปสู่ราชวัง พอไปถึงพระราชาก็เป็นพระบิณฑกัคิดว่าท้าวเห็นอ้อมนี้เป็นเทพบุตรมาจากไหน มองเห็นธิดาของตนเดินตามก็เลยเดินจากบัลลังก์ก็จะมาราบไหวเพราะเห็นรูปงามเหลือเกิน นางมาถึงก็กราบพระบิดาพร้อมทั้งพระสวามีด้วย และกราบทูลให้ขึ้นนั่งบนบัลลังก์ "นี่ใครลูก" "พระสวามีของลูกเอง" "ทำไมจึงรูปงามอย่างนี้ ลูกไม่น่าจะมาปลอมตัวเป็นชะมดให้พ่อเสียคณหาวิธีการจะฆ่าเสีย มีนาหาวอะไรมาให้พ่อได้ตามต้องการ" พระราชาและพระมเหสีต่างก็ชื่นชมยินดีที่ท่อนางสีดาและพระสวามีของนาง "ทำไมลูกจึงไปพบท้าวเห็นอ้อมล่ะลูก" "กงจะเป็นบุญบารมีในชาติก่อนกรรมจึงทำให้ลูกได้พบท้าวเห็นอ้อม" พระบิณฑกักราบทูลเสด็จพ่อ จากนั้นพระราชาก็จัดการมอบราชสมบัติและฝากฝังตนเองกับเซยสุดท้อง ส่วนเซยทั้งหกก็ให้เป็นผู้รับใช้ท้าวเห็นอ้อมต่อไป มีการฉลองมหรสพต่าง ๆ มากมาย ตั้งแต่บัดนั้นมาท้าวเห็นอ้อมก็ครองราชย์ด้วยความสุขตลอดมา

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ HL381.3.I : ผจญภัยเพื่อหาคุณครอง (ภรรยา)
- สารัตถะอื่น HL331.3 : การเดินทางตามควาย
 F51.1.2 : ขึ้นสวรรค์ : เถาวัลย์นำขึ้นสู่สวรรค์
 D811+ : เทวดาใหม่ของวิเศษ
 E 612 + : กลับชาติมาเกิดใหม่เป็นสัตว์ (ชะมด)
 D1081.1+ : พระขรรค์ (ดาบ) วิเศษช่วยให้งานสำเร็จ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ควายเป็นสัตว์ที่จำเป็นในงานอาชีพ เด็กในชนบทมีหน้าที่ช่วยผู้ใหญ่เลี้ยงควาย หากควายหายจะเดือดร้อน

การเลือกคุณครอง บิดามารดาเป็นผู้มีส่วนเลือกคุณครองให้แก่บุตร หากบุตรเลือกคุณครองไม่เป็นที่พอใจของบิดามารดา จะต้องถูกบิดามารดาลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่ง ในที่นี้บิดาใช้วิธีรุนแรงโดยไล่ออกจากเมืองไปอยู่ป่า

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับบุคคลว่า คนจะดีหรือไม่ดีมิได้อยู่ที่รูปลักษณ์แต่อยู่ที่การกระทำเป็นสำคัญ การรู้จักกาลเทศะ มีสัมมาคารวะ ไม่อาฆาตพยาบาท ให้อภัยผู้อื่น เป็นลักษณะของคนดี ดังเช่นการกระทำของท้าวเห็นอ้อม เป็นต้น

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทาน เชื่อว่าคนมีบุญญาธิการ จะมีลักษณะต่างจากคนทั่วไป นอกจากนี้ยังเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา การแปลงร่าง และเนรมิตสิ่งของตามความปรารถนาควยอำนางของเวทมนต์คาถา

สิ่งที่น่าสังเกตคือ จินตนาการของมนุษย์เกี่ยวกับสวรรค์ สวรรค์เป็นสถานที่ที่มนุษย์จะเดินทางไปได้โดยปีนขึ้นไปทางเถาวัลย์ (เกรือ) สวรรค์มีส่วนน้อย มีปราสาทราชวังและมีลักษณะต่าง ๆ คล้ายเมืองมนุษย์ แม้แต่ควายก็ยังสามารรมีชีวิตบนสวรรค์ได้โดยที่พญาแฉนสร้างคอกให้อยู่

สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การทดสอบปริศนาคำทาย โดยที่พระราชทรงเป็นผู้กำหนดงานให้เขียนทั้งเจ็ดคนปฏิบัติ ด้วยการให้หา โทษเดียวกันที่ขึ้นบนต้นไม้ (เห็ด) หนองตามต้นไม้ (รังผึ้ง) จากความเฉลียวฉลาดและความสามารถพิเศษอื่น ๆ ทำให้ท้าวเห็นอัมแก้ปัญหาคำได้สำเร็จ

นิทานเรื่องนี้มีเค้าโครงเรื่องคล้ายเรื่องสังข์ทอง คือเรื่องสังข์ทอง ตัวเอกของเรื่องแฝงร่างในหอยสังข์ สามารถถอดรูปให้อัปลักษณ์หรืองดงามตามความประสงค์ เมื่อถึงคราวเลือกคู่ก็มีปัญหาเกี่ยวกับพ่อตารังเกียจรูปกายอันอัปลักษณ์ แต่สามารถเอาตัวรอดด้วยเวทมนต์คาถา ด้วยสติปัญญาและความสามารถของตนประกอบด้วย ส่วนเรื่องท้าวเห็นอัมแฝงร่างในชะมด มีพระขรรค์วิเศษสามารถเนรมิตทุกอย่างได้ดังประสงค์ สามารถถอดรูปได้เช่นเดียวกับพระสังข์ทอง เมื่อถึงคราวเลือกคู่ก็มีปัญหาอย่างเดียวกัน ทั้งสามารถแก้ปัญหาคำต่าง ๆ ให้จุลวงควยดีเช่นเดียวกับพระสังข์ทอง.

เศรษฐีหาลูกสะใภ้

นายทองใบ แผนทอง

มีเศรษฐีท่านหนึ่ง ร่ำรวยยิ่งตามฐานะของเศรษฐี มีลูกชายคนหนึ่งจึงเป็นลูกชายหัวแก้วหัวแหวน ท่านเศรษฐีรักมาก จะให้มีเมีย ก็จะต้องเลือกเฟ้นหาผู้หญิงที่เรียกว่าดีที่สุด เรียกตามภาษาพระ ท่านก็เรียกว่า เบลอจกัลยาณี แต่สมัยโบราณไม่ได้มุ่งถึงรูปร่างสวยงามอะไรนักหนา ให้งามไปแต่ใจคุณงามความดีมากกว่า ท่านเศรษฐีคนนั้นก่อนที่จะไปหาลูกสะใภ้ก็จะชอบผู้ชายแหวะไปหา คือ หมายความว่ากำลังปริศนาขึ้นอย่างหนึ่ง ให้ลูกชายนำปริศนานั้นไปเล่าให้สาว ๆ ทั้งหลายฟัง สาวคนใดที่ตอบได้ถูกต้อง ก็จะรับหญิงคนนั้นมาเป็นลูกสะใภ้

ถ้า บุตรชายของท่านเศรษฐีเมื่อได้รับคำสั่งจากท่านบิดา ก็ออกตระเวนหา ไปเจอสาว ๆ ที่ไหน ก็ตั้งปัญหาถามขึ้นว่า มีปลาตัวเดียว ทำอย่างไรจึงจะได้อินตลอดปี สาวทั้งหลายเหล่านั้นต่างก็ให้คำตอบต่าง ๆ กัน ไม่เป็นที่สบอารมณ์หรือไม่ถูกต้องตามที่ท่านเศรษฐีเฉลยเอาไว้ หาไปนานแสนนานก็ไปเจอผู้หญิงคนหนึ่ง รูปร่างไม่สวยสดงดงามอะไร แต่เป็นหญิงที่มีกิริยามารยาทสวยงาม ได้ตอบว่า ปลาตัวเดียวที่จะให้ได้อินตลอดปีนั้น จะต้องเอาปลานั้นมาตัดแบ่งแล้วก็แจกให้อาติพี่น้อง นับตั้งแก่ปลาตาย หลงปลาน้ำอา ให้ได้รับคบคะฉิม ๆ ถ้าเมื่อทุกคนได้รับปลาไปลงละฉิม ๆ นั้น คอปลาเขาใจปลามา เขาก็จะต้องแบ่งมาส่งใหญ่ที่แจกครั้งแรก ตกลงก็ได้รับประทานปลาตลอดปี เพราะเหตุที่เราใจให้เขาก่อน เข้าลักษณะที่ว่าผู้ให้ชอบได้รับการให้ตอบ หรือจะชนะการทะเลาะของเขาคด้วยการให้ของเรา นี่เป็นที่สบอารมณ์ของบุตรชายท่านเศรษฐี ก็เลยมาเล่าสู่ท่านบิดาฟัง ท่านบิดาก็ให้ไปรับหญิงคนนั้นมาเป็นภรรยา

ในที่สุดก็ร่ำรวยมั่งมีไปทุกชีไม่ยาก ไม่ยากไม่จน เรียกว่านิทานเรื่องนี้ก็จบลงเพียงแค่นี้สรุปแล้วก็ไม่ให้เป็นคนตระหนี่.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ H552 · ชายหนุ่มแต่งงานกับหญิงที่ตอบปริศนาคำทาย
 ของตนได้

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการเลือกคู่ครองว่า บิดามารดามีส่วนในการเลือกคู่ครอง
 ของบุตร มีใข่ปล่อยให้บุตรเลือกหาหญิงมาเป็นภรรยาตามอำเภอใจ หรือยังคับใ้บุตรแต่งงาน
 กับหญิงที่ตนเลือกใ้ จากเงื่อนใข่อันชาญฉลาดของบิดา ทำให้ใ้ใ้สะใ้ภ่เป็นที่พอใจทั้งบิดาและ
 บุตรชาย คือ บิดาใ้ใ้สะใ้ภ่ที่มีคุณสมบัติตามที่ตนต้องการ และบุตรชายพอใจใ้ใ้ได้พบปะหญิงมากมาย
 และใ้ใ้คิดเลือกหญิงด้วยตนเอง

สตรีที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเป็นสะใ้ภ่ที่ปรากฏจากนิทาน คือ สตรีที่รู้จักใ้จ่ายทรัพย์สิน
 เงินทองใ้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็มีความโอบอ้อมอารี เอื้อใ้
 เนื้อแผ่ตอญาติมิตร มีกิริยามารยาทเรียบร้อย ส่วนรูปสมบัตินั้นมีความสำคัญรองลงมา สตรีที่มี
 คุณสมบัติดังกล่าวนี้ เรียกว่าเป็น "เบญจกัลยาณี" เป็นที่ปรารถนาของชายมาตั้งแต่ครั้งโบราณ
 ดังที่วิथाกรกล่าวว่ "แต่โบราณไม่มุ่งถึงรูปร่างสวยงามอะไรนักหนา ใ้งามในด้านคุณงาม
 ความดีมากกว่า" ข้อคิดเห็นดังกล่าวจึงเป็นอุทาหรณ์สำหรับการเลือกหญิงมาเป็นคู่ครองใน
 ปัจจุบันด้วย

ข้อคิดที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งคือ การแบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่น เพื่อขจัดความตระหนี่
 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสตรีบางคนเมื่อแต่งงานแล้วมีรักษาผลประโยชน์ของครอบครัวในฐานะ
 แม่บ้านจนขาดความเอื้อใ้แก่คนใกล้เคียง โดยเฉพาะญาติพี่น้อง หรือบางคนอาจจะต้องไป
 เกี่ยวข้องกับคนตระหนี่ที่เป็นญาติหรือมีใ้ญาติ จึงเสนอข้อคิดเกี่ยวกับการแบ่งปันตอนหนึ่งว่
 "ผู้ใ้ยอมใ้รับการใ้ตอบ หรือจะชนะการตระหนี่ของเขาด้วยการใ้ของเรา"

ปริศนาสอนลูก

พระกรูวรจริงมีโพธิ์ทอง (หลวงปู่เขียน)

คนโบราณเขาชวนกันด้วยปริศนา มีลูกอยู่สามคน แต่งงานให้เสร็จแล้ว แต่งให้คนหนึ่งก็ให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง คนที่สองก็ให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง คนที่สามก็ให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง มันเป็นปริศนา ก็บอกว่า ลูกเอ๋ย พ่อมีเท่านั้นแหละ มรดก ทรัพย์ของพ่อ ให้เข็มไว้คนละเล่ม แต่งคนนี้ก็ให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง แต่งคนนี้ก็เล่มหนึ่ง แต่งคนนี้ก็เล่มหนึ่ง ลูกไม่เข้าใจคำว่าสมบัติ พ่อให้ไว้เป็นยังง

ไปมียูกัน คนสุดท้ายของพ่อพ่อแก่ อายุแก่มา แก่มา เรียกลูกมา ลูกทุกคนได้รับการศึกษามาพอสมควร แล้วพ่อก็เลยแต่งงานให้ แบ่งทรัพย์ไปให้ทุกคน บัดนี้พ่อแก่แล้ว พ่อจะขอทดลองดูว่าลูกเรียนวิชาการต่าง ๆ อะไร ๆ ไว้ดี ๆ กว่าพ่อบ้าง พ่อจะถามเพราะพ่อแก่เคียวพ่อตาไปจะไม่เห็นลูก ลูกจะไม่เข้าใจกับพ่อกับแม่ ทว่าพ่อแม่ทิ้งลูกทิ้งเต่า ไม่มีอะไรไว้ให้ ผลสุดท้ายถามว่า คนนี้แต่งงานฉันให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง คนกลางให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง คนที่สามให้เข็มไว้เล่มหนึ่ง เข็มทั้งสามเล่มนี้มีใครอยู่บ้าง ยังอยู่ไหม เหลืออยู่ไหม คนหัวปีก็ว่าไม่รู้เป็นไงถูกห่อ หายไปหมดแล้ว คนที่สองไม่เหลือ พ่อ หาย คนสุดท้าย ลูกยังอยู่ พ่อไหนเอานาตุที่ลูกถ้ายัง ก็เลยมา มาให้ เขาก็เอาทอง (ทอง) ปิดไว้อย่างดี แล้วก็ เอากระดาษแก้วมาห่อ (ห่อ) ไว้ ก็คือว่า พ่อให้ถ้อยไว้ ไม่ใช่ ค่อยใช้เวลาจำเป็น ก็รักษาไว้เท่านั้นแหละ ผลสุดท้าย เออนี้ลูกคนไหนแหละ ให้เท่านั้น สามารถรักษาสมบัติของพ่อไว้ได้ พี่สองคนนี้สู่นองคนนี้ไม่ไ้ ตานี้ก็ แจกทรัพย์ให้น้องคนนี้มากกว่าที่ ๆ เผลอนี้ จงทำเป็นตัวอย่าง ที่หลังให้รักษาของพ่อไว้ พ่อก็เลยแจกไป คนนี้เอานี้ คนนี้ได้น้อยกว่า คนสุดท้ายที่สามพี่น้องก็เลยคิดได้ ไ้สองคน หัวปีกับคนกลาง แม้ นึกว่าคุณพ่อจะไม่ได้ ของอย่างนี้ให้เป็นสัญลักษณ์ เครื่องหมาย นี้เรามัดแต่เส้น มัดแต่กัน มัดแต่เรียน ไม่นึกถึงสภาอะไรสักอย่างเดียว เลยสู่นองไม่ได้ ฉะนั้น น้องไ้มาก ช่างเฉอะ ไม่เป็นไรหรอกน้อง เราถือว่า เป็นพี่ของน้อง อย่าเบียดเบียนกันเลย ต่างคนต่างแบ่งสมบัติกันไป ฉะนั้น คนโบราณมักให้สมบัติแก่ลูกคนน้องไว้มากกว่า

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ H501.3⁺. ทศสอบบุศร เกี่ยวกับความฉลาดในการเก็บรักษา
ทรัพย์สิน

J242.8⁺ น้องสุกทองรักษารายสมบัติไว้ดีกว่า

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นการสอนลูกด้วยวิธีแยบยล ลูกไม่รู้ตัวล่วงหน้าเป็นการ
"สอนกันด้วยปริศนา" และกรรมเนียบเห็นได้ชัดจากนิทานเรื่องนี้ คือการแบ่งมรดก กล่าวคือ
ลูกคนเล็กหรือลูกคนสุดท้ายจะได้รับมรดกจากบิดามารดามากกว่าลูกคนอื่น ๆ

นิทานเรื่องนี้ให้ข้อคิดอย่างหนึ่งว่า ลูกที่ดีควรปฏิบัติตนให้สมควรที่จะได้รับความ
ไว้วางใจจากบิดามารดา ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าถึงลูกคนสุดท้ายเท่านั้น หากหมายถึงลูกทุกคน

จากการสนทนากับชาวบ้านหลายคน ค่างให้ข้อเท็จจริงตรงกันว่า บิดามารดามัก
แบ่งมรดกให้ลูกคนสุดท้ายมากกว่าลูกคนอื่น เพราะเห็นว่าเป็นลูกคนสุดท้ายหรือ "ลูกลา"
อายุน้อยกว่าที่ บิดามารดาจึงให้ความรักความเอ็นดูยิ่งกว่าลูกคนอื่น อีกประการหนึ่ง ลูก
คนโตเมื่อแต่งงานแล้วจะแยกไปตั้งบ้านเรือนของคนทีละคนจนเหลือแค่ลูกคนสุดท้ายซึ่งแม่
แต่งงานแล้วบิดามารดาก็มักจะให้อยู่ในบ้านของตน เพื่อไปช่วยดูแลยามแก่เฒ่า จะเห็นได้ว่า
เหตุผลของชาวบ้านนั้นต่างไปจากเหตุผลในนิทาน

หมวด ๓ : สารัตถะที่เกี่ยวกับคนฉลาดและคนโง่

หมวดนี้กล่าวถึงการได้รับความฉลาด, ความรู้, พฤติกรรมที่แสดงถึงความฉลาด
ความโง่, คนฉลาด, คนโง่

ขอมูลนิทานในหมวดนี้มี 16 เรื่อง คือ

1. เฒ่าซีเกียจ
2. คนคือกัน
3. พรานคืนศีล
4. รุกเทากัน
5. ลิงกับฆ้อง
6. หลมทอง
7. เตากินทอง
8. คนไม่เคยเข้าวัด
9. เขียงเหมียง เรื่องที่ 1
10. เขียงเหมียง เรื่องที่ 2
11. เขียงเหมียง เรื่องที่ 3
12. เขียงเหมียง เรื่องที่ 4
13. เขียงเหมียง เรื่องที่ 5
14. เขียงเหมียง เรื่องที่ 6
15. เขียงเหมียง เรื่องที่ 7
16. เขียงเหมียง เรื่องที่ 8

เทาซิด

เจ้าชี่เกียจ

บายศรี ผู้แต่ง

เทาซิดไถ้เกิดเจ้าซิดนำเฮย
 เทาโกจาไถ้แฉว เกอะบิกจาไถ้แฉว เกอะบิก
 เทาโกเกิดแฉวเกอะเปียแป้น นิดเกิดกอนนูปอนนะ
 เกิดกอนโปคะเทฯ เทาซิดไถ้แฉวสะแน
 สักจเเนาของกาวปายเทาเนนิตซิดเฮย
 ปิเกยหว่วอิหว่วงานมลอเออเนาเดย
 ซังจีซังจีเทาเกอะจีอะซาแนแฉวเกอะจีอะอบชวนสะ
 ซาแน จีเตะอะ เกอะกรามทูลสักจ
 "ถวายมึงคมตูลาเจาเตะอะแฉวเฮย กานอย
 เจาเตะอะแฉว" "แนบอเทาซิด" "สักจเเนา
 เมาะ" "เออ จะมิดเฮย กานอยเฮยเทาซิด
 "เทาซิดแนหว่วเวียะมลอหนีกูเง" "เนียบิหว่ว
 เวียะมลอจาไถ้แฉว เกอะบิกจาไถ้แฉว เกอะ
 บิกแฉวมองเกิดแฉวเท เกอะมองเกิดกอน
 สะแน กอนปอน กอนนุยทรแฉวเกะไปกอนนุยทร
 นื่องปอนกอนมองอจนหว่วเวียะ อนี อานาญ
 ไกรีนบิก เนาญไกรีนจาบัจ
 (หัวเราะ) สะแนบักกอนมองรินบิก
 กะหมัดเคาะละมวงออนเวาเกอไถ้จิงจิดที่ออน
 ไถ้บิกบัวไถ้รินบิกจะหมัดไถ้จิงเลอะกอนกามอร
 ออนนุร สักจเเนาบาย สักจไถ้เกิดกอนกามอร
 เหาะไปสะแนเกอะนุรสะเหาะเทาเกอะนูกอน

เข่าชี่เกียจนั้นเกิดมาที่เกียจเหว้อเกิน
 เข่านั้นกินข้าวแล้วก็นอนกินข้าวแล้วก็นอน
 เข่านั้นมีเมียเหมือนกันแต่ชี่เกียจมีลูกอยู่สี่คน
 มีลูกชายทั้งนั้น เข่าชี่เกียจนั้นหนาสร็จแล้ว
 พระเจ้าแผ่นดินไถ้บิข่าว เข่าชี่เกียจกนนี้ว่า
 ไม่เคยทำงานทำการอะไรทรอกพระองค์เลย
 สั่งไป สั่งไปเขาก็ไปเอาไปก็ไปสอบสวน
 เข่าชี่เกียจก็ไปกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน
 "ถวายมึงคมำพระพุทธรเจ้ามาถ้งยั่ว ข้าพระ
 พุทธรเจ้ามาถ้งยั่ว" "นี่หรือเจ้าชี่เกียจ" พระเจ้า
 แผ่นดินตรัสถาม "ถูกแล้วข้าพระพุทธเจ้าเข่าชี่เกีย
 "เข่าชี่เกียจนี้ทำอะไรอยู่ทุกวัน" "ไม่ได้ทำอะไร
 ทรอกกินข้าวแล้วก็นอน กินข้าวแล้วก็
 นอนแล้วท่านมีเมียใหม่คะ มีพระบะคะ ท่านมีลูก
 กี่คน สี่คน ลูกชายหรือลูกสาว ลูกชาย
 ทั้งสี่คน ลูกท่านให้ทำงานอะไรบ้าง ไ้คนหนึ่ง
 นั้นเรียนทางการนอนกนหนึ่งนั้น เรียนทางกินแกง
 (หัวเราะ) ถ้าอย่างนั้นถ้าลูกชายท่านเรียนทางนอน
 จริงพรงนี้ท่านให้มานะ ฉนั้นจะจัดที่ให้
 มั่นนอนถ้ามันเรียนทางนอนจริงฉนั้นจะยกลูกสาว
 ให้คนหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินบอกพระองค์มีลูกสาว
 สามคน จากนั้นพรงขึ้น เข่าชี่เกียจถวาย

จาโดยจาเกียะเกอเถิงถอบจิววยสัจ จี
 มะอาเนารีนบิกจีแนเกอะกรวยทูลฐาเจ้า
 เตะอะแฉวเฮยเนียบนอกอนโปะสมวงเออแน
 อะกอนโปละ เทกะแนบอรินบิก
 เหาะแนเฮยรินบิกกอนโปละเหาเกกมะกอน
 รูปอดรูปสะอาากๆ อะแนตกลองอน รัตที่บิกกอน
 นางสนมจีแกบอนบิกแคงบวนบิกสมมุติปายสะนะ
 บวนแนเฮยนะชะเนยชะแนเกอะบวนแนไขแซ
 มุยกีมูลแกงแนไขมุยแกงแนไขมุยแกงแนไขมุย
 แกงแนไขมุยเกิดเชิงแฉล แฉลเชิงกค่าแนตอก
 อจนกะนูโอเวอาบิกแกงแลวบิระกิงเออะ
 "จีบิกวีทาวจีบิกจี" โอเออะวีบิกอะ
 อะจะแกงแลวบิก บิกเสวแอเออะเจ้าเมาะ
 "สะนะแนบิกแฉวจะออบเท" โอสะนะแนบิก
 จะออบๆเฮยบิกนอง แบ็บโอเอิกบวนสะกับ
 ฎเชิงบวน ฎบานอ้อปะแนมุยบวนแกงแนมุย
 ฎกีเกาะแนมุย "สะกิบาฉังมะเนียบ"
 "มะกะนูแฉล" ปะคักกองโอเฮย "ปะพลีน
 พลีนตะไมเทอนบอโก" สะแนนางสนมจีแนเบาะ
 แฉลเลาะชิมเบาะเออะชิมสะแนแคงตะไม
 เทือน สะแนคะแซตะโปนคะเนียบเออะไป
 แอเออะเหาะเบียบ แคงแลวๆบิกแม่จะเอง
 พิโพอะสะกิบักบิง เนาะเลาะเจ้าเอิกทาว
 มูจจี แลวกีมูจจี มูจจีแลวเกอะบิกอะจะ
 แฉงจีปองบวนบิกแลวสัจเกอะเอิกทาวโก

กินถ่าวกินน้ำเสร์จักพาไปหาพระเจ้าแผ่นดินไป
 เฉพาะคนเรียนทางนอนไปถึงก็กราบทูลข้าพเจ้า
 มาแล้วพะยะกะ โคนนี้หรือลูกชายท่าน ใญ่
 ลูกชายข้าพระพุทเจ้า กอนนี้หรือที่เรียนทางนอน
 กอนนี้ เอะที่เรียนทางนอนลูกชายของแต่ามีแต่
 รูปห่อรูปสววยทั้งนั้น จากนั้นก็จัดที่นอนให้
 นางสนมจิกแต่งที่นอนคยแต่งที่นอนสมมุติว่าพุท
 ญ์ตรงนี้ เอนยตรงนี้และตรงนี้ก็ใส่เข็มเย็บผ้า
 ข้างนี้หนึ่ง ข้างนี้หนึ่ง ข้างนี้หนึ่ง
 ข้างนี้หนึ่ง มีเข็มอยู่ห้าอัน เข็มห้าอันนี้บิกให้ปลาย
 มันเวลาอนลงแล้วอะไม่รู้สึกระคายเคือง
 "เจ้าไปนอนสิพอห่มไปนอนสิ" เขาก็เข้าไป
 เอนกายลงแล้วก็นอน นอนแล้วก็ให้เอาตัวมาถาม
 "พุทนั้นนอนแล้วสบายไหม" โอพุทนั้นนอน
 สมบายเหวือเกินใหญ่ด้วยแต่ันมีที่ระกายเคือง
 อยู่ห้าแห่งอยู่ตรงบ้านี่หนึ่ง ตรงเอวนี่หนึ่ง
 อยู่ตรงหลังนี้หนึ่ง "เว็บบักกันยามากไหมละ"
 "เท่ากับปลายเข็ม" "วะแก่นของบ้านะ" "ทวา
 เป็ดียนโหมซึทนี่" จากนั้นนางสนมก็ไปอดอกเอา
 เข็มออกหมด เอาออกหมดแล้วก็คยแต่งใหม่
 อีกรั้งหนึ่งกอนนี้ใส่เว็บบักกันทั้งหมคสามอัน
 จ้าเว็บบักกันอนคู้ด้วยตัวเอง
 ไม่เห็นเจ็บบักกันมันคั่นอยห่ออันออกมา เอิกทาว
 เข้าไปแล้วก็เข้าไปเข้าไปแล้วก็นอน วาง
 ตัวบนที่นอนแล้วพระเจ้าแผ่นดินก็เอิกทาวนั้น

มูจจีพรหมนางสนมแล้ว เมาะปาย" เนี่ย เกิด
 ยังเนี่ยนี้" ปาสะนะแนเเกะบิกจะออธดูเฮย
 แต่ต้องสะก๊ีบไปมวน" "สะก๊ีบถ้งบือ"
 "สะก๊ีบมะๆกะนูแฉค ยังกะเน็บเตินเฮย"
 "สะก๊ีบมวนเนี่ย" "สะก๊ีบมวนคืออ้อเาะ
 มวนตะกองแซงจี มวนทีฮาง เกาะมูยมวนเทิน"
 สักจีเมาะนางสนม นางสนมเกอะเตปายจะมีค
 สักจีเนาเตนางสนมปายอนแอเลาะเจา
 บอนชิมแฉวออนเซอตัวะบอนอ้อคือสะนะมะมูย
 สะแนกั้เชิญทาวชิตมูจจีเทิน ทาวชิตก็มูจจีบิก
 "คือต้องสะก๊ีบเทินเท" สักจีเมาะ
 "คือต้องสะก๊ีบมวนทีฮาง เกาะมูยมวนสะก๊ีบมะมะเกอะ
 กะนูแฉคโกเฮย" ทาวชิตเต สะแนสักจี
 อ้อเตนางสนมออนแอแฉลเลาะออนชิม
 "บ้วยมายเตไกรสะแนเกอจิง เตอะกอนกะมอรออน
 มายเลย" สักจีเตทาวชิต
 ทาวชิตก็มูจจีบิก"มา บ้วยยัง! กะจอจิงปีระออบ
 บิสะก๊ีบมกบั้งเลย" เมาะนางสนมปายจะมีค
 เท นางสนมเทปาย"จะมีคแอเอาะชิมแฉ " "
 ตกตงทาวชิต เกอะป็นกอนกะมอรจี" เตาะสะแอ
 เจาเทินเคอเฮาะปายรินเทียงจาบัจ"
 สักจีอ้อเตทาวชิต

บूरสะเชาะเตาชิต เกอะเพียกอนโปสะถูยที่ซอ
 เฮาะรินจาบัจเจาบวยสักจี กอนโปสะ
 ทาวชิตกวยแฉรูปเกอะลวคือกะเน็ยเชิญเจาใจไก

เข้าไปพร้อมนางสามด้วยแล้วถามว่า' ไหนเป็น
 อย่างไวบ้าง " เอะปุกก็นอนสบายที่อยู่หอรอก
 แถ่ยังระกายอยู่สามแห่ง" "ระกายมากยกั้ไหน
 "ระกายเท่าๆกับปายเซิมอ้อกันนั้นแหละ
 ระกายตรงไหนบ้าง" "ระกายตรงกลางบ่า
 ตรงคอกไป และตรงกลางหลังอีกแห่งหนึ่ง"
 พระเจ้าแผ่นดินถามนางสนมๆก็บอกว่าจริง
 พระเจ้าแผ่นดินจึงบอกนางสนมเอาเซิมออกมา
 ให้หมกแล้วใส่ไว้ตรงกลางปุกเพียงอันเดียว
 จากนั้นก็เชิญท้าวขึ้นไปนอน ท้าวก็ขึ้นไปนอน
 "ยังระกายเคื่องอ้อใหม่"พระเจ้าแผ่นดินถาม
 "ยังระกายที่กลางหลังเพียงแห่งเดียวเท่าๆกับ
 ปายเซิมอ้อกันนั้นแหละ"ท้าวซี้เกียจบอกพระเจ้า
 แผ่นดินจึงตรัสแก่นางสนมให้เอาเซิมออกให้หมก
 "ถ้าบอกถูกคราวนี้ข้าจะยกลูกสาวให้เอ็ง
 ไปเลย" พระองค์ตรัสแก่ท้าวซี้เกียจ
 ท้าวซี้เกียจก็เข้าไปนอน"อ้อถ้าอย่างนี้ซี้จะสบาย
 ไม้ระกาย เคื่องสักนิตเลย"ถามนางสนมว่าจริง
 ไหม นางสนมบอกว่า"จริงเอาออกหมกแล้ว"
 ในที่สุดท้าวซี้เกียจก็ไค่นางไปเลย"พรุ่งนี้เอา
 มาอ้อกะไ้อ้ที่ว่าเรียนทางกินแกง"
 พระเจ้าแผ่นดินตรัสบอกท้าวซี้เกียจ

รุ่งเช้าท้าวซี้เกียจก็พาลูกชายคนที่สอง
 ที่เรียนกินแกงมาหาพระเจ้าแผ่นดิน ลูกชาย
 เผ่าซี้เกียจคนนี้ก็รูปหล่อแจ่มกันเชิญมาวันนั้น

สกัจเจอะจักการกะแจคอาลิกะแจคโคกะแจคตริ
 จักการออนแลาวทริ แลาวเกอะออนนางสนมจัก
 ปัวเจาออนเรียบร้อยสารับอุกอโกโคมปัจ
 กะมัตกะมวยโคมที่ของโกโคมปัจกะมัตกะมวยแต่
 เติมเตี้ยะแทะระเต โคมที่ซามโกปัจกะมัตกะมวย
 โคมที่ซีเติมเตี้ยะแทะระเตคือกะเนี้ยโกมที่
 ของเพือวังเปี้ยะคิงปายทาวฉิลแนคิงปายเกี้ยะปัจ
 กะมัตเทแลาวเกอะเตออนแอบัจเดาะเจาออน
 ทาวฉิลวาเออะแมโคมยุงซิมแมแอมซิมแมโกมที่
 ของอาเตี้ยะ ฉิมแนคร์อบโคม สกัจเมาะ
 ทาวฉิลปาย"เกียยังเนี้ยแอมเท อาทาว"
 "แอมไปโคม ปิแอมไปโคม โคมแนแอม โคมหน
 แอม โคมแนปิแอมเพราะปายเนาวันเทียงจา
 ปัจเจาเนาจึงคิง สกัจเมาะนางสนม
 ปาย"กะมัตเท"นางสนมปายกะมัตแลาวซังออนแอ
 จินองกันี้อง สะแนซังออนเซอเกี้ยะเทญนี้องริม
 เซอมะๆกะเนี้ยแลาวเสอะเวาออนทาวฉิลจา
 ทาวฉิลจาแลาวเกอะปาย"ปัจแนจาบีป็นเออ
 อาเตี้ยะนี้องฉิมเลย" สกัจเมาะนางสนม
 ปายกะมัตเทนางสนมเกอะเคปายกะมัตสะแนแอ
 จิมูกกร้วนองฉิมสะแนจักปัจแอมที่ซุกเจา
 บีป็นเซอเกี้ยะออมักบึง เออแอเจาออนทาวฉิลจา
 พัวทาวฉิลป็นจาปัจแนวาวเฮอะปาย "เออ
 ปัจยังแนแอะจึงคิงจา" เมาะนางสนมปาย
 กะมัตเท นางสนมปายกะมัตคกลงสกัจ

พระเจ้าแผ่นดินก็จัดการให้ฆ่าหมูฆ่าวัวฆ่าควาย
 จัดการให้เรียบร้อยทั้งหมดแล้วก็ให้นางสนมจัก
 สารับมาให้เรียบร้อยสารับแรกด้วยที่หนึ่งแกง
 จริง ถ้วยที่สอง แกงจริง แต่
 เติมน้ำเปล่าเล็กน้อย ถ้วยที่สามแกงจริง
 ถ้วยที่สี่แกงจริงแต่เติมน้ำเปล่าเหมือนกับที่
 สอง เพื่อจะทดลองว่าท้าวซีเกียจนี้จะมีรูสแกง
 จริงไหม แล้วก็บอกให้นำสารับมาให้
 ท้าวซีเกียจกินสักชิมด้วยแรกรู้สึกอร่อยถ้วยที่
 สองจิกชิมจนหมดทุกถ้วยพระเจ้าแผ่นดินตรัส
 ถามท้าวซีเกียจว่า"เป็นยังใจอร่อยไหมพ่อนุ้ม"
 "อร่อยสามถ้วย ไม่อร่อยตามถ้วย ถ้วยนี้
 อร่อย(๑)ถ้วยนี้ไม่อร่อย(๒) เพราะเขาเรียนกิน
 แกงจึงสามารถรู้ได้พระเจ้าแผ่นดินถามนางสนม
 ว่า"จริงไหม"นางสนมว่าจริงแล้วสั่งให้เอา
 เข้าไปข้างในตอนนี้สั่งให้ใส่น้ำเปล่าทั้งหมด
 ใส่เท่าๆเติมด้วยจนมาให้ท้าวซีเกียจชิม
 ท้าวซีเกียจชิมแล้วพูดขึ้นว่า"แกงนี้กินไม่ได้ทรอก
 จิกทุกถ้วยเลย"พระเจ้าแผ่นดินตรัสถามนางสนม
 ว่าจริงไหมนางสนมกราบทูลว่าจริงแล้วเอา
 เข้าไปในครัวทั้งหมดตอนนี้จัดสารับที่อร่อยที่สุด
 ไม่ได้ใส่น้ำเปล่าแม้แต่ถ้วยเดียวแล้วนำมาให้กิน
 พอท้าวซีเกียจได้กินแกงสารับนี้จึงพูดขึ้นว่า"เออ
 แกงอย่างนี้ดีถึงจะรู้จักกิน"ตรัสถามนางสนมว่า
 จริงไหมนางสนมกราบทูลว่าจริง ที่สุดพระเจ้า

เกอะเดอะอะกอนกะมอรอนทาวซิดคกลงสัจ
 บีนกะตีบเลวเปียนะ อื่อเททาวซิดเทินปาย
 "เตอะอะแฉเจาเทินเทอ"ทาวซิดเกอะฉือบคุง
 พัวเพียกอนเจาเตอะโงไกองังเอิญเกิกกะยะอื่อ
 แคลเดอะกะเนียบจ้วมละกตีตั้งแคพูโย กำนัน
 เตอะอื่อเพอ เตอะจ้งวักแลวเวาเตอะสัจ
 สัจเกอะจ้วมละกตีโกบีนันแลวออนแอกอน
 เทาซิดเจาจ้วมละกตี"บ้วมายคิงจ้วมละกตีเน
 บีนเกอจิงเดอะกอนกะมอรอนมาย"สะแน
 อาเทาซิดกุงทีซามเสาะเกิดความชามากเพียง
 จ้วมละกตีเกอะออนกะเปียบอาแคลกูโกเจาเมาะ
 ปาย"เกิกริ่งลอบีนเดอะกะเนียบ มวงเกิกมูล
 มอระคกกูเนียบนี้เตเจามี"อานาโกเกอะแ
 เปค รุง อื่อคริม มุยบาน มุยบานโก เกิกแซ
 ซอย คุมสุ อานาโกแมงโมจุง
 จอบ อื่อคริม เปค อื่อแคลเนาสะแนเนาเนาแ
 แซซอย เลยว้วอนกตีเนจ้วมกะบิแลวอาเทาซิด
 เตเทาโกปายเนาจิงจ้วมละกตีโกออน แอโม
 คองโกเจาติมแลว อาเทาซิดจักกานออนปาย
 "อื่อมวงแอรุง จอบ เปค คริมเฮาะกุงกะไป
 ออนแอแซซอย คุมสุทังมวงจิงโตรแตมวงเกอะ
 แอเจาจะมะเนาแลวเฮยคองโมแนเกอะเกิด
 คองกุงกะไปเนาซำรับคุมสุโกมวงจิงแอจีเซอ
 นองเนาบีนเนอากุงกะไปเนาเซอแซซอยคู้
 มวงจุงจอบคริม เปค คูกองมวงมูกจีเกาะจี

แผ่นดินก็เลยต้องยกลูกสาวให้ท้าวซี้เกียจพระองค์
 มีลูกชายซี้เกียจแล้วสองคนจึงตรัสแก่เข่าอีกว่า
 "พรุ่งนี้เอามาอีกนะเข่า"จากนั้นเข่าก็กลับ
 เมื่อพามาถึงบังเอิญในวันนั้นก็มีสามภรรยา
 คู่หนึ่งทะเลาะกันชวาระคดีครั้งแต่ผู้ใหญ่ กำนัน
 ถึงว่าเถอถึงจังหวัดแล้วก็มาถึงพระเจ้าแผ่นดิน
 พระองค์ไม่สามารถชำระคดีนั้นได้แล้วก็ให้เอา
 ลูกชายเข่ามาชำระคดี"ถ้าชำระคดีนี้
 ได้ข้าจะยกลูกสาวคนที่สามให้แก่เจ้า"จากนั้น
 ท้าวซี้เกียจคนที่สามซึ่งมีความสามารถทาง
 พิจารณาคดีก็ให้เรียกสามภรรยาคู่หนึ่งมาถาม
 ว่า"มีเรื่องอะไรถึงได้ทะเลาะกัน ท่านมีมูล
 มรดกอะไรที่ไหนดวงบอกมาซิ"ชายคนนั้นก็นำเอา
 มีด ขวาน เสียมแท่งหนึ่งและอีกแท่งหนึ่ง เป็น
 สายสร้อย คัมพูชายคนนั้นได้บ่งมรดกพวกขวาน
 จอบ เสียม มีดให้ภรรยาส่วนตัวเขาเองเอา
 สายสร้อยซึ่งเป็นเหตุให้คดีนี้ไม่ยุติท้าวซี้เกียจ
 จึงบอกชายคนนั้นว่าเขาจะชำระคดีให้เมื่อนำสิ่ง
 ของนั้นมาเรียบร้อยแล้วท้าวจึงจัดการทันที
 "เอ้า คุณเอาขวาน จอบ มีดเสียมส่วนผู้หญิง
 ให้เอาสายสร้อย คัมพูถึงคุณจะซื้อก็ตามแต่คุณก็
 นำมาหมั้นเขาแล้วสิ่งของเหล่านี้ก็เป็น
 ของผู้หญิง เขาสำหรับคัมพูคุณจะเอามาห้อย
 เหมือนเขาไม่ได้หอรอกผู้หญิง เขาใส่สร้อยคอโน้น
 คุณ ขวาน จอบเสียมมีด โนนของคุณเข้าไป

กรุงจิงไกร" เออถูกของมันผู้ชายต้องจับจอม
 จุง เปค ไอ่จิงไกร กุยกะไปเนาเซอแซชอย
 คุมฮู ไกรยังมายาววเฮย" สักจ้าว
 นองเทาชิดล สะแนสค์จ๊ กะอะตองเลอะ
 กอนกะมอรกุกที่ซามอนเทาชิดเทิน
 คองลือกอนโปละมูญนะกอนโปละแนรินเจาเทียง
 แกลดกะมอร เกิกสค์จ๊กูญนะแหอะ
 คองกูต แกลบิยอมแตงงานนองกะคาย
 เดยกะคายคิงว้ออ้อแกลดสค์จ๊กูญนะแตงงาน
 บีนวิเษกสังนำเฮย สักจ๊คิงปาย
 เทาชิดคองเกิกกอนโปละมูญนะเทินรินวิชาจีบ
 กะมอรเจาเดยอนจี่โตนเทาชิดเจาบลวเมาะ
 เทาชิดปาย"กอนโปละมวงรินวิชาจีบกะมอรจบ
 แลวคอง" เทาชิดกราบซูลปาย"จบแลว"สักจ๊
 กะอะเดยเตเทาชิดปาย"อ้อ พัว เกิกแกลดสค์จ๊
 กูญนะกะยะเนาแหอะจีแฉวเฮยแกลดสค์จ๊แนบิ
 ยอมแตงงานเดยกะยะเนาบีนแอเจาเนยจีเนย
 เออ เนาบิกูญนะมูยฮอง
 เป็นแหอะแลว กูญนะมูยฮอง สักจ๊องเนย
 เนาเจาววเนาบิแอ เพราะเนาปาย
 เนาก็คักกะยะเนาโปกเทาชิดแนศคิงฮะ
 เดยบวยตอจฮางตริฮางโคตอจฮางเจาบีน
 มูยเพียซักแลว กะอะจีฮะสะแนจ๊แฉว กะอะคัต
 กะอะเลาะเลี่ยจแลว กะอะเตอะมิงโกนะบั้งกอก
 สมมุคไปบั้งกอกเนาจ๊แน กะอะจีเมาะฮะปาย

โนป่าถึงจะถูก" เออถูกของมันผู้ชายต้องจับจอม
 ขวาน มีค มันถึงจะถูกผู้หญิงเขาใส่สายสร้อย
 คัมพู ถูกต้องเหมือนเจ้าคุณนั่นแหละ พระเจ้า
 แฉ่นกิงศรีสแก่ท้าวซี้เกียจในที่สุกก็คองทรงยก
 ลูกสาวคนที่สามให้แก่ท้าวซี้เกียจอีก
 ยังเหลือลูกชายอยู่คนหนึ่งลูกชายคนนี้เรียนทาง
 จีบสาวมีพระเจ้าแฉ่นกิงอยู่องค์หนึ่งสิ้นพระชนม์
 บังอยู่แต่พระมเหสีซึ่งไม่ยอมแต่งงานกับใครอีก
 เอยไกรสามารถทำให้พระราชาพี่น้องกันแต่งงาน
 ได้คนนั้นวิเศษเหลือเกินพระเจ้าแฉ่นกิงทรงรู้
 ว่าเขายังมีลูกชายอยู่คนหนึ่งซึ่งเรียนวิชาจีบ
 สาวอยู่จึงให้ไปตามเข่าซี้เกียจนั้นมาถาม
 เข่าซี้เกียจว่า"ลูกชายเจ้าเรียนวิชาจีบสาวจบ
 ยัง" เข่าซี้เกียจกราบทูลว่า"จบแล้ว"พระราชา
 จึงตรัสแก่เข่าซี้เกียจว่า"เดี๋ยวนี้มีราชินีองค์
 หนึ่งพระสวามีสิ้นพระชนม์ไปแล้วพระนางไม่
 ยอมแต่งงานอีกเดยตพสวามีก็ยังมีประทับอยู่ที่วัง
 เขาไม่ได้เอาไปไว้ที่ไหนทรอกเขาอยู่คนละห้อง
 แด่คายแล้วอยู่คนละห้องพระเจ้าแฉ่นกิงองค์ไหน
 มาขอก็ไม่ยอมแต่งงานเพราะพระนางว่า
 พระนางคิดถึงพระสวามีของนางท้าวคนนี้รู้เรื่อง
 ก็เลยเที่ยวเก็บกระดูกควายกระดูกวัวมาได้
 หนึ่งห่อมัดเรียบร้อยแล้วก็ไป ออกไปแล้วก็ลัก
 ป่าออกทุ่งแล้วก็มาถึงเมืองนูนเหมือนกรุงเทพ
 สมมุติว่ากรุงเทพ ไปถึงก็ไปถามว่า

"เนี่ยคุณสัจจุภวนเนี่ย"

"โกเฮยคุณอนโกเฮย"

"กะยะเนาะแหละจะมีคิชอบ"

"เออแหละจะมีคิเฮยแคลเนาบีแอกะยะ"

สัจจเนาเจาเมาะคาลแล้วเนาบีแอก"

สะเนเนาเกอะจีอะจีร่อจุนเปียงเนาตะบืออ"

เนียงบร่าเนาเกอะเยียมง้อจุกุบวงวังโกะ"

"ฮือ อาญีมวงเยียมบลด"

"บาเปเอยไฮบีเยียมไฮโกรคิเยียมไฮคิ"

เตอะแคลไฮ"

"แคล มวงกวดอตุ"

"แคลไฮแหละคาลกะมอแล้วไฮคิแคลไฮพะ"

ไฮอื่อเพียทวะนองจะอะจีเนี่ยเกอะจันองกะเนี่ย"

จาโดยเกอะจันองกะเนี่ยแคลไฮเนาบีคิงจา"

เออเนาแหละแล้วไฮคิสะเนาะจะไฮกะเวะไฮ"

บีคิงจิงบิกบวนเนี่ยเอยไฮตะกาเวียม"

เนาเยียมก้อกะเนี่ยโกะเนาปาย"

"ฮือวาวสะเนาะเขียมมันเยอกะยะไฮเกอะ"

แหละยังกะเนี่ยเฮยทักะนองคองเนส"

มวงเกอะกิดชาไฮไฮเกอะคิชามวงพะไฮบี"

คิงแอกะยะ"

"บาตะเวะแล้วไฮคิงจิบิกบวนเนี่ยเออจิบิกบวน"

วักบวนเวียเกอะบืออันจิบิกนองคองโจรกะโมจเนา"

คูกอ้อแคลไฮเกอะบือแนปายจิงบิกนองมวง"

มวงจิงปายยังเนี่ยเป"บิกปาคอบโทรมไฮเกอะ"

"ไหนพระราชวังพระเจ้าแผ่นดินอยู่ไหน"

"โน้นแหละอยู่โน้นแหละ"

"พระสวามีพระนางชั้นพระชนม์จริงหรือ"

"ใช่สิ้นพระชนม์พระนางไม่ยอมแต่งงานใหม่"

พระราชารหลายองค์มาสู่ขอพระนางไม่ยอมแต่ง"

จากนั้นท้าวซีเกียจก็ไปไปร้อจนพลบค่ำ"

ท้าวซีเกียจก็ไปนั่งร้องไห้โศกหน้าพระราชวัง"

"เป็นอะไรหรือน้ำถึงร้อง"

"ฟ้าหญิงเอ๋ยจะไม่ให้ร้องมันก็น้ำร้องข้าาคิด"

ถึงเมีย"

"เมียของท่านเป็นอะไรละ"

"เมียของข้าาคายไปนานแล้วข้าาคิดถึงเมียมาก"

จนต้องไว้ในตัวตลอดเวลาไปไหนก็ไปด้วย"

กินข้าวก็กินด้วยกันแต่เมียข้าาเขาไม่รู้จักกิน"

หรือกเขาตายแล้วคิดสงสารตัวเองมกค้ำอย่าง"

นี้ไม่รู้จะไปนอนที่ไหนเลยต้องร้องไ้ที่นี้"

พระนางก็ตรัสว่านางก็โหม่นวิเวกเหมือนกัน"

"ฮือพูดแล้วก็ให้สังเวชใจตนเองสามีฉันก็"

สิ้นพระชนม์เช่นกันเดี๋ยวนี้ก็อยู่ในวังเช่นกัน"

ท่านก็กิดเหมือนฉันฉันก็กิดเหมือนท่านฉันฉันไม่"

ยอมแต่งงานใหม่"

"คำแล้วไม่รู้ว่ามีมฉันจะไปนอนที่ไหนจะไป"

นอนที่วัดวาก็ไม่กล้าไปนอนกลัวโจรผีจะ"

ขโมยเอาเมียของข้าาคืนนี้ข้าอยากจะนอน"

ด้วยองค์หญิงจะว่าอย่างไร"นอนที่ไหนฉัน"

บิกเออ" "อี อายีบิกเออะบิกอะ บิกนองคุงเออะ
 ปีน มวงเออะคือไฮ ไฮเออะคือมวง"
 เนาเออะเซาะเจีบิกอะ ตะฮางตรีตัวะลีบจะเนา
 ฮางตรีเฮาะเนาตอจเจาเสี่ยจแซ(หัวเราะ)
 สะแนเนาะเออะจัคัจจักโดยเจาอนจา
 จากะไฮแลวเออะเมาะกะเนี่ยอะ
 "กะยะมวงแหอะกุกุมะเนี่ยแลวเป"
 "แหอะป็นเปี้ยไปกะมอแกวเฮย อายีเอย"
 "แลวนัวมวงจัวะขวนเนี่ย"
 "แนตัวะขวนฮองขวนแนเฮย"
 "มวงบิกขวนเนี่ย"
 "แนแฮบิกขวนแนสะกะยะไฮเออะบิกขวนไกอะ"
 "แลวมวงปิมินไซโลงคัวะ"
 "ไซเออะไซยังโกเฮยไฮคิกเคอะเนาคลึงเค
 พัวะบิเยี่ยฮางเนาเฮย"
 "บาไฮเออะคือกะเนี่ยเฮยไฮบิเคยกะอะอือ
 แคลไฮบิกขวนเนี่ยเออะออบตัวะขวนไกเฮย
 คิงวัวยังเนี่ยไฮคิกโพค้อแคลไฮแนบิกิงกะตะ
 เบาะฮาทุงโจรเนาตุงแจจี่"(หัวเราะ)
 "บาคีคคีนแลวเฮยโมไฮบัวจีบิกแลวเฮย"
 "เออบิกเออะบิกจีอะมวงเออะจีบิกขวนมวงจี
 อะเป ไฮเออะบิกขวนไฮแนสะ"
 พัวนางมุกบิกเนาเออะจี่เอะจะงักชีงวะเงอะ
 ในราวเปี้ยไปชั่วโมงกุกไฮเออะบิกเกลอะ
 จีอะ สะงูทอฯเขาะ

ก็ไม่ว่า" "นอนกึนอนไกอนบนพระราชวังเลย
 ก็ไก่อ ท่านก็เหมือนฉัน ฉันก็เหมือนท่าน"
 ท้าวชี่เกียจก็ขึ้นไปนอนวางกระดูกควาวไว้ข้างๆ
 ตัวกระดูกควายที่เก็บมาจากทุ่งนา(หัวเราะ)
 วากนั้นพระนางก็จิกข้าวจัดแกงมาให้ท้าวชี่เกียจ
 กิน กินอิมแล้วก็ถามว่า
 "พระสวามีของพระนางสิ้นพระชนม์นานแฉ้วยัง"
 "สิ้นพระชนม์ไค้ประมาณสองสามปีมาแล้ว"
 "แล้วเคียวนี้ยังคักถึงเอาพระศพไว้ที่ไหน"
 "ไว้ในห้องทางโน้น"
 "องค์หญิงบรมหองไหน"
 "หม่อมฉันนอนห้องนี้พระสวามีห้องทางโน้น"
 "ไม่ได้ใส่โลงไว้หรือ"
 "ใส่ก็ใส่อย่างนั้นแหละหม่อมฉันคิดถึงพระสวามีมาก
 จนไม่ยากอยู่ห่างเลย"
 "ข้าาก็เหมือนองค์หญิงนั้นแหละข้าาไม่เคยจาก
 เมียบของข้าาเลยนอนตรงไหนก็เอาไว้ตรงนั้น
 ไม้รู้จะทำอย่างไรเพราะกิดถึงเหลือเกินไม้กล้า
 ทอดทิ้งกลัวโจรจะขโมยเอาไป"(หัวเราะ)
 "คักคีนมากแล้ว เข้านอนเถิด"
 "นอนกึนอน องค์หญิงก็ไปบรมหองโน้น
 หม่อมฉันก็นอนที่นี่"
 พอพระนางเข้าไปบรมหองท้าวชี่เกียจก็ไปแอบ
 พิงข้างห้องบรมหองคอยสังเกตุว่าพระนางหลับ
 แฉ้วยัง สองสามชั่วโมงไปก็รู้ว่าหลับ

"ไว้มีกเกลอะแลว เณน"

สะแนเนาะเกอะจีเบอะบวณกะโยจกะยะเนาะสะ
สะแนเกอะแอสางอ้อแกลเนาะระริงแชรกะเนียบ
เกอะชีกบั้งอะอมแซ็คอะอมเส็ดแล้ว เกอะเสาะเงา
พั่วเวเกียบกีกเสาะเงาอาทรุแนเกอะเยียมูเทาะ
คาไปเนาะของซึ่ง

"บลด อายีบลด"

"โอดิงกะคายเออเปคิงเงาตุจ้อดแกลไฮจี
กิงไปจอนเนียบเออเงาตุจ้อจ้อเออชุยบวยไฮนี
แบคตะเกียงชุยบวยไฮนีไฮปีเกิตตะเกียงนง
เนาะเกอะแบคตะเกียงเลาะเงาตุอะ

"หือแบ็คจะมັคสะเนาะ อายี"

แลวเกอะแซ็งเพรียงบวยนงกะแตะกะควบง
บวยจีบวยเงาเกอะปีเพอะ

'บัจีบวนเนียบ อายี คลวงดูยเกอะปีเพอะ"

เพรียงบวยจีเกอะปีเพอะ

"ฮือ อายีค้องดูมูบวนอะ"

"บวนเนียบเป"

"บวนกะยะไฮอะ ค้องปีปีนแม"

คะแนเกอะเซาะจีอะสะแนเซาะจีเกอะเพอะอะ
นาทรุเนาะทะคัลทรวงเนาะอิกอะสะแน

"ปีคูนเออเนาะดิงปะคัจอะฮอมจากไฮ

ไฮแองคิงมັคเนาะแะกะวอแะกะใจค้อมกะเพียบ

พั่ววะทะละพะชิมแลวเนาะปีคิกเพอะไฮ

กะล่ออ้อแกลไฮคิงกะฮอมมูยกะฮอมเนียบยังเนียบ"

"ฮือกะยะไฮ เกอะค้องเกะเนียบปีคูนคิงอ้อแกลดวง

"พระนางบรรทมหลับแล้ว"

แล้วท้าวชู้เกียจก็เข้าไปในห้องสวามีของพระ
นางแล้วก็เอากะตุ๊กไปเรียงไว้ข้างๆแล้ว

ก็เอาผ้าขาวคลุมเสริจแล้วก็ออกมา
พออีกท้าวชู้เกียจก็ทำเป็นร้องไห้ ส่วน
องค์หญิงก็ได้ยินเสียง

"เป็นอะไรหรือ"

"ไม่รู้ว่าใครมาขโมยเมียหม่อมฉันไป
ไม่รู้ว่าโจรที่ไหนหนอมมาลักขโมยไปช่วยฉันหาด้วย
เลิกจุกตะเกียงช่วยหม่อมฉันหาหม่อมฉันไม่มี
ตะเกียงแล้วองค์หญิงก็จุกตะเกียงมาให้

"ฮือ หายจริงๆเสียภัยสิ"

จากนั้นก็ส่องหาชั้นล่าง ใต้ถุน

หาเท่าไรก็ไม่เจอ

"เอไปทางไหนนะ รอยคนก็ไม่ปรากฏเลย"

ส่องเท่าไรก็ไม่พบ

"ฮือคุณยังอยู่แห่งหนึ่งที่ยังไม่ไถ้หา"

"ตรงไหน องค์หญิง"

"ตรงพระสวามีของฉันนะสิยังไม่ไปดูเลย"

จากนั้นก็ขึ้นไป พอขึ้นไปก็ไปพบ

ฝ่ายท้าวชู้เกียจก็ตบหน้าอกของตนเอง

"ไม่น่าเลยไม่น่าเลยที่จะตักจากฉันไป

ฉันนี่หนารัก เขาสุกแสนจะรักก็ได้อันที่ปลุกสำห

แบกคนจนบ่าดลกแล้วก็ไม่กิดถึงฉันบ้างเลย

ทำไมเมียหม่อมฉันจึงหลายใจอย่างนี้"

"พระสวามีของฉันก็เหมือนกันไม่น่าจะแย่งเมีย

มวงจีบิกออบเดอ (หัวเราะ) เนา เกอะปิถูนนอก
ใจไฮไฮอุตสำหรับหัวนี้องวัง"

"กะโมจเนาจีเพอะกะโมจเกเนาะเป"

"โอโพงไฮอุยเกอะกิงยังเนียบาย คีคเนา
เนามีคิโตโอะกะโมจเนามีคิโพงไฮยังกะเนียบ
โพงไฮชิตีคเนานะกะเนียบจีบเดอเนาค็องกะธอม
แท้กะโมจเนาค็องกิงบอกะโมจโไฮอุยออง
อุยออบเกอะแอะกะเนียบจีบลว" โพละวาว

"เออไฮเกอะจะเลาะมวงเกอะจะเลาะ"

"มวงอวงคิกแมบคอไฮเพียบเวาสะแน
กะมอแควคูนคิงแท้คกะธอมเลาะจากไฮจีกะนิก
กะโปละหะมอแลว"

"ฮีไฮเกอะสูงไปปอนกะมอบ ลวอุมะบองวัง
บิเคยแอกจีเนียบเจาเนียบแท้คเกอะแท้คจีละจีมูก
บิกนัวละ"

วัดโมเนามูกบิกนองกะเนียบสะกะมือโกสะ
สะแนโพงเนามวจะจังกูนองกะกวบไกคิงปาย

"โมเนาบั้นกะเนียบแลวแอกกะเนียบแลว" ลิบจีเต
สัจใจ

"ดูรีนแกลกะมอจะมีหัวมะมุยเกทาวแน"
ตกลงโพงแนบั้นเกิถอจันองปอนนะกอน
เทาชิด เทาชิลแนเกิถอความสุข ตะเกิถ
ความสุขชะแน เนาเกิถเจาชิลแนบั้นกอนเนา
เนาเก็ง เนาเดยจะออบปอตั้งแท้ไก

ของท่านไปเดย (หัวเราะ) เขาไม่น่านกก
จิตนวกใจฉินเลยฉินอุตสำหรับเก็บไว้ในวัง"

"ผีเขาก็ไปพบผีเหมือนกันนะ"

"พวกเราไม่รู้ เป็นยังไงอุตสำหรับกิดถึง เขา
เขาก็ไม่คิดถึง เราพวกผีเขาไม่คิดถึง เรา
แล้วเราจะไปคิดถึง เขาทำไมเขายังใจเค็ด
ผีเขายังเอาผีด้วยกันพวกเราเป็นคนจะเอา
คนด้วยกันไม่ก็หรัค" เจ้าหนุ่มเอ๋อขึ้น

"หม่อมฉินก็โกรธ ท่านก็โกรธ"

"องค์หญิงสองกิดอุชีว่าหม่อมฉินอุตสำหรับแมกมา
หลายปีแล้วไม่น่าจะกัคซาคหม่อมฉินไปเดยหก
เจ็คปีแล้ว"

"ฉินก็เหมือนกันแหะสามสี่ปีมา ลัวอยู่แต่ในวัง
ไม่เคยเอาไปที่ไหนเลยคัคคัคสิ ไปพวกเรา
นอนด้วยกัน"

แล้วเขาก็เข้าไปนอนด้วยกันตลอดกั้น
ส่วนพวกเขาที่หลบพังสังเกตุอุข้างล่าง

"โอพวกเขาได้กั้นแล้ว" วังไปบอก
พระเจ้าแผ่นดินทันที

"เขาเรียนทางจีบสาวจริงๆทำวซีเกียจคนนี้"
เป็นอันว่าพวกทำวซีเกียจได้เป็นพระเจ้า -
แผ่นดินทั้งสี่คนส่วนเขาซีเกียจก็มีแต่ความสุขไม่มี
ความสุขแม้ค่น้อยเขาเกิถมาซีเกียจแท้ลูกเขา
เก็ง เขาเดยมีความสุขตั้งคั้นนั้นมา

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ J 1110 : คนฉลาด

สารัตถะอื่น F 647.1-9⁺ : ความรู้สึกไวเป็นพิเศษ

วิเคราะห์นิทาน

เรื่องเข่าชี่เกียจนี้เป็นเรื่องของการทดสอบความสามารถของลูกชายสี่คนของเข่าชี่เกียจ แต่ละคนศึกษาและเชี่ยวชาญแต่ละสาขา คือ การนอน การกินแกง การพิพากษาอรรถคดี และการแก้วญหึ่ง ตามลำดับ แต่ละคนผ่านการทดสอบด้วยดีและได้รับรางวัลทุกคน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นความเชื่อที่ว่า ความรู้เป็นสิ่งสำคัญ ถ้ารู้จริงแม้เพียงอย่างเดียวก็จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ ในนิทานมีไคกลาวถึงความสามารถอื่น ๆ ของลูกชายเข่าชี่เกียจเลย

ความเชื่ออีกประการหนึ่ง คือ เชื่อว่าชีวิตในวังน่าจะมีความสุขมากกว่าชีวิตในชนบท จะเห็นได้จากรางวัลที่ลูกชายทั้งสี่คนได้รับคือ ภรรยาที่สูงศักดิ์และ "ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งสี่คน"

เกี่ยวกับหน้าที่และบทบาทของชายหึ่งมีกล่าวในนิทานเรื่องนี้อย่างเด่นชัด ดังที่กล่าวตอนหนึ่งว่า "สายสร้อยคัมพูนั้น เป็นของชายหึ่งเขา คุณจะเอามาห้อยเหมือนเขาไม่ได้หรอก ชายหึ่งเขาใส่สร้อยคอ โนนคุณ ขวาน จอบ เสียม มีคโนนของคุณ เข้าไปในป่าจึงจะถูก"

ข้อที่น่าสังเกตรประการหนึ่งคือการเข้าใจความรู้สึกของสตรี สตรีย่อมมีความหึงหวงสามีถึงแม้สามีจะตายไปแล้วก็ตาม ดังเช่น ลูกชายคนที่สี่ของเข่าชี่เกียจใช้อุบายหลอกลวงจนได้ราชินีองค์นั้นเป็นภรรยา

นิทานเรื่องนี้มีที่น่าสังเกตรอีกประการหนึ่งคือภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นภาษาส่วย แต่มีบางคำภาษาอื่นปะปน เช่น กราบหูล, สคัจ (เสคัจ หมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน), ความอย (ชาน้อย, เจ้าพระพระเจ้า), รูปลอรูปสะอาค ๆ (รูปหลอรูปส่วย ๆ คือรูปงาม), นางสนม, ส่ารบ โคมที่ชอง (ชามที่สอง)

คนคือกัน

พระครูวรรณรังษีไศภณ (หลวงพ่อเขียน)

นิทานเรื่องนี้ไม่ใช่ชาดก เป็นภาษาลาว มีลูกศิษย์ที่ศำปาโมกข์สองคน ทั้งสองคน เกิดในตระกูลปานกลางเสมอกัน แต่คนหนึ่งเป็นคนใส่ใจในการศึกษา อีกคนหนึ่งไม่ใส่ใจในการศึกษา เรียนตามเพื่อน เพื่อนเรียนตามแม่บังคับ พอเรียนจบแล้ว ไอ้คนที่ใส่ใจก็ศึกษามีสติปัญญาดีเขาให้เป็นน้องอาจารย์ ไป ๆ มา ๆ เข้าให้ไปเป็นความมากอยู่โนราชสำนัก

วันหนึ่ง ก็ลงเรือไปสำรวจคามแถวแม่น้ำ อีกคนที่ใส่ใจนะ เขาให้เป็นนายคอยเขียนไปตามแม่น้ำกุงแม่น้ำ มีแขกมีมุข ที่ไหนไปเขาก็ให้เขียนไว้ ไอ้คนที่เรียนเท่าผู้เดียวกันก็แจวเรือเหมือนกัน แจวเรือไปเรื่อย ทั้งขึ้นทั้งสอง ผลสุดท้ายมัน ฮีเนาะ คนเนาะ ฮีเนาะ คนเนาะ คือกับเนาะ ทำไมเป็นอย่างนี้ หวก ๆ เขาก็ว่า เฮ้ แกนะเรียนร่วมกัน ทำไมเป็นชู้ข้าเขาละ เขาทำไม่ได้เป็นนาย ฮือ การเป็นใหญ่จะไม่ยาก สำคัญ คนบ่แกร่งตั้งเท่านั้นนะ แกว่า (ผู้ฟังหัวเราะ) คนแกร่งตั้งใดก็เป็นได้ บ่นใหญ่ อาจารย์ก็ว่า เอ้อ ทำไมไอ้ที่มีหนังสือนี้ เลยตกลง เอออย่างนั้นไปบ้านพวกเธอทั้งสองไปเยี่ยมบ้าน เห็นอะไร ความถนนหนทางก็เอามาด้วยนะ เขียนมากด้วยมาลิสุนกัน ฉนั้นจะตั้งได้เป็นใหญ่เป็นโต ก็ไปก็เห็น รอยผู้หญิงนั่งถ่ายปัสสาวะ ไอ้ ไอ้คนไม่มีสติปัญญา เอ้อ เอ้ย ไอ้คนนั่งเหยยวนี้ ผู้หญิงแท้ ๆ แล้วนี่ ถ่ายปัสสาวะนี่ ไอ้คนฉลาดไปมอง เอ้อ ใช้ผู้หญิง แต่ว่ามีท้อง เขาเรียกว่า คั้งครรภ์ เออผู้หญิงคั้งครรภ์จริง ๆ เออ ทำไมมันไม่รู้อะไรน้อ ทั้งเป็นครูก็อกัน เดินไป ๆ อีก ไปเห็นรอยช้าง (ช้าง) รอยช้างใหญ่ เออ นี่รอยนี้ รอยช้างผู้แทน ไอ้ผู้ไม่ใส่ใจในการศึกษานี้ ไอ้นี้เป็นดู ใช้ช้างผู้จริง ๆ แต่ว่างาหักข้างหนึ่งนะนี่ งามันหักข้างซ้าย งาข้างขวา (ขวา)มันยัง ใช้หรือ ใช้ ความไป ความไป หันข้างเข้าเป็นจริง ๆ งามันหักข้างหนึ่ง หักข้างซ้ายจริง ๆ ข้างขวาไม่หัก ฮือ อย่างนั้น กลับบ้านก็กั้ว (กว่า)เรา ไม่ต้องไปถึงบ้านหรอก แค่นี้แหละ ไป ทำไมกลับมาแล้วหรือ อาจารย์ ฮือ ไม่เรียวังใจ ไปเห็นรอยผู้หญิงนั่งปัสสาวะ ผมว่าผู้หญิง มันก็ว่าผู้หญิง แต่จะว่ามันเป็นแม่มาน ผู้หญิงมีท้อง ไปหันก็เป็นจริง ๆ ไปเห็นรอยช้าง ผมก็ว่าช้างผู้ มันก็ว่าช้างผู้แต่งาหักข้างหนึ่งคืองาข้างซ้ายมันหัก ข้างขวามันยัง มันรู้นะ อันนี้อาจารย์สอนวิชานี้ คงจะล่าเอียงผม เอา ก็ให้เขาเล่าให้ฟังนี้ ทำไมเขารู้ได้นี้ถามเขาญาติ ไอ้นี้ก็เล่าให้ฟัง ทำไมไม่รู้ว่าเป็นผู้หญิงมีท้อง คั้งครรภ์ รอยผู้หญิง ถ้ารอยผู้หญิงไม่มีท้อง เขียบกับมันก็ไม่ลึกลับ เพราะมันไม่หนัก (ผู้ฟังหัวเราะ) ผู้หญิงมีท้องมันก็หนัก มันคน

สองคน เขี่ยบดินลงไป มันก็ลึกลงไป เรื่องข้างละ งามันมีมันก็หนัก ถ้างามันหักชิมันก็เบา เขี่ยบดินมันไม่ลึก เพราะฉะนั้นอันนี้มันได้สอนเธอไม้อะ ทั้งสองนี้ ไม่ได้สอน ทำไมเขาทำได้ ก็ไม่รู้แล้ว อาจารย์เราสอนก็คือเราไม่รู้

ครูทำอย่างไจจึงจะแก้ปัญหานี้ที่ตกน้อ ใค้ยื่นสุนัขมันออก คจดบุตรออกลูกใค้ดูน เอ้า ที่นี้ใครจะเป็นใหญ่เป็นโศกใค้ ที่นี้ละ ไปลองดู ให้ไปอยู่คนละแห่ง ไม่ให้อยู่แห่งเดียวกัน ให้มีการการคัง รักษา ไม่ให้ไปเห็นสุนัขละ กรรมการเขาก็ให้ไว้เนาะ คนนี้ เอาคนนี้ไปคุม ไอ้นูน ไอ้ที่นอกคนนี้คุมคนนี้ไปคุมหมา พอลงไป ไปคุมหมา เสียงอะโรมันร้องนูน สุนัข สุนัข มันทำอะไร ออกลูกครับ หมาแม่ก็ตัว หมาผู้ก็ตัว วิ่งลงไปคูกูอีก ก็ไปคู หมาผู้สองตัว หมาแม่สองตัว หมาแม่สีขาหรือสีคำ หมาผู้สีขาหรือสีแดง วิ่งลงไปคูกูอีก หมาแม่สีคำสองตัว แคงตัวหนึ่งกับหมาผู้สีขาทั้งหมด ขึ้นมาสามครั้งถึงใค้ก็ ไป ไปเอาไอ้นั้นมาที่ พอลงไปคุมหมาที่ใค้ดูนไปคู วิสุงนูนบับตันที่ บอกว่า หมาแม่ หมาออกลูกห้าตัว หมาแม่สามตัว สีคำตัวหนึ่ง สีแดงตัวหนึ่ง หมาผู้สองตัว สขาวทั้งหมด พอลขึ้นมา อะไรอยู่นั้น หมาออกลูกครับ หมาผู้ก็ตัว สองตัว สีอะไร สีขาทั้งหมด หมาแม่สามตัว สีอะไร หมาแม่กาสองตัว แคงตัวหนึ่ง นี่ฉันใค้สอนเธอใหม่ ไม่ได้สอนครับ อย่างนั้นก็เธอเป็นใหญ่ไม่ได้ แค่นี้ยังเอาไม่ได้ ถึงสามเที่ยวถึงได้ เพราะฉะนั้น เธออยากเป็นใหญ่เธอแก้ตัวใหม่ เรียนหนังสือใหม่ ผดสุกท้ายเกก็หักเรียนอีก หลายปี เขาจะคังก็ไม่ได้คังอีก เพราะฉะนั้น เป็นทาสเขาตลอดไป เลยเชื่อว่าคนเนาะ คนคือกันเนาะ เลยหายบ่นอยากเป็นใหญ่แต่เป็นไม่ได้ เพราะเป็นไม่เป็น เพราะฉะนั้นเขาถึงว่าเป็นอะไรก็คิขอแต่ให้เป็นเป็น ถ้าเป็นไม่เป็น เป็นอะไรก็ไม่ได้

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ J 1661.1 : การอนุมานผลจากการสังเกต

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นกานิยมสำคัญ คือ ความมีสติปัญญา ความมีเหตุผล เนื้อเรื่องเป็นการเปรียบเทียบชาย 2 คนที่ศึกษาในสำนักเดียวกัน คนหนึ่งฉลาดและสนใจการเรียน อีกคนหนึ่งไม่สนใจการเรียน กล่าวได้ว่าการศึกษช่วยให้คนฉลาดที่ตั้งใจเรียนมีความสังเกต มีเหตุผล สามารถอนุมานหารูปสรุปลักษณะได้ดีกว่า และมีชีวิตก้าวหน้ามากกว่าคนที่ไม่ตั้งใจศึกษาอย่างจริงจัง

ภาษาที่ใช้มีภาษาไทยปะปนภาษาไทยอีสาน มีศัพท์ที่น่าสนใจหลายคำ เช่น แม่มาน-ผู้หญิงมีท้อง, ช้างผู้ - ช้างพลาย, หมาแม่ - หมาตัวเมีย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหลายประโยคที่มีความหมายกึ่งใจ เช่น "เป็นอะไรก็ดี ขอแต่ให้เป็นเป็น ถ้าเป็นไม่เป็น เป็นอะไรก็ได้" หรือ "การเป็นใหญ่ไม่ยาก สำคัญคนบ่แต่งตั้ง เท่านั้นนะ คนแต่งตั้งไผเป็นใหญ่ก็ได้" ซึ่งอาจนับว่าเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องนัก

พรานคืนศีล

พระภิกษุเมือง ศรีเพชร (หลวงเหอเมือง)

ยังมีสมัยหนึ่ง มีพรานเจตบุตรคนหนึ่งเที่ยวหา (ฆ่า) ลาเนื้อสัตว์ แล้วไปเห็นพระภิกษุ (ภิกษุ) องค์หนึ่งนั่งอยู่ตรงโพธิ์ พระภิกษุองค์นั้นนั่งภาวนาตั้งสมาธิอยู่ มีพรานคนนั้นเห็น พระภิกษุนั้นก็เลยเอาอาวุธหุคพระขรรค์ฟิงเขา ก็ถามพระ เลยไหวพระ พระก็เลยถามว่า เอ โยมจะไปไหนมาไหน กระผมเองคนทุกขยากอนาถามาหาลาเนื้อไปเลี้ยงชีวิต ไม่ได้โยม สัตว์ก็ไม่ได้ ต้องรับศีลหาก่อน ถือคู้เป็นที่พึ่ง โยมนั้นก็เลยรับศีลหาแล้ว ก็กลับบ้าน ก็ถูกเมีย ถามว่า เอ ไปล่าเนื้อสัตว์วันนี้ ไคเนื้อใหม่ ไม่ได้หรรอก เราก้ไครับศีลแล้ว เราละแล้ว ละฆ่าสัตว์คักชีวิตแล้ว ไบไค ไบมีอะไรจะกินแล้ว ก็เลยเถียงทะเลาะกันกับลูกกับเมีย พอคาก้เลยควาว่า ไอชาคิหมา แกไม่ได้กินเข้าคอกวันนี้ แกตองกินศีล เลยพรานนั้นก็เลย พุดไม่ออก บอกล่ไม่ถูกแล้ว พอตาแม่ตาคักค้ำแล้ว เบียงกว่าวันพรุ่งนี้ตองเอาศีลไปคีนของพระพุทชเจานา ไปส่งพระพุทชเจากลับคีน เลยวันรุ่งขึ้น พรานนั้นก็เลยเงินซัคเซพเนจรไปเอาศีลนั้นให้พระ กลับคีน พระองค์นั้นก็เลยบอว่า เออ เราขอไม่ได้หรรอกศีล ชง (สง) คีนไม่ได้คอก ตองไปชงที่พระพุทชองค์ครัสรูที่เวียงราชคฤห์ เลยวันพรุ่งนี้ตองไป พรานนั้นกลับมามีบ้านก็บอกลูก บอกล่เมียว่า ศีลเอาศีลพระสงพระเขาก้ไม่รับแล้ว วันพรุ่งนี้เราตองเดินตอไปอีก พอแต่พรุ่ง ลูกขึ้น ก็เดินเอาศีลไปส่งพระพุทชองค์ที่เมืองราชคฤห์ เลยโยมนั้นก็เดินออกจากบ้านเอาศีล ไปส่งพระพุทชเจากลับคีน เดินไป ๆ ไปเห็นงูเลื่อม ๆ (เหลื่อม) นั้นขนาดใหญ่อยูกับโคนยาง เลยงูเลื่อมนั้นตามโยม เอ นานี้จะไปไหนครับ ผมจะเอาศีลไปส่งพระพุทชเจา บอเขา ค้วยนะ ผมเกิดมาเป็นเวรกรรมอะไรอยู่ในโคนนี้ ไปไหนมาไหนไบไคแล้ว ครับ ผมจะไปถาม พระพุทชองค์แล้ว เลยโยมนั้นก็เดินไป เดินไปไปเห็นงู ก็ไป เห็นข้างตัวใหญ่ ช่างนั้นกิน กอไผ่อยู่ ช่างนั้นเห็นพรานเดินไป โอ น่าจะไปไหน ผมเองจะเอาศีลไปส่งพระพุทชองค์ ตามถึงพระพุทชองค์ค้วย ผมเกิดมาเป็นอะไรอย่างงี้ อยู่แต่ในกอไผ่ ไปไหนมาไหนไบไค เลยพรานนั้นเดิน เออ คิคตอไปเรื่อย ไปเห็นพวกเปรตเข้านั้น เปรตนั้นหารอยคน คนนี้เป็น พวกคู้หญิง มีแต่คนงาม ๆ ทุกขยากอนาถาอยู่ในขณะนั้น ไบมีอะไรจะนุงแล้ว เลยไปเห็นพราน นั้นและก้โยมคู้หญิง และเปรตนั้นถามว่า เอ น่าจะไปไหน ผมจะเอาศีลไปส่งพระพุทชองค์

เออ บอกเขาคู้ยว่า ผมเกิดมาเป็นอะไร ทุกขียากอนาถา พรานนั้นก็เดินไป ๆ ไปเห็นเมือง
 หนึ่งเป็นเมืองใหญ่ เมืองนั้นก็เห็นพระองค์นั้น พระเจ้าแผ่นดินก็ถามว่าจะไปไหน จะเอาที่ไหนไปส่ง
 พระพุทธเจ้า ส่งที่เมืองไหน เอ ส่งที่เมืองราชคฤห์ ท่านว่า เอ เอาที่นี่ไปส่งพระพุทธเจ้า
 ของตามเขาคู้ยว่า ผมเกิดมาเป็นอย่างไร บ้านเมืองนี้ หบคสนุกจริง ๆ มีแต่ไฟไหม้ เกิด
 ทำลายเกิดทุกขภัยอัศจรรย์ ไม่รู้เรื่องอะไร อยู่ดี ๆ เป็นไป ไฟไหม้บ้านเมืองหมด ตามเขาคู้ย
 เคื่อครอนจริง ๆ นะ ตามเขาคู้ยแนะนำ พรานนั้นก็ไปแล้ว ไป ไปถึงพระพุทธองค์ที่ตรัสรู้
 อรหันต์สองรูปที่เมืองราชคฤห์ พระองค์เทศนาวัตนสูตรให้ฟัง พวกนั้นก็บรรลุมรรคผลเป็น
 อริยมัคคในครั้งนั้น กลับมาแล้ว โยมก็ได้เทศนาให้พวกเปรต พวกช่าง พวกงู มีหบคทุกคน
 ตรัสว่า แกชาติก่อนเป็นเศรษฐี ช่างตัวนี้ที่ทอง 18 โกฎิ ฝังอยู่ในโพรงนี้โยกเอาไผ่นั่นละ หอง
 ทำบุญทำทานขอเป็นมนุษย์หรือขึ้นสวรรค์ได้ เลยช่างนั้นก็เอาทองไปทำบุญทำทาน เลยก็ได้เป็น
 มนุษย์ต่อไป หายเหตุไทรกรรมแล้วทั้งหมด ต่อมาเห็นเปรตผู้หญิงนั้น ชาติก่อนพวกแก ชาติก่อน
 คือไม่เคยทำบุญทำทาน เลี้ยงหมูตั้งร้อยพันตัว ขายหมูแล้วไม่เคยเข้าวัดทำบุญทำทาน เกิดมา
 ชาตินี้ก็ของทุกขียากอนาถา อยู่ที่ไผ่นั่นละ เลยพวกนั้นก็สาธุการ ก็ได้ทำบุญทำทานต่อไป นี่ขึ้นมา
 ถึงเมืองพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง เมืองนี้แต่พระองค์นั้น แต่ก่อนเคยไปลาสัตว์ศักดิ์ชีวิต เคยไป
 เฒ่าบ้านเขา เคยไปเฒ่าป่าเฒ่าคง แต่ถึงมาเกิดชาตินี้เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็จริงอยู่ แล้วมาเป็น
 เคื่อครอน ไฟไหม้เมืองบ้านหมด เคื่อครอนจิตรอนทางใจ อยู่ไม่ได้แล้ว ให้พระองค์ของทำบุญ
 ทำทาน ละพยัค ละฆาตสัตว์ศักดิ์ชีวิตเสีย เอาเท่านั้นละ.

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ JJ738 • คนไม่เข้าใจหลักกรรม
- สารัตถะอื่น E 612.11 • กลัชชาติบาเกิดในขมเป็นขาง
E 614.1 • กลัชชาติบาเกิดในขมเป็นขู

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานธรรม เล่ากันทั่วไป แต่คงให้เห็นความเชื่อมั่นที่ว่า ความเป็นไป
ในชีวิตของมนุษย์เป็นผลมาจากศีลชาติ นั่นคือ ผลจากความตระหนี่ ไม่ทำบุญบริจาคทาน ฆ่าสัตว์
เผาบ้าน เผาป่า เมื่อเกิดในชาติปัจจุบันไปว่าเป็นรูปของ คน สัตว์ หรือเปรต ก็ปราศจากความสุข
โดยเฉพาะคน ผลกรรมยอมสนองทุกคนไม่เลือกความเป็นภิกษุ ทรัพย์ หรือคนเลี้ยงขู

ในค่าน้ำชาที่นั่น การเลี้ยงขูเป็นงานที่ทำกันมากในท้องถิ่น ผู้ศึกษาเคยสอบถามชาวบ้าน
หลายคน ได้รับคำตอบว่า การเลี้ยงขูก็เหมือนการเลี้ยงสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ก็คือ ให้อาหาร
เลี้ยงขู.

รู้เท่าทัน

พระจักรีวงศ์ (กนตลีโล)

กนโบราณไม่เข้าใจ แต่ลูกสาวก็ ไม่ได้เรียนหรอก แต่แกไปกรุงเทพฯก็เข้าใจ มาพูดให้พอฟัง พ่อก็ คนในกรุงนี้เขาค้มเก่ง เลยอยากเข้าใจ เอ๊ะ เขาค้มยังไง ลูก เขาค้มยังไงนี่ พ่ออยากรู้เหลือเกิน ให้พ่อไปคุยหน่อยเป็นไร พ่ออย่าไปเลย พ่อไม่รู้หนังสือ พ่ออ่านหนังสือไม่ออก พ่ออย่าไปเลย ไม่ได้ลูก พ่อจะไปค้มเขาก่อน เขาจะไปค้มยังไง พ่ออยากไปคุย ขอให้ลูกไปซื้อตั๋วให้ก่อน จากสุรินทร์ เอ้ จากสถานีโคสสถานีหนึ่งขึ้นไป ก็ซื้อ ไป เมื่อซื้อไป ไปถึงกรุงเทพฯ แล้ว อยากรู้อะไรในกรุงเทพฯ เขาค้มกัน จะไปค้มเหมือน แถงไหม ก็เลยไป เมื่อไปถึงกรุงเทพฯ เขาก็เดินไปสนามหลวง เขาก็เดินนับต้นขาม (มะขาม) นับไปเรื่อยไปหลายต้น เมื่อนับไปหลายต้นแล้ว ก็ไปลิสของกมา คือตำรวจ ลุงๆ นับอะไรเมื่อก็ ครัว ผมนับต้นขาม ใต้ต้น ใต้มาก ๆ เออสูง ถ้าหากว่าลุงนับใต้มาก ลุง ต้องเสียเงินนะ นับได้ 100 ต้น ลุงต้องเสียเงิน 100 บาทนะ ลุงก็นึกได้ทันที เออ เรา จะมีโอกาสค้มแล้ว ทำยังไง เขาอย่างงี้ไปลิส ถ้ายังงั้นฉันจะบอก คือ แกจะค้มไปลัด แถงอก ผมนับได้ 50 ต้นเท่านั้นเอง ขอให้ไปลิส เอ้า ถ้างั้นลุงเอามาให้ 50 บาท โดย จะแจ่งให้จับ ถ้าลุงได้ 50 บาทต้องแจ่งให้จับ ก็เลย แกนับได้ 100 ต้น แถงอกเขา 50 ต้น เสร็จแล้วก็ให้เงินเขาไป 50 บาท ดีใจ ได้ค้มไปลิสได้แล้ว 50 บาท ค้มเขาสูง แล้ว ก็เลยมาค้มสินใจว่าจะกลับมากลูกสาวที่บ้าน ดีใจแล้วได้ค้มตำรวจได้ คนทุกคน ไม่เคยค้มตำรวจได้เหมือนเขา เขาก็ดีใจ เมื่อเขาดีใจเขาก็มา ขึ้นมาถึงสถานี มาก็เดิน ไปซื้อตั๋ว ก็มีผู้หญิงคนหนึ่งเดินก่อน แกเดินตามหลัง ผู้หญิงคนนั้นเขาจะซื้อตั๋วมาที่อุบลราชธานี นี้ เลยเขาก็ไปซื้อตั๋วว่า อุบลราชธานี ขึ้นสาม คนเดียว นายสถานีก็ให้บัตรไป แกนี่ชื่อว่า คาสี โปร่งแสง แกชื่อคาสี โปร่งแสง แกจะทำยังไง คบผู้หญิงคนนั้น เขาคงมีชื่อว่าอุบล นามสกุลราชธานี ขึ้นสาม เขาคงเรียนจบ ป.3 คนเดียว คือเขาคงยังไม่มีผู้หญิงมั้ง คาคาสีนี่แกก็พูด เมื่อแกพูดไป สุกไป เอ้อ แล้วเราระ ก็ไปยื่นเงินให้เขาบอกแล้วว่า ผม นายสี โปร่งแสง ยังไม่จบชั้น ป.4 เลยครับ ผมมีเมียแล้วสองคน นายสถานีหัวเราะ เอ มันเป็นอย่างงี้สถานีคาสี โปร่งแสงมีที่ไหนกัน ไม่มีเลย หัวเราะจนต้องแข็ง ผลสุดท้ายลุง คนนั้นแกก็เดินกลับเลย เอ้ เราค้มเขาไม่ได้แล้วหรือนี่(หัวเราะ) ผลสุดท้ายลุงคนนั้นตก รถไฟ

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ J1741: คนใจอวดฉลาดไปท่องเที่ยว

J2210: ยึดมั่นในสมมติฐานที่ผิด ๆ จนทำคามผิดพลาดอย่าง

เหลือเชื่อ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานตลกเน้นบุคลิกภาพของบุคคลสำคัญของเรื่องว่าเป็นคนใจ
ที่คิดว่าตนฉลาด และยึดมั่นอยู่ในสมมติฐานของตนมากจนกระทั่งขาดความไตร่ตรอง ในที่สุด
ก็ได้รับผลร้าย ดังจะเห็นได้จากตาสีตกรดไปเพราะซื้อตัวไม่สำเร็จ

นอกจากนี้ยังเน้นให้เห็นความคิดที่ว่า การถือมาเป็นสิ่งสำคัญ ดังที่ลูกสาวห้ามพ่อว่า
"พ่ออย่าไปเลย พ่อไม่รู้หนังสือ พ่ออ่านหนังสือไม่ออก" และความคิดอีกอย่างหนึ่งที่ว่า คน
กรุงเทพ ฯ หลอกดวง ไร้ใจไม่ได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า "คนในกรุงเทพ ฯ เขาค้มเก่ง"

ลิ่งกับว็อง

นายทองใบ แฉ่นทอง

ชายคนนั้นก็ยากจนอีกแฉะ มีอาชีพในการทำไร่ คือไปทำไร่เผา แล้วก็ปลูกพืชพันธุ์
ต่าง ๆ มีตัวเป็นคัน

วันหนึ่ง ในวันพันไร่ ภูเขาหม่นจะเป็นไขฤดูเดือนสาม เดือนกุมภาพันธ์ซึ่งเป็นเดือนซึ่ง
เขามักจะไถนคันไร่พันไร่ ในสมัยแต่ก่อน ชายคนนั้นจะออกไปทำไร่ ก็หมอกเมฆของเขา เมฆของเขา
เขาก็เป็นคนที่มีมาก เมื่อได้รับคำบอกเล่าจากสามีว่าจะไปไถนคันไร่ทำไร่ เขาก็ได้จัดแจงข้าว
ปลาอาหาร ตลอดจน กระจับปี่และหมากพลุ บุหรี่ให้สามี เจริญเรียบร้อย แล้วก็ตามไปส่งสามี
จนพ้นเขตบ้าน สามีก็เข้าไปในกองไถไป ไปเลือกชัยภูมิที่ดินที่ไหนที่เหมาะสม ที่ดี อาจจะเป็นที่ลุ่ม
ดินดำอย่างนี้ เป็นต้น แล้วก็คันไม้ขึ้นหนาแน่น เขาก็ตัดสินใจไปไถนคันไร่ ณ ที่นั้น ในวันแรกเขา
พยายามใช้กำลังของเขาไถนคันไร่ไถนมากมายเหลือเกิน อย่างน้อย ก็ดูเหมือนประมาณสักหนึ่งไร่
เมื่อเขาไถนคันไร่ได้เสร็จแล้ว ตะวันก็ต่ำลง เย็นลง เขาก็กลับบ้าน กลับมาถึงบ้าน ลูกเมียเขาก็
วิ่งไปต้อนรับสามีของเขา เอ้อ อย่างที่ที่สุด คือ ไปรับพวกกระจับปี่ที่เขาจัดให้สามีของเขาหรือ
พวกครุอะไรที่ใส่เข้าไปทานในป่า รุ่งขึ้นเขาก็ไปไถนคันไร่ทำไร่ของเขาอีก เพื่อให้ไถกว้าง ไถ
มาก ลูกเมียของเขาก็จัดเสียบียงอาหาร หมาก พลุ บุหรี่ น้ำท่าได้เหมือนก่อน แล้วตามไปส่งสามี
เหมือนที่เคยปฏิบัติมา พอไปถึงป่าเขาก็เอะใจ เพราะคันไม้ที่เขาไถนลงแล้วนั้น มันยืนคันขึ้นมา
เหมือนเก่า เขาอาจจะไม่เชื่อความทรงจำของเขาก็ได้ เขาก็เดินดูรอบ ๆ แฉ่นนั้น ว่าที่ไหน
ที่ที่เราไถนคันไร่จริง ๆ เห็นหาที่ไหนก็ไม่ได้เจอ เพราะคันไม้ยืนคันหมดแล้ว เมื่อเขาแน่ใจว่า
เขาไถนคันไร่ไม่จริง ๆ คันไม้กลับยืนคันเหมือนเก่า เขาก็ลงมือไถนคันไม้ที่เก่า ความที่เขาไม่ไหว
เรื่องคันไม้ที่ยืนคัน ทำให้เขามุมนะ ลงมือไถนคันไม้ มาก มากไถกว้างกว่าวันก่อน เสร็จ
แล้วตอนเย็นเขาก็เดินทางกลับบ้าน เล่าเรื่องที่เขาประสบพบมาให้ภรรยาเขาฟัง ต่างก็ฉงน
สนเท่ห์และเอะใจไม่น่าจะเป็ไปได้ก็เป็นไปแล้ว ภรรยาของเขาครั้งแรกไปเชื่อเลย ค่าที่สามี
เขาไม่เคยโกหก เขาจึงเชื่อ ในที่สุดทั้งสองสนทนาปราศรัยกัน แล้วก็กลับไป รุ่งขึ้นเช้า เขาก็
เตรียมเนื้อเตรียมตัวไปไถนคันไร่ตามเดิม ภรรยาเขาก็จัดข้าวปลาอาหารให้เหมือนแต่ก่อน ตาม
ไปส่งสามีจนพ้นเขตบ้าน เมื่อไปถึงที่เขาไถนคันไร่ในวันที่สอง คันไม้ก็กลับยืนคันเหมือนแต่ก่อน

เขาไม่ต้องลงสยงใจเหลือเกินว่า ต้นไม้ยืนต้นขาคน ถ้าหากเขาลืมที่ที่เขาโค่นในวันก่อนก็ไม่น่าจะลืมถึงสองครั้ง ข้อนี้ทำให้เขามั่นใจเหลือเกินว่า ต้นไม้ต้องยืนต้นขึ้นมาได้ ถึงกระนั้นเขาก็ไม่ลดละ เพียรพยายาม เขาก็บุมานะโค่นต้นไม้วันที่สามก็กว้างไม่แพ้วันที่สอง เมื่อเขาโค่นต้นไม้ได้มาก ตะวันก็บ่ายคล้อยหรือค่ำเย็นลงไป เขาก็คิดว่าจะกลับบ้าน แต่เขาก็นานักขึ้นมาได้ว่า ถ้าเรากลับบ้าน วันต่อไปต้นไม้ก็จะยืนต้น ยืนต้นขึ้นมาได้อย่างไร ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจ จะไม่กลับบ้านละ จะคอยดูเหตุการณ์ว่าอะไรมันทำให้ต้นไม้ยืนต้นมาได้ ด้วยความมีไหวหวั่น มีสติปัญญารอบคอบ เขาก็หาทำว่าจะกลับบ้าน โดยที่เขายกทุกอย่างทุกอย่างที่มีไปจากบ้านขึ้นมาแบกหามหาว่าดูเหมือนจะกลับบ้าน พอเดินมาพ้นเขต เขาก็ลงไป เสร็จแล้วเขาก็คลานไปในบริเวณซึ่งเขาโค่นต้นไม้แล้ว ในที่สุดเขาก็ไปแอบซ่อนตัวอยู่ที่โคนไม้ซึ่งเป็นขอนไม้ซึ่งตายมาแล้ว ซึ่งไม่อาจจะยืนต้นมาได้ ต้นไม้มันตายมาแล้ว ในขณะที่เขาซ่อนตัวอยู่นั้น ไม้ชำไม่บาน ก็มีเจ้าลิงตัวใหญ่ตะพายซองพะรุงพะรัง เดินออกมาจากป่า แอ้อดูขาขึ้นอยู่บน มายืนคอยอยู่บนขอนไม้ที่ชายคนนั้นซ่อนตัวอยู่นั้นซิ เขายืนอยู่บนขอนไม้นั้น เจ้าลิงตัวนั้น เมื่อยืนเสร็จแล้ว เขาก็ยกซองใบใหญ่ขึ้นมาตี คอทีครั้งหนึ่ง เขาก็เปล่งอุทานว่า ไม้อะ ยืนต้นขึ้นมาเถิด ต้นไม้ก็ไหวเอนหับ ไหว ใบไม้กิ่งไม้มันก็ไหว พอเปล่งวาจาครั้งที่สอง เอ้อ คือครั้งที่สอง ก็เปล่งวาจาว่า ต้นไม้เอ๋ย ยืนต้นขึ้นมาเถอะ ก็ทำท่าจะยืนต้นขึ้นมา พอครั้งที่สาม เปล่งวาจาว่า ต้นไม้เอ๋ย ยืนต้นขึ้นมาเถิด ไม้ก็ลุกสับพร้อม ยืนต้นขึ้นมา เขาโมโหอย่างสุดซึ้งจึงใช้มือคว้าตีนลิงไว้ได้ เสร็จแล้วเขาก็คอคิงแล้วขู่ว่าจะง่าให้ตาย ด้วยวาจาที่หยาบคายนิดหน่อย เขาบอกภรรยาจะมาโค่นต้นไม้สองวันสามวันแล้ว เรื่องอะไรของมึง มึงจึงต้องมาทำให้ต้นไม้ยืนขึ้นมาคั้น กูจะชนะมาโค่นทุก ๆ วันหรือกูจะฆ่ามึงให้ตาย เขาว่าอย่างนั้น เจ้าลิงตัวนั้นก็อ้วนวอนขอชีวิตไว้ แล้วพูดว่า นาย โปรดอย่าฆ่าข้าเลย ถ้าท่านให้ชีวิตแก่ข้าพเจ้าในครั้งนี้นี้แล้ว ข้าพเจ้าจะให้ของดีแก่ท่าน ชายคนนั้นจึงถามว่าของดีของแกนั่นคืออะไร ลิงก็ตอบว่า ของดีคือของของที่อยู่ในมือของข้าพเจ้าเอง และชายคนนั้นถามต่อไปว่าของนั่นคืออะไร วิเศษอย่างไร ลิงบอกว่า ถ้าดีแล้ว จะดีเอาอะไรก็ได้ ดีแล้วเปล่งวาจาว่าอยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ของนั้นก็จะมีขึ้นให้แก่ท่าน ชายคนนั้นไม่แน่ใจจึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้นมึงลองดีให้ต้นไม้มันลุกขึ้นมาคั้นมาจะได้ไหม บอกว่าได้ เอ้า อย่างนั้น ก็ให้แกทกลงให้ข้าดู ในที่สุดลิงตัวนั้นก็ดีแล้วแล้วเปล่งวาจาว่า ต้นไม้เอ๋ย ยืนต้นขึ้นมาเถิด พอครบสามครั้ง ต้นไม้ก็ยืนต้นมาคั้น เอ้อะ

ไปใช้ ยืนต้นแล้วนะอะ ประทานโทษ ผมเกล้าคิด คือ ต้นไม้จะยืบทต้นขึ้นมาแล้ว เอ๊ะ ถูกแล้ว
 เพราะว่าต้นไม้ยืนต้นแล้วให้ล้มมาคืน บอกให้ตัดให้ต้นไม้ล้มลงคืน ต้นไม้ก็ล้มลงมาคืนหมด ในที่สุด
 ชายคนนั้นก็เชื่อ แล้วให้ชีวิตแก่สิ่งตัวนั้น

เมื่อชายคนนั้นปล่อยสิ่งไปแล้ว เขาก็รีบกุฏิๆจอบเก็บของพร้อมกับ "องวิเศษ" นั้นเดิน
 ทางกลับบ้าน เขากรุ่นๆกักตลกดเวลาว่า คืนวันนี้เราจะต้องตั้งของเอาสิ่งที่ต้องการให้ได้ พอกลับ
 ถึงบ้านภรรยาที่วิ่งออกมาห้ามจากบ่าสามี พร้อมกับถามว่า พี่ได้ของที่ไหนมา ฝ่ายสามีจึง
 กระซิบเบา ๆ ว่าได้เก็บไว้บนบ้านก่อน ภรรยาที่ปฏิบัติตาม หลังจากอาบน้ำรับประทานอาหาร
 เสรีจกัค่ามีกพวคี สองสามีภรรยาที่ชวนกันเข้าห้องนอน เมื่อได้โอกาส ผู้เป็นเจ้าจึงเล่าเรื่อง
 การได้ของวิเศษนั้นมาให้ภรรยาทราบทุกประการ จึงปรึกษากันว่า เราจะตั้งของเอาอะไรก่อน
 แล้วตกลงกันว่า ควรที่เอาบ้านเรือน ยุงฉาง ข้าวปลาอาหาร งามม้าวัวควาย หมูหมา เป็ดไก่
 ฝ้ายผ่อนท่อนสไบ เงินทอง กองแก้วไปตามลำดับ ตลอดจนลูกชายลูกหญิง ข้าทาสบริวาร หลัง
 จากที่ตั้งของและเปล่งวาจาเอาสิ่งของเหล่านั้นแล้ว สิ่งของต่าง ๆ ก็เกิดมีขึ้นสมความปรารถนา
 ทุกประการ นับตั้งแต่วันนั้นมา ผู้เมียผู้นั้นก็ร่ำรวยมั่งมีเป็นเศรษฐีอย่างไม่คาดฝัน

กิตติศัพท์ที่สองผู้เมียผู้ยากไร้ได้เป็นเศรษฐี ก็เลื่องลือระบือกระฉ่อนไปทั่วทุกทิศ
 นุทิศ เพื่อนรักของเขาสองผู้เมียที่ยากจนเช่นกัน ได้ข่าวเช่นนั้นจึงชวนภรรยาไปเยี่ยมเพื่อน
 ครั้งไปถึง เขาเห็นคฤหาสน์อันโอ้อ่า บริเวณบ้านที่กว้างใหญ่ไพศาล เขาแทบจะไม่กล้าก้าวเท้า
 เข้าไปในเขตบ้านนั้น สุดท้ายเขาทั้งสองได้ตกสินใจเดินเข้าไปด้วยความสะทสะทันทวาดกั้ว

ในขณะนั้นเอง เพื่อนที่เป็นเศรษฐีมองเห็นจึงออกไปต้อนรับ เชิญให้นั่ง ๓ ที่อันสมควร
 แล้ว โองาปราศรัยไต่ถามสารทุกข์สุกดิบ เมื่อได้จัดหาอาหารให้เพื่อนรับประทานอิ่มหน้าสำราญ
 แล้ว เพื่อนที่จากจนจึงเอ่ยปากถามว่า แต่ก่อนเพื่อนเราเป็นคนยากจน แต่บัดนี้ร่ำรวยมั่งมีเป็น
 เศรษฐีด้วยเหตุอะไร กรันท่านเศรษฐีและภรรยาได้ฟัง เช่นนั้นก็ไม้อาจปิดบังความลับอันนั้นได้จึง
 บอกด้วยความสัจย์จริงว่า เรารวยเพราะของวิเศษ เพื่อนที่ยากจนผู้มีความโลภจึงขอยืมของ
 วิเศษของเพื่อนไปที่เอาทรัพย์สินสมบัติบ้าง เมื่อเพื่อนอนุญาตแล้ว จึงอาลาบหามิตรเกิทางกดับ
 บ้านพร้อมด้วยของวิเศษนั้น เมื่อถึงบ้านแล้วสองสามีภรรยาได้ชักช้า เขาตกลงกันว่าจะตั้ง
 เอาเครื่อง เพศของกันและกันเสียก่อน ว่าแล้วสามีก็ยกของขึ้นมาที่สามรา เปล่งวาจาว่า เครื่อง
 เพศของฉันเอ๋ย ใหญ่ ยาว จมลง เครื่องเพศของ เขาก็ยื่นขายออกเป็นหลายเท่า ฝ่ายภรรยา

เห็นเร้นนั่นก็ใจไถ่ยก ร้องขึ้นดี แล้วแปลกว่าจว่า เครื่องเพศของฉันเอ๋ย ใหญ่ นูน จยลง
 เครื่องเพศของ เขาก็ขยายส่วนลึกและ โทนกนูนจนเกินก้องการ เสร็จแล้วเขาได้ขี่ของเอา
 บานเรื้อน บุงฉางข้าวปลา สิ่งมองเหล่านั้นก็มีไ้เกิดมีขึ้นไ้แก่เขาไ้ เพราะไ้กินน้ำขังวิเศษ
 ไปที่เอาสิ่งที่ไม่บังควรก่อน จึงทำให้ของเสื่อมความกักก็ลึบรี่ง แม้แต่จะขี่ให้เครื่อง เพศของ
 เขาทั้งสอง เล็กคงตามเดิม เพราะเดินเดินไปมาลำบาก เนื่องจากฝ่ายชายต้องแบก ฝ่ายหญิง
 คับแฉ่งกับขา เครื่องเพศนั้นมิอาจกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ เขาโบโหมมาก จึงหุบขังวิเศษทั้งเสีย
 เขาก็งยากจนอยู่อย่างเดิม เมื่อเครื่อง เพศของ เขาทั้งสองใหญ่โตผิดปกติ ไปไหนมาไหน
 ลำบาก ได้รับความอับยอกอสุก็ไปถู้อออกจากบ้าน ร่างกายของ เขาทั้งสอง เริ่มซุบผอมลง ใน
 ที่สุดท้ายก็รวมใจตายก้วยกันทั้งคู่

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ	J 2073.1 :	การขอพรอย่างฉลาดและ การขอพรอย่าง โง่
สารัตถะอื่น	Q338 :	การขอพรที่เกินความต้องการจึงถูกลงโทษ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในถิ่นอาศัย คือ การหาไร่ กล่าวถึงวิธีการเตรียมดิน กล้วยการ "พันไร่" โคนต้นไม้ในบริเวณที่ต้องการเพาะปลูก งานนี้เป็นงานหนักจึง เป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงทำงานบ้าน ดังนั้นสิ่งที่ชาวบ้านต้องการ ย่อมเป็นผลที่ได้รับจากงานหนักนั่นเอง สิ่งเหล่านั้นได้แก่ 'บ้านเรือน ยุงฉาง ข้าวปลาอาหาร ช้างม้าวัวควาย หนุมาน เป็ดไก่ ผ้าผ่อนท่อนสไบ เงินทองกองแก้ว กลอกจวนลูกชายหญิง ข้าทาส บริวาร' ความต้องการในสิ่งนี้ย่อมเป็นธรรมชาติของคนทั่วไป และถือว่าเป็นความต้องการ ที่ถูกต้องดีงาม ทุกคนพร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้ได้รับสิ่ง เหล่านี้

แต่ถ้าหากคนต้องการสิ่งอื่น ๆ ที่ผิดประหลาดจากกนทั้งหลาย โดยเฉพาะสิ่ง ที่เกี่ยวข้องกับกามารมณ์ ถึงแม้ว่าจะ เป็นสิ่งสำคัญในชีวิต ก็ถือว่าไม่เหมาะสม เพราะสิ่ง เหล่านี้แสดง ออกถึงความไม่สำรวมในกาม นับว่าขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้ที่แสดงออกในลักษณะ ดังกล่าวย่อมจะถูกลงโทษด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง

หลุมทอง

นายทองใบ . แขนทอง

มีชายคนหนึ่ง ชายคนนี้เป็นคนที่ปีศาจกรรม และสภาพเรียวร้อย มีสติสัมปชัญญะ เป็นคนที่ไม่ประมาท รอบคอบ วันหนึ่งเขาไปนอนหลับอยู่ที่โคนไม้ริมฝั่งห้วย ที่ริมฝั่งห้วยนั้นมีต้นยางใหญ่ขึ้นมากมาย เป็นที่อยู่ของพวกลิง มากมายเหลือเกิน นับตั้งแต่ตัวเล็กจนกระทั่งถึงตัวใหญ่ เมื่อเขาไปนอนอยู่ที่นั่น ก็ อากาศที่นั่นดี เย็นสบาย ทำให้เขาหลับไป ในขณะที่เขานอนหลับอยู่นั้น ผึ้งผึ้งที่เป็นบริวารของเจ้าฝูงหรือเจ้าโหลง ได้พากันลงมาหากินข้างล่าง มาเห็นชายคนนั้นนอนหลับอยู่นี้ก็คิดว่าคนตาย เขาก็ช่วยกัน พากันหามขึ้นไปบนยอดค่าง พอไปถึงยอดค่างก็เอาไปเสนอนายของเขารวม ซึ่งเป็นหัวหน้า บอกว่าพวกแกหามอะไรมา พวกลิงบริวารก็บอกว่าหามผี คือ คนตาย จะหามขึ้นมาทำไม อยากจะทราบว่านางจะให้เอาไปฝังที่ไหน ลิงผู้เป็นเจ้าโหลงก็เลยปรึกษาวา เราจะฝังที่ไหนดี พวกบริวารทั้งหลายก็เสนอว่า ควรจะไปฝังที่หลุมทอง เมื่อที่ประชุมตกลงอย่างนั้น เจ้าโหลงก็บัญชาให้บรรดาลิงบริวารหามชายคนนั้นลงมาฝัง มาถึงพื้นดินก็ช่วยกันโกยหลุมทองที่ว่าง โกยเสร็จแล้วก็นำชายคนนั้นไปฝังเสร็จแล้ว พวกลิงบริวารก็พากันไปหากินตามเรื่องราว ในที่สุดเมื่อพวกลิงหนีไปแล้ว ชายคนนั้นก็ผวาตื่นขึ้นมา ความจริงตื่นแล้ว ตอนหามขึ้นบนต้นไม้ชายคนนั้นตื่นแล้ว แต่เขาก็ไปกล่าพูด จะพูดอะไรขึ้นมาก็เกรงว่าลิงนั้นจะปล่อยมือ เคียวจะตกลงมาตาย เขาก็ไม่พูด ทำท่าเป็นเหมือนคนตาย เมื่อลิงฝังแล้วก็หนีไป ชายคนนั้นก็ลุกขึ้นมาหรือตื่นขึ้นมา เสร็จแล้วก็โกยเอาทองนั้น หอผ้าขาวมาสะพายมาบน มาถึงบ้านแล้วเขาก็เล่าให้เมียเขาฟัง ทองนั้นอาจจะยังไม่หมดในหลุมทองนั้น วันต่อไปเขาก็ไปหาไปขนา ในที่สุดแตกอนเขาเป็นคนที่ยากจนจนแค่น เขาก็ตั้งเนื้อตั้งตัวได้ เขาก็เป็นมหาเศรษฐีภายในไม่กี่วัน ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่เขาเป็นคนที่รอบคอบ ถ้าเขาเป็นคนที่ขาดสติสักหน่อย พอถึงเจ้าโหลงถามว่าจะเอาไปฝังหลุมอะไร ถ้าเขาตอบว่า หลุมทองหรือหลุมเงิน เขาอาจจะตายตั้งแต่วันนั้นแล้ว แต่ที่เขาเป็นคนมีสติสัมปชัญญะรอบคอบทำให้เขาไม่ตาย และเขามั่งคั่งร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐีขึ้นมา ด้วยความรอบคอบของเขา อยู่ต่อมาไปช้าไม่นานเขาก็มีเพื่อนที่ยากจนเหมือนกันอีกรายหนึ่ง มาเยี่ยมเยียน เออ เขาก็มาไต่ถามว่า แรกก่อนเพื่อนก็เป็นคนยากจนเหมือนกันเดียวกับเรา

แต่เดี๋ยวนี้ทำไมเพื่อนจึงมีเรื่องราวร้ายขึ้นมาเป็นมหาเศรษฐีขึ้นมาภายในวันสองวันหรือในเวลา
รวดเร็วซึ่งไม่น่าเชื่อ เพื่อนหากจะโกหกไป ความที่ได้ให้คำสัตย์ปฏิญาณไว้กับเพื่อนคน
สนิทสหาย เป็นเพื่อนกัน ก็ไม่อาจโกหกกันได้ จึงได้เล่าความจริงให้เพื่อนของตนฟังว่า
ความทองเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้ว ชายคนนั้นก็อยากจะไต่ทองเพื่ออยากจะนั่งบิรารวยขึ้นมาบ้าง
เขาก็เลยถามสถานที่ที่ชายคนนั้นฝันว่าที่ไหน เมื่อได้รับคำตอบแล้วเขาก็ไปแกลงทำเป็น
หลับไต่ทองไม่อย่างเท่านั้น ถ้า ในขณะที่เขาแกลงหลับนั้น พวกลิงบริวารของลิงจ่าฝูงก็ลงมา
หากินเหมือนแต่ก่อน เมื่อเขาเห็นชายคนนั้นนอนหลับอยู่ เขาก็ช่วยกันห้ามขึ้นไป เสนอจ่าฝูง
ของเขาเหมือนแต่ก่อน ถ้า ปรึกษาหารือกันว่าจะเอาไปฝังที่ไหน เขาได้ยินคำพูดของลิง
ทั้งหลาย เขาอาจจะรวบ เขาอาจจะงัดมี เขาอาจจะให้ไปฝังในหลุมทอง เขาก็กล่าว
ขึ้นมาว่า เอาไปฝังที่หลุมทอง ลิงที่ห้ามขึ้นไปหรือกำลังช่วยกันจับอยู่นั้น ชายคนนั้นนอนอยู่นั้น
เมื่อได้ยินคำตอบเช่นนั้นก็ตกใจ ตางตัวตางก็ปล่อยมือ ชายคนนั้นก็ตกลงมาจากยอด
ทำให้ร่างกายของเขาแหลกเป็นจุดจุดไป เขาก็ตายในชั่วพริบตาเดียว นิทานเรื่องนี้สอน
ให้รู้ว่า โลกนี้มักกล่าวหา ความโลภนี้เกิดจากความไม่มีสติสัมปชัญญะ ขาดปัญญา ขาดความ
รอบคอบ เขาจึงได้รับความหายนะอย่างไม่มีอะไรที่จะช่วยเหลือได้.

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ	J24115 +	:	คนโง่ทำเลียนแบบคนโชคคือ คิดว่าจะมีโชคเช่นกัน
แต่ไม่สมหวัง
สาระต้ออื่น	J514	.	คนไม่ควรโลภมาก

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นค่านิยมทางสังคม ค่านิยมมั่งมี แม้ในท้องถิ่นชนบทที่ยอมรับใน
เรื่องนี้ ก็ยังเช่นชายคนที่สอง เห็นว่าเพื่อนคนแรกมั่งมีก็ทำตามวิธีการของเพื่อนเพราะอยากเป็นเศรษฐี

เหมือนเพื่อน กำนियมอีกประการหนึ่งคือ ความมีสติสัมปชัญญะ การไตร่ตรอง ไม่ปล่อยลตามทัศนคติใจ เพราะความโลภ หากผู้ใดไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีความยับยั้งชั่งใจ รอจังหวะหรือโอกาสอันเหมาะสม จะทำสิ่งใดยอมสำเร็จใดสมปรารถนา

ความเชื่อใจแก่ ความเชื่อในเรื่องโชค กล่าวคือ คนมีโชค เมื่อถึงคราวจะร่ำรวยก็ไม่ต้องไปดิ้นรนแสวงหาให้เหนื่อยยาก แม้นอนหลับอยู่ก็ ๗ โชคก็มาถึงตัวเองได้ ส่วนคนไม่มีโชคแม้จะแสวงหาอย่างไร ก็ไม่มีร่ำรวยขึ้นมาได้ ความเชื่ออีกประการหนึ่งคือ เรื่องของคำสัตย์ปฏิญาณ หากได้ทำสัตย์สาบานอย่างไรแล้วต้องปฏิบัติตามคำมั่นสัญญาอย่างเคร่งครัด ถ้าผิดคำสัตย์ปฏิญาณ จะต้องพบความวิบัติ.

เตากินทอง

นายทองใบ แฉนทอง

ชายคนหนึ่งก็เป็นคนที่ยากจน สองคนตัวเมียอยู่ในบ้านนั้น หาเช่ากินค่า อาชีพของเขา เขาเหล่าไม้ แลวกี่สานกระบุง ตะกร้า สานครุขาย แคววที่ลานบ้านของเขา มีต้นไทรใหญ่อยู่ คนหนึ่ง ไตคนไทรใหญ่นั้น มีก้อนหินแผ่นใหญ่อยู่กอนหนึ่ง ฝังอยู่ แล้วไผ่ขึ้นมาจากพื้นดินเพียง เล็กน้อย วันหนึ่งเขาไปเหล่าไม้อยู่บนกอนหินนั้น เป็นเวลาพลบค่ำแล้ว ความที่เขา เห็นคเหน้อยเมื่อปลา ทำให้เขาหลับไป ในขณะที่หลับไปนั้น ก็เป็นเวลามืด หินกอนนั้นไม่ใช่ อื่นไกล เป็นเตา พอมีคมา หินตัวนั้นก็เหาะขึ้น และเป็นเตา ชายคนนั้นนอนอยู่บนกอนหินนั้น อา ฉวาคันขึ้น คันขึ้น ก็จับหลังเตาอย่างเหนียวแน่น ไม่หลุด และเขาก็มีเฉพาเกวงเกงตัวเดียว และฉาขวามาตาคพุงไปเพียงฉั้นเดียวเท่านั้น เตาตัวนั้นก็เหาะไปทางทิศตะวันออก เหาะไป ไปถึงที่ที่ควงอาทิตย์ขึ้น ที่นั้น เขาเลากันว่า ไผ่วาจะเป็นกอนดินกอนหินอะไร กลายเป็นทอง ไปหมด ที่นี้เตาก็เหาะลงไปที่นั้น ลงเสร็จแล้วก็กมหนักมตากินทอง บรรดาเตาทั้งหลายมากมาย เหลือเกิน นับเป็นร้อยเป็นพัน ทางก็เหาะไปกินทอง ณ ที่นั้น เมื่อชายคนนั้นเห็นเช่นนั้นก็ไม่กล้า ลงมาจากหลังเตา ประทานโทษเขาใช้เหาของเขา คีบเอาทองที่ละกอนสองกอน แล้วก็ใส่ใน หอฉาขวามาของเขา ไคมากพอสมควร พอจวนจะรุ่งอรุณ ตะวันจะขึ้น เตาทั้งหลายก็เหาะ กลับที่อยู่ของตน ชายคนนั้นก็หลังเตาตัวเดิมกลับมาถึงบ้าน อา มาถึงบ้านแล้ว ภรรยาของเขา ไม่เป็นอันหลับอันนอน เพราะเขาเป็นหวงสามี่ ไผ่ทราบหายไปไหน เตาตัวนั้นมาถึงก็เหาะลง สูที่เกา และก็ฝังดินอยู่นั้นไป หลังก็ไผ่ลพนดินนิคหนอย ไผ่มีใครทราบว่าเป็นเตาเลย เมื่อเขา ลงมาถึงพื้นดิน เขาก็สะพายหอทอง ขึ้นไปหาเมียเขา เมียเขาก็คือกคี่ใจ ก็ไคถามว่าสามี่ ไปไหนมา ก็รับคาคอบคังเรื่องราวที่เป็นมาแล้ว เขาก็ส่งหอทองให้ภรรยาเขาดู ภรรยา ของเขานี้ก็ปล้มปิตินคี่ นำทองไปซื้อขายไช้จาย ทำให้ฐานะของเขา มีงมีร่ารวยขึ้นมาพอสมควร ชาวอันนี้ก็ลือกกระฉอนไปถึงเพื่อนยากจน เช่นเดียวกับนั้นแหละ ว่าเพื่อนของตนร่ารวย มีงมีขึ้น มา เขาก็พาเมียของเขาไปเยี่ยม ไคถามว่าร่ารวยมีงมีขึ้นมาไคอย่างไร เพื่อนก็เล่าให้ฟัง ตามทองเรื่องไคเล่ามาแล้ว ชายคนนั้นก็อยากจจะร่ารวยมีงมีบ้าง จึงขอโอกาสไปนอนบนหลัง เตาในเวลาค่ำมืด เพื่อจะไคขี่หลังเตาไปเอาทอง ในที่สุด ความนึกคคคก็สมประสงค์ แต่เขา

ผู้นี้ก่อนที่มานหลังเต่า เขาได้เตรียมผ้าขาวมาตั้ง 4 - 5 คืบ เพื่อจะได้ไปห่อทอง ให้ได้มาก ๆ ในรายกาเพื่อน ในที่สุด เขาก็ขึ้นหลังเต่าเหาะไป พอเต่าไปลงที่บ่อทอง เขาไม่ได้คิดอะไรมาก เขาก็กระโจนลงจากหลังเต่า กางผ้าขาวมา หอบทองใส่ คืบหนึ่ง คืบสอง คืบสาม คืบสี่ เค็มเพียบ เสร็จแล้วไม่ทราบว่าจะไปขึ้นหลังเต่าตัวไหน เพราะเต่ามันมากมายเหลือเกิน เป็นเรือนหมื่นเรือนแสน ในที่สุดเขาก็ตัดสินใจ ไปเลือกขึ้นหลังเต่าตัวใหญ่ที่สุด เมื่อได้เวลาจวนจะรุ่งอรุณแสงเงินแสงทอง เต่าแต่ละตัวต่างก็เหาะกลับที่อยู่ของตน เขาก็ขึ้นหลังเต่าตัวใหญ่ที่สุด เหาะไปที่อยู่ของมันเช่นเดียวกัน แต่โชคไม่ช่วยเขา เต่าตัวใหญ่ที่สุดนั้น ได้เหาะไปลงกลางมหาสมุทร เขาก็จมน้ำลงไปใต้มหาสมุทรนั้น ต่อมาเขาก็เป็นภักษาของปลาและเต่าก็เลยตายในกลางทะเลนั้น แทนที่จะเป็นคนร่ำรวยมั่งมี เขาก็กลับเสียชีวิตไปอย่างน่าอนาถ นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนที่ไม่โลภเท่านั้นที่ยังชีวิตอยู่ได้ควยความสันติสุข ในทำนองเดียวกัน คนโลภก็มักจะถึงซึ่งกาลอวสาน อย่างน่าอนาถ.

คำร้กณะนิทาน

- J 2415 : คนโง่ทำเขียนแบบคนโง่ก็ กิว่าจะมีโชคเข้าพัน
แต่ไม่สมหวัง
- J 514 : คนไม่กรโลภมาก

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงอาชีพอย่างหนึ่งของชาวบ้าน คือ การจักสาน เช่นสานกระบุง ตะกร้า กรู ชีวิตความเป็นอยู่เป็นไปตามความนิยมของไทยในสมัยก่อน คือ ตามีเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว

ลักษณะของสังคม เป็นสังคมแบบ เพื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งอย่างใดในครอบครัว มักจะเป็นผู้กับหัวในหมู่เพื่อนบ้านอย่างรวดเร็ว ถึงที่ชาวควนร่ำรวยของศัปปิภรรยาผู้หนึ่ง เป็นที่ "ลือกระฉอน" ไปทั้งหมู่บ้าน

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทาน คือ ความเชื่อในเรื่องชุนทรวิชัย ผู้บุญหรือผู้ก่อกุศลรวมเท่านั้น
 จึงจะพบโดยบังเอิญและนำมาใช้เป็นประโยชน์ได้ ความเชื่อเรื่องชุนทรวิชัยนี้ปรากฏอยู่ในเรื่อง
 หลุมทองกวย

คติในไคยาคนิทานเรื่องนี้ คือ "คนในโลกเท่านั้นที่ยังชีวิตไว้ด้วยความเห็นดีสุจริต ในทำนอง
 เดียวกัน คนโลกก็มักจะถึงซึ่งการลดละอย่างน่าอึ้งใจจนน่าใจ"

คนไม่เคยเข้าวัด

พระปลัดจิวรังกี (กนตลีโล)

โยมเกไม่เคยเข้าวัดเข้าวา แต่เมื่อนี้เข้าวัดเก่ง แต่ตัวไม่ถอยเข้าวัด หอคือวันนั้นถึงวันทาบุญทำทาน เมื่อยอยากให้ตัวเข้าวัดบ้าง ก็บอกเพื่อนายเอ๋ย ไปวัดบ้างเถิด ไปเห็นหลวงพ่อกำลังทำอะไรก็ตามอย่างนั้น ต้องหาตาม เห็นเขาทำอะไรก็ตามนะ ครัว ๆ ผมจะไปวันนั้นแก่ก็มาวัด หอคืออันดับแรก พระแก่ก็ไปนั่งถือตาลปัตร แก่ก็หาตามมีกรรมานั่งเหมือนกัน ตาลปัตรจะให้ศีล หอคือทายก อ้า คนแก่ในนั้นแหละ สมัยก่อน เรายุ่งโจงกระเบน แก่ก็ไปจุดธูปเทียน จุดเสร็จใจใหม่ แก่ก็ถอยจะกราบ ไ้กระเบนที่โจงใส่มีโยบราฯ มีหลอดลงมา - ที่มีมันก็เห็นไ้ นั่น แก่ก็นึกว่าเขาตั้งออก แก่ก็ตั้งตามค้วย(หัวเราะ) ใจคนอยู่หลังก็ตั้งตามกันไปหมด ทีนี้ตั้งตามตั้ง ตั้งตามตั้งหลุกกันไปหมด เสร็จแล้วเมื่อมาว่ากัน ทายกนั้นก็ถอยมา จับใส่ศีล แก่ก็จับใส่ศีล ก็บอก จับใส่ศีลนะ แก่ก็จับใส่ศีล เสร็จแล้วก็มาไหว้พระ หอทายก ว่า 'คอยว่าตามนะ' แก่ก็ว่าตาม 'คอยว่าตามนะ' ทายก ว่า 'หยุดก่อนนะ คอยผูกที่หลัง' 'หยุดก่อนนะ คอยผูกที่หลัง' (ผู้ฟังหัวเราะ) เสร็จแล้วหลวงตาก็บอกว่าหลวงตาจะให้ศีล หลวงพ่อก "โยมอย่าผูกตามทายกสิ' เลยโยมนั้นก็ผูกตาม "โยมอย่าผูกตามทายกสิ หลวงพ่อกก็โมโห "เอ๊ะ คนนี้เป็นยังงั้นวะ เกี้ยวเอาตาลปัตรตีหัวเสียเลย" แก่ก็พูดว่า "เอ๊ะ โยมนี้ทำยังงั้นวะ เกี้ยวเอาตาลปัตรตีหัวเสียเลย" (ผู้ฟังหัวเราะ) หลวงพ่อกโมโหก็เอาตาลปัตรตีหัวดัง เป๊กเข้าไป แก่ก็วิ่งหาตาลปัตรตีหัวหลวงพ่อกไปกหนึ่งนะ (ผู้ฟังหัวเราะ) เกิดการต่อยชุลมุน ต่อกันไปต่อกันมา เดี๋ยวก็ช่วย ตีกันจนวมหน้าหมดเลย หน้าวมหมด โอ๊ย ไม่เอาแล้ว มาวัดทำตามหลวงพ่อก หลวงพ่อกเอาเชือก พระเดาก็ช่วยค้วย หัววมหมดเลย ไปบ้านก็ว่าเว้ย ไม่บ้านไปก็ไปปิดประตูนอนในห้อง ชาวาก็ไม่กิน วันนั้นเมียก็ไปทางอื่นยังไม่กลับมา นอนบน - อือเจ็บ ๆ ไม่กล้าเข้าไปในวัดอีกแล้ว หลวงพ่อกจะตีทำยังงั้น ทำตามหลวงพ่อก หลวงพ่อกตีหมกเมียกลับมาไง เพื่อนาย กลับมาหรือยัง อือ เจ็บ ๆ เอ เป็นอะไรน้อ ทำเมถึงว่าเจ็บ เลยผลักประตูเข้าไปดู เป็นอะไร ไร โอ๊ย มาโกหกฉันให้ไปหาหลวงพ่อก ให้ทำตามหลวงพ่อก ไปทำตามหลวงพ่อก หลวงพ่อกตีฉัน ทุบวมหมดเลย ต่อไปฉันไม่ไปแล้ว ๆ

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ J 2461.1 ; คนใจทำตามคำสั่งอย่างงมงาย

วิเคราะห์นิทาน

เรื่องคนไม่เคยเข้าวัดเป็นเรื่องของคนที่ทำตามคนอื่นโดยไม่เข้าใจความหมาย เข้า
ทานอง ' เถรสองบาทร '

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัด กล่าวถึงพิธีกรรมทางศาสนา
และการปฏิบัติตนของพุทธศาสนิกชนะพึง เทศน์ในวัด

แม้นิทานเรื่องนี้จะเป็นนิทานขบขันล้อเลียนคนที่ไม่ประสากับการฟัง เทศน์ แต่ก็มุ่งแสดง
ให้เห็นว่า คนไม่เคยเข้าวัดอาจทำผิดพลาดจนบุคคลอื่นตำหนิได้

นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นความศรัทธาในระพุทธศาสนา โดยที่ชาวบ้านไปวัดเพื่อ
ฟัง เทศน์และทำบุญบริจาคทาน ถือเป็นการกระทำความดีอย่างหนึ่ง ผู้ที่ " เข้าวัดเก่ง " จึงเป็นที่
ยกย่องของคนทั่วไป อนึ่ง การที่บางคนไม่ยอมเข้าวัด ไม่ทราบพิธีกรรมของวัดหรือปฏิบัติต่อ
พระสงฆ์ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านในลักษณะขาดการระ ถือว่าเป็นสิ่ง ไปฟังกระหาอย่างยิ่ง

เชียงใหม่ เรื่องที่ 1

พระครูวรณรังษีโสภณ (หลวงพ่อเขียน)

เขาเล่ากษัตริย์กับเชียงใหม่ ถ้าคนไหน พอ กษัตริย์สร้างปราสาทไว้หลังหนึ่งสูง
แล้วที่นี้ก็ให้เชียงใหม่ เป็นคนใช้ มีอยู่กษัตริย์คนหนึ่ง ไป... เชียงใหม่ มึงรู้จักกับกษัตริย์
นั่นไม่ รู้ มึงหาญไปซิ ก็ไป กษัตริย์นั้นขึ้นมา ไลน์ก็วิ่งตามมา วิ่งตามหลัง ก็ไป พอไปถึงแล้ว
หรือก็กระเป๋เงินของกษัตริย์ตก เชียงใหม่นี้ไม่เก็บ พอไปถึงบ้านแล้ว ก็อ้าว ไหนกระเป๋
เงินกูนะ ไม่เห็น นู่น ตกอยู่กลางทางนู่น หาไม่มึงไม่เก็บละ ก็พอไม่ให้ผมเก็บนี่ บอกว่าให้วิ่ง
ตามหลัง ผมก็วิ่ง (หัวเราะ) พอก็วันหลังมึงคงเก็บนะ คับ ๆ วันหลังก็ไปอีก ไอ้เชียงใหม่
เห็นขี้ม้า (ขี้ม้า) ตกก็เลยเก็บขี้ม้าใส่ย่ามไปด้วย เห็นอะไรตกเก็บมาหมดนี่ มวนบุหรี่ยิ่งลงก็
เก็บมาหมด ก็เลยถึงพระราชวังที่พักก็เลยถวาย ก็ถวาย เห็นอะไร มีแต่ขี้ม้าเต็มถุงเลย
(หัวเราะ) ไอ้หา มึงทำอะไรยังงี้ ก็ยวูกก็ประหารชีวิตจึง ก็นายบอกให้ผมเก็บ ผมก็เก็บ
นะซิ เห็นอะไรตกผมก็เก็บ ผมก็เก็บนะแล้วนี่ อันนี้เป็นนิยายปรัมปรา

เชียงใหม่ เรื่องที่ 2

พระครูวรณรังษีโสภณ (หลวงพ่อเขียน)

แต่วันหลัง ก็ดูปราสาทเชียงใหม่ งานขนาดนี้ กูจะเอาไปใช้ เป็นของกูเว้ย แล้วมึง
คอยดูซิ คนอื่นเขาไปดู เขาบอกว่า ไม่มีที่คำหนิติโทษเลยนะนี่ ปราสาทหลังนี้สวยงาม ไอ้
เชียงใหม่ขึ้นไปดูบ้าง ดีไหมเชียงใหม่ โอ๊ย ก็แท้คับ แต่ว่าเสียอย่างหนึ่ง เสียอะไรละ ยังไม่มีเตียง
นอนยังไม่มีหมอนหนุน ตกกลางท้องแพ้อ้อเชียงใหม่อีก คิดแล้ว พระยาแท้ ๆ ทำไม่ไปแพ้อ้อคนนั้น
หรือก่อน ๆ นั้นหรือชื่อสัตย์จริง เกินไปจึงแพ้อ้อเชียงใหม่ จึงต้องสร้างเตียงนอน สร้างหมอน
หนุนนอนอีก

เซียงเหมี้ยง เรื่องที่ 3

พระครูวรราชรังษีโสภณ (หลวงพ่อเซียง)

มีเรื่องชา พระยาสมันนั้นเป็นคนชื่อสัตย์ วันหนึ่ง เซียงเหมี้ยง เวาใช้ให้ไปส่ง จกหมาย ก็เอาจกหมายให้ ก็ไป ไปส่งจกหมายให้ภูที ก็ไป แล้วเขาไม่บอกด้วยว่าไปส่งให้ใคร ก็ไม่บอก ก็ถือจกหมายแล้วก็ไปส่ง พอไปถึงไกล ก็ไปส่ง ไม่รู้ไปไว้ที่ไหน ไฟไหม้ป่า ผลสุดท้าย ไม่เห็นคนที่นำจกหมายว่าไว้มา เมื่อนั้น เมื่อนี้ เอ โง่งมัน เวาจกหมายไปส่ง มันเลยบอกว่าผม จกหมายซี ผมก็เป่าส่ง ไม่รู้ว่าไปส่งให้ใคร นายบอกผมไม่ซัดนี้ แหมบ่ง ขนาดมั่ง เล่นไม้เล่นมือ กับกูหรือ (หัวเราะ) มันว่ายังงั้น เอา เจ้านายก็วันหลัง กูจะทำโทษมั่งนะ คับ จะหลยังไง ผมก็ไม่มีอะไรจะให้ทำแหละ นายทำผม ผมก็ตายเฉย ๆ แหะ เซาก็ว่า

เซียงเหมี้ยง เรื่องที่ 4

พระครูวรราชรังษีโสภณ (หลวงพ่อเซียง)

กึ่งี้แหละ นาย คนใช้ ไปอย่างงั้น วันนี้มีมึงไปบ้านของนายกอนะ แล้วไปเอาขนมมา สักสองก้อนนี่ ถ้าได้ก็เอามาเร็ว ๆ แล้วมึงมาแต่คืนก่อนโก่นะ มึงอย่าส่ามาสายนะ กอนโก (โก) ก็ไปแล้วก็มา ส่ายตะวันขึ้นปานนี้ พระยารอกินจนตายหัว แก มากก็จูงโก่ตามหลัง (หัวเราะ) โฉ้เหมี้ยงทำใบมึงมาสายเกินไปละ จังโก่ กูบอกให้มาก่อนโก่ ครับ สี ผมก็มาก่อนโก่นี่ โก่อเกินตามหลัง (หัวเราะ) เจ้านายก็หมคทานี่

เชียงใหม่ เรื่องที่ 5

พระครูวรราชรังษี เภภณ(หลวงปู่เขียน)

วันหนึ่งก็ หลวงพ่อไปได้ยินเขาว่า เอ้ มีกเหมี้ยง เขาว่ามิ่งไหวคือ มันตัว (โกหก) เก่ง มันโกหกยังงี้ กูจะให้มันตัวครึ่งกะน่า เออ เขาว่ามันโกหกเก่ง มันโกหกยังงี้ หลวงพ่อ กับเขื่อน้อย แต่เขา แกล้งขวย(ควาย)อยู่ ขวยนั้นแกคอนใหม่ ๆ กวแมลงวันจะไปหยดไซ ที่ตัวหนอนนี่อะไรของแก พอก็หลวงตาไปถึง เหมี้ยง ๆ เขาว่ามิ่งโกหกเก่งนะ โททได้กูปึง มิ่งดี ว่า โอ๊ย หลวงพ่อ โททให้พระได้แต่รังไม่ได้หรอก บ้าย ไม่บายนำตัว กูไม่ให้บายหรอก กูอยากให้มีตัวให้กูปึง อยากให้มี โททให้ฟัง ไบบาย อ้อ ครับ เกี้ยวเป็นบาย ตัวพระตัวเจ้า ออไม่บาย ๆ กูอนุชากเอง โอ๊ย อย่างงั้นผมก็ลุ่ม หลวงพ่อ ลืมอะไร ลืมวางตัว ผมทำอะไร เอ็งจะโตเว้าตัว เข้าไปเอาได้ไหม ไบได้ทร มกั๊บ เกี้ยวกาจ-มาจิกบาคช่วยผม แมลงวันจะ มาหยดคหนอนบาคช่วยผม เอาจะกูจะไล่ให้มีหรือกนะ ว่าเอ๊ย บาย หลวงพ่อจะบาไลอย่างนี้ ไบได้ทรอก ผลสุดท้ายหลวงพ่อก็ตื่นเว้าไป สาธุหลวงพ่อ อย่าได้ผมบาย ก็เอาไบไม่ให้หลวง พ่อ วให้อแมลงวัน แกก็ไปนอนบ้านเฉย ค่าตะวันเกือบตกดิน เขกก็มา โหนเหมี้ยง มิ่งตัวก็มาชี่ นี้แล้ว ผมก็ตัวให้หลวงพ่อไล่แม่งวันให้ผมนี้แหละตลอดวัน(หัวเราะ) หลวงพ่อก็แพ้มันอีก คน ไบราวทำไบข้อแท้

เชียงใหม่ เรื่องที่ 6

พระครูวรราชรังษี เภภณ(หลวงปู่เขียน)

มีคนใช้ของพระยาคนหนึ่ง เอื้อกูโกรธไอ้เชียงใหม่ แต่ว่ามันจนได้ มิ่งเอา บั้งตกได้มันคมไป พระยาคกลี่มั้ง บีก(บิก)ให้ตี ไปมิ่งเอาไปให้มันคม กูแพ่(แพ่)มัน(หัวเราะ) ไอ้เจ้านี้ก็ถือบั้งตกไป มันเกี้ยวเข้า(ข้าว)อยู่ ลุง ๆ บาไอ้เหมี้ยงที่โหน นุ่น อยู่ทางนุ่น ถาม

หาไอ้เหมี้ยงอะไร ทำบ พระยากดไต่บั้งว่า ที่ให้ว่เหมี้ยงคตมชิมันโกทกเก่ง แล้วยังมาเอาเน่
 เปกบั้งคุง เปกบั้ง เคี้ยวมันเหยสิ มันเหย ไอ้เน่ก็เปกบั้งคคอกคตม อ้อ เน่ยังเหมี้ยงอยู่หรงอ อ้อ
 นี้แล้ว คัวมันเอาคคพระยามาคม(หัวเราะ) คคคคพระยาสูบได้สั๊กครั้ง

เซียงเหมี้ยง เรื่องที่ 7

พระครูวรรณรังษี โสภณ (หลวงพ่อเขียน)

เรื่องหนึ่งพระยาขึ้นนั่งอยู่บนปราสาทปูน ใครจะดูหน้าพระยาไม่ได้ จะต้องประหาร
 ชีวิต ไอ้เหมี้ยงมันก็อยากดู มันไม่เคยเห็น เอ๊ จะทำอย่างไร จะเห็น ว่าอยู่สูงเช่นนี้ ถ้าเรา
 จะมอง เขาจะปากคอเราตาย จะทำอย่างไร พระยาเป็นคนยังงี้ ทาไมเขาว่าศักดิ์สิทธิ์
 แท้ แถก็หาผักตำลึง ยาวขนาดนี้ (กางมือ) ต้มให้ก็ ไปนั่งกินอยู่ใต้ปราสาทที่พระยานั่ง แถ
 ก็เอายอดผักตำลึงขึ้นสูง ๆ ก็แขงหน้าขึ้นไปย่อนย่ำลงมา โอ๊ย ว่าพระยาหน้าหมา(หัวเราะ)
 เป็น ทำไมเบิ่ง พอเห็น ไอ้ท่า ทำไมมุ่งไปดูหน้าพระยาเล่า คับ คมรับประทานผักตำลึง
 เกรือมันยาว แต่ผมมันมันก็จะเต็มปาก ผมก็ย่อนลงมากที่ทีละนิก ๆ คคคคก็เลยไม่ได้ข่า
 (หัวเราะ) เป็นท่านองนั้น

เซียงเหมี้ยง เรื่องที่ 8

นายบุญรอด แสงสุข

ในย่านหนึ่งนั้น มีอยู่ มีความเป็นใหญ่อยู่สองคน แต่คนหนึ่งอยู่ใกล้กัน แต่เซียงเหมี้ยง
 นี้ปัญญามาก จะพูดยังใจก็ไม่ ไม่ว่าใคร ว่ามันเถอะ จะพูดยังใจก็แก้ได้ทั้งหมด หรือจะว่ายังง

ก็แก้ไต่ทั้งหมด มีปัญญานั้น ก็มีนายบวญญาคคนหนึ่ง อยู่บ้านใกล้ ๆ กัน ระหว่างสาม - สี่กิโล -
 ปี่แหวะ ก็ไปถามชาวบ้านว่า เอ้อ ไอ้เชียงเหมี้ยงนี่มันมีปัญญา ทายังไงมันถึงชนะ มันพูดยังไง
 ถึงชนะมัน ทายังไง มันก็แก้ไต่หมก ก็เลย บวญญานั้นก็ อ้อ มันจะมีปัญญามากไหน คุณก็มีปัญญากว่า
 บวญญานั้น ก็คุณก็มีปัญญามากไหน ก็เลยยกไส้มองไม้ไผ่ ก็เลยตัดไม้ไผ่มาเจาะ เป็นรูแล้วก็ถักใส่
 ใว้จนเถอะ ก็เลยหยาบคนน้อย (หัวเราะ) ถักใส่ ก็ใส่ให้มันคมไต่ มันจะรู้ไม่ว่าถูกคนใส่บ้อง
 ไผ่ไผ่ มันจะรู้ไหม ถ้ามันมีปัญญาก็รู้ ว่ามันเถอะ ที่นี้ถักใส่ ไผ่สองวันสามวันก็เลย ค่อยหา
 ถามชาวบ้านว่าไหน เชียงเหมี้ยงอยู่ไหน เข้าไปในบ้านก็ ถามหาเชียงเหมี้ยงว่า เชียงเหมี้ยง
 อยู่ไหน ไม่อยู่ ไปไหนแล้ว ไหนที่ไหน ไน่น แข่งป่าไน่น พอไปถึงทาง (กลาง) ทางก็ถาม
 พวกที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ไหนนาเชียงเหมี้ยงอยู่ไหน ไน่น (นั่น) ก็ทำนาอยู่แข่งป่าไน่นก็เลยมอง
 เห็นเชียงเหมี้ยงอยู่ แต่ไม่รู้จักเชียงเหมี้ยง ก็เลยไปถึงเชียงเหมี้ยงอีก ถามอีกว่า ไหนนา
 เชียงเหมี้ยงอยู่ที่ไหน ก็เลยไปตามเชียงเหมี้ยงเอาที่นั่นแหละ ไม่รู้จักเชียงเหมี้ยง ก็เลยถาม
 เชียงเหมี้ยงว่า ไหน เชียงเหมี้ยง ไหนที่อยู่ที่นี่ไซ้ไหม ไม่ใช่หรอก ว่างั้น ที่นี้ไปมีนา
 เชียงเหมี้ยงหรอก อยู่ปาก ปาก ป่าไน่นมั้ง อยู่ทางไน่น ไปก่อนไซ้ อยู่ทางปากป่าปากไน่นนั้น
 ไปทางไน่นอีก ไปถึงทางไน่นอีก ก็ถามคนอีก คนไถมาเหมือนกัน เอ้ เห็นเชียงเหมี้ยงไหม
 เห็น (เห็น) เขาว่าอยู่ปากนี้ ไม่ใช่ เชียงเหมี้ยงอยู่ปากไน่นเอง งั้นไซ้ ก็เลยกลับมาอีก ขาดัง
 เชียงเหมี้ยงเลย เชียงเหมี้ยงจริงนะไซ้ เชียงเหมี้ยงก็เลยตอบว่า ก็ว่าจะอยู่ตรงนี้เอง ก็
 ใช้นั้น ถาดหาอะไรนะ เชียงเหมี้ยงนะ ว่ามันมีปัญญา มันฉลาด ทายังไงมันชนะ ชาวบ้านพูด
 ยังไง มันชนะมัน ไทรพูดมาไม่ชนะ แก้ไต่หมก ว่างั้นเถอะ แต่คนจะเกี่ยวข้องกับเชียงเหมี้ยง
 หยังไรบ้าง มี ว่างั้น มีหยังไรบ้าง ตอบมาไซ้ว่าจะให้มันคมตลิ่งคนน้อย มันฉลาดก็หยังงั้น มัน
 แก้ไต่หมกหยังงั้นแก้ไต่หมก ว่างั้นเถอะ อ้าว เราก็อยากเห็นมันเหมือนกันแหละ อยากลองขัน
 เหมือนกันแหละ มันปัญญาขนาดไหน เอ้อ ถึงนายเองก็พูดหยังงั้น ก็เลย เค้าบวญญานั้นก็เลยว่า
 เราถักใส่บ้องไม้ไผ่ จะให้มันคมหนา ตกก็วันแล้ว ว่างั้น เชียงเหมี้ยงเองก็ตอบว่างั้น ก็ถาม
 มันว่างั้น ตลิ่งสองสามวันแล้ว ก็ให้มันคมก็มีกลีบเค็ม เพราะมันมีปัญญาปากกว่า ว่างั้น ที่นี้ก็ขอ
 เปิดกบดูตัวเอง มีปัญญากมดูแล้วก็เรียกว่า เอ้ ยัง ว่างั้น อ้าว ยังหรือ ว่างั้น นี่แหละ
 ไอ้เชียงเหมี้ยง ว่างั้นเถอะ มีนั่นแหละคับ เรื่องสั้นนี้คนเดียว

สารัตถะทั่วไป โดยทั่วไปเรื่องราวของศรีธนญชัย ส่วนใหญ่อยู่ในหมวด J1500⁺ การปฏิบัติกรทอบโต้อย่างเฉลียวฉลาด สำหรับนิทานเรื่อง เชียงเหมี้ยงทั้งแปดเรื่องนี้ มีสารัตถะแตกต่างกันดังนี้

สารัตถะเฉพาะเรื่อง

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 1 J2516.2.1: การปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัดจนทำให้ผู้สั่งการเสียประโยชน์

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 2 J1280 : การตอบโต้กษัตริย์อย่างคมคาย

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 3 J2516.2.1: การปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัดจนทำให้ผู้สั่งเสียประโยชน์

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 4 J2461.1 : คนโง่ทำตามคำสั่งอย่างมงาย

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 5 K1240 : การหลอกลวงผู้อื่นให้อยู่ในสภาพกลืนไม่เข้าคายไม่ออก

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 6 K1677⁺ : การหลอกลวงให้ผู้อื่นคิดกับตนเอง

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 7 J1500 : การกระทำที่ฝ่าฝืนข้อห้ามโดยไม่ถูกลงโทษ

เชียงเหมี้ยง เรื่องที่ 8 K1677⁺ : การหลอกลวงผู้อื่นให้ติดกับตนเอง

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่อง เชียงเหมี้ยง เป็นนิทานที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟัง เป็นอย่างมาก เรื่องราวของเชียงเหมี้ยงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือคล้ายคลึงกับเรื่องราวของศรีธนญชัยของภาคกลางนั่นเอง เป็นเรื่องคนที่เอาตัวรอดด้วยสติปัญญา ในลักษณะฉลาดแกมโกง นิทานเชียงเหมี้ยงทั้งแปดเรื่องนี้เน้นพฤติกรรมของ เชียงเหมี้ยงที่มีต่อผู้บังคับบัญชาและผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง

แก่นิยายเรื่องความสนุกสนานนี้ นับเป็นสิ่งสำคัญของทุกวัฒนธรรม คนที่สนุกสนานว่าเรื่อง มักเป็นที่ยอมรับในสังคม อนึ่ง การปฏิบัติกรใดก็ตาม ถ้ามีความสนุกสนานประกอบ

เป็นล่วนหนึ่งด้วยแล้ว จะเกิดผลดีและรวดเร็วยิ่ง

นิทานเรื่องนี้ได้เห็นความคิดที่สะท้อนจากค่านิยมที่เกี่ยวกับการเคารพผู้อาวุโส หรือผู้มีอำนาจ ถึงแม้ว่าคนเราจะเคารพและยกย่องผู้มีอำนาจสักเพียงใดก็ตาม ก็ยังอยากเห็นบุคคลเหล่านั้นทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดผิดพลาด หรืออยากทำอะไรสักอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ใหญ่เป็นตัวละครโดยที่ไม่สามารถหาความผิดเอาจากตนได้

เรื่องที่มีลักษณะเช่นนี้ทำให้ผู้ฟังพอใจเสมือนหนึ่งตนเป็นตัวละครเพียงคนเดียว เรื่องในนิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่เก็บของ) นิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่ตีปราสาท) นิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่ส่งจดหมาย) นิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่มาก่อนไก่) นิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่หลอกหลวงพ่อปักแมลงวัน) และนิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่หลอกคูดหน้าพระยาหน้าหมา) นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้มีอำนาจแล้ว คนเรายังพอใจที่จะเห็นบุคคลประเภทอยากเค้นถูกแก้ล่า กัง เช่นนิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่แปก) (เชียงใหม่หลอกให้คนไม่ประสงค์ติดคต)

ถ้าพิจารณาพฤติกรรมของเชียงใหม่จากนิทานทั้งแปดเรื่องนี้แล้วจะเห็นว่า เชียงใหม่มีบุคลิกที่ค่อนข้างจะดัดสน บางครั้งก็เฉลียวฉลาดมาก เช่นในนิทานเรื่องที่สอง (เชียงใหม่แปก) และแปด บางครั้งก็เป็นคนโง่เง่า เช่นในเรื่องที่สองและสี่ แต่การกระทำต่างๆ นี้ต้องการทำให้ผู้ฟังพอใจเท่านั้น จะถือเป็นตัวอย่างในชีวิตจริงหาได้ไม่ เพราะจะไม่เกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติ เรื่องราวของเชียงใหม่เป็นเพียงเรื่องเล่าเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น

หมวด K : สารัตถะว่าด้วยการหลอกลวงหรือกบฏ

หมวดนี้กล่าวถึงกลโกง กบฏและการหลอกลวงทุกแบบ
ข้อมูลนิทานมี 1 เรื่องคือ หอยกับกระต่าย

ร้องอาถรรพณ์กะต่าย

อาถรรพณ์กะต่าย เนาคัยกุกอ้อมนั้น
 ปรอ ฐิ่งกะเนียบ (ตั้งแกะขึงกะเนียบโกเสยนอง)
 "เอ มายนี้อง กอแน อ้อมเป็ยะขอวังแกงกะเนียบ
 คองปีเก็ยั้ง 'กะต่ายปาย

"อ้อมเป็ยะ ส่ามาย เกวปรอผปีกะนะมอ" อาถรรพณ์
 ปายนะแน "ส่ามาย เกอหัยกัคว้อมนั้นชะมาย
 ปรวทุปีกะนะ เกอเออ"

สะแนจ้อมั้นเนียบชะ อ้อมปรอตุโตนเหราะเบียง
 เสย หนับเนียบ หนึ่งของซาม อ้อมปรอตุเลยชะ
 อ้อมปรอตุจี้ตุ ส่าแนวิตุ เนากะกะเยียบ

"อาถรรพณ์"

เนากะ" เฮอะ "

อ้อมบวงจี้เค็ก้อ้นแนะจี้เลยหละจี้ชะ อาถรรพณ์
 เบียง เนานักกะเนียบกัวะตุงแจว อ้อมเนันกะเนียบ
 แลวโก ตกกงขึงกะเนียบชะ

' เกลลอ" เนากะ" เฮอะ "

" เกลลอ" เนากะ" เฮอะ "

เฮอะๆๆๆตามเฮอะ เกอะไอพั่วแรงแลวเกอะ
 แลชะชะ จ้อบปรอญุแกชะ กูอ้อคี่โตนนาชะ
 เออญุพั่วทวะแจ็ทเบียงโกหวะ จี้หละกุเกอะ

แมะ เทาโกแหะปริ๊ดเจา (อ้อเทือคๆ)

เนาแลชะเกอะปิ่นแหชะ เลยอ้อมบลอเน้า

เนาแหะปริ๊ดแจ่มป้อมแหชะ

"โธ แลวกะกายคั้งเจาค่ากะต่ายแน คิงเจา

เรื่องหยอกกับกระต่าย

นายแมน สุขสว่าง

หยอกกับกระต่าย เขาอยากอวดขนั้น
 วังแข่งกัน (สั้นเหมือนกัน นันแหละค้าย)
 "เอ มั่งกับกูนี้ ส่าบากอะไรที่จะแข่งกัน
 ของไม่มีชา" กระต่ายว่า

"อูบ๊ะ แก่มิ่ง กูวังไม่ชนะหรือ " หอย
 ว่าอย่างนี้ "แก่มิ่ง กูอยากแต่พนั้นจั้ง มั่ง
 วังไปชนะกูหรวก "

แล้วไปพนั้นกันแหละ วังตามริมฝั่งห้วย
 เลข นันกัน หนึ่ง สอง สามวังเลยแหละ
 วังไปโน้น แลนี้ไปโน้นกระต่ายก็เรียก
 "ไอ้เกลลอไวย"

เขาก็ "ชะ"

ซามรับไปข้างหน้าเรื่อย ๆ ไปแหละ หอยตาม
 ห้วย เขาขัดกันไว้ก่อนแล้ว นันกัน
 แลวนั้น ตกลงแข่งกันนั้น

"ไอ้เกลลอ" เขาก็ "ชะ"

"ไอ้เกลลอ" เขาก็ "ชะ"

ชะ ชะ ชะ ไปเรื่อย ๆ ก็มันหมดแรงแล้วก็
 ตายแหละ ไปวังตายอยู่กลางทางนั้นแหละ
 สุกคัวยนั้นกระมัง ไปตายอยู่ที่

ยายเข้านั้นหามกล้วยมา (เสียงหามกล้วย)

เขา (กระต่าย) ตายก็ไม่ไ้ตายเลยอะไร เขา

เขาหามกล้วยสุกเต็มหาม

"เอ๊ะ แล้วใครรู้จักมาตีกระต่ายนี้ รู้จักมา

แห่ละภูโตหนา^๑

กอบไซ้อีอเตาะปรีคโกเฮยนอง ปรีคเจนโก

เฮยนอง

หฺวีแอดวีระจิงวี แดวีระกาง ชิมปะปอ

ชิงปรีคพลับ เกอะโตคทพลุด

‘โอ กะตายโร๊ะ’

ปรอยพูยทะเลเคเนียบ จีแวกะระ วัวเนียบหันเนา

เกอะกองเนาตั้งปรอย เทรงเนาตั้งป็นเนาะ

กะตายโก จีแน็กจีปรีคเกอะชิม กะตายเกอะโร๊ะ

ตายอยู่คามทาง

จับใส่ตะกร้ากล้วยนั้นแหะควาย กล้วยสุกนั้น

แหะควาย

ถันเอาจนอ้อม เสน่จนกางหมดเกลี้ยง

หมคกล้วยปีบก็กระ โกวปีบ

“ค้าย กระต่ายหนี”

วิ่งไล่ตามกัน ไปได้แล้ว ทาอย่างไรจะทันเขา

ก็ของเขารู้จักวิ่ง เจ้าของเขาไม่ได้อ

กระต่ายนั้น ไปขายเลยกล้วยก็หมคกระต่ายก็หนี

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ K11 : การเอาชนะด้วยกลลวง

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ที่น่าสนใจ เกิดว่าเป็นการแข่งขันระหว่างหอยกับกระต่าย มีใช้เท่ากับกระต่ายในนิทานอีสป กระต่ายในนิทานทั้งสองเรื่องมีนิสัยเหมือนกัน คือ อวดตัวและดูถูกคู่แข่งอื่น นิทานเรื่องนี้กระต่ายดูถูกหอยว่า "ของไม่มีขา" จึงเป็นเหตุให้มีการท้าทายเอาชนะกันขึ้น

แม้ว่าเรื่องนี้เป็นนิทานสัตว์ แต่เป็นอุทาหรณ์สอนใจมนุษย์ กระต่ายเป็นตัวอย่างของคนพาล ชอบคุยโม้ระรานผู้อื่นจนได้รับบทเรียนจากการกระทำของตนเอง หอยเป็นตัวอย่างของคนรักสงบ เมื่อถูกกระรานก็ต่อสู้ด้วยสติปัญญา แรงคิดที่ไ้จากนิทาน คือ การเอาชนะคนพาลต้องใช้สติปัญญา

ส่วนก่อนสุดท้ายของเรื่องกล่าวถึงกระต่ายขโมยกันกล้วยของกัน มุ่งที่จะให้เกิดความขบขันมากกว่าอย่างอื่น

ข้อที่น่าสนใจ เกิดจากนิทานเรื่องนี้ คือ นิทานนี้เล่าเป็นภาษาส่วย แต่มีการใช้คำทับศัพท์บางคำ แสดงถึงการผสมผสานทางภาษา เช่น กระต่าย (กระต่าย), เกลอ (เพื่อน), แลว (แล้ว), แะ เทา (ยายเฒ่า)

หมวด L : ลารัตถะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโชคกลาง

หมวดนี้กล่าวถึงการผันแปรของโชคกลาง เช่น เกี่ยวกับลูกคนสุดท้ายได้ค้ำบัง,
ความถ่อมตนได้ค้ำบัง ฯลฯ

ข้อมูลนิทานมี 1 เรื่อง คือ คนรักลูก

คนรักลูก

พระครูวราภรณ์รังษีโพภก (หลวงปู่เขียน)

เรื่องการแจกทรัพย์สินมรดกของคนโบราณ พ่อแม่ไม่เข้าใจ เมื่อมีลูกมีเต้ามาสองคนเสร็จแล้ว เวลาลูกหญิงใหญ่โตก็มีการแต่งงานได้ เสร็จแล้วทรัพย์สินสมบัติทุกอย่างจะมอบหมายให้หมาเลย ชาวที่อยู่ในดวง ก็แค่นั้นเอง นอกนั้นก็แจกข้าวให้ลูกทั้งสอง ที่นา ที่ดินก็แจกให้ลูกเป่หมก เสร็จแล้วพ่อ ยัวเมียสองคนอยู่บ้าน ก็คอยแก่เจ้า ๆ ก็เคยอยู่ไม่ได้ ข้าวค่อยหมกไป ไม่มีคนหาข้าวให้กิน เพราะไม่ได้ทานา เพราะแก่ ไม่นึกว่าจะอยู่ได้นาน ทรัพย์สินสมบัติก็แจกให้หมกแล้ว

พอดีแกก็คิดว่า ข้าวไม่ปีกัน ต้องขายบ้าน เสร็จแล้วก็เดินไปหาลูก ไปหาลูกคนโตก่อน ออกสำแดงแม่ เดินไป เมื่อไปถึง ลูกคนโตก็บอก ว่า บาท่าไม พ่อบอกว่า ลูกเอ๊ย พ่อจะมาขอเงินด้วย เพราะพ่อแก่แล้ว จะหาบน้ำก็ไปไม่ได้ จะหาข้าวก็ไปไม่ได้กิน ขอเงินกับลูกด้วย ลูกสาวก็บอก ไม่ได้พ่อ ทานไม่ถึงว่าไม่ได้ คือ ยัวของกินไม่ให้อยู่ เพราะยัวของกินไม่รับรอง วยู่ไม่ได้ พ่อก็เอ๊ยใจ เอ้ ลูกเราไม่สามารถจะเลี้ยงเรา ไม่ได้หรือ ก็เลย บอกว่า แน่ใจใจ ร้องไห้กับบอก ลูกเอ๊ย ขอให้เจ้าจงว่าพ่อให้ตายเสียเถิด ลูกก็ใจจะได้อ้าพ่อ เสร็จแล้วพ่อก็ว่า เมื่อนั้น ก่อนจะง่าขอได้ไปหาน้องสาวคนเล็กเสียก่อน เมื่อออกสำแดงแม่ เมื่อเดินไปเดินไป ก็ไปถึงบ้านลูกสาว ลูกสาวคนเล็กก็บอกอ้อ อ้อ พ่อมาทาไม งู๊ดก็ว่าว่า พ่อมาเพื่อจะมาขออยู่ด้วยกับลูก กินด้วยกับลูก จะได้ไหม ลูกสาวคนเล็กก็บอกว่า ไม่ได้ เพราะสมบัติที่สถานก็ตกไปอยู่กับสามีหมกแล้ว ฉันไม่สามารถเอาพ่อมาเลี้ยงได้เคย พ่อก็ร้องไห้ ในเมื่อลูกไม่เลี้ยงก็หาที่พึ่งไม่ได้ จะไปอยู่ที่ไหนก็ไม่ได้แล้ว พ่อก็ร้องไห้ร้องไห้ เสร็จแล้ว บอกว่า ลูกเอ๊ย เจ้าจงเอาขี้คนไปเอาพ่อเถิด ลูกสาวก็ใจ จะไปเอาที่ไหน พ่อบอกว่า ไม่ยากลูก มีสระอยู่สระหนึ่งโน่น สระนั้นสำหรับง่า คือลูกง่าพ่อ ทั้งลงในสระนั้น เมื่อลูกสาวก็ใจ ก็ทำก้อว่าเอาหมกไปยังมี เมื่อเอาหมกไป ก็พา ก็เรียกว่าไปพ่อเดินก่อน ลูกสาวเดินตามหลัง เมื่อไปถึงสระแห่งนั้นไม่เห็นลูกบิวซึ่งงาม ลูกสาวก็วิ่งลงไปเก็บ คนโตก็วิ่งลงไปเก็บ คนเล็กก็วิ่งลงไปเก็บ เก็บขึ้นมา ต่อถาม ลูกสาวลูกบิวไปไหน ลูกก็ตอบว่า เอาไปให้ลูก ลัดถ่วงมากไหม ลัดถ่วงมาก แล้วไปตามลูกคนเล็ก ลูกเอาลูกบิวไปไหน ก็บอก เอาไปให้ลูก คิดถึงบักไหม

คิดถึงมาก แต่ที่นี้ลูกขาคิดถึงพ่อสิ พ่ออุทิศตัวขึ้นมา มาหาลูกสาวบ้านทั้งคนใหญ่และคนเล็ก แต่ทำไมเล่าลูกไม่ส่งสารพ่อบ้าง คนเล็กก็คิดได้ที เอ้อ เรานะ ทำมิกแล้วที่จะฆ่าพ่อสง เรารักลูก เราเหมือนกับว่าเรา เอ้อ คอขวบที่เราจะเอาไปให้ลูกเรา ก็คิดถึง พ่อเราก็เหมือนเรา แต่ก่อนเขารักเรา เกี้ยวนี้เราฆ่าไม่ลง เลยน้องคนเล็กก็ถามพี่คนใหญ่ พี่ ๆ หนูไปฆ่าพ่อแล้ว หนูคิดถึง เพราะตอนนี้คงจะมีความรักหนูเหมือนกับที่หนูนี้เอาคอกบัวคิดถึงลูกยั้งนั้น หนูไม่ฆ่าพ่อหรือ เสรีแล้วคนโตบอกว่า ไม่ได้ ๆ ต้องฆ่าให้ได้ ถ้าอย่างนั้นพ่อจะไปรบกวนทรัพย์สินสมบัติอีก ทรัพย์สินมรดกอีก ลูกสาวคนเล็กก็บอกว่า ไม่ได้ ๆ ถ้าจะฆ่า เรายังงี้ก็คิดว่า หนูจะรับไปเลี้ยงเอง - คนเดียว พ่ออยู่อย่างงั้น ลูกสาวคนเล็กก็บอกว่า พี่ เรายังงี้ก็คิดว่า ที่นาและบ้าน มีข้าวมีอะไรที่ พ่อแจกให้ไปก่อน หนูขอมาหมด ทรัพย์สินมรดกเก่าหนูขอมาหมด ขอให้พี่ไปเอาใหม่ซะ เพราะทรัพย์สินของพ่อแจกให้เท่าไร หนูจะเอามาหมดเลย หนูจะเอาทรัพย์สินนี้ไปขายให้พ่อ เลี้ยงพ่อ คายหนู ทำบุญ จะได้ไหม พี่ก็บอกว่า ไม่ได้ คิดอยู่ไปนาน ๆ เอ้อ ก็คิดได้ เอ้อ ถ้าอย่างงั้นก็เราไม่ต้องฆ่าพ่อนะ ทายังไง คิดถึง ก็เลยตกลงกันว่าจะต้องแบ่งกันไปเลี้ยงให้พี่สาวเอาไปเลี้ยง เอาพ่อไปเลี้ยงก่อน เอาไป เลี้ยงวันอาทิตย์ อาทิตย์หนึ่งครบแล้วก็ไปบ้านน้อง กลับไปกลับมา อยู่ที่ไหน คายที่ไหนก็ช่วยกันทำบุญ นี่บ้านก็เรียกว่าช่วยกันทำบุญ เอ ผอสุกท้ายก็ตกลงกันไป เมื่อไปก็หากันกินนั้น จนเมื่อพ่อตาย อันนี้เนื่องมาจากคนแก่โบราณไปเข้าใจการแบ่งทรัพย์สินมรดก มาขอฝังลูก ลูกก็ให้ฝัง

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ L432.2 : พ่อขอความช่วยเหลือจากลูกสาวผู้มั่งคั่ง

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ในครอบครัว ลูกเมื่อยังไม่แต่งงานจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของพ่อแม่ หลังจากแต่งงาน ลูกสาวจะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของสามี การเลือกคู่ครอง พ่อแม่จะเป็นผู้มีส่วนในการเลือกคู่ครอง เมื่อลูกแต่งงาน พ่อแม่จะแบ่งปันทรัพย์สินให้ไปตั้งหลักฐานตามอศภาพ ในที่นี้ได้แก่ พี่นา ชั่วในยุ้งฉาง เป็นต้น

นิทานเรื่องนี้มุ่งให้ข้อคิดแก่พ่อแม่ เรื่องการแบ่งมรดก ดังที่กล่าวตอนต้น เรื่องว่า "เรื่องการแจกทรัพย์สินมรดกของคนโบราณ พ่อแม่ไม่เข้าใจ" หมายถึง บางคนแบ่งมรดกไม่เป็น บางคนรักลูกคิดแต่จะ "ให้" จนลืมนั่งถึงตนเอง ขณะเดียวกัน เป็นการเตือนลูกให้สำนึกในความรัก ความห่วงใยของพ่อแม่ เพราะลูกบางคนคิดจะ "รับ" อย่างเดียว

มีที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า ลูกคนเล็กมีความสำคัญสำหรับพ่อแม่กว่าลูกคนอื่น ๆ จากการสอบถามชาวบ้านหลายคนให้ความเห็นว่า การมอบมรดกให้ลูกคนเล็กเป็นเพราะมีความใกล้ชิดมากกว่าลูกคนอื่น ๆ ความที่เป็นลูกคนสุดท้อง อายุน้อยกว่าพี่ ๆ พ่อแม่จึงให้ความรัก ความเอ็นดูเอาใจใส่มากเป็นพิเศษ ลูกที่โตบางคนแต่งงานไปตั้งครอบครัว บางคนออกทำงานพอช่วยตนเองได้ แต่ลูกคนเล็กยังเป็นภาระ ทำให้พ่อแม่ห่วงใยจึงถนอมสมบัติให้มากกว่าลูกคนอื่น ๆ

หมวด N : สารัตถะเกี่ยวกับโชคเคราะห์และพรหมลิขิต

หมวดนี้เกี่ยวกับเรื่อง โชค เคราะห์ ตลอดจนพรหมลิขิตที่บันดาลชีวิตมนุษย์

ข้อมูลนี้ทานมี 2 เรื่อง คือ

1. นางอรพินท์
2. โฉวจ (โสวัตถ์)

นางอรพินท์

นายศรี สุขแสง

เริ่มเรื่องของนางอรพินท์นั้นเกิดที่เมืองพิมาย เขาสาปภรรยาคนหนึ่งอยู่ด้วยกันมาเป็นเวลานาน ส่วนภรรยานั้นอุ้มท้องอยู่กระทั่งถึง 18 ปี จึงได้เกิดนางอรพินท์ขึ้นมา

ส่วนท้าวปราจิตน์นั้นเกิดพร้อมกันกับนางอรพินท์เปรียบเหมือนเกิดที่เมืองพนมเปญ โนนแหละ พ่อเจ้าชายเกิดมาอายุ 18 ปีเป็นหนุ่มก็เลยหาโทรมาทำนายทายทักดู โทรก็มาทำนายให้และบอกว่าคูครองของพระองค์ไม่ได้อยู่เมืองพนมเปญนี้หรอก เกิดอยู่ที่โนนเมืองสูง โนนแหละ (เมืองไทย) แต่ตอนนี้ยังไม่คลอดหรอกยังอยู่ในพระครรภ์อยู่ โทรไปทำนาย

ส่วนท้าวปราจิตน์ก็ระแวงระวายเป็นใจจึงได้พาเสนาอำมาตย์ขึ้นมาเรื่อย ๆ จากเมืองพนมเปญมายังเมืองพิมาย เดินมาหลายเดือนก็มาเห็นตายายคนหนึ่งซึ่งยายกำลังอุ้มท้องอยู่ จึงตรัสถามว่า "ยายอยู่ด้วยกี่คนในบ้าน" "ไม่รู้ก็คนหรอก เพราะลูกที่อยู่ในท้องนี้ตั้งท้องมานานแล้วถึง 18 ปี" "ให้ลูกขออาศัยอยู่กับยายด้วยคนได้ไหม" "ลูกอยากจะทำอะไร" "ตากับยายตอนนี้ก็แก่มากแล้วอยากจะได้ช่วยเหลือ" ตากับยายก็ตกลง ท้าวปราจิตน์ช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่าง อยู่จนกระทั่งครบหนึ่งปี ท้าวปราจิตน์เลยบอกแก่ยายเขาที่อุ้มท้องว่า ถ้าหากคลอดลูกออกมาแล้วเป็นผู้ชายจะขอสมัครเป็นเกลอช่วย แต่ถาเป็นหญิงจะเอาเป็นเมีย

พอคลอดออกมาปรากฏว่าเป็นหญิง จนกระทั่งนางเป็นสาวและเข้าใจว่าพระจิตเป็นพี่ในสายเลือดจริง ๆ เอาข้าวไปส่งที่นาคราโค ปรากฏว่าพระจิตผูกเกี่ยวพาราดี นางก็เลยบอกแม่ว่า พระจิตที่เป็นพี่นั้นไม่รู้เป็นอย่างไรชอบเกี่ยวพาราดี "เขาผูกอย่างไรก็ช่างเถอะลูก" แม่บอกแก่นาง

จนกระทั่งนางอรพินท์โตขึ้นอายุได้ 18 ปี พระจิตก็เลยบอกตากับยายว่า "บัดนี้ นางอรพินท์ก็โตเป็นสาวแล้ว คำมั่นสัญญาที่ตากับยายเคยให้ไว้กับลูกนั้นลูกจำได้เสมอ หากไม่ซัดซังลูกก็จะจัดการตามประเพณีต่อไป"

ตากับยายก็เลยเรียกลูกสาวมาพบ และบอกความจริง "พระจิตไม่ได้เป็นพี่ของนาง แต่เป็นหนุ่มจากที่อื่นมาขออาศัยอยู่ตั้งแต่นางยังไม่เกิด ท้าวเคยขอคำมั่นสัญญากับแม่ว่า

ถ้าหากลูกที่อยู่ในห้องคลอดออกมาเป็นลูกชาย เขาจะขอเป็นเพื่อนกัน แต่ถาคลอดออกมาเป็นหญิง เขาจะขอนางไปเป็นภรรยา ลูกจะว่าอย่างไร" "แต่ก่อนทำไมแม่จึงไม่บอกลูก" "ก็แม่ไม่อยากจะบอกเกรงว่าลูกจะอาย" ก็เป็นอันว่านางตกลงปลงใจจะแต่งงานกับท้าวปราจิต ตากับยายก็มาบอกท้าวปราจิต ส่วนท้าวปราจิตก็ลาตากับยายไป เื่อไปยังเมืองพนมเปญ เพื่อจะได้นำผู้หลักผู้ใหญ่แถวแควนเงินทองมาทัก เค้นทางไปหลายเดือนก็มาถึง แล้วไปกราบพระบิดา "เป็นอย่างไรลูก สบายดีหรือหรือ" "ลูกสบายดี เสด็จพ่อ ขณะนี้ลูกอยากจะนำแถวแควนเงินทองและญาติผู้ใหญ่ไปทำพิธีหมั้นนางอรพินท์ให้ลูก เสด็จพ่อจะว่าประการใด" พระบิดาก็มีทรงซักของแต่ประการใด จ้ะ ขาวของเงินทองแถวปราจิต เค้นทางมาแต่เพียงผู้เดียว ส่วนญาติไม่ได้ให้มาด้วย

ท้าวปราจิตเค้นทางมาหลายเดือนก็มาถึงเมืองพิมาย ประจบกับตอนนั้นเป็นเดือนที่มีพิธีวันสงกรานต์พอดี ท้าวปราจิตก็เค้นเที่ยวงานสงกรานต์อย่างสนุกสนาน ในงานนั้นก็พญาขี้เมามาเที่ยวด้วย พญาขี้เมาน้อยที่เมืองโคราช พญาขี้เมานี้ได้ส่งเสนาอำมาตย์ออกไปลาดตระเวนเที่ยวตามหัวเมืองต่าง ๆ ให้ไปคว้ามี่สาวสวยหรือไม่จะเป็นลูกเมียใครก็ไม่ว่า ถ้าสวยแล้วจะเอามาให้หมด บังเอิญเสนาอำมาตย์ไปเห็นนางอรพินท์ก็เลยถามนางว่ามีสามีแล้วยัง นางก็ตอบว่ามีแล้ว แต่ฝ่ายอำมาตย์ไม่ยอมเชื่อ เพราะเห็นว่านางยังสาวเปล่งปลั่งอยู่ แล้วก็กลับไปบอกท้าวขี้เมา ท้าวขี้เมาพร้อมด้วยเสนาอำมาตย์ก็ควมามาคูด้วยกัน พอมาถึงเมืองพิมายก็สอบถามชวามานางอรพินท์อยู่ที่ใด พอได้ความแล้วก็เค้นทางไปถึงบ้านนางอรพินท์กำลังรับประทานอาหารอยู่กับพ่อแม่

ฝ่ายตากับยายก็บอกท้าวขี้เมาว่า นางอรพินท์นั้นคนทั้งสองโดยกให้ท้าวปราจิตแล้ว "ถ้าหากไม่ให้ฉันก็จะเอา" ว่าแล้วก็สั่งให้เสนาอำมาตย์จัดการติดตามห้จ้จนกระทั่งสลบ จึงเอานางอรพินท์ขึ้นหลังม้าไปยังเมืองโคราชต่อไป

กล่าวถึงท้าวปราจิต คั้นนั้นก็เค้นทางไปยังบ้านของนางอรพินท์ ก็ไปพบตาทายกำลังสลบนอนอยู่ก็ถามว่าเป็นอะไร จนได้ความว่าถูกพญาโคราชตีและชวงชิงเอานางไป ท้าวปราจิตก็ปลอบตาและยายว่าไม่ต้องตกใจ เดี๋ยวพระองค์จะไปจัดการ

รุ่งขึ้นท้าวปราจิตก็เดินทางพร้อมอาชุติดา คือ พระขรรค์ 1 เล่ม พอเดินทางไปถึงเมืองโคราช ก็บอกให้อำมาตย์ไปทูลพญาขี้เมาว่า เคียวนี่พี่ชายของนางอรพินท์มาตั้งแต่จะมาเยี่ยมแสดงความยินดีกับน้องสาวที่จะได้สามี ท้าวขี้เหล้าก็ให้อำมาตย์พาเข้ามา จากนั้นท้าวขี้เหล้าก็สั่งให้เอาเหล่ายามปลาร้างมาจัดการเลี้ยงท้าวปราจิตอย่างเต็มที่ รินเหล้ามาที่ไรแกลงทำเบียร์เม้าบ้วนออกทุกที ส่วนเสนาอำมาตย์และท้าวขี้เหล้าเม้ามาบ่นไปทั่วทุกคน ท้าวปราจิตได้โอกาสจึงตัดพระเคียวของท้าวขี้เหล้า แล้วก็พานางอรพินท์ออกไปแล้วมาที่บ้าน ก็มาบอกตายายว่าจะอยู่ต่อไปไม่ได้ แล้วก็ลาตายายซึ่งเป็นพ่อแม่ของนางอรพินท์ พอเดินทางมาได้หนึ่งวัน ฝ่ายตายายทนต่อความเจ็บปวดที่ถูกทุบตอยไม่ได้ก็ตาย

ฝ่ายท้าวปราจิตและนางอรพินท์ก็เดินทางต่อมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาถึงลำปลายมาศ ก็พักนอนอาบน้ำอาบทา เสร็จแล้วก็เดินทางต่อไป

กล่าวถึงพรานเข่าขี้ควายไฉลาสัตว์ บังเอิญมาเห็นนางอรพินท์กับท้าวปราจิตก็เลยอยากจะได้นางอรพินท์มาเป็นชายา ยกคันธนูขึ้นมาปล่อยลูกศรออกไปก็ไปถูกท้าวปราจิต นางอรพินท์ช่วยเห่าไฉลาไม่สำเร็จ ในที่สุดก็สิ้นใจตาย ส่วนพรานเข่าพอเห็นเช่นนั้นก็กระหึ่มยิ้มยอง เพราะจะได้นาง "ทำไฉนถึงใจรายอย่างนี้ มาถึงสาวี่ของฉันทาย" "ก็ฉันทอยากได้นางมาเป็นเมียนี้ ขึ้นมาบนหลังควายเดี๋ยวนี้" จากนั้นนางก็ขึ้นมาเพราะทนต่อการชู่เช็ญของพรานเข่าไม่ได้ บังบนหลังควายก็เดินทางเข้าป่าไป เดินทางไปไค่นานพอควร นางจึงกล่าวขึ้นว่า "พี่รักน้อง ทำไมนะถึงไม่ไฉนองไฉช่วยเหลือพี่บ้าง มา ถูงยามมานี้ ฉันทจะช่วยดี" "ดีเหมือนกัน เออ" พรานเข่าจะได้ภรรยาที่คือจิตใจร้องเพลงด้วยความสุขใจ พอนางอรพินท์ได้โอกาสก็หิบบิดคอกมาจากถูงยามที่คอกพรานเข่าอย่างเต็มแรง ในที่สุดพรานเข่าก็ตาย แล้วนางก็กลับมาอยู่ที่ศพของท้าวปราจิตอยู่ กล่าวถึงพระอินทร์จึงแปลงกายเป็นพั่งพอนและงูเห่าต่อสู้กัน ท่อสู้ไปต่อสู้มาปรากฏว่าพั่งพอนก็ตุงเห่าตาย แล้วพั่งพอนก็เคยไปกัดเอาเปลือกตุ้มกาไปเป่า สักครู่หนึ่งงูเห่าพั่งพอนก็ตุงอีก คราวนี้งูเห่าก็พั่งพอนตาย งูเห่าก็ไปกัดเอาเปลือกตุ้มกาไปเป่า ก็ปรากฏว่าพั่งพอนพั่งพอนขึ้นขึ้นชีพ พอนางเห็นเช่นนั้นก็รู้ว่าตนคู่บ่าวพิเศษ จึงไปกัดเอาเปลือกตุ้มกา พอไฉแล้วก็ไปตุงศพของสามี พอไปตุงก็อหิษฐานเหว่าฟ้าคินว่าขอให้นางนี้จงศักดิ์สิทธิ์เถิด นางก็เป่าลงบนร่างของสามี สักครู่หนึ่งก็รู้สึกตัว

และโศกเศร้าว่าพระองค์รอดตายแล้ว ถาพว่าเอายามาจากไหน นางก็ตอบว่าพระอินทร์ช่วยเหลือ จากนั้นก็เดินทางต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งไปถึงแม่น้ำสายหนึ่ง คิดหาวิธีการที่จะให้ข้ามไปได้ ก็เผชิญเห็นพระวรมองคหนึ่งกำลังพายเรือมา ก็จะขออาศัยข้ามฝากไปด้วย พอพระองค์นั้นเห็น นางอรพินท์ก็เกิดปฏิพัทธ์ขึ้นมาทันที จึงหาอุบายเอานางอรพินท์เป็นเมีย จึงพูดว่า "เรือลำนี้ นั่งสามคนไม่ใคร่รอก ถายังสามคนมันจะจม" "ถาอย่างนั้นขอใ้นางไปก่อนพี่ก็แล้วกัน" "ไม่เป็นไปหรือขอใ้พี่ก่อนก็แล้วกัน ฉนั้นจะไปคราวหลัง" จากนั้นพระพายเรือพาท้าวปราจิต ไปข้าม ไปถึงฝากแล้วก็กลับมารับนางอรพินท์ พอมารับแทนที่จะพานางข้ามฝาก พระองค์นั้นก็กลับ พานางไปตามแม่น้ำแทนที่จะพาไปยังฝั่ง "ทำใ้ไปถึงพาดั้นไปทางนี้ ทำใ้ไปใ้พาข้ามฝาก" "พาไปใ้ใ้รู้ ใ้ใ้ใหม่ฉนั้นรักเธอ" นางก็เลยใ้แต่ตะโกนใ้สามีของนางเดินทางนางไปตาม ริมฝั่งน้ำ เดินทางไปหลายวันท้าวปราจิตไม่สามารถจะเดินทางทันเขตใ้ ส่วนเรือลำที่พาย มานั้น พายไปถึงคณมะเคื่อซึ่งอยู่กลางแม่น้ำ มีลูกศรเต็มคณ นางจึงหาอุบายหลอกพระองค์นั้น "หลวงพี่ช่วยฉนั้นเก็บผลมะเคื่อใ้คณองท่านควย นองหิวเหลือเกิน ฉารักนองจริงขอใ้ฉนั้น" พอหลวงพี่ขึ้นไปถึงยอดคณมะเคื่อแล้ว นางวรพินท์ก็จำเรือไปทันที ปลอยใ้หลวงพี่ขึ้นอยู่บนยอดไม้ ปรากฏว่าหลวงพี่ถูกมดกัดตายอยู่บนคณนั้นเพราะไม่สามารถข้ามใ้ พอนางพายเรือไปถึงฝาก ก็ขึ้นฝั่งไปตามหาสามีของนาง เดินทางไปเรื่อย ๆ ผ่านบุรีรัมย์ไปถึงบ้านรังกาก็นั่งร้องใ้ ไ้คณไม้ กาก็เลยร้องบอกวว่า "ไม่เห็นสามีของนางมาทางนี้หรือ ขอใ้เดินทางต่อไปเกิด" นางก็เลยร้องหมร้องใ้ไปจนกระทั่งถึงนางรอง เดินทางต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงเมืองหนึ่ง คงจะเป็นเมืองคลุง (ประโคนชัย) เมือง ๆ นี้ลูกสาวเจ้าเมืองถูกงูกัดตายไปแล้วสามปี ไ้ทรทว่านายวออย่าใ้ใ้ฉนั้นนางนี้เป็นอันขาดเพราะจะมีผู้มีบุญมาไปรศ สวบนางอรพินท์ก็เดินทาง ไปเรื่อย ๆ จึงคิดจะแปลงเพศเป็นชาย จึงเอานมไปฝากใ้กับคณตราด เอาใ้ไปฝากใ้กับ คณผลสำโรง มันจึงมีลักษณะเหมือนกับ (หัวเราะ) จากนั้นก็มุ่งทางแกลงสู่ชายจริง ๆ

กล่าวถึงเจ้าเมืองคลุง ไ้บ่าวไพร่ออกตามหาชายที่คักคิสิทธิ์ก็เดินทางไปพบนางอรพินท์ แปลงเพศก็ถามวว่า "พอหนุ่มจะเดินทางไปไหน" "ผมจะเดินทางไปตามเพื่อน ท่านเห็นเขา มาทางนี้บ้างไหม" "ไม่เห็นมาเลย พวกข้าอยากจะเชื่อเชิญท่านเข้าไปยังเมืองนี้หนอยเถอะ เจ้าเมืองอยากจะพบตัวท่าน" จากนั้นก็พานางอรพินท์เข้าไปหาเจ้าเมืองคลุง เจ้าเมือง

ถามนางอรพินทว่า "ทาบพอบุญ ทานมีคาถาอาคม ยาวีรณะที่จะทำไห้คนตายฟื้นใ้บางใหม่"
 "รูปร่างนี้ค่อนอย" "ลูกสาวของมันตายมาแคว่สามปี หาก"ออบุญสามารถทำไห้ฟื้นใ้คืนนี้จะยก
 เมืองใ้พอบุญครอง และจะยกนางใ้พอบุญควย" "ตกลง ถ้าเช่นนั้น" พอไปเบ็คคูกุศพัค
 ตายจริง จากนั้นก็ใ้สัญญาว่าถาหากเขาที่ฆ้องหนึ่งครั้ง ขอใ้มาใ้ไฟเจ้าเมืองที่ฆ้องสองครั้ง
 ถาเขาที่สามครั้งใ้มาใ้ไฟเจ้าเมืองที่สี่ครั้ง ถาเขาที่สามครั้งแล้วขอใ้มาใ้ไฟและเจ้าเมือง
 เขาไปคูกุ จากนั้นก็เอาฆ้องไปวางไว้ใ้ไกลศพ นางเป่าลงรางกรังที่หนึ่ง ปรากฏวรางคคยพอง
 ขึ้นแล้วที่ฆ้องหนึ่งครั้ง เป่าครั้งที่สองเปื่อหนึ่งมึงสาถอกย ๆ เรียบ ที่ฆ้องสองครั้ง พอเป่า
 กรังที่สามปรากฏวรางนั้นคคยลุกขึ้นมาหนึ่ง แล้วจึงที่ฆ้องสามครั้ง จากนั้นทุกคนที่อยู่ภายนอก
 ก็กรูเข้ามา ที่ฆ้องทางนี้สามครั้ง ทางโนนที่สี่ครั้ง คบข้างนอกก็กรูเข้ามาเลย นางนั้นนั่งอยู่
 แลวก็ยกมือใ้พอบุญไหวแว กล่าวว "คุณแม่ ไ้รมาไปรดหญ" "เซอที่อยู่ข้าง ๆ นี้แหละ
 พ็ของเซอนี้แหละมาไปรด" แลวก็ยกมือไหว "เอ บุญของคองสูงมากถึงใ้มาไปรดคองใ้
 หนอพ" "เออ ไม่เป็นไรทรอกลูก ลูกฟื้นขึ้นมาแล้ว ที่นี้แเวจะแต่งงานใ้ลูกคคยกันนะลูก"
 "หญไม่วาทรอก ทานจะใ้หญเอาหรือจะใ้ลูกทำอยางไรก็ใ้คองพอดคองแม่" แลทหานี้ไม่ส
 อยากใ้คอง "เอ คองพอยาใ้ใ้ลูกแต่งงานเลย ใ้ลูกคคยอยางนี้คองไป ลูกยังไมได้บวช
 บวชใ้ลูกคอง ไปสร้างวัดใ้ลูกคอง"

ตกลงเจ้าเมืองก็ใ้ใจจนแหละ (อนุโฆพนาคคย) "บวชคองก็ใ้คอง เพราะวใ้ใ้
 ฟื้นขึ้นมาเดีวนี้" แลวก็ใ้คองสร้างวัดขึ้นแหละ แลใ้ไปสร้างข้าง ๆ หวย น้ำหวยตรงที่สามมี
 เขาหายนันแหละ แลวบิมนต์สามแเฆรรูปหนึ่ง พาลูกศิษย์หนึ่งคนไปคคยอาสา แลวก็ใ้คองหัว
 แลวก็ใ้คองบวช คคยชวัญ คคยบวชขึ้นและที่นี้ แลวก็ใ้คองไปคคยวัดนั้นแหละ วัดที่ข้าง ๆ น้ำที่หายสามมี
 เขานั้นแหละ

แลวนางนี้ก็ทองใ้คอง แลทองไมใ้ใ้คองใ้คองใ้เห็นชัด เพราะแปลองตัวเป็นคคยชาย จึงไม
 ใ้คอง ทอนที่อิมฐฐานเทวคคยจึงไมใ้คอง การจ่าเป็น กรรมมันมี พอบุญหนึ่งพรรษา สองพรรษา
 ก็มีคณมยาวเสื่อฉาชาคคยหมด ไมมีจะสวมใ้คองคคย ๆ มาแหละ ขึ้นมาบนกุฎิ มองเห็นกรูแล้ว
 รูวสามมีของนางแล้ว คคยวาทาวปราจิดันนั้นแหละซึ่งใ้คองมาหาเมียบ คองไปคองมาคคยคคย
 ขาง ๆ หวยนั้นแหละ

พอท้าวปราจิตขึ้นมาวัดก็กราบไหว้ แขนางอรพินท์ซึ่งอยู่เพศพระหามไว้ และบอกให้รับประทานอาหารที่วัดก่อน เมื่อรับประทานเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ถามขึ้นว่า "ท่านจะเดินทางไปไหนหนอ" "ฉันเดินทางมาหาเมียของฉันมาหลายเดือนหลายปีแล้วก็ไม่เจอ" "ขอให้โยมไปตัดผมให้สั้นก่อนดีกว่านะ อาตมาจะหาช่างมาให้" เมื่อตัดผมเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เอาชุดแต่งตัวต่าง ๆ มาแต่งก็สวยงามหาเทียบไม่ได้ "ขอโยมอย่าเฝ้าวัดเลย เมียของโยมอยู่ไกล ๆ นี่แหละ" พอรู้ว่าสามีของนางมาแล้วก็ลืมหาวางจะดีก็จึงไปบอกเจ้าเมืองตลุง (ประโคนชัย) ซึ่งใครช่วยชุบให้ริศาของท่านฟื้นขึ้นได้นั้น และบอกว่าขอให้หาผาต่าง ๆ เตรียมไว้ เพราะคนจะดีแล้ว จากนั้นก็ไปเอาของนางที่ฝากไว้กับตนไม้อือ ห้วนมฝากไว้กับต้นทราก และที่ฝากไว้กับผลสำโรงมาใส่ของสำคัญของเขา พอแต่งตัวเสร็จทุกคนก็ตะลึง เพราะสำคัญว่าเป็นชาย "สามีของลูกมาแล้ว" "ไหนล่ะ" "นี่ยังไง" "อ้าว แล้วลูกสาวที่พอยกให้ล่ะ ลูกจะคิดประการใด" "ก็ให้เขาอยู่กับแล้วกัน" จากนั้นนางอรพินท์ก็ไปคลอคลุกบนเขาพนมรุ้ง พอลูกโตแข็งแรงแล้วก็พาลูกเดินทางจะไปยังเมืองพนมเปญ เดินทางต่อไปเรื่อย ๆ สองสามเดือนก็ไปถึงพนมเปญ ก็ไปกราบบังคมทูลพระบิดาของท้าวปราจิต ก็ทรงดีพระทัย แล้วก็จัดพิธีเลี้ยงฉลองบุญขวัญต้อนรับ และให้ท้าวปราจิตนางอรพินท์ครองเมืองพนมเปญตั้งแต่นั้นมา.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ N741.4 : สามีภรรยาพบกันหลังจากพลัดพรากจากกันไป เป็นเวลานาน

H1381.3.1 : การเดินทางหาตุ๋นครอง

B512 : สัตว์บอกยารักษาโรค (สัตว์รักษาสัตว์อื่นโดยใช้สมุนไพร ทำให้มนุษย์เห็นการรักษา)

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นสภาพสังคมในชนบท ผู้ชายจะไปช่วยทำงานบ้านผู้หญิง ที่ตนหมายปองจนเป็นที่ยอมรับของบิดามารดาของผู้หญิง ในเรื่องนี้ท้าวปราจิตช่วยงานบ้านตายายถึง 17 ปี และเมื่อเป็นที่ยอมรับแล้วจึงกลับไปบ้านเมืองเพื่อหาแก้วแหวนเงินทองมาหมั้น

ในสมัยก่อนผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจของคนเต็มที เมื่อใช้อำนาจในทางที่ผิด มักจะได้รับโทษตามกฎหมายแห่งกรรมนั้น ดังเช่น พญาโกธราช เป็นต้น

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า สติปัญญา ไหวพริบ ความเฉลียวฉลาด เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ท้าวปราจิตแกล้งเมาก่อนเข้าพญาโกธราช นางอรพินท์ทำอุบายฆ่าพรานเผ่า นางอรพินท์ขุมชีวิตสามีเมื่อเห็นพังพอนสู้กับงูเห่า หรือตอตนางอรพินท์กำจัดพระสงฆ์หนุ่ม เป็นต้น

ความเชื่อที่ปรากฏในนิทานมีหลายประการ คือ เชื่อว่าทำดีจะมีผู้ช่วยเหลือ เช่น พระอินทร์ลงมาช่วยชีวิตท้าวปราจิต ความเชื่อเรื่องความดีและความชั่ว ความเชื่อเรื่องก่าทานาย ความเชื่อเรื่องเวทมนต์คาถา แม้แต่การรักษาผู้ป่วยด้วยสมุนไพรยังต้องใช้คาถาควบคู่กัน เช่น นางอรพินท์ใช้เป็ลือกตุ้มกาขุมชีวิตท้าวปราจิต

เป็นที่น่าสังเกตว่า มีสถานที่สำคัญหลายแห่งเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ เช่น พนมเปญ (เขมร), พิมาย โคราช (อยู่ในจังหวัดนครราชสีมา), ลำปลายมาศ นางรอง ประโคนชัย เขาพนมรุ้ง (อยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์) นับเป็นความเชื่ออย่างหนึ่งว่า นิทานเรื่องนี้มีส่วนที่จะเป็นเรื่องจริงได้บ้าง

นอกจากนี้นิทานยังอธิบายลักษณะของคันทราก (คันตาก หรือมะตาก) และผลสำโรง (ส้มโอง) ว่าเหตุใดสิ่งเหล่านี้มีลักษณะคล้ายอวัยวะเพศหญิง

โสวัจ (โสวัคส์)

นายทองใบ แฉนทอง

ในอดีตกาลนานมาแล้วจะกร้อยกัพันปีมาแต่ทราบ บันครหลวงอันอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง มีนามชื่อว่าเมืองพรหมกต และมีพระเจ้าแผ่นดินเสวยราชย์ชื่อ เจ้าพรหมทัต มีอัครมเหสีทรงพระนามว่า นางสมุณฑา ทั้งสองกษัตริย์เสวยราชย์อยู่ในเมืองนั้นอย่างอุดมสมบูรณ์ ยังบกพร่องอย่างเดียวคือ ไม่มีโอรสและธิดา เมื่อเป็นดังนั้น ทั้งสองพระองค์จึงไต่พำพิชิต บวงสรวง รำลึกถึงคุณพระอินทร์ พรหม เทพคาฟ้าดินขอบตรศิกาทูนาเกิดกับพระองค์ ผลที่ได้รับ ต่อมาแรงอธิษฐานไครอนไปถึงบันฑุกัมพลศิลาอาสน์ซึ่งเป็นที่ประทับของพระอินทร์บรรดาสิ่งสรรพสัตว์ พระองค์จึงได้ทอดพระเนตรดูโลก จึงว่ากษัตริย์แห่งกรุงพรหมกตไม่มีโอรสและพระธิดา พระองค์จึงได้ประชุมเทพบุตรและเทพธิดาทั้งหลาย ว่าใครผู้ใดจะอุบัติในโลกบ้าง

ครั้นต่อมาจึงมีเทพบุตรและเทพธิดารับสนองที่จะลงมาอุบัติในโลก เป็นเป็นเช่นนั้นแล้ว ทั้งเทพบุตรซึ่งเป็นเทพดาชายและเทพธิดาซึ่งเป็นเทพดาหญิง ตลอดจนมาที่จะได้อุบัติเกิดบาในโลกรวมคูปารมีของเทพบุตรนี้ รวมเป็นสามพระองค์ที่จะลงมาจุติอุบัติในโลก เมื่อเป็นเช่นนั้นเมื่อได้โอกาส เทพบุตรพร้อมควมมา นั้นแหละครั้น ได้อุบัติจากพิภพดาวกิงส์ ลงมาปฏิสนธิในพระครรภ์นางสมุณฑาซึ่งเป็นอัครมเหสีของพระเจ้าพรหมทัต ในระหว่างที่ทรงครรภ์ได้ประมาณสัก 10 เดือน ก็ประสูติราชโอรสออกมาเป็นชาย ทรงพระนามว่า โสวัจ อ้า ที่นี้โสวัจ เจริญเติบโตจนมีพระชนมายุถึง 14 - 15 พรรษา ก็มีความเจริญในด้านพระวรกาย มีความนึกคิดอยากจะมีพระมเหสี ในระยะนี้ขอยุติเพียงแค่นี้

ขอขยอนกล่าวไปถึงนางเทพธิดาซึ่งจุติจากสวรรค์ลงมาอุบัติในโลกพร้อมกัน มาถึงในระหว่างทางทาวอากาศนี้ มีคำกล่าววว่า วมมีดโกนนะสะ มาพิศสาเกษัตริย์นี้ให้พลัดพรากจากกัน คือ เทพบุตรก็ไปเกิดที่เมืองพรหมกตตั้งทราบแล้ว พร้อมกับมาซึ่งไปเกิดอยู่ไกล ๆ กัน แฉวนั้นแหละ แต่มานั้นไปบังตาไว้ไม่มีคนเห็น ไปอยู่โยป่าไกล ๆ นครนั้น ส่วเทพธิดานั้น ถูกลมพัดไปตกยังป่าหิมพานต์ ซึ่งที่อยู่ของพระมหาฤษีอยู่ในสระดอกบัว เข้าไปปฏิสนธิในดอกบัว ที่นี้มหาฤษีนั้นก็ใช้สระดอกบัวนั้นเป็นที่อาศัยสร้งน้ำ ฉนั้น ตลอดจนเก็บดอกบัวมาถวายบูชาต่าง ๆ

มหาณีสั่งไปสร้งน้ำทุกวัน และปรากฏว่าบัวดอกนั้นไม่เคยบานกับเขาสักที หมอบอยู่ตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน และเป็นขอที่โตกว่าดอกอื่น ๆ เมื่อณีสั่งเกดเขนน้มหาณีสั่งสั่งเกด เรือยมา จนนานแสนนานจนอาจจะเป็นสามสี่เดือนก็ได้ มหาณีสั่งใจใจจึงได้ลงสู่สระ แล้วก็เด็ดเอาดอกบัวดอกนั้นมา เสร็จแล้วมาคลี่ดอกออกดูก็ปรากฏว่ากุมารหรือเด็กหญิงอยู่ใน ดอกบัวนั้น

ท่านจึงเอาเด็กหญิงนั้นออกมาเลี้ยง อ้า เสร็จแล้ว ท่านก็เบรมิตน้ยมือของท่าน นั้นแหละประคองหนึ่งวาม ให้ทารกนั้นไค่คู้ซึ่งนิ้วมือนั้นแบนนม กุมารนี้เกิดเจริณูเต็มโตมา ตามลำดับ อาศัยที่วากุมารนั้นเกิดในดอกบัว จึงไค่นามว่า ปทุมมา ซึ่งแปลว่า ดอกบัว เป็นชื่อ ของพระนาง

เมื่อนางเจริณูเต็มโตจนถึงอายุ 14 - 15 ปี ก็เรียกว่ามีความรู้สึกในทางเพศ อยาก จะมีเพื่อนชาย อยากจะมีสามี อะไรอย่างนี้ เออ เมื่ออยากจะมีสามี อยู่กลางป่าไม่เคยเห็น ชายที่ไหนเลย แด่ความรู้สึกเรื่องเพศมีอยู่ ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร พระนางจึงใช้ดอกไม้ มาร้อยเป็นพวงมาลัย เสร็จแล้วก็วางลงไปในขัน แล้วก็เขียนสารลงในนั้น เสร็จเรียบร้อยแล้ว เลี้ยงตาย เลี้ยงตายนั้นตามตำนานที่เล่าว่า เลี้ยงตายลงที่ลำนน้ำมูลนี้เอง วางขันลงใต้น้ำ ขันนั้นจะลอยขึ้นเหนือฟ้า ตอนที่เลี้ยงตายนี้พระนางก็ได้เขียนสารลงไปเป็นทำนองร้อยกรอง ภาษาภาคอีสาน

เมื่อพระสวาสค์หรือพระโสวัจ เมื่อมีความเจริณู คือ ใหญ่ มีพระชนมายุราว 14 - 15 พรรษาแล้วมีความรู้สึกนึกคิดอยากจะนี้คู่ครอง ตอนาไม่ทราบว่าจะไปไหนจะไป คลบันคาลให้ท่านอยากจะลงไปสร้งน้ำที่ลำนน้ำมูลเรานี้ ท่านก็ได้จัดแจงบริวาร ข่าหาสทั้งหลาย ลงไปสร้งน้ำในแม่น้ำ พอกลงไปสร้งน้ำนั้น พวกข่าหาสบริวารทั้งหลายก็ลงไปอาบน้ำ ลำพัง พระองค์ก็ลงไปสร้งน้ำเช่นเดียวกัน ก็ได้มองเห็น ไค่ทอศพระเนตรเห็นซึ่งพวงมาลัยนั้นไหลมา ตามกระแสน้ำ พอมาถึงจุดหมายปลายทางหรือมาถึงที่น้ำที่พระองค์ทรงสร้งน้ำอยู่ พวงมาลัย นั้นไม่ไค่ไหลหรือเลยไปอีก ก็มาไหลวนเวียนรอบพระวรกายของพระองค์ พระองค์ก็แปลก พระทัย จึงคว่าไค่ซึ่งพวงมาลัยนั้นแล้วก็ได้เอามาเปิดดู ปรากฏว่าใบขันพวงมาลัยนั้นมีสารสอด เข้าไว้ คือมีเจตหมาย พอคลี่เจตหมายออกอ่านดู ใจความของเจตหมายสรุปใจความว่ายังมีพระนาง

องค์หนึ่งเกิดอยู่ในป่า เป็นลูกของมหาฤๅษี แลก็เกิดจากคอกบัว อยากรจะมีคูครอง ขณะนั้น นางอยู่คนเดียวในกลางป่า ถ้าผู้ใดใคร่รับซึ่งสารนี้แล้ว ก็ขอให้โคจรไปหาเองซึ่งอยู่กลางคองกลางป่าเถิด

เมื่อพระสวาสคีหรือพระโสวัจได้รับสารนั้น ได้อ่านทราบใจความโดยตลอดแล้ว ก็มี ความกระสับกระส่ายกระวนกระวายอยากจะไปพบนาง อกหากจะไปเห็นนาง จึงได้พาข้าทาสบริวารขึ้นจากหน้าเสด็จกลับพระนครทันที ถึงพระนครแล้วก็คล้าย ๆ กับว่าสติวิปลาส เพราะคิดมาก อดข้าวอดปลาไมเสวยพระกระยาหารใด ๆ ทั้งสิ้น พระญาติวงศ์พงศ์ตระกูลตลอดถึงพระราชบิดาและพระราชมารดาที่เป็นห่วงโอรส เข้าใจว่าลงไปสรนน้ำที่หน้าคองไปถูกอาภรณ์มเหสักข์อะไรเข้าสิง เข้าใจผิดไปทำนองนั้น ในที่สุดก็ทำพิธีเรียกขวัญ พระราชกุมารก็มีได้มีอาการดีขึ้น

ในที่สุด พระราชกุมารก็ได้ขอโอกาสจากพระราชบิดาอยากจะไปเที่ยวป่า เพื่อศึกษา ศิลปวิทยาจากพระมหาฤๅษีในป่า สมเด็จพระราชบิดาและพระราชมารดาได้ทรงหัดทานหลายประการ ถ้าอยากจะไปหาทาง หลาก หาเมีย เอ้อ พระองค์ก็พอจะหาให้ได้จากพระนครอื่น ๆ จะเอาสวयสั๊กแคไหนก็ได้ แต่พระราชกุมารมิได้ยินยอม ได้ทูลทักทวนว่าจะเสด็จป่าโดยลำพังท่าเดียว ในที่สุดพระราชบิดาและพระราชมารดาได้ทรงอนุญาตเช่นนั้นแล้ว พระราชกุมารก็ทรงโสมนัสดีใจปราโมทย์ เสวยพระกระยาหาร มีกำลังวังชาดีขึ้น ได้โอกาสก็ถวายเป็นมงคลลาพระราชบิดาและพระราชมารดาทั้งสองพระองค์ เสด็จออกพระนครเพื่อเสด็จออกประพาสป่าหรือไปแสวงหาศิลปวิทยาจากพระมหาฤๅษีต่อไป

ในขณะที่พระราชกุมารเสด็จออกพ้นพระนครนั้น ม้าซึ่งเป็นกุมารมีของพระองค์นั้นก็ได้ทราบวาทะราชกุมารจะเสด็จป่า จึงได้ออกมาปรากฏตัวแล้วทูลถามว่า พระองค์จะเสด็จไปไหน พระราชกุมารก็ได้ตอบนั้นว่า เราจะไปเที่ยวป่าเพื่อแสวงหา ศิลปวิทยาจากพระมหาฤๅษี ม้านั้นก็บอกว่า ออ ใช้อย่างนั้นไมยาก มหาฤๅษีนั้นอยู่ในป่านี้ พี่ได้เห็นหมดแล้วว่ามีอยู่ที่ไหนบ้าง พี่จะพาไป เมื่อเป็นเช่นนั้น พระราชกุมารจึงได้จูงม้าเข้าไปในพระนครแล้วก็ไต่หาอ่านตลอดจนถึงบังเหียนต่าง ๆ ซึ่งเป็นเครื่องของม้าอาชาไนยมาคาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว พระองค์จึงเสด็จขึ้นหลังม้า ม้านั้นก็ได้เหาะขึ้นบนอากาศ ประทัภณิษพระนครสามรอบ พระราชบิดา

และพระราชมารดาได้ทัศนากการเห็น เช่นนั้นก็ทรงปลื้มโสมนัสปรีดาปราโมทย์ว่าลูกเราเป็นผู้มีบุญวาสนา ลูกเราคงไม่ตาย ตลอดถึงสมมก้านัดในวังก็ยกมือถวายบังคมพร้อม ๆ กัน พระองค์ก็ไคร้สัสสั่งว่า เราจะไปไม่นาน แคลสามเดือนก็จะกลับพระนคร อ้า เมื่อเป็นเช่นนี้มันก็ได้เหาะรอบพระนครสามรอบ เสร็จแล้วหันหน้าเข้าสุป่า เหาะเหินเหินอากาศไปเรื่อยอย่างนั้นแหละ

พอตะวันบ่ายคล้อยพอสมควร มาก็รอนลงมาพัก พอมีกำลังใจโสภาสก็เหาะต่อไปอีก ไปจนถึงอาศรมของพระมหาฤๅษีซึ่งอยู่กลางป่า ก็มองเห็นอาศรมนั้น พระราชกุมารจึงตรัสถามมาว่า นั่นเป็นอาศรมของใคร มาก็ได้ทูลว่า เป็นอาศรมของพระมหาฤๅษี พระมหาฤๅษีมีลูกสาวอยู่คนหนึ่ง สวยงามมาก ชื่อนางปทุมมา เมื่อมากล่าวเช่นนั้นหรือทูลเล่นนั้น พระราชกุมารจึงทรงโสมนัสปรีดาปราโมทย์เหลือที่จะพรรณนา เพราะจะสมพระทัยที่ไคร้ตั้งเอาไว้ว่า การมาป่าครั้งนี้ก็อยากมาพบพระนางนั่นเอง ในที่สุดก็ไคร้มาพบสมความปรารถนา พระราชกุมารจึงถามมาว่า ขณะนี้พระมหาฤๅษีอยู่ที่อาศรมหรือเปล่า มาก็ทูลว่าไม่อยู่ เพราะพระมหาฤๅษีกำลังลงไปเที่ยวเก็บผลหมากรากไม้ในดงในป่ามาเลี้ยงพระนางอยู่ เมื่อได้โอกาสเช่นนั้นพระราชกุมารจึงได้บอกมาในหลวงจอดพักใกล้ ๆ ศาลาที่นั่ง มาก็ทูลพระราชกุมารว่า ให้พระน้องเข้าไปหาพระนางเถิด ส่วนพี่นี้จะไปหากินในดงในป่า ถ้ามีเรื่องอะไรอยากจะให้พี่มาหา ขอให้พระน้องนึกถึงพี่เท่านั้นพี่จะรู้และพี่จะกลับมา นานี่วิเศษานุภาพมาก ที่นี้ตอนนี้พระราชกุมารได้เข้าไปหานางปทุมมา ในที่สุดพระนางปทุมมากับพระสวาสดีก็ได้เกี่ยวพาราสิกันจนได้เป็นัวเป็นเมียกัน ไปอยู่ในห้องในหับด้วยกัน พอได้เวลาที่มหาฤๅษีไปเก็บผลไม้ในป่าจะมาถึงพระนางก็ได้บอกว่า เดี๋ยว อ้า พระบิดาจะมาถึง ให้พี่ออกไปซ่อนตัวอยู่ในป่าก่อน เสร็จแล้วพระสวาสดีก็ออกไปซ่อนตัวอยู่ในป่า พระมหาฤๅษีเก็บผลไม้มาถึงพอดี เมื่อมาถึงแล้วลูกสาวก็ได้วิ่งไปต้อนรับ เอาผลไมิต่าง ๆ มาเก็บไว้กุฎิ เลือกลูกไม้ให้สวย ๆ งาม ๆ ที่ดี ๆ ไว้ให้สามีของตนต่อไป มหาฤๅษีก็เข้าพักที่อาศรม เมื่อได้โอกาสพระราชกุมารก็ได้ออกจากป่ามาถวายบังคมพระมหาฤๅษี พระองค์ก็ไคร้ไคร้ถามว่าเธออยู่ที่ไหน มาทำอะไร พระราชกุมารก็ได้ถวายความจริงว่าเป็นโอรสของกษัตริย์กรุงพรหมกต ไคร้มาคราวนี้เพื่อมาเรียนศิลปะวิทยาตามลำดับแหละครับ ในที่สุดก็ออกมาพระมหาฤๅษีสังเกตเห็นว่าพระราชกุมารและพระราชกุมารีนั้นดูเหมือนจะมีความปฏิพัทธ์รักใคร่กัน แล้วพระมหาฤๅษีจึงบอกมายังใจ พอสังเกตนิสัยของลูกทั้งสองก็เรียกว่าเหมาะสมกันเหลือเกิน อยากจะให้ไคร้เป็นคู่ครองกัน ลูกทั้งสองจะวาอย่างไร ในที่สุด

พระราชกุมารและพระราชกุมารีก็ได้สนองตอบว่า สุดแล้วแต่พระบิดา ถ้าพระบิดาเห็นสมควร หม่อมฉันทั้งสองจะไปซัดพระองค์ได้อย่างไร ในที่สุดพระมหาฤๅษีก็ได้จัดทำวิวาหมงคลให้ ทั้งสองได้เป็นคู่ครองกันต่อไป ขอภาวว่า ตั้งแต่ก่อนมาพระมหาฤๅษีเป็นผู้ไปเก็บผลไม้ต่าง ๆ มาเลี้ยงพระนาง เมื่อพระนางมีพระราชสามีแล้ว ทั้งสองภักษริยจึงได้อาสาไปเก็บผลไม้ต่าง ๆ มาถวายพระมหาฤๅษีได้ฉันทุก ๆ วัน

อยู่มาวันหนึ่ง อาจจะเป็นคราวเคราะห์ พระราชกุมารและพระราชกุมารีอยู่ด้วยกัน ก็ตั้งครรภแล้วละครับ เรียกว่าพระนางมีครรภแล้ว ก็พากันไปเก็บผลไม้ในป่า ในขณะที่ พระสวาสัตย์ขึ้นเก็บผลไม้อยู่นั้น มีนายพรานคนหนึ่งมาจากเมืองกลิงคราษฎร์ เพื่อมายัง มาลาเนื้อ มาเห็นพระราชกุมารขึ้นต้นไม้ มีพระรูปโฉมโนมพรรณที่สวยงาม แม้พระราชกุมารี ก็สวยงามเช่นกัน มันก็คิดว่าถ้าจะยิงฉั่วให้ตาย แล้วพาเมียไปถวายพระราชบิดาเมืองเรา ก็คง จะได้รับรางวัลมาก เมื่อมันคิดเช่นนั้นแล้วมันก็ใช้ คุเหมือนจะเป็นธนูตามที่พูดในสมัยแต่ก่อน ไม่เช่นนั้นก็เป็นปืน ยิงพระราชกุมารถูกที่พระอุระหล่นลงจากต้นไม้ทันที พอตกลงมาถึงพื้นดินก็ ครวญครางให้พระนางช่วย พระนางก็ตกพระทัย วิ่งไปอุ้มพระราชสามีขึ้นมาบนตักแล้วก็ร้องให้ คร่ำครวญปริเทวนาการต่าง ๆ นานา ส่วนนายพรานเมื่อยิงแล้วมันก็นิ่งให้ปรากฏตัวเห็น พระนางก็ได้คาบออกไปต่าง ๆ นานา พระนางก็รำให้ ในที่สุดพระราชกุมารก่อนที่จะสิ้นพระชนม์ ก็ได้สั่งพระนางว่า เมื่อพี่ตายจากพระนางไปแล้ว ขอให้นางจงรักษาครรภให้ดี ถ้าลูกของเรา ประสูติออกมา จะเป็นหญิงก็ตาม ชายก็ตาม ขอให้พระนางจงขอร้องให้คุณพ่อของเรานำ พระนางและโอรสธิดาของเราไปส่งยังพระนครพรหมกต จะได้เสวยราชย์สมบัติแทนที่ ถ้าหาก พระราชบิดาได้ตรัสถามก็ขอให้เล่าบอกว่าพี่ได้ตายในคงใหญ่ เพราะถูกนายพรานยิงตายแล้ว เมื่อพระราชกุมารกล่าวจบก็ได้สิ้นพระชนม์ทันที เอาแต่นั้นก่อนนะ

เออ เมื่อพระราชกุมารสิ้นพระชนม์แล้ว นายพรานก็ได้พานางปทุมมาเดินป่าต่อไป เพื่อกลับไปสู่บ้านเมืองของเขา ในขณะที่เดินป่าก็ถึงเวลาค่ำคืน นายพรานก็ผูกนางไว้โคน ต้นไม้ ตนเองก็ขึ้นไปนอนยอดไม้คาบไม้ อาจจะมีลูกเป็ด ลูกอะไรนอน แคววพระนางเป็น บุคคลที่มีบุญญาธิการมาก ศัตรูทั้งหลายพวกสัตว์ร้ายทั้งปวงก็ไม่อาจที่จะมาทำร้ายพระนางได้ คือมีเทวดามาเฝ้าคอยรักษาอยู่ตลอดเวลา ที่นี้ไปหลายวันหลายคืน พระนางก็มานึกในใจว่า

ถ้าเราจะทำโศครายหรืออาพุดจาหยาบคายตอ นายพรานอย่างนี้ นายพรานก็คงจะไม่ไว้ใจเรา เราควรจะพุดจาควยคำสุภาพอ่อนโยน หรือทำประคุดหนึ่งว่ามีความรักใคร่ตอ นายพราน เมื่อนางคิดเช่นนั้น นางก็พุดจาสุภาพเรียบร่อยว่า พอพราน จะพาดิฉันไปที่ไหน ดิฉันก็ซาคที่พึ่ง แล้วก็ต้องพึ่งพอพรานแล้ว นับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจะเป็นตายร้ายดี จะต้องพึ่งพอพราน พอพราน ตอมา นายพรานก็ดีใจ และก็นึกว่าพระนางคงจะซื่อสัตย์สุจริตตอตน ก็มีควมไว้วางใจมาก เมื่อเดินทางไป ๆ หลายวันหลายคืน ในวันหนึ่งเป็นเวลากลางวัน อากาศร้อนจัด พระนาง จึงเห็นว่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเหลือเกินพอพราน เราควรจะนอนพักที่ใดตรมไพรแห่งนี้ ว่างแล้ว ก็จัดสถานที่ให้นายพรานนอน พระนางก็ใช้ใบไม้พคิให้นายพรานได้นอนหลับ เมื่อนายพราน ได้รับความเย็นจากที่นางพคิให้ นายพรานก็หลับไป เมื่อนายพรานหลับ พระนางก็ได้ชักคาย ของนายพรานมาตัดคอกซาคตายคาคี เสร็จแล้วพระนางก็เดินทางย้อนกลับมาทางเก่า เพื่อจะ ไปหาซาคคพของพระราชาสามีตอไป แต่วาการ เดินทางหลายวันหลายคืน รอยเท้าจึงเห็นไม่ชัด เลื่อนกลางจนหายไป ในที่สุดพระนางก็เงินไปไม่ถูกทางเก่า ะเหเรรอนไปจนถึงแม่น้ำแห่งหนึ่ง

ย้อนกล่าวถึง นายสำเภาพ่อค้าสำเภา หัวหน้าชื่อนายดี ไค้พาสำเภาของตนมาจอดที่ ริมฝั่งน้ำเพื่อขึ้นหาพินมาหุงหารับประทาน พวกบรวิวารของนายสำเภาขึ้นไปเก็บผักหักพินบนฝั่งน้ำ ก็ไค้ไปพบนางเข้า จึงมาบอกให้หัวหน้าคือนายสำเภาทราบ นายสำเภาจึงไค้ไปเชิญตัวนาง มาสู่สำเภา เมื่อเห็นรูปร่างของพระนางสวยสดงดงามก็มีความปฏิพัทธ์รักใคร่อยากจะไค้เป็น ภรรยา แล้วก็พุดจาประเลาประโลมต่าง ๆ นานา แมพระนางจะบอกวว่าพระบางมีสามีแล้ว เขาก็ไม่ฟังเสียง อยากจะไค้เป็นภรรยาอย่างเดียว พระนางจึงไซเล่หลกพุดว่า ถาหาก อยากไค้ฉันเป็นภรรยาจริง ๆ แล้ว ก็ควรจะไค้หาเหล้ายามาเลี้ยงกันให้สนุกสนาน จัดงานขึ้น ในที่สุดนายสำเภานั้นก็เห็นควยจึงไค้จัดงานขึ้น พระนางเป็นคบรินเหล้าให้พวก เอ่อนายสำเภา และบรวิวารทั้งหลายคิม ทำอย่างไรจึงเมามากก็พยายามทำเช่นนั้น ในที่สุดพวกนายสำเภาและ บรวิวารก็เมามากเลยพากันหลับไหลลงไปหมด เมื่อเห็นวว่านายสำเภาและบรวิวารหลับหมดแล้ว พระนางจึงไค้ขนของต่าง ๆ สิ่งใดที่พอจะไซ้ไค้ เช่น เสื้อผ้าอาภรณ์ต่าง ๆ ลงสู่เรือลำเล็ก ซึ่งมียอยู่ในสำเภา แล้วก็พายเรือไปตามสำแม่น้ำตอไป พวกนายสำเภาตื่นขึ้นก็ไม่เห็นพระนาง พรอมกับเรือเล็กก็หายไป ไม่รูจะทำอย่างไร ก็ได้แต่นวว่าเราเสียพาคูหญิงแล้ว เรื่องนี้ ก็ชอบไว้เพียงแค่นี้

ย้อนกล่าวถึงมหาณีนี้อยู่ที่อาศรม พอตะวันค่ำลงก็ไม่เห็นบุตรีและลูก เขยกลับมาสู่ที่สำนัก
 อาทานก็เกิดความสงสัยว่า เอ ลูกของเราทั้งสองหายไป ณ ที่ใด อย่างทุกวันนี้ก็กลับมาถึง
 อาศรมแล้ว แต่วันนี้ทำไมจึงหายเงิบไป จะเป็นเพราะทั้งสองคนต่างหลงทางไปหรือ หรือ
 ไม่เช่นนั้นจะถูกนายพรานฆ่าตัวตายพาเมียไปก็ไม่รู้ ท่านคิดไปตรงกับความเป็นจริงเหมือนกัน
 เมื่อคิดเช่นนั้นท่านก็ออกจากศาลาเดินตามหาสองตัวเมียต่อไป เดินไป ๆ ก็ไปพบซากศพของ
 พระราชกุมารสิ้นพระชนม์อยู่กลางป่า พระองค์ก็สังเกตุ ใจ ทางเดินต่อไปอีก ก็เห็นรอยเท้า
 สองคนเดินไปข้างหน้า จึงรู้ได้ว่า ออ นี้นายพรานฆ่าตัวของนางตายและก็พานางหนี อย่างกระนั้น
 เลย เราต้องรีบเอาศพนี้ไปที่อาศรมของเราเสียก่อน ว่าแล้วท่านก็รีบอุ้มเอาศพนั้นกลับมาสู่
 อาศรมของตน เสร็จแล้วก็มาทำพิธีเผา เผาแล้ว เขาเรียกว่าเอาน้ำคนตี หรือน้ำทิพย์ยั้งใจ
 ก็ไม่ทราบมารดซากศพนั้น ทำให้ศพของพระราชกุมารฟื้นขึ้นมาเป็นต้วจริงเหมือนเก่า แล้วก็มึ
 รูปโฉมโนมพรรณสวยงามกว่าพระสวาสค์องค์เดิม เมื่อฟื้นขึ้นมาแล้ว พระกุมารได้ถามถึงพระนาง
 ว่าไปอยู่ ณ ที่ใด พระมุนีก็ได้ตอบว่าพระนางนั้น นายพรานป่าพาหนีไปแล้ว เออ ท่านได้ไปพบ
 ซากศพพระกุมารมาจุดเผาทำพิธีให้ฟื้นคืนชีวิตมา พระกุมารจึงคร่ำครวญร้องไห้หรือทรงพระกันแสง
 มีความทุกข์โศกอย่างสุดที่จะเปรียบปานได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นพระมุนีก็ได้แต่เตือนว่าเธอจะมา
 ร้องไห้คร่ำครวญอยู่อย่างนี้ไม่มีโอกาสจะได้พบกับนางเลย ถ้าหากเป็นเช่นนั้นก็ขอให้พระราช
 กุมารจงออกติดตามนางซะ นางจะไปตกอยู่แห่งหนตำบลใดก็ไม่ทราบ พระราชกุมารก็ได้ทูลลา
 พระมุนี พระมุนีก็ให้ยาไปหนึ่งชาน อาจจะหนึ่งขวดนี้แหละครับ บอกว่าได้พบนางตายอยู่
 ที่ใดให้ยานี้ชโลมหทา พระนางก็จะฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ พร้อมด้วยประสิทธิ์ประสาทเวทมนต์คาถาที่
 คีที่สุดให้กับพระราชกุมาร และพระราชกุมารจะมีฤทธานุภาพมาก จะมีกำลังวังชายิ่งกว่าตอนที่
 พระชนม์อยู่คราวก่อนเป็นรอยเท้าพันหัว มีฤทธานุภาพมากด้วย เสร็จแล้วจึงได้กราบถวาย
 บังคมลาพระมหาณีนี แล้วออกติดตามนางต่อไป

ที่นี้ย้อนกล่าวถึงมาครับ ในตอนที่พระนางและพระราชกุมารไค้อภิเษกสมรสกันนั้น
 มาก็ไปกลับ ๆ ทุกวัน ตอนเช้าก็ไปหากินหญ้าที่เชิงเขา ที่ไหนก็ไม่ทราบละ ตอนเย็นก็ไค้กลับมา
 พระนางก็ไค้ทำการอุปัฏฐากมานานด้วยดี หาหญ้ามาไว้ ตักน้ำมาล้างมา ทำความสะอาด เรียกว่า
 มานันต์ถ้อพระนางเสมือนหนึ่งว่าเป็นน้องสะใภ้ พระนางก็เรียกว่าเป็นพี่หรือเป็นลุง วันหนึ่ง

มานั้นได้เหาะไปกินไกลเหลือเกิน ไปเข้าเขตของยักษ์ เรียกว่ายักษ์จิตติจิตตา (ผู้ฟัง-ชื่อยาว)
 ยักษ์จิตตาเป็นพ่อ จิตตี่เป็นยักษ์ลูกชาย แล้วนางศุภลักษณ์เป็นลูกผู้หญิง ยักษ์ตนนั้นมีลูกสองคน
 ครองนครอะไรก็จำไม่ได้ ที่นั่นนั้นหากินเข้าไปถึงเขานั้น ยักษ์มองเห็นว่าเหาะข้ามปราสาท
 พระราชมณเฑียรของตบก็มีความโกรธ จึงได้เหาะขึ้นไปทำหายกั๊กกับมา มีการสู้รบกันเป็น
 สามารถ ในที่สุดก็จับมาได้ แล้วเอาไปขังไว้ที่กรงเหล็กอย่างแน่นชนิด ตอนนั้นมาจะออกยังง
 จะคืนยังงก็ออกไม่ได้ ก็คร่ำครวญบอกว่าตัวเราตายก็ชั่งเถอะ สงสารเฉพาะน้องชายกับ
 น้องสะใภ้เท่านั้น จะกลับไปเมืองพรหมกตได้อย่างไรในเมื่อขาดเราแล้ว ก็คร่ำครวญ
 ขอยุติไว้แค่นี้ก่อน

ย้อนกล่าวถึงพระราชาขุมาร ออกตามหานางต่อไป ไปทางทิศตะวันออก ทิศบูรพาตาม
 รอยเท้า พอออกเดินทางไปหลายวันหลายคืน ก็อย่างว่า รอยเท้าก็หายไป ก็เฝ้ามองตามตามป่า
 ขึ้นเขาลงห้วยไปเรื่อย ในที่สุดก็ไปถึงฝั่งแม่น้ำ ไปเห็นนางเงือกซึ่งนอนตายอยู่ริมฝั่งน้ำ
 นางเงือกนั้นก็ถูกนายพรานคนนั้นแหละยิงตาย แต่นางเงือกมีรูปโฉมโนมพรหมที่สวยงาม
 อีกคนหนึ่งเหมือนกัน นางเงือกนั้น พระราชาขุมารไปสังเกตดูก็เห็นรอยลูกศรซึ่งปักที่หน้าอก
 ก็เข้าใจว่านายพรานที่ยิงตัวตายนั้นแหละมายังนางเงือก ความสงสารก็จึงได้เอายานี่มาทา
 ซากศพนางเงือก ก็ฟื้นคืนขึ้นมา นางเงือกก็ได้ทำความเคารพพร้อมกับกล่าวคำขอบคุณต่าง ๆ
 นานา ในที่สุดก็พูดจาเกี้ยวพาราสีกันจนรักใคร่ได้เสียเป็นัวเมียกันกะนางเงือกนั้น เมื่อได้
 กันแล้วจึงได้ไถถามไปยังงมายังง พระราชาขุมารบอกว่าติดตามหาเมีย เมียชื่อนางปัทมา
 พี่ถูกนายพรานยิงตาย แล้วมหาฤๅษีเอาไปชุบตัวคืน เสร็จแล้วก็จะไปหานางนั้น จะข้ามแม่น้ำ
 ไปยังฝั่งโน้น จะไปได้ยังง พระนางเลยบอกว่า เออ ฉันทเองก็ถูกนายพรานคนนั้นละยิงตาย
 ที่นี้พี่จะข้ามไปฝั่งโน้น พี่จะไปได้ยังง เพราะเหตุว่าฝั่งโน้นนะมียักษ์ ยักษ์ที่ดุร้ายมาก พอมัน
 ชื่อจิตตา มีลูกชายชื่อจิตตี่ แล้วก็ยังมีลูกสาวชื่อนางศุภลักษณ์ ฤๅษานุกาพมันแข็งแรงมาก
 ครั้งหนึ่งมีมามณีกาบซึ่งมามีฤๅษานุกาพมากได้บินผ่านเมืองของบันไป มันก็จับขังไว้จนกระทั่ง
 บันนี้ ท่านก็ร้องไห้ โอ เป็นอย่างงั้นเอง พี่มาของเราหายไป มีน้ำละ ไปถูกขังเช่นนั้นเอง
 แต่ไม่เปล่งวาจาพูด ก็อยู่รวมรักกับนางเงือกนานพอสมควร เลยพูดว่า ไม่ตองกลัว พี่ไม่กลัว
 มันจะมียักษ์มีมารอยู่สักเท่าไรพี่ไม่กลัว พี่ขอล่านองไป แต่ไหนองสงพี่ข้ามฝากไปทางโน้นก่อน

เสร็จสงคราม เสร็จชนะเมื่อไรที่จะมารับน้องไปอยู่ด้วย เป็นเมียอีกคนหนึ่ง ว่าแฉฉนางเงือก ก็ให้พระกุมารขี่หลังพามาไปยังฝั่งชะโนด เสร็จแล้วก็อำลานางเงือกเดินทางต่อไป ไปก็มี ยักษ์อยู่ เฝ้าหน้าคานอยู่แต่ละคาน กว่าจะผ่านไปมีการสู้รบหลายครั้งหลายหนก็สู้ไม่ได้ เพราะมีฤทธาานุภาพมาก ตลอดถึงไปเจอมนุษย์ซึ่งยักษ์มันจับเอาไป ให้เป็นคนเฝ้าอุบฏฐาก ลูกสาวของมัน นางมนุษย์คนนั้นก็สวยงาม ไปก็ได้เสียกับนางคนนั้นเป็นเมียคนที่สาม เสร็จแล้วก็ (เทป หบคแล้วหรืออะ - ยิงอะ) นางนั้นก็บอกเรื่องราวของเมืองนั้นทุกสิ่งทุกประการ ทำให้พระราชกุมารรู้จัก อา ที่ทางที่จะไป ที่จะเขาจะออกไค่ทุกสิ่งทุกอย่าง อา สุดท้ายก็ได้ แผลงพระองค์ยิงงักไม้ทราบ ไค่เขาไปอยู่ของลูกสาวยักษ์นั้น ไปได้เสียกับนางศุภลักษณ์ จึงได้ เมียเป็นที่สืกรับ นางศุภลักษณ์ก็เกิดตั้งครรภ์ขึ้นอีก อยู่ต่อมาก็รักใคร่นับถือกับนาง ก็รักและ สงสารนางแต่ก็ไม่รู้จะทำยังไง (เหมือนอุณรุท - ครั้น) มานึกถึงมาที่คุมขังอยู่ นึกถึงเมียนางปทุมาก็เป็นห่วงมาก ในที่สุดก็ลางางทั้งที่นางหลับ ๆ อยู่ พระองค์ก็รำล้า ก็ แผลงตัว เขาไปหามา อ้อ การแผลงตัวเขาไปหามาเนี่ยวิธีสะคม เขาเรียกว่าสะคมครับ คือทำให้ยักษ์ ที่เฝ้าอุบฏฐานหลับหมด แล้วก็เดินเขาไปหามา พอไปมาร้องเห็นก็คืออกคี่ใจ ซุบผอมจบเกือบ จะตาย อยู่แล้ว จนพูดเป็นเสียงกระซิบ ไม่เป็นเสียงพูดธรรมดา พระองค์จึงไขยาขวดที่ว่า ออกมาชโลมทาน้ำ ทำให้มาอ่อนแอแข็งแรงมีฤทธาานุภาพยิ่งกว่าเก่าอีก ในที่สุดพระองค์จึงไข พระขรรค์ฟันพวกกรงเหล็กต่าง ๆ ซาดกระจุยกระจาย เสด็จขึ้นหลังม้า เลยร่อนท่าพวกยักษ์ ตื่นตัวขึ้นมา อ้าว ใครมาปล่อยมาเราไป มันก็เหาะถลาขึ้นสู่ท้องฟ้า สู้รบกันเป็นสามารภ ในที่สุดก็ดูเหมือนตายทั้งหมดทั้งพ่อทั้งลูก แต่พระนางศุภลักษณ์ ในขณะที่พอกับตัวกำลังรบกัน ตัวเองก็หนีออกจากเมือง ไม่กล้าอยู่ เพราะน้องชายมาเห็นว่าพระนางมีท้อง น้องชายจะมาถึง เขาอยู่ก่อนนั้นนิดหน่อย น้องชายจะมาก็เลยหนีออกจากเมืองทันที ทานก็สู้รบกับพวกยักษ์นี้ ทำให้ยักษ์ตายทั้งพ่อทั้งลูก ทีนี้พระนางก็ร้องตามตัว ให้ตัวลงมารับเอา ตัวก็มองเห็น ตัวอยาก จะลงมารับ แต่ป่าไม่ยอม โกรธที่ว่ายักษ์ที่พ่อของนางนั้นจับไว้ การที่รบกันนี้เสียงสนั่นสะท้าน สะเทือนไปทั่วพื้นพิภพ พรรณาไปกว้างขวางมาก พิลึกกึกกือ ในที่สุดเมื่อยักษ์ตายหมดแล้ว ม้านั้นก็พาทานเหาะต่อไปเรื่อย ๆ ไปตามนางปทุมามาที่ป่า ทีนี้เหาะไป ๆ จนถึงเวลาค่ำ พอสมควรก็เมื่อย ลงจอดพักที่ริมฝั่งแม่น้ำ

ในขณะที่นั่งพักผ่อนอยู่นั้น ก็ปรากฏว่า พญานาคหนึ่งอาบน้ำอยู่ที่ริมฝั่งน้ำ พญาครุฑมาเจอ ก็เลยโฉบเอาพญานาคจะเอาไปเป็นอาหาร พระราชากรมารมองเห็นเช่นนั้นก็มีความสงสาร พญานาคซึ่งแก่ แล้วยังขญู เขาเรียกว่ายิงครุฑเศศ ๆ พญาครุฑตกใจจึงปล่อยพญานาคให้ หลุดลอยไปได้ ต่อมาพญานาคจึงจำแลงเพศเป็นคน แล้วเดินมาถามพระราชากรมารว่ามาอยู่ที่นี่ เหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง อ้อ พระราชากรมารจึงตรัสว่าไปเห็นเหตุการณ์อย่างอื่น นอกจากเห็นพญาครุฑมาเฉิวเอาพญานาคจะเอาไปเป็นอาหาร แต่เห็นว่าพญานาคแก่รู้สึกสงสารจึงยิงครุฑนี้ไปเฉิว ๆ พญาครุฑตกใจจึงปล่อยพญานาคให้รอดพ้นไป เห็นแค่นี้ พญานาคจึงเข้าไปกราบ ถวายบังคมแล้วเลวว่า พญานาคคนนั้นก็ชื่อข้าพระพุทธเจ้านี่เอง ไม่ใช่คนอื่นไกล ท่านนับว่ามีบุญคุณแก่ข้าพเจ้ามาก ข้าพเจ้าไม่มีสิ่งใดตอบแทนบุญคุณ ขอเชิญเข้าไปในเมืองของข้าพระองค์เถอะ จะต้องการทรัพย์สินสมบัติอะไรก็สุดแล้วแต่ หรือจะรักลูกสาวของข้าพระองค์ก็จะใดถวาย ในที่สุดพระราชากรมารก็ตกลงพระทัย จึงได้เข้าไปในเมืองพร้อมด้วยพญานาค พญานาคนั้นมีลูกสาวชื่อ คันชลิมา มีรูปโฉมโฉมพรณสวยสดงดงามไม่แพ้หญิงอื่นเช่นเดียวกัน พระราชากรมารไปพบเห็นก็มีความสนพระทัย มีความปฏิพัทธ์รักใคร่ พญานาคจึงถวายลูกสาวให้เป็นมเหสี ก็เป็นอันว่า พระสวาสดีนี้ไค้มเหสีคนที่หาเข้าไปแล้ว ก็เสวยราชสมบัติอยู่ในบ้านเมืองนั้นด้วยความผาสุกต่อไป

ในขณะที่อยู่รวมรักกับนางคันชลิมา มีความเจริญสุขดี คล้าย ๆ กับว่าลิ้มพระนางปทุมมา ไปอีกครั้งหนึ่ง มักก็เตือนบอกว่า ไปเถอะ ไปหาน้องสะโงะโงะของเราอีก ว่าแล้วพระราชากรมารได้รับสั่งกับนางนั้นว่า พี่ไม่ทิ้งหรอก เมื่อเสร็จธุระของพี่เมื่อไหร่ พี่จะมารับพระนางไปเป็นมเหสีเมื่อนั้น ว่าแล้วก็ว่าลาพญานาคและมเหสีคันชลิมาเดินทางต่อไป เรื่องนี้ก็ขอยุติแค่นี้ก่อน

ย้อนกลับถึงพระนางศุภลักษณ์ซึ่งเป็นพระบุตรีของยักษ์จิตตาคาต่อไป พระนางนั้นทั้ง ๆ ที่มีครรภ์ ติดตามพระราชสวามีก็ไม่ทัน ไปถึงที่ไหน ที่เป็นภูเขาค้างขึ้นไม่ได้ก็เอาเชือกหรือเอาหวายยาว ๆ มาผูกที่ตัวตนเอง แล้วอีกข้างหนึ่งก็ผูกก้อนหิน ขวางกอนหินไปบนยอดเขาแล้วก็สาวเชือกหรือเถาว์วัลย์ขึ้นไปก็ข้ามภูเขานั้นไปได้ อ้อ เหตุการณ์เป็นเช่นนี้ไปมาก พอไปถึงแม่น้ำ พระนางศุภลักษณ์ก็ลงสู่แม่น้ำ ใต้ออนนี้ถูกลูกคลื่นของแม่น้ำนั้นซัดมาแรง บางครั้งก็จม บางครั้งก็ลอยขึ้นมา จะตายแหล่ไม่ตายแหล่

ขอยอนกล่าวถึงพระนางปทุมมาซึ่งขี่เรือเล็กออกจากลำภาของนายควาเภาคีมาตามแม่น้ำ ก็มาเห็นขอนไม้กับพระนางศุภลักษณ์ มีความสงสารก็จึงไต่ไปคิงนางศุภลักษณ์ให้ขึ้นจากขอนไม้มาบนเรือเดียวกัน พอมาพยายามลอบผูกพันหนึ่ง พระนางศุภลักษณ์ก็ฟื้นตัวขึ้นมา จึงไต่เอาไถถามกันว่าทำไมจึงลอยมาตามกระแสน้ำอาศัยขอนไม้เป็นยวดยาน ต่างฝ่ายต่างก็ถามกันเมื่อถามแล้วอีกฝ่ายหนึ่งก็ว่าตามหาพระราชสวามี อีกฝ่ายหนึ่งก็ตอบในทำนองเดียวกันจึงถามว่าสามีของเธอชื่ออะไร จึงบอกว่าชื่อ พระสวาสดีหรือโสวัจ ออ อย่างนั้นเราก็เป็นหญิงที่มีตัวคนเดียวกัน อย่างกระนั้นเลยพวกเราทั้งสองก็ถือเป็นพี่เป็นน้องกันนะ ปทุมมาเป็นพี่ ศุภลักษณ์เป็นน้อง ก็รักใคร่นับถือเอื้อกันอยู่ในเรือลำเดียวกัน ถึงวันที่นางปทุมมาจะประสูติพระราชโอรสในค่ำคืนวันนั้นมีลมพัดพากันนอนในเรือนั้นแหละ สูดแล้วแต่น้ำจะพัดพาไปทางไหน จึงได้อธิษฐานว่า บัดนี้ก็จวนจะคลอดพระราชกุมารอยู่แล้ว ขออธิษฐานระลึกถึงคุณพระอิศวรหรือพระอินทร์จงให้มาช่วยเหลือถึงฝั่งเถอะ แล้วก็พากันหลับนอนไป คำอธิษฐานนี้ใคร่จนถึงบัดนั้นก็ผลลิลลาอาสน์อันเป็นแทนที่ประทับของท้าวสักกะ พระองค์ทรงมองเห็นก็มาลากเอาเรือนั้นเข้าหาฝั่ง ทั้งสองเมื่อตื่นขึ้นมาก็เห็นฝั่งน้ำก็พากันศรัทธา จึงไต่หอบเสื่อผ้า สิ่งของต่าง ๆ ขึ้นจากเรือแล้วก็เข้าสู่ฝั่งต่อไป เดินไป ๆ พระนางปทุมมาเจ็บท้อง จะประสูติพระราชโอรส ต่อมาประสูติเป็นกุมาร เป็นชาย นางศุภลักษณ์เป็นอุปัฏฐากดูแล ที่นี้ก็พากันนอนอยู่ที่จอมปลวก

ขอยอนกล่าวถึงนายพรานที่ตายไปแล้ว มาเกิดเป็นงูเห่า ในขณะที่นอนหลับอยู่นั้น งูเห่าตัวนั้นก็มาคิดถึงเห่าของพระนางปทุมมา พระนางก็สิ้นพระชนม์ ยังเหลืออยู่พระราชโอรสกับพระนางศุภลักษณ์ จะทำอย่างไรก็ไม่ฟื้นคืนมา จนปัญญาเห็นว่าพระนางปทุมมาตายแล้ว ก็ได้คร่ำครวญกันแสงว่า เราได้มาเป็นเพื่อนกัน เป็นพี่เป็นน้องกัน มาตายจากกันก็ขอสาบานต่อหน้าศพว่า พระราชกุมารนี้จะไม่ทอดทิ้ง จะเลี้ยงเสมือนหนึ่งว่าเป็นลูก ขอให้พระนางไปสู่ที่ขอบ ๆ เถิด ว่าแล้วก็กราบอำลาซากศพพาพระราชกุมาร เดินทางต่อไป

ที่นี้พระนางศุภลักษณ์ซึ่งเป็นธิดายักษ์ ไต่พาพระราชกุมารของพระนางปทุมมาเดินทางไปถึงแม่น้ำแห่งหนึ่ง จะข้ามไปถึงเมืองผู้หญิงล้วน ๆ เขาเรียกเมืองผู้หญิง ประทานโทษทองกล่าวคำขานนิกหนอย เขาเรียกเมืองหมาแม่ เมืองหมาแม่ จะข้ามไปสู่บ้านเมืองนั้นก็ไปไม่ได้ เพราะแม่น้ำนั้นเขาเรียกว่าน้ำกรต คือน้ำกัดเหล็กกัดทอง จะจุ่มทองลงไป เหล็กลงไป

มันจะกัดขาดหมด เหตุนี้คนเราจะไปเหยียบไม่ได้ มันก็ขาดหมด ทำยังไงจึงจะข้ามไปได้ จึงยกพระราชกุมารขึ้นมาบนศีรษะ แล้วอธิษฐานว่าถ้าพระราชกุมารนี้จะมีบุญญาบารมี ขอให้ผี สะพานข้ามจากฝั่งนี้ไปสู่เมืองนี้เถอะ ว่าแล้วก็เกิดมีสะพานใหญ่โตที่สว่างงามทอดจากฝั่งนี้ไปสู่ ฝั่งโน้น พระนางจึงพาพระราชกุมารไปยังฝั่งโน้นต่อไป เมื่อไปถึงเมืองผู้หญิง ผู้หญิงเขา ใ้เคยมีผู้ชาย เห็นมีผู้ชายมาเขาก็รัก เขาก็ช่วยกันอุ้มชูรักใคร่รับพระนางและพระราชกุมาร ให้อยู่ในเมืองนั้นต่อไป เรื่องนี้ก็ขอยุติแค่นี้ก่อน

ย้อนกล่าวไปถึงซากศพระนาง มีกษัตริย์องค์หนึ่งชื่ออย่างไรก็ไม่รู้ ได้ยกพล พลโยธาเสนาอำมาตย์ทั้งหลายออกไปประพาสป่าเพื่อที่จะล่าเนื้อในป่า พอเดินไกลไป ๆ ก็ไป พบศพของพระนางปทุมมา ซึ่งตายอยู่ริมจอมปลวกนั้น พญาหรือกษัตริย์ที่ยกพลพลเสนาอำมาตย์ ทั้งหลายออกไปประพาสป่าเพื่อล่าเนื้อในป่าก็ไปพบศพของพระนางปทุมมาซึ่งตายอยู่ที่ อ่า จอมปลวกซึ่งถูกงูกัดคอตึงโคกลาวมาแล้วข้างตน จึงได้ประชุมเสนาอำมาตย์ทั้งหลายให้พิจารณา ซากศพนี้คิดว่าตายเพราะโรคอะไร เมื่อได้ตรวจตราดูแล้วก็เห็นรอยพิษงูปรากฏที่ร่างของ พระนาง จึงสันนิษฐานว่าถูกงูกัด พระราชาจึงตรัสสั่งให้หมองูนั้นลองพยายามรักษาดู เมื่อ หมองูได้พบโคเป่าควยเวทมนต์ปนกาคาและยาต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ศพของพระนางจึงได้ พ้นชีพขึ้นมา เมื่อฟื้นคืนชีพขึ้นมาก็มีรูปโฉมโนมพรรณที่สว่างงามกว่าแต่ก่อนเสียอีก ในที่สุด พระราชานั้นคิดว่าหากจะเอาพระนางนี้เป็นอัครมเหสี พระนางก็มีอายุอาณานอบ จึงได้ขอรัก นางเป็นลูก พระนางก็ได้ขอเคารพนับถือพระราชานั้นเป็นบิดา ในที่สุดก็ได้พาพระนางเข้าสู่ พระนคร ได้เสวยความสุขารมณ์อยู่ ณ ที่นั้นต่อไป

ที่โคกลาวมาแล้วจะขอสรุปดังนี้ เพราะว่าบทานเรื่องนี้ยาวมาก จะให้จบจริง ๆ นั้นเวลาไม่พอ อ่า เมื่อพระสวาสดีซึ่งท่านไฟติดตามหานางปทุมมาซึ่งเป็นเอกอัครมเหสีของท่าน นั้น เมื่อได้ไปพบนางปทุมมาแล้ว นางปทุมมา พระสวาสดี และมา จึงได้ไปกระทำพิธีอภิเษกสมรส ใหม่โดยที่ท้าวสักกะเทวราชได้มาจัดการอภิเษกสมรสให้ใหม่ที่อาศรมของพระมหาฤๅษีนั้น บอกว่า บัดนี้เราหมดเวรหมดกรรมมาพบกันอีกแล้ว แล้วก็กราบถวายบังคมลาพระมหาฤๅษีนั้น เดินทาง กลับเข้าสู่กรุงพรมกต เพื่อกราบถวายบังคมพระราชาบิดา คือพระเจ้าพรมทัต เมืองพรมกต ต่อไป และพระเจ้าพรมทัตแห่งกรุงพรมกตและพระนางสุมณฑาซึ่งเป็นพระราชมารดา

เมื่อเห็นพระราชกุมาร มา และบุตรสะโทแล้วก็ทรงพระโสมนัสปริศนาปราโมทย์ แต่ว่ายังขาด
 อยู่หลาน ยังไม่ใครพบ ในที่สุดเมื่อถึงบ้านถึงเมืองแล้ว พระสวาสดีก็ได้ติดตามหาพระมเหสี
 องค์อื่น ๆ จนไฉนางเงือก ไฉนางที่เป็นบริวารของนางศุภลักษณ์เห็นว่า เป็นมนุษย์คนที่ เออ
 นางอรดีซึ่งเป็นคนเฒ่าของนางศุภลักษณ์ และก็ได้ไฉนางศุภลักษณ์ ไปไฉลูกสาวของพญานาคมา
 พรอมกันทั้งหาพระองค์ พรอมควยพระราชโอรสของพระสวาสดีด้วย มาครองราชสมบัติที่กรุง
 พรหมกต เมื่อมาพรอมกันทุก ๆ พระองค์แล้ว สมเด็จพระเจ้าพรหมกตแห่งกรุงพรหมกต และ
 พระนางสุมนทาจึงได้จัดทำพิธีอภิเษกสมรส ตลอดจนถึงพิธีมอบราชสมบัติให้แก่พระราชกุมารซึ่ง
 ให้เป็นกษัตริย์ครองราชสมบัติในนครแห่งนั้นแทนพระองค์สืบไป เหตุนั้นพระสวาสดีนี้เมื่อได้
 ครองราชสมบัติแล้ว จึงมีพระอัศรมเหสีถึงห้าพระองค์คือ หนึ่งพระนางปทุมมา สองนางเงือก
 สามพระนางอรดี สี่พระนางศุภลักษณ์ ห้าพระนางคันชลิมา ส่วนพระราชโอรสนั้นก็ปรากฏ
 ว่าได้จากพระนางปทุมมาและพระนางศุภลักษณ์ ส่วนพระนางองค์อื่น ๆ นั้นก็ไม่ปรากฏ เมื่อได้
 ครองราชสมบัติแล้วก็ได้อยู่ในทศพิธราชธรรม ประชาชนทั้งหลายก็ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข
 ชั่วกาลปาวสาน เรื่องนี้ขอยุติเพียงแค่นี้ แต่จะขอสรุปตอนท้ายว่า เมืองพรหมกตของพระเจ้า
 พรหมกตนั้น ได้แก่อำเภอพิมาย คือ ปราสาทหินของอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ในบัดนี้
 แล้วอาศรมพระฤษีซึ่งเป็นที่อยู่ของพระนางปทุมมา ปรากฏเป็นปราสาทหินอยู่ที่บ้านปราสาท
 คำบลหาตุม อำเภอหาตุม จังหวัดสุรินทร์ ในขณะนี้ แต่แม่น้ำที่พระนางไฉเลี้ยงพวงมาลัยไป
 หาสามีนั้น ไฉแก่ลำน้ำมูลเราเอง เมืองพรหมกตที่พระนางไฉเลี้ยงพวงมาลัยไปหาคือ
 พระนางอยู่ไฉน้า แต่เมืองพรหมกตซึ่งเป็นเมืองของพระสวาสดีนั้นอยู่เหนือไฉน้า ตอนเลี้ยง
 พวงมาลัย ขึ้นพวงมาลัยนั้นไฉลอยเหนือไฉน้า ก็เป็นเรื่องอัศจรรย์คือ ทวนกระแสไฉน้า ไม่ได้ไป
 ตามน้ำ เรื่องก็ขอยุติเพียงแค่นี้ ตามประวัติที่เล่ามากล่าวไว้ว่า พระสวาสดีก็เป็นชาติหนึ่งของ
 สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระสวาสดีอาจอยู่ใน 50 ชาติ
 หรือ 500 ชาติ ก็ได้.

สารัตถะของนิทาน

- สารัตถะสำคัญ N741.4 : สามภรรยาพบกันหลังจากพลัดพรากกันไปเป็นเวลานาน
- สารัตถะอื่น H1381.3.1 : การเดินทางเพื่อหาผู้ครอง
B512 : สัตว์บอกยารักษาโรค (สัตว์รักษาสัตว์อื่นโดยใช้สมุนไพรทำให้คนเห็นการรักษา บางครั้งยาเหล่านี้ชุบชีวิตได้)

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อหลายประการ คือ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคเคราะห์และพรหมลิขิตของแต่ละคน ย่อมเป็นไปในลักษณะที่แตกต่างกัน มีทั้งสุขทุกข์หมุนเวียนกันไป

ในนิทานเรื่องนี้ยังมีความเชื่อว่ากนิหิหารหรือบุญญาธิการมีส่วนช่วยเสริมความสำคัญของตัวเอกได้มาก เช่น

- 1 ตัวเอกเป็นเทวดาจุติมาเกิด ในที่นี้มี โสวัจ นางปทุมมา และม้ามณีกาบ
- 2 นางเอกเกิดในคอกบัว ฤษีเป็นผู้เลี้ยงไว้
- 3 มีการเสี่ยงทาย เช่น การลอยสารทวนน้ำ
- 4 มาหาะได้
- 5 ตายแล้วชุบให้ฟื้นคืนชีวิต
- 6 มีครุฑ นาค งูยักษ์ ยักษ์ เข้ามามีบทบาทช่วย
- 7 โสวัจเป็นชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์

นอกจากนี้ยังสะท้อนความเชื่อว่า สถานที่ในนิทานนั้น คือ บริเวณใกล้เคียงหรืออยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ พิมาย ปราสาทหินที่อำเภอท่าตูม และแม่น้ำมูล เป็นต้น

กานชีวิตครอบครัว ยอมรับว่าผู้ชายมีบทบาทสำคัญกว่าผู้หญิง และถ้าเป็นบุคคลสำคัญยังมีภรรยามากเท่าใดยิ่งเป็นการดีเท่านั้น

ข้อที่น่าสังเกตคือ โสวัจเป็นนิทานที่เล่ากันแพร่หลายทั้งภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นเรื่องยาวที่คล้ายกับประสมประสานเรื่องอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากบางเหตุการณ์มีลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องอื่น ๆ เช่น

- ตอนนางปทุมมาเสียดสาร คล้ายเรื่องนางฉมหมอม หรือตำนานปราสาทเกาะเกี้ยว
- ตอนโจรฆ่าตัวชิงเมีย คล้ายเรื่องนางอรพินท์, เรื่องจันทโครพ
- ตอนเมียฆ่าโจรหรือพรานป่าที่ฆ่าตัวคน คล้ายเรื่องนางอรพินท์
- ตอนฤษีชุบพระเอกให้ฟื้นขึ้น คล้ายเรื่องนางอรพินท์
- ม้าวเฒ่า คล้ายเรื่องสุธน เป็นต้น

หมวด ๑ : สารัตถะเกี่ยวกับการไหว้รับวัดและการลงโทษ

หมวดนี้กล่าวถึง การกระทำที่ไ้รับรางวัลหรือถูกลงโทษ ขรรษากิจของรางวัล และ
ขรรษากิจของการลงโทษ

ขอบุญนิทานมี 7 เรื่อง คือ

1. กนไ้รับรางวัล
2. ฝึกฝน
3. เรื่องอุณิข
4. กนปากแดง
5. ทดคายายกาย
6. ทดคายายกระหน
7. จั้เทโครพ

คนใบ้ภาษา

พระภิกษุเมือง ศรีเพชร (หลวงพ่อบึง)

คนนี้มีสามหนา ผู้ชายทั้งสามเลย นิทานเรื่องนี้ก็คติ ไอ้คนนี้มีแต่ทุกข์ ไปหารับจ้าง ไปทั้งสามคนนั้นแหละ เบ็บเกลอเป็นกลอกกันมา ไปถึงเมือง ๆ หนึ่ง คือ สมมติว่าถึงเมืองจอมพระ อำเภอจอมพระ มาถึงที่นี่ เลยพระเจ้าองค์นั้นตาย คือสวรรคต นาผู้ใดมีเป็นพระเจ้าแผ่นดินไม่มี เอ เลยเมืองนั้นก็พิชิตขึ้นทันทีเลย คนเขาคคนแก่อกรอยตามข้างเขือกไปเลย ข้างเขือกถือคอกบัวไป ไปเห็นคนไหน ว่าข้างเขือกได้ให้คอกบัวก็เอาคนนั้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ไอ้คนนี้ก็กำลังไปหารับจ้างในเมือง ไปเจอเอาข้างเขือกเข้าเลยข้างเขือกเอาคอกบัวมาให้ เขากก็ให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน "ไอ้พวกสองคนเที่ยวหา เออ เกลอสื่อวไอ้เกลอนี้ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว เราต้องไปหาไอ้คนนี้คนใบ้ภาษานี้ มีคติเหมือนกันไปเบ็บเกลอเป็นพระเจ้าแผ่นดินไปจับหัวเลย เอ เกลอ ไอ้เพื่อน แกเป็นพระเจ้าแผ่นดินนี้ว่า คี ๆ ๆ เลยมมีพระ ชุนนาง ชุนใหญ่ ผู้ใหญ่เต็มตามว่า เอพะยะคะ คนนี้มาจากไหน พระเจ้าแผ่นดินว่า คนนี้ ไม่รูวามาจากไหนเพราะไม่รูวา ใ้รูยังงใจ เพราะคนนี้มาถูถูกถ้าเป็นเกลอเป็นเพื่อน ต้องไปเว้าพูดคี ๆ จะเป็นไร นี้ไปจับหัวเลยว่าถูถูก เลยพระองค์นี้ว่าคนนี้ใบ้ภาษา และไอ้พวกทหาร เพชฌฆาต แกอยู่ที่ไหนแกมาจากไหนแกต้องมาถูถูกพระองค์เรา เอาคนนั้นไปฆ่าเสีย อันที่จริงเป็นเพื่อน เออ พระองค์นี้รูวาคคนนี้มาจากไหน ไอ้คนหนึ่งอีกเกลออีก คนนี้คนรูภาษา เออ ไ้ยินว่าเพื่อนเรานี้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เราต้องไปหาเพื่อนไปถึงวะ เอ ไปฟังพระเจ้าแผ่นดินเขาทำอย่างไรอ ไม่รูภาษา มีอาจารย์สอน อาจารย์นั้นสอนคี ไปหาพระเจ้าแผ่นดิน สอนทองหมอบ ทองคลาน ทองยกมือไหว้ เออ เลยไป ก็ทั้งหมดอบทั้งคลาน ที่อาจารย์สอนให้ แล้วก็ไปยกมือไหว้ พระเจ้าแผ่นดินถามว่า เอ อยู่ไหนละ โอ้ย ผมชัคเซพเนจรมาหารับจ้างเลี้ยงชีวิต อยู่กับเราเถอะ อันที่จริงเพื่อนของเขาแหละ อยู่กับเราเถอะ เลยพระเจ้าแผ่นดินยกราชวังทั้งหมดคีให้เลยเป็นผู้ครอง ยกนางสนมกรมวังในให้คีเถอะ บัดนี้ เอละ มีเท่านั้นแหละ.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ Q 4 : กนอสนนอมไกรัรบรางวัล คนโง่พิงถูกกลโฆษ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องผลบุญในอดีตประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง เชื่อว่าผู้มีบุญนั้นจะมี "ราชรถมาเกย" ในที่นั้นจริง เพื่อกำกอบขวัญมามอบให้

นอกจากนี้เป็นการสอนความประพฤติอันเหมาะสมแก่กาลเทศะ สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยพิจารณาจากการใช้กิริยาวาจาอันเจ้านาย พระเจ้าแผ่นดิน

ภาษาที่ใช้ในนิทาน ส่วนใหญ่เป็นภาษาไทยปะปนกับภาษาไทยถิ่นอื่น เช่น เกลด (เขื่อนสนธิ), เสี่ยว (เขื่อน), เว้า (พูด) มีศัพท์หรือสำนวนน่าสนใจ เช่น ออกรอย (โกยทั่วไป มักใช้ แคะรอย), ไมรูกษา (หมายถึง ไมรุจักกาลเทศะ และบุกลด)

เรื่องผีคน

พระครูวรรณรังษีโกภณ (หลวงพ่อเขียน)

เรื่องนี้เรื่องผีคน นี้เป็นคนทุกซกทุกชก หาผ้าจะนุ่งก็ยาก เช้า (ข้าว) กินก็ยาก จอบเสียมจะซุกปนก็ไม่มี แล้วยังมีอาชีพขอทาน แต่เป็นผู้มีศีลธรรม กบนี้อยู่ในเป็องพาราณสี มีลูกหญิงอยู่สองคน ขอทานตามลำดับ ๆ ไป ไป ๆ มา ๆ ชาวบ้านรังเกียจก็เลยอุ้มลูกออกไปอยู่ในป่าละเมาะแห่งหนึ่ง มีหนองน้ำห่างจากตัวเมือง นี้ราว ถ้าคิดปัจจุบันนี้ก็ในราวสองกิโล พาลูกหาเก็บผักหักฟัน มาเที่ยวแลกข้าวปลาอาหารเลี้ยงลูกกินตามลำดับ อยู่มาวันหนึ่ง ฤดูแล้ง ไร่ไม่รวงไปหมด พื้นที่เคยเก็บก็หมดเกลี้ยงไป เลยพาลูกเข้าขอตามชานเมือง ขอไป ๆ หลายวันต่อหลายวัน พอลูกจำทิศจำทางไค้ วันหลังปล่อยให้ไปขอสองคน พร้อมกับแม่ได้บรกรรม ลูกอยู่เรื่องหนึ่งว่า ลูกเอ๋ย เราเป็นคนทุกซก ลูกอย่าไปหิบบ อย่ายไปลัก อยาขโมยของเขานะลูกนะ แม่ถึงเซดไม่ให้ ก็ขอให้ลูกอดตายเพราะความซื่อสัตย์สุจริต ถ้าเชื่อว่าลูกไปลักเขา เขาจับได้ลูก ก็เท่ากับลูกนี้ตัดชีวิตของพ่อกับแม่ให้ตาย ทุกซกทุกชก เขาจับลูกได้แล้ว แม่กับพ่อก็จะอาศัยไฉ เวื่อเป็นอย่างนั้น ลูกก็จำได้คำนี้ ก็เลยไปขอ ขอไปขอมมา ชาวบ้านเขาเกิดความรังเกียจไม่ให้ พ่อเห็นเด็กสองคน เอ้ มันก็โทษขนาดนี้ ทำไมมันมาขอทาน เราอย่าไปให้เลย ให้ยิ่งจะลำบาก เราให้มากก็ยิ่งจะขอมมาก ปิดประตูหน้าต่าง อยาไปมองมันเลย อยาไปให้มัน วันสุคนั้น วันนั้นไม่ได้เข้ากลับคืนมา หาพ่อแม่ บอกว่า "พ่จมา แม่จมา ลูกขอเข้าไม่ได้"

"เออ ลูกเอ๋ย ถึงอย่างไรก็ซ้งเถอะ อยาไปหิบบไปวายของเขานะลูกนะ แม่จะพยายามเลี้ยงลูกควยควม (ความ) ทุกซก" ก็เลยไปตัดเอาต้นไม้คนหนึ่ง ภาษาพื้นเมืองเขาเรียกต้นละกอ (มะละกอ) บานเมืองภาษาภาคอีสานเขาเรียกต้นมะสูง ต้นมะละกอ ก็เลยเอาขอมมาตามลูกลูกกันกิน วันหลังก็เข้าไปขอ ลวงไปถึงวังพระเจ้าแผ่นดิน วันสองวันนี้ พระเจ้าแผ่นดินยังให้เขาอยู่ แต่วันหลังมาพระเจ้าแผ่นดินเห็นไปขออีก "อะ เด็ก ไอ้เด็กสองคนนี้ หน้าตาเบื่กบานคี่ โทพอสสมควร ทำไมเขาขอเข้า พ่อแม่มันเป็นอย่างงี้ ลองทลลองดูซิ" ก็เลยเอาเข้าเอาแกง เอาอาหารแห้ง เอาผ้า เอาเสื้อผ้าไว้ ลองมันจะเป็นคนซื่อสัตย์ไหม จะเป็นคนยังงี้บ้าง ก็เลยเอาไว้ เด็กสองคนนั้นก็เข้าไปถึง ไป เห็นกองเข้า กองอาหาร เสื้อผ้า ก็เลยไปกราบ

"พอจา แมจา กรุณาตัวข้าเถอะ ข้าของเงินทองเยอะ ขอไห้ปัน" ว่าแล้วก็ว่าเลิกไม่เห็น
พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกมา ก็เลยกลับไปอีก ไปเล่าสู่พ่อสูแม่ฟัง "พอจา แมจา วันนี้ไม่ได้
เข้า" "เออ อย่างนั้นก็วางเถอะลูก ไม่เป็นไร แม่จะหาหากิน มันจนก็อยู่กับจน มันตายก็ขอ
ให้ตายด้วยความซื่อสัตย์นะลูกนะ" วันนั้นแม่ไปซุด ไคมันอีกหัวหนึ่ง แสงหาไป มาตามสูลูกกิน
พอนอนกลางคืนมา ตื่นเข้าเข้าไปอีก บอกว่า "แม่ ไปเห็นบ้านหลังหนึ่ง ใหญ่โตหลังใหญ่
หนามขลุ่ย คือ จะเป็นบ้านคนรวย เอาเขาเอาของมากองไว้ เทิน (ทับ) กัน พระเระพระลึก
ลูกก็เข้าไปนั่งขอนั้นก็ไม่เห็นคนเลย จะให้ลูกทำอะไรบ้าง" "ก็ไม่ต้องทำยังงั้น ขอแล้วไม่ได้ก็มา
เออ วันนี้เข้าไปอีก แล้วอย่าไปทำนะ ขอไห้ทำเหมือนวันที่แล้วมา" พอไปอีกวันหลังก็ไปถึงนั้น
ก็มีอยู่เหมือนกัน กราบลง ก็บอกว่า "พอจา แมจา กรุณาตัวข้าเถอะ ข้าของเงินทองเยอะ
ขอไห้ปัน" พระเจ้าแผ่นดินก็ไม่เสด็จออกมา กลับ วันหลังนี้ก็ไป "แม่ไม่ได้อีก วันนี้ก็ไม่ได้
ไปบ้านหลังเก่าก็ไม่ได้ ไม่เห็นคน" "ไม่ได้ไม่เป็นไรลูก บุญวาสนาของเรามีบั้งงก็อยู่ไปก่อน
ถ้าเฝ้าว่า เราอยู่ไปด้วยความซื่อสัตย์ อาจจะมีเทพคาองค์หนึ่งองค์ใดสงสารขึ้นก็ได้ ขอไห้แต่
ลูกเป็นคนดีของพ่อของแม่" พอตกวันที่สามมากก็ไป ไปเห็นเหมือนเก่า ก็กราบอีก "พอจา
แมจา กรุณาตัวข้าเถอะ ข้าของเงินทองเยอะ ขอไห้ปัน" พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกมากับ
มเหสี ก็กราบอีก "พอจา แมจา กรุณาตัวข้าเถอะ ข้าของเงินทองเยอะ ขอไห้ปัน" "เอ
หนุอยู่ที่ไหนนะ" "หนุอยู่ในป่า" "ทำไมไปอยู่ในป่า" "พอแม่ของหนุเป็นคนทุกซ์ไร (ไร)
เข็ญใจอนาถา ไม่มีเขามีปลากิน ก็เลยไม่รูจะทำยังงั้น ไปอยู่ป่า พาเก็บผัก เก็บฟืน มาแลก
เข้ากิน แต่บัดนี้ผักฟืนก็หมดไป จึงได้เข้ามาขอทานเลี้ยงพอเลี้ยงแม่" "ก็ฉันเอาไฉนทุกวันนี้
หนุทำไมไม่เอา" "แม่ห้ามพ่อบังคับเหลือเกินว่าไม่ให้ลัก ไม่ให้ขโมย แม่ (แม่) ถึงจนแสนจน
ก็ขอไห้ตายด้วยความซื่อสัตย์สุจริต อย่าไปลักไปขโมยเขา" "ออ แม่หนุสอนอย่างนั้นเทรอ
คะ ก็เลยเอาเข้าให้คนละหม้อ แกงคนละหม้อ เมล็ดผักชี เมล็ดผักกาดคนละห่อ" "เอาไป
อันนี้เอาไปปลุกนะ หนุ เอาไปหว่าน ปลุก เมื่อมันงอกขึ้นมาก ก็เอาอันนี้ไปแลกเข้าแลกปลา
เข้ากิน" "คะ ก็เลยพากัน กัม (กลับ) มา พอถึงแม่ ถึงพ่อ "แม่ พอ วันนี้ได้มากเหลือเกิน
เขาก็กัดคนละหม้อ แกงก็กัดคนละหม้อ เทวคาทานไปรด" พอวันนี้ก็เลยสู้กันกิน หาเข้า
หาปลากินกันเสร็จเรียบร้อย ลูกก็ว่า "พอจา แมจา เมล็ดผักกาด ผักชีนี้ทำอย่างไรต่อไป"

เป็นภรรยา จากนั้นมาชีวิตรุ่งโรจน์ขึ้น ทว่าทุกข์เลยไม่มี มีแต่ความสุข ก็เลยไปรับเอาพ่อแม่
เข้ามาไว้ในบ้านของสามี เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ด้วยความเคารพนับถือและเคารพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเป็นผู้ที่โปรดคนมา ตั้งแต่เล็กจนโต จึงได้ชื่อว่าเป็นคนที่พ้นจากความเป็นทุกข์
จากนั้นมา ฉะนั้น จึงว่าในชาตินี้บอกได้ว่าทุกข์แสนทุกข์ แต่ขอให้ขยันและซื่อสัตย์ก็จะเปลี่ยน
ความทุกข์ได้ และขอให้ใช้สติปัญญาศึกษาคู แม่ (แม่) ทุกข์แสนทุกข์ก็ได้เป็นคนดี มีสติปัญญา
สามารถครอบครองราชสมบัติได้เช่นกัน นิทานเรื่องนี้ก็จบเพียงแค่นี้ มีสุภาษิตอยู่ลงท้ายว่า
"คนลวงทุกข์ได้เพราะความเพียร"

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ Q 8 : การไคร่างวัลเนื่องจากความขยันหมั่นเพียร
Q 68.2 การไคร่างวัลเนื่องจากความซื่อสัตย์

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานธรรมะ สอนให้เห็นอันสงส์ของความซื่อสัตย์และความ
เพียร ความกตัญญูกตเวที ผู้ที่ก่อปรดวญคุณสมบัติทั้งสามประการนี้จะทำให้ก้าวหน้าในงาน
ของตน สิ่งที่น่าสังเกตกอีกอย่างหนึ่งคือ คนดีมักจะมีผู้ให้ความช่วยเหลือเสมอ ในเรื่อง
ก็เช่นกัน

คานิยมเรื่องความซื่อสัตย์ ผู้ที่มีความซื่อสัตย์จะได้รับความรักใคร่เมตตา และ
ได้รับความไว้วางใจจากบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เป็นใหญ่ ซึ่งจะเห็นความสำคัญ
ในคานิยมนี้กว่าคนอื่น ๆ

คานิยมเรื่องความขยันหมั่นเพียร ซึ่งจะช่วยให้กิจการลุล่วงไปด้วยดี ที่นิทาน
จบด้วยสุภาษิต "คนลวงทุกข์ได้ด้วยความเพียร" คานิยมอีกประการหนึ่ง คือ ความกตัญญู
กตเวที การรู้คุณคนและหาทางตอบแทนบุญคุณเมื่อมีโอกาส ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่นา
สรรเสริญในหมู่มนุษย์ทั่วไป

ความเชื่อที่ปรากฏจากนิทาน คือ เชื่อตามหลักกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำดีได้ดี" ดังจะเห็นได้จากลูกสาวขอทานคนนั้นเอง

ข้อสังเกตจากนิทานเรื่องนี้เป็นคำภาษาไทย มีภาษาไทยอีสานปะปนในภาษาไทย เช่น เขา (ข้าว), ความ (ความ), หนานผัก (แปลงผัก), เหิน (ทับ) บางที่ใช้คำใหม่ เช่น สำนึก

เรื่องสุนัข

พระปลัดวีรศักดิ์ (กฤษณีโสด)

เรื่องสุนัข ก็เป็นเรื่องที่เรียกว่าลูกอกตัญญูต่อคนที่มันคือ ลูกอกตัญญูต่อคนที่มันคือ คือ สัตว์เคร่งครัดเป็นสุนัข พอแม่ตั้งท้องขึ้นมา ก็วิ่งเขาไปอยู่ในป่า เพื่อจะออกลูก จะคลอดลูก ในป่า ก็ไปคลอดลูกที่นั่น ก็มีลูกสาวสองคน เมื่อคลอดลูกแล้ว คือ สุนัข เอิบ ไซ้เป็นหมา ก็แล้วกันนะ (ผู้ฟัง : ครับ) คือหมาตัวนั้นก็ออกไปหาเหยื่อ คือไปหาเนื้ออะไรให้ลูกกิน เมื่อลูกใหญ่แล้ว ทีนี้ มีนายพรานของพระเจ้าแผ่นดินออกไปล่าเนื้อ พอเดินไปติดกับพุ่มไม้แห่งนั้น ก็ได้ยินเสียงคนพูดกันว่าเสียงอะไร ดูเหมือนเสียงคนมาพูดกัน เมื่อมองหน้าไป ก็ไปเห็นผู้หญิง ทั้งสอง แล้วก็เขาไปถามว่า คุณกอนนางหญิง ทำไมเขาสองคนถึงกลายอยู่ในป่าทึบ ไมกลัวเสือ กลัวช้าง กลัวอะไรบ้างรี ก็บอกว่า ฉันไมกลัวหรอก เพราะฉันอยู่ที่นี้ก็เป็นลูกของหมาอยู่แล้ว ฉันจะไปกลัวทำไม เสร็จแล้ว เมื่อพูดอย่างนั้น แม่ วันนั้น ในขณะนั้นไปหากินอยู่ ไปหาเนื้อ เพื่อจะให้ลูกกิน แตนายพรานนั้นบอกว่า เอาอย่างงี้ดีมั๊ย ฉันนี้จะพาไปเข้าไปในตัวเมือง และฉัน จะได้ให้พระราชทาน ถ้าพระราชทานแล้วจะได้ให้อภิเษกสมรส คนใหญ่ก็บอกว่า เอา อย่างงั้น หนูจะไปเอง หนูจะไป ส่วนคนน้องนี้ไม่อยากไปเลย คิดถึงแต่แม่ที่กำลั้งออกไปหากิน ไปล่าเนื้อ อยู่ในป่า ทำอย่างไร อ่อนวอนไปอ่อนวอนมา น้องคนเล็กก็ตัดสินใจไปช่วย เสร็จแล้วนายพรานป่า ก็ไม่ล่าเนื้อวันนั้น เพราะไปไต่หญิงสองคน

เมื่อเข้ามาถึงในเมืองแล้ว ก็นำไปเฝ้าพระราชทาน พระราชาเห็นพี่สาวใหญ่สวยก็เลย ขอมพอ ตั้งให้เป็นอัศวินเหสี ส่วนน้องสาวก็ให้อำมาตย์เอาไปเป็นภรรยาต่อไป แยกทางกัน

ย้อนกลับมาถึงแม่ซึ่งกำลั้งออกไปหาเนื้ออยู่ ซึ่งพูดไปได้เป็นภาษาหมา เมื่อกลับมาถึง ที่อยู่ของคน ก็ร้องไห้ คือ เรียกว่า คือ เหาให้ลูกออกมารับอาหาร แต่เสียคายเหลือเกิน แม่ร้องตั้งแต่เช้าจกคำ ไม่เห็นลูกมารับเลย ว่า ลูกเอ๋ย บัดนี้แม่หาเนื้อ อาหารมาให้กินแล้ว ขอลูกทั้งสองจงออกมารับช่วยเถิด ร้องทำนองนี้ไปจนตลอดคำ ก็ไม่มีมา แม่ก็อดใจ เนื้อก็ไม่กลากิน เพราะหวงลูกเหลือเกิน แม่ก็เลยเดินดูในบริเวณแห่งนั้น เดินไป เหมือนมีรอยคน อยู่ด้วย ก็เรียกว่าต้องมีคนพาไปแน่ แม่ก็สะกิดรอยไป เห็น จนไปถึงที่พระราชทานที่พระราชวัง

ในขณะนั้นก็ เมียคือลูกสาวคนโตกำลังออกท่าการอยู่เรียกว่ามา คุกกับอำมาตย์อยู่ พอเบนี้คาบ
 เนื้อไปเห็นลูกก็เหวขึ้นไปให้ลูกมารับเอาอาหาร พอลูกได้เห็นแม่เอาไปเช่นนั้น กลัวพระราช
 จะรู้ว่า เป็นลูกของหมา ก็เลยอาย ไม่อยากจะพูด หมาแม่ เออ ซึ่งเป็นหมาร้องไห้ ตะโกนขึ้นไป
 ไม่มารับ คัดสินใจกระโดดขึ้นไปบนปราสาทจะเอาเนื้อไปให้ เสร็จแล้ว ลูกสาวก็บอกให้อำมาตย์
 เอาหมอนไปตีหมา ลงจากบ้าน อำมาตย์ก็เอาหมอนไปตีจนหลังหักตกลงจากบ้าน ร้องหมร้องไห้
 เนื้อไม่ยอมทิ้งเลย คิดถึงลูกขนาดไหนก็ไม่ยอมกิน หองหมร้องไห้ ลากขาไปนั้น เพราะลูกสาว
 คนโตเนรคุณแม่ ร้องหมร้องไห้ คนชวยก็ไม่มีใครชวย ก็ตกจากบ้านไป หลังหัก จากไป ๆ
 เมื่อไป ไปจนถึงขณะนั้นที่ลูกสาวคนเล็กกับอำมาตย์กำลังกินข้าวอยู่ ไคยีนเสี้ยแม่ ร้องไป ค้วย
 ความเจ็บปวดครวคร่าวไปทั้งหลัง หัก ลูกสาวไคยีน เอ มันเสี้ยอะไร เหมือนเสี้ยแม่ของฉิน
 ซึ่งเป็น เรียกว่า เคยไคยีนเสี้ยนี้ มองไป ๆ ก็เห็นแม่เห็นหมามันหักหลัง เดินมา ร้องไห้
 มองไปเป็นแม่ ในขณะกำลังกินข้าวตัวเอง ก็บอกว่าชวยแม่ฉินค้วย ๆ คือนางลูกสาวนั้นพูด
 อำมาตย์ซึ่งเป็นสามีก็บอก อะไรนอง ๆ ชวยอะไร ชวยแม่ฉินค้วย ๆ ไหนแม่ ๆ อยู่ที่ไหน ๆ
 นูนแม่ฉินกำลังเดินมา ๆ ค้วยความเจ็บปวดครวคร่าวเหลือเกิน ไม่รู้ใครไปทำบาป เมื่อเป็น
 อย่างนั้นลูกสะใภ้ซึ่งเป็นเขาเรียกว่าสามี ไหนแม่เป็นอะไร ลูกสาวก็บอก แม่ฉินคือเป็นหมา
 นั้นแหละที่กำลังลากไม่อยู่ ขอให้ไปชวยยกมาค้วยเถิด นี้ไม่รังเกียจ อำมาตย์ไม่รังเกียจ
 ก็ไปยกแม่ขึ้นมาบนบานและมาพยาบาล หาข้าวหาปลาให้กิน ตกลงก็ไม่หาย ให้กินของดี ๆ
 ก็ไม่หาย หนขาดแผลไม่ไหวก็สิ้นชีวิตตายในนั้น เมื่อสิ้นชีวิตตายแล้วไม่รู้ยังไง แม่พูดตาม
 ประสาคึกว่าให้ทำหีบศพไว้ แล้วเอาไว้มูซาทุกวัน ก็ตั้งหีบศพไว้บนหัวนอน แล้วพอคำก็จุดธูปเทียน
 มูซาทุกวัน เช้าเย็น ๆ คิดถึงแม่

ในขณะนั้นเอง เทวดาก็ร้อนมาถึง เมื่อพระอินทร์ร้อนมาถึงก็ มาเนรบิตุกระดูกของหมา
 เป็นทองทั้งหมดเลย เมื่อเป็นทองทั้งหมดแล้ว เมียไปเปิดคูกตอนเช้า เป็นแต่ทอง ตกใจ บ้าน
 โกลเคียงไคยีนว่า มีกระดูกหมาที่ตายนั้นเป็นทองหมด ก็พากันบากู เสี้ยนั้นเสี้ยลือไปถึง
 พระราชา ก็ พระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็จริงหรือเปล่า ก็อยากมากู พร้อมกับเมียก็มา
 ค้วย เมื่อมาถึงแล้วพระเจ้าแผ่นดินไปคูก เป็นความจริงว่าเป็นทอง ซึ่งอักรรมเสี้ยไปคูกก็เป็นทอง
 ที่นั่นแหละ อยากรไคยีนที่ บอกพระราชาว่า หนูก็มีส่วนรวมค้วยทองแห่งนี้ จะแบ่งให้เขาคนเดียว
 ไม่ได้ หนูจะทองไคยีน พระราชาถาม อ้าว ทำไมถึงวาทองไคยีนแบ่งค้วย เพราะวาหมา

ตัวนี้ก็คือเป็นแม่ของฉันเหมือนกัน แต่ว่าตอนนั้นไปหา คาบเนื่อไปจะให้ แทะหนูไม่กล้าบอก พระราชา กลัวพระราชาจะไม่ให้เป็นอัศวินเหสี คือเป็นเมียด้วย ไม่กล้าบอก เลยหนูสั่งให้อำมาตย์ที่จนหลังหักคกมาบ้าน จึงมาถึงที่บ้านน้องสาวเลยตาย ฉะนั้นหนูจึงได้ส่วนแบ่งตั้งแต่ นั้นมา พระราชาก็ไม่เชื่อใจพระราชาเลย เพราะงั้น ขอโทษองจงหนีไปจากนี้เถอะ น้องเป็นหญิงกำลือบ้านกำลือเมือง น้องไม่ตี น้องจงออกไปจากพระราชวัง อ่อนวอนขอที่เถอะ ครั้งเดียว ไม่ใช่หลายครั้ง ขอที่เถอะถึงฉิดก็ฉิดไปแล้ว ขอยกโทษเถอะ ไม่ได้ ก็พูดว่า ขนาดแม่ของตัวเอง แล้ว น้องยังทำได้ ฉันทเป็นคนอื่น ฉันทไม่ใช่เป็นลูกของแม่คนนี้ ทำไมน้องจะฆ่าฉันทไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขอโทษองนี่ออกไปจากที่นี่เถอะ ตั้งแต่ฉันทมาร้องหม่อมร้องไห้ไปเลย ไม่มีใครรับเลี้ยง ไปอยู่ในป่า กินแต่ใบไม้ ตายไปก็เป็นลิง ส่วนลูกสาวที่นี้ พระราชาก็ได้ทั้งอำมาตย์ไคพาไปอยู่ที่พระราชวัง การปกครองบ้านเมืองก็เป็นไปอยู่ด้วยดี เนื่องจากคนที่มีความ ส่วนคนที่ออกศัตรูต่อคนมีความนั้นคงไครับเคราะห์กรรม คือ ตองไปตก ก็เรียกว่า ไปรับเคราะห์กรรม ตายแล้วเป็นลิงอยู่ในป่า กินแต่ใบไม้ ส่วนน้องสาวนี้ไคเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในพระราชวัง นี้คนที่รู้จักคุณบิดา มารดาผู้ให้ กำเนิดเถอะ

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ Q65 : ผู้ที่ทำความดีบุกร โดยเกรง ครัตไครับรางวัล
Q281.1 : บุกรอกบุญบุญกลาง โทษ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นคุณค่าของ ความกตัญญู คุณมารดา โดยเน้นให้ เชนธิตชนควยการสมมติ ให้แม่เป็นสนธิ ลูกผู้กตัญญูและกล่าหาญเห่านั้นจึงจะยอมรับความจริง นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นหน้าที่ของ บุกรที่จะตองปฏิบัติต่อบิดามารดา คือ เมื่อบิดามารคายังมีชีวิตอยู่ตองเลี้ยงดูเอาใจใส่ เมื่อบิดามารกา สิ้นชีวิตแล้วจะตอง วัคพิศัพ และบุชากราบไหวระลึกคุณอยู่เป็นนิตย

คติที่แฝงในนิทานเรื่องนี้ก็คือ การสอนให้เบ็ดเตล็ดกษัตริย์ บุกรที่กษัตริย์ยอม เจริญ ถ้วนบุตรที่
 อกษัตริย์ยอมอุทกลง โทษอย่าง ใจอย่างหนึ่ง

นิทานเรื่องนี้มีการเล่ากันแพร่หลายในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อที่น่าสังเกต
 นิทานเรื่องนี้ยังพยายามอธิบายว่า ลูกอกษัตริย์เมื่อตายแล้วไปเกิดชาติไหนเป็นถึง อีภพการหนึ่ง
 ฐานะภาษา เป็นที่น่าสังเกตว่า การสะกดรอยติดตามสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในที่นี้ใช้คำว่า "สะกิดรอย" ซึ่งต่างกับ
 นิทานเรื่องคนไข้รูกษา ไข้วา "อดกรอย"

คนปากเก่ง

พระปลัดวีรศักดิ์ (ณทลีโล)

คนที่มีความโลภ ความโกรธ มีโทษ เมียเป็นคนปากเก่ง วางั้นเถอะ ตัวไม่ใช่ คนปากเก่งเท่าที่ควร แต่ที่นี้เมื่อเกิดการฉีกกัน ตัวบอกให้หยด เมียนี่ซักจะคำถึงโคตรพอ โคตรแม่ คำเสร็จก็ตัวบอก หยดก่อน ออย่าไปคำนันเลย ไม่รู้ไปคาพอแม่ไม่ไคมาเลนควย พอแมอยู่ทางบ้าน เสร็จแล้ว พอ พอดีในขณะนั้น พอดี บ้านก็อยู่ไกลหลังแม่น้ำควย พอดีก็เมีย เสียตกน้ำไป จมน้ำเกือบตาย ยกขึ้นสองนิ้ว ยกขึ้นชูจนตัวสงสาร เอ คงจะคิดถึงลูกกระบัง ก็เลยกระโดดลงไปช่วยเมียขึ้นมา พยายามจนหาย "เมื่อก่อนยกมือขึ้นทำไม สองนิ้ว ไม่ใช่ คิดถึงลูกหรือ" "ไม่ใช่ หนึ่ง โคตรพอ (หัวเราะ) สองโคตรแม่ (หัวเราะ)" เลยจับโยน ลงไปในน้ำ เลยเสีย ตายเฉย ๆ นี้เรียกว่า คนไม่ฟังกัน พู้อะไรเลย ไซ้แต่ความโมโห ผลสุดท้ายตัวก็ตีตกน้ำไป

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ	Q306	:	คนปากเกียฏกลงโทษ
	Q313	:	คนโมโหมนเดียว ฎกลงโทษ

วิเคราะห์นิทาน

เรื่องคนปากเก่ง เป็นเรื่องในกรอบครว้ที่ภรรยาไม่พอใจให้วิชาจากหายกายคำทอไปจนถึง "โคตรพอโคตรแม่" ของสามี จนกระทั่งสามีหมดความอดทน ทว่าร้ายจนสิ้นชีวิต

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า บิยวาจาเป็นสิ่งที่ช่วยได้ชีวิตครอบครัว เป็นไปอย่างมีความสุข ในเรื่องนี้ภรรยาเป็นคนปากเก่ง ทะเลาะกับสามีแล้วก้าวร้าวไปถึงบรรพบุรุษโดยเฉาะบิคมารกาสามี เมื่อสามีตีตกน้ำก็ยังทำท่าทางคำทอต่อไปอีก จนกระทั่งสามีโยนลงน้ำอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนั้นยังแสดงให้เห็นความเชื่อตามกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำชั่วได้ชั่ว" บุคคลที่ทำชั่วจะต้องถูกลงโทษด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง.

พ่อค้าขายควาย

นายแมน สุขแสง

มีพ่อค้าคนหนึ่งตอนควายไปขาย แต่การไล่ตอนควายของแกแปลกไปจากชาวบ้าน ชาวเมืองเขา แกตอนไปไล่ตะโกนไปเรื่อย ๆ "เฮ้ย ใครให้กูรวมเพศเขาจนหมดของกู ก็ยกควายให้ทั้งแม่ทั้งลูก" บังเอิญมีหญิงแก่กับลูกสาวอยู่ในสวน พ่อได้ยินเสียง ฝ่ายแม่ก็สะกิดบอกลูกว่า "ฟังซิ ทำไมเขาถึงพูดอย่างนั้น" "ลุงวาอะไรนะ" "ใครก็ตามที่ให้ฉันนอนรวมควายของ ๆ ฉันเขาไปทั้งหมด ฉันจะยกควายทั้งหมดนี้ให้เลย" "ลูก ๆ พ่อเอาไหมลูก" "เอาก็เอาซิแม่" "กูเองก็แล้วกัน ของกูใหญ่ เอ็งคอยคูกัแล้วกัน" พ่อขายพ่อค้าควายขึ้นนอนรวม เจ้าลูกสาวก็เฝ้าดู ก็ไม่เห็นไข่ทั้งสองเขาไปไหน แม่ก็บอกแกลูกสาวว่า "เอ็งลองครั้งหนึ่งซิ ลูก เคี้ยวเราก็กัดควายแล้ว" พ่อเจ้าพ่อค้าควายขึ้นนอนรวมแม่ก็บอกลูกสาวว่า "เอ็งถางซากวาง ๆ หนอยลูก" ถางเท่าไรไข่ทั้งสองก็ไม่ยอมเขา "อย่าอยากได้เลยลูก ให้เขาไปเถอะ ทำยังไงมันก็ไม่เขาแล้ว" ก็เป็นอันว่าชายพ่อค้าควายก็ไล่ควายต่อไป.

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ Q272 : คนโลภถูกลงโทษ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า

1. ความมั่งรูดเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการเสียตัวของสตรี
2. ควายเป็นสิ่งมีค่า เป็นที่ปรารถนาของสองแม่ลูก จนยอมทำตามขอแลกเปลี่ยน

ของพ่อค้าควายอย่างง่ายดาย

3. การค้าขายและการเกษตร เป็นอาชีพสำคัญในท้องถิ่น และควายเป็นสัตว์จำเป็นในการเกษตร

4. การพนันนั้นถือเป็นเรื่องจริงจัง ถึงจะต้องเสียตัวก็ยอม เพื่อได้ยงกับของมีค่า
นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่นเดียวกับเรื่องคนชายฉ่อง ข้อแตกต่าง
อยู่ที่ผู้ทพานั้นเป็นผู้หญิง

(ผู้ทั้งหัวเราะ) เกือบจะตายในที่สุด พอหลังจากนั้นมาก็เลยเลิกตระหนี่ รับนิมนต์ที่ไหนก็ไป
ทุกองค์ แก่ปัญหาได้ นิทานเรื่องนี้ก็จบลงแค่นี้.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ	Q272	•	คนโลภถูกลงโทษ
	J512	•	คนไม่ควรโลภมาก
	W151		คนโลภ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัด (พระ) กับชาวบ้านซึ่งแยกจากกัน
ไม่ได้ เพราะศาสนาเกี่ยวข้องกับชีวิตคนตั้งแต่เกิดจนตาย

นิทานเรื่องนี้สอนให้คนระงับความโลภ โดยใช้ "หลวงตา" เป็นตัวเอกของเรื่อง
ปกติพระสงฆ์มีบทบาทในค้ำเป็นผู้นำจิตใจของชาวบ้าน เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านทั่วไป
พระสงฆ์เองก็เป็นมนุษย์ปุถุชน มีโลภ โกรธ หลง การที่หลวงตา "เป็นเอง" ย่อมจะถูก
ลงโทษมากกว่าชาวบ้าน และจะช่วยในการสอนธรรมะได้คืออีกประการหนึ่ง ทั้งเป็นโอกาสที่
ชาวบ้านจะได้หัวเราะกับนิทานประเภทนี้โดยมิได้ลดความเคารพนับถือพระสงฆ์แต่ประการใด

จันทโครพ

พระภิกษุเมือง ศรีเพชร (หลวงพ่อบึง)

จะเล่านิทานเรื่องหนึ่ง เรื่องจันทโครพ เอาตอนนี้เนาะ พระจันทโครพไปเรียนกับพระณัฏฐ์ จันทโครพนี่เรียนเก่งนะ ใจพวกลูกศิษย์ลูกหาทั้งนั้นเรียนไม่เก่ง ใ้คคนหนึ่งจันทโครพได้วิชา คือพระณัฏฐ์ประสาทให้วิชาองไวเก่งก็เหลือเป็นที่สุดแล้ว เรียนไ้แล้วจะกลับบ้าน ยังไม่ทันกลับเลย พระณัฏฐ์ยังไม่ให้กลับเพราะเรียนยังไม่จบ จบไตรเพทสมัยนั้นเขาเรียกไตรเพท เออ พอเรียนจบแล้ว จันทโครพไม่เชื่อฟังคุณครูบาอาจารย์ นี่ นิทานนิทาน เรื่องไม่เชื่อฟังครูบาอาจารย์ จันทโครพจะกลับบ้านลาครูบาอาจารย์ อาจารย์สงสารเด็กคนนี้จริง ๆ สงสารเหลือเกิน พระอาจารย์ให้ผอบทอง นี่เรื่องจันทโครพผอบทอง ถ้าแก่จะไป อย่าไปเปิดกลางทางนะ ต้องถึงบ้านจะเปิด จันทโครพไม่เชื่ออาจารย์ เพราะว่าเขาตัวเองเป็นพระเจ้าแผ่นดินและเป็นลูกกษัตริย์ ในบ้านของเราไม่อดไม่อยากหรรอก ผอบทองมาถึงกลางป่า เอ มันจะยากอะไร อยู่ในบ้านของเราไม่อดไม่อยาก ของของแม่ของพ่อไม่อด เราจะไปถือสาอะไรครูบาอาจารย์ ไปเปิดมันเห็นนางโมราออกมาเลยนี่ เอ เราไม่ยากแล้ว นี่แล้วว่า คติเรื่องนี้ เด็กคนนี่ไม่เชื่อคุณครูบาอาจารย์ จบแค่นี้ละเรื่องคติ (ผู้เล่า(เทพ) : หมดแล้วหรือ ผู้ฟัง : ยัง) แล้วจันทโครพไ้ค้นางโมราเป็นเมียแล้ว ก็เดินไป พาลูกพาเมียไป ไปเจอไอ้โจรผู้ร้าย โจรผู้ร้ายเป็นสูงค่าหมัด เอ ไอ้คนนี่มันเดินกันมายังสองคน เราก็ออกตายมาแล้ว เขาก็ออกอะไรก็ออกมาแล้ว ไปแยงเอาเงินคนนี่ไ้ไ้แยงเอาเลย นางโมรานี้ ต้องไป รักโจร ณ บัดนี้ รักโจร เอาคามาไปให้ทั้งค้ำนี้ เอาทางค้ำคามาไปให้โจร เอาทางปลายไปให้ตัว ฉันทโครพตาย บัดนี้ถูกเป็นเหยื่อของโจรแล้ว นี่แล้วคบเรานี้ คตินี้ ทั้งยังไม่เชื่อคุณครูบาอาจารย์ ทั้งเมียไม่เชื่อคุณผู้เทานี้แหละ.

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ Q325 : คนไม่เชื่อใจคำสั่งครูอาจารย์ฟังถูกกลโกง

วิเคราะห์นิทาน

จันทโครพ เป็นเรื่องของศิษย์ไม่เชื่อใจคำสั่งของครูอาจารย์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความเชื่อถือเรื่อง การเคารพครูอาจารย์ ศิษย์ไม่กระทำกริยาที่เป็นการขัดขืนคำสั่ง หากถือสิ่งจะประสพภัยพิบัติ ดังเช่นจันทโครพไม่เชื่อใจกำหนดปรามของอาจารย์ เปิดผนวชนางโมรา ในที่สุดถูกโจรพาหายซึ่งเมียไม่ได้.

หมวด T : สารัตถะเกี่ยวกับเรื่องเพศ

หมวดนี้กล่าวถึง ความรัก การแต่งงาน ชีวิตครอบครัว บุตร และการเลี้ยงบุตร

ข้อมูลนี้ท่านมี 2 เรื่อง ก็คือ

1. นางระบำ
2. ยานเสียดัจจะ

นางระบำ

นายศรี สุขแสง

มีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งมีราชโอรสอยู่พระองค์เดียว มีอายุประมาณ 20 ปี เจ้าชายองค์นี้โปรดการล่าสัตว์มาก การออกไปล่าสัตว์ในป่านี้มีทางออกไปสี่สาย พระราชบิดาและพระมารดาทรงห้ามเดินทางสายที่สี่ นอกนั้นเดินได้ เดินจนกระทั่งเป็นหนุ่ม จนกระทั่งวันหนึ่งก็เกิดความสงสัยว่าทำไมเสด็จพ่อเสด็จแม่จึงทรงห้ามไม่ให้เดินเข้าไปจึงคิดหาทางหนีไปคิดว่าทำไมจึงสั่งห้ามไม่ให้ไป เดินเข้าไปได้ยินแกลเสียงนกร้องก็เลยยกปืนขึ้นยิงนกพันที แต่ปรากฏไม่ถูกนกตัวใดเลย บรรดานกทั้งหลายก็บินหนีไปหมด เหลือเพียงสองสามตัวที่อยู่บนกิ่งใบ ในบรรดาสองสามตัวนี้ก็มีนกซึ่งเป็นหัวหน้าตัวหนึ่งรามอยู่ควยก็เลยพูดว่า "พวกมันหนีไปหมดอย่างนี้ระวังนะ ถ้าไปถึงนางระบำ พวกมันจะตองตายหมดคนะ" เจ้าชายก็เลยถามนกแขกเต้านั้นว่า "นางระบำอยู่ที่ไหน" "ฉันไม่กล้าบอกหรอก ถ้าฉันบอกฉันก็ถูกตัดคอประหารชีวิตเช่นกัน ให้พระองค์ไปหาควยตัวเองเถอะ" นกตอบ "นางระบำสวยมากไหม" "นางในโลกนี้จะหานางใดเทียบนางระบำนั้นคงไม่มีเลย มีเพียงแต่สวยเท่านั้น พระนางยังมีฤทธิ์อีกด้วย" ฝ่ายราชโอรสได้ฟังนกแขกเต้ากราบทูลเช่นนั้นก็ถึงกับใจ ๓ ที่นั่น แล้วกลับไปยังพระราชวังคืน ไม่เสวยกระยาหารแต่อย่างใด นอนคิดถึงแต่นางระบำอยากจะได้เห็นแต่นางระบำ บรรดานางสนมต่างก็จัดสารพัดมาให้แต่ก็ไม่ยอมเสวย นางสนมก็ไปกราบทูลพระราชโอรสให้ทรงทราบ

ฝ่ายพระราชาก็ทรงคิดว่า องค์ชายคงจะเดินประพาสป่าล่าสัตว์ในทางสายที่สี่อย่างแน่นอน ก็เลยเรียกพระโอรสมาถามว่า ได้เดินทางไปสายที่สี่จริงหรือไม่ พระโอรสกราบทูลพระมารดาว่าพระองค์ได้เสด็จประพาสป่าทางสายที่สี่จริง และทรงกราบทูลว่า พระองค์จะอยู่ที่นั่นไม่ได้แล้วจะต้องไปหานางระบำให้ได้ พระมารดาก็ทรงอ่อนวอนไม่ให้โอรสไปเพราะพระนางว่าพระนางมีโอรสพระองค์เดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตามก็ไม่สามารถอ่อนวอนราชโอรสให้อยู่ได้เพราะพระองค์กราบทูลว่า หากไม่ให้ไปพระองค์ก็จะตาย หากอนุญาตให้ไป ก็จะเสี่ยงตาย ขอให้ไปพบนางระบำ เมื่อพระองค์เห็นว่า ทรงอ่อนวอนราชโอรสอย่างใดไม่ได้ผลแล้วก็เลยทรงอนุญาต ในที่สุดพระราชโอรสจึงทรงยินยอมเสวยพระกระยาหาร

รุ่งเช้าพระองค์ก็จัดแจงเตรียมอาหารสิ่งของต่าง ๆ เพื่อออกเดินทาง แล้วก็ออกเดินทางไปเพียงพระองค์เดียว เดินทางไปได้ระยะไกลแสนไกล ก็มาถึงสระน้ำแห่งหนึ่งใสสะอาดก็เลยลงจากหลังมยุรพักลงตรงน้ำด้วยความเบิกบานใจ จากนั้นก็เอาพระกระยาหารที่ทรงเตรียมนั้นมาเสวย พอเอาออกมาจากหอกก็เห็นมดทั้งหลาย ทรงคิดขึ้นว่า หากพระองค์เสวยพระกระยาหารเหล่านี้ มดทั้งหลายก็คงจะไม่ได้กิน เปิดดูเนื้อที่เตรียมมาและของหวานที่เตรียมมาก็เห็นแอมมกัเลยไม่เสวย มดจึงพูดขึ้นว่า "พระองค์ข้างช้อตรงและเมตตาด้วยคุณธรรมเหลือเกิน หากพระองค์ตกทุกข์ได้ยากอย่างไร อยากจะให้ข้าพเจ้าช่วยเหลืออย่างไรขอให้ออกแก่ข้ากัแล้วกันพรอมที่จะช่วยใดทุกเมื่อ" "ท่านจะช่วยฉันใดหรือ" "ข้าพเจ้าจะพยายามช่วยเหลือทดแทนคุณ" จากนั้นพระองค์ก็ถามคไป เดินทางต่อไปก็ไปพบเสื่อแก็ตัวหนึ่ง "พระองค์จะเดินทางไปไหน" เสื่อแก็ถาม "จะไปหนางระบ่า ขาของทานเป็นอะไรไปหรือจึงคินอยางนั้น" "ถูกหนามตำมาแล้วสามปี" เสื่อคอบ "ถาเช่นนั้นให้ฉันช่วยสักครั้งเถอะนะ" จากนั้นพระองค์ก็จัดการเอาพระขรรคออกมาเอาหนามที่ตำขาของเสื่อออกมารองฉัน จนกระทั่งคไยคินเสียงไปถึงเสื่อตัวเมีย เสื่อตัวเมียงก็วิ่งมาหาเสื่อตัวผู้ซึ่งถูกหนามตำก็เลยถามว่า "รองทำไม" "ไม่โชหรือ" เสื่อตัวผู้คอบ "ฉันคไยคินเสียงเชอรองถึงสามครั้งนะ" เสื่อตัวผู้ก็เลยคอบว่า "ถาฉันบอกเชออยาใดคิคอะไรนะ" "ฉันจะไปคิคอะไรเลา" เสื่อตัวผู้ก็เลยชี้ให้เสื่อตัวเมียงคูตรงที่ถูกหนามตำและกับอกวามีองคชายมาช่วยชีวิตเขาไว้ เอาหนามออกจากขาได้ซึ่งคิตมาแล้วสามปี เสื่อตัวเมียงคัใจมาก เสื่อตัวผู้ก็เลยเรียกให้องคชายซึ่งหลบซ่อนพระองค์อยู่ในป่าออกมา เสื่อทั้งสองก็กราบขอมคณาเจาชายและถามเจาชายวาคจะเดินทางไปไหน เจาชายบอกวาคจะไปหนางระบ่า เสื่อทั้งสองคากับบอกองคชายวาคตนทั้งสองพรอมที่จะช่วยเหลือองคชายทุกเมื่อถาพระองค์ต้องการ จากนั้นเจาชายก็คินทางคไป ไปพบพระลือองค ซึ่งเป็นคิษย์ณมี ปิของวิเศษอยลือยาง คคือ องวิเศษ พรมวิเศษ ศรีวิเศษ มาตราวิเศษ ไม่สามารถแบ่งของวิเศษแก็กันได้ พอพระองค์ไปถึงพระลือองคก็ยงตกลงกันไม่ได้ องคชายจึงอาสาจะแบ่งของวิเศษให้ จากนั้นองคชายก็หีบศรีขึ้นมาและพูดขึ้นวาค "นี่ถาฉันยงศรีนี้ออกไปแล้วองคไไหนที่ไปเก็บมาคัก่อนองคนั้นจะคัพรมวิเศษ ถายงไปครั้งที่สอง คใครเก็บคัองคก็จะคัองวิเศษ ยงไปลือกที่สาม ถาใครเก็บคัจะคับาตราวิเศษ ถายงไปอีกคไรเก็บคัจะคัธนวิเศษและคัไม่วิเศษ พระลือองคตกลงตามคาคาขององคชาย จากนั้นองคชายก็ยกศรีขึ้นแล้วก็ยงศรีออกไป

ฝ่ายพระทั้งสี่องค์ก็วิ่งอย่างรวดเร็วเพื่อไปเก็บลูกศร องค์ที่เก็บลูกศรก็วิ่งมาอย่างรวดเร็วแล้ว
 เอามาให้องค์ชาย องค์ชายก็มอบพรมิพิเศษให้ แล้วยิงลูกศรออกไปอีก พระก็วิ่งออกไปทั้งสี่องค์
 องค์ที่สองเก็บลูกศรมาได้ก็เลยบอกว่างค์นี้ได้มาตรีพิเศษ ยกศรชนูยิงออกไปอีก "องค์ที่เก็บ
 ได้ครั้งนี้ถึงพิเศษ" เหลือลูกสุดท้ายยิงออกไปสู่กำลัง ฝ่ายพระทั้งสี่องค์ก็วิ่งอย่างรวดเร็ว
 ฝ่ายองค์ชายพอพระทั้งสี่องค์ วิ่งไปเก็บลูกศรก็จัดการรวบรวมเก็บของวิเศษนั้นมา แล้วพูดขึ้น
 ว่า "พรมิพิเศษเอ๋ย จงพาข้าไปยังเมืองนางระบำเคียวนี้" ฝ่ายพระทั้งสี่องค์พอมองเห็นโคแต่
 ยืนงง ทางพิมพ์ว่า ถ้าเราแบ่งกันก็แล้ว โง่เหลือเกิน พวกเราตาแบ่งกันคนละอย่างก็
 เสรีไปแล้ว ให้เขาโกงเอาไปหมด

กล่าวถึงองค์ชาย พรมิพิเศษก็พามาถึงเมืองนางระบำคกคำพอดี ก็มาถึงบ้านยายเฒ่า
 เฒ่าสวน จัดการมอบพรมิพิเศษไว้ให้เรียบร้อย แล้วก็เข้าไปหายายเฒ่า ยายเฒ่าก็ถามว่า
 "เจ้ามาจากไหนหนตำบลใด" "ลูกอยู่ไกลเหลือเกิน อยากจะมาพักพิงด้วยสักคืน" "เจ้าจะมา
 พักอยู่ที่ไหนไม่ใคร่หรอก หากพระเจ้าแผ่นดินพระราชบิดาของนางระบำทรงทราบจะจับไปประหารชีวิต
 ทั้งหมด เจ้าอย่าอนอเลย องค์ชายที่อื่นมาตายไม่รู้ก็พระองค์เลย" เจ้าชายได้เฝ้าอ้อนวอน
 ในที่สุดเฒ่าเฒ่าสวาก็ตกลงและบอกว่า "พรุ่งนี้ขอให้เจ้าตื่นขึ้นเดินทางแต่เช้านะ" เจ้าชายทรง
 รับปากยายเฒ่า ฝ่ายยายเฒ่าบอกองค์ชายว่า เคียวจะหุงข้าวให้กิน องค์ชายตอบว่า
 "ไม่ต้องกังวลเคียวจะจัดการให้เรียบร้อย" จากนั้นองค์ชายก็บอกแก่ลุงวิเศษว่า "ลุงวิเศษเอ๋ย
 จงจัดการเนรมิตให้มีข้าวปลาอาหารมาให้เรียบร้อยเคียวนี้" แล้วก็หยิบข้าวออกจากถุงมาให้
 ยายเฒ่ากินและบอกว่า "นี่แหละข้าวทิพย์" พอยายเฒ่าจะไปเอาน้ำ องค์ชายก็เลยบอกว่า
 "ไม่ต้องลำบาก องค์ชายจัดการตักน้ำจากบาตรวิเศษ กินข้าวอิ่มหน้าสำราญ เจ้าชายก็เลยถาม
 เกี่ยวกับเมืองที่มาพักว่าเป็นเมืองใด ยายเฒ่าก็บอกว่า เป็นเมืองนางระบำ "โอ้เป็นเมืองที่
 ชาวปรารถนาอยากจะได้มานานแล้ว" "เจ้ายามาเสียเลย พอหนุ่มคนมาตายมาแล้วไม่รู้ก็
 พันรายมาแล้ว เพราะเวลานางสั่งให้บรรดาชายทำสิ่งใดแล้วทำไม่ได้ นางก็จะจัดการให้
 ประหารชีวิตทั้งสิ้น ถ้าไม่มีอิทธิฤทธิ์ก็คงอยู่ไม่ได้" "ไม่รู้อิทธิฤทธิ์หรืออย่างไรก็เมทราบได้
 อย่างที่ยายเห็นอยู่เคียวนี้ละ" "ถ้าอย่างนั้นขอให้พอนุ่นคอยคุกกี้แล้วกัน" สักครู่หนึ่งองค์ชาย
 ตรีสี่สั่งให้ยายเฒ่าเอาตะเกียงมาจุด ยายเฒ่าบอกว่า เบื้อง ๆ นี้ไม่จำเป็นต้องไขตะเกียง
 เพราะเวลานางระบำออกมาจะมีแสงสว่างจาเรื่องรอง พอประมาณหนึ่งทุ่ม นางระบำก็

ออกมานั่งบนบัลลังก์ ก็ปรากฏว่ามีแสงสว่างจ้าทั่วไปเต็มบ้านเต็มเมืองไปหมด คล้ายแสงของดวงอาทิตย์ พอนางเข้าบรรทมก็จะมีคนไปตามเค็ม ตกประมาณหกทุ่มนางก็เข้าบรรทม แสงก็ดับมืดลงทันที ฝ่ายองค์ชายก็นอนกระสับกระส่ายไม่หลับ อยากจะเห็นนางเต็มประดา พอจะดูความนพอดสมควร คิดว่านางคงหลับแล้ว องค์ชายก็จัดการเอาของวิเศษเหล่านั้นออกมาแล้ว ก็บอกให้พรหมพาพระองค์ไปหานางในห้องบรรทมทันที ไปถึงก็นั่งบนแท่นบรรทมพิศพิณิจูก็รู้ว่า นางตั้งคำเล่าลือ จึงสั่งถึงวิเศษว่า ขอให้เอาพญามา พอถึงวิเศษจัดการหาพญามาได้แล้ว องค์ชายก็วางใบพลูรอบ ๆ กายนาง แล้วขึ้นพรหมวิเศษกลับคืนมายังที่พักของยายเฒ่าเฝ้าสวนไม่ให้รู้ตัว

พอรุ่งเช้าตามยายเฒ่าว่าจะให้กลับใหม่ ยายเฒ่าก็บอกว่าไม่ต้องกลับก็ได้ แต่อย่าลงไปข้างล่างก็แล้วกัน เกรงว่าคนอื่นจะเห็น กล่าวถึงนางระบำพุดต้นบรรทมก็เข้าห้องน้ำ ไม่ได้สังเกตห้องนอนแต่ประการใด ฝ่ายพวกนางสนมเมื่อนางสนมออกไปแล้ว ก็พบใบพลูเต็มพระแท่นบรรทมของพระนางก็เอามากิน พอนางระบำเห็นก็สงสัยว่า บรรดานางสนมเหล่านี้เอาใบพลูมาจากไหนกิน นางสนมก็บอกว่าเอามาจากที่บรรทมของพระนาง ก็ยังไม่ได้สงสัยเท่าใดนัก คืนต่อ ๆ มาก็คงเช่นเดียวกับคืนก่อน เจ้าชายบอกให้พรหมวิเศษพาพระองค์ไปหาพระนางเหมือนคืนก่อน พอไปถึงก็บอกให้ถึงวิเศษหาผ้าที่สวยงามที่สุดที่หาที่เทียมไม่ได้แล้วก็เอาผ้าชิ้นนั้นห่มนางระบำไว้ แล้วก็กลับไปยังบ้านยายเฒ่าเฝ้าสวน รุ่งเช้าชายเฒ่าถามว่าคืนแล้วหรือยัง องค์ชายตอบว่าคืนแล้ว หลังรับประทานอาหารจากมาตริวิเศษเรียบร้อยแล้ว ยายเฒ่าก็บอกองค์ชายว่า "จะอยู่กี่วันก็คืนก็ได้ถาอยู่อย่างนี้ แต่อย่าไต่ลงไปชั้นล่างก็แล้วกัน"

กล่าวถึงนางระบำ พุดต้นจากที่บรรทมก็เห็นผ้าห่มจึงนำไปให้พระราชาและพระราชมารดา ดู พระบิดาและพระมารดาก็ตรัสว่า "ผ้าห่มนี้ในเมืองเราไม่มีอีกแล้ว สวยเหลือเกิน คงจะเป็นเทวดาอินทร์พรหมเอามาถวายกระมัง" นางได้แต่ยิ้มกระหยิ่มใจ คืนที่สามองค์ชายจึงสั่งให้ถึงวิเศษจัดหาแหวนวิเศษมาให้ แล้วก็คอย ๆ ใส่นิ้วนาง ใส ๆ ไปยังคัมทุกที จนในที่สุดนางตื่นจากบรรทมจับมือไวแน่นแล้วตรัสขึ้นว่า "ท่านเป็นใครมาจากไหนหรือเป็นเทวดาองค์ใด เหตุไฉนจึงเข้ามาในที่บรรทมได้ ประตูหน้าต่างทุกบานปิดไว้สนิท ทำไมท่านจึงสามารถเข้ามาได้" องค์ชายตอบว่า "ข้าก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับ

พระนางนั้นแหละ ข้าไต่ขึ้นเกียรติศัพท์ของพระนางจากนกแขกเต้าจึงค้นค้นหาหาพระนางจนพบ ถ้าหากไม่รักคงไม่เสียดชีวิตมาหาพระนางหรอก แหวนที่กำลังสวมพระนางนี่ไง ข้าหมั่นพระนางไว้แล้ว" "นี่ถ้าหากเสด็จพอทรงทราบ ท่านจะต้องถูกประหารชีวิตอย่างแน่นอน อย่าทำอย่างนี้เลย หากต้องการจะได้หม่อมฉันจริง ขอให้มาสู้อยู่กับเสด็จพอของหม่อมฉัน ท่านคงไม่ซัดของหากท่านทำอะไรไต่ตามที่มีบัญชา" "ถ้าอย่างนั้น พรุ่งนี้ข้าจะส่งผู้ใหญ่มาสู่ขออนะ ข้านี้แหละเป็นเจ้าของผานี้" "ตกลง ขอให้ท่านมาแน่นอนก็แล้วกัน" จากนั้นพระมัทรีพวองค์ชายเหาะเหินไปยังบ้านยายเข่าอีกเช่นเคย พอไปถึงก็ตรัสแก่ยายเข่าว่า "ยาย พรุ่งนี้ไปสู้อยู่สาวให้ฉันหน่อยนะ" "จะให้ยายไปสู้อยู่ใคร ที่ไหน" "นางระม่า" "เขาคกลงหรือ" "ไปเป็นไร ขอให้ยายไปก็แล้วกัน" พอรุ่งเช้ารับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว ยายเข่าก็เดินทางไปพระราชวังทันที และกราบบังคมทูลว่า "ขณะนี้บ้องค์ชายอยู่พระองค์หนึ่ง มีความประสงค์อยากจะได้นางระม่าเป็นพระชายา พระองค์จะว่าประการใด" "ฉันไม่ซัดของหรอก ขอให้เขาทำทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านต้องการให้ไต่ก็แล้วกัน หากทำไม่ได้จะต้องถูกประหารชีวิตที่ไต่เดียวให้มันมาปะ" จากนั้นยายเข่าก็กราบทูลลา พอมาถึงกระท่อมก็บอกให้เจ้าชายทรงทราบทุกประการ จากนั้นองค์ชายก็เดินทางไปยังพระราชวัง "นี่หรือเจ้าชายที่ต้องการอยากจะได้ชีวิตาของข้า" "พะยะคะ" "อา เจ้าเสนา เจ้าจงไปเอาเมล็ดผักกาดมาสองกระสอบซิ แล้วให้เอาเมล็ดผักกาดไปสะกิดให้เป็นน้ำมันให้ไต่ภายในคืนนี้" ฝ่ายเสนาอำมาตย์ก็จัดการแบกกระสอบเมล็ดผักกาดไปยังบ้านของยายเข่า คิดหาวิธีการที่จะให้ได้น้ำมันจากเมล็ดผักกาดคิดไปคิดมาก็คิดถึงมดที่ไต่เคยช่วยเหลือ "โอ มดเอ๋ย ช่วยขาควยเถิด ถ้าไม่ช่วยข้า ข้าคงตายแน่ ๆ คราวนี้" "ไม่ต้องตกใจนาย พวกข้าจะจัดการให้ตลอดทั้งคืน บรรดาคนทั้งหลายก็จัดการค้นเอาน้ำมันจากเมล็ดผักกาดจนไต่หลายสิบลุง จากนั้นเจ้าชายก็ไปบอกให้เสนาอำมาตย์เอาน้ำมันไปยังพระราชวัง สิ่งที่พระราชวังจะให้เจ้าชายทำในขั้นต่อไปก็คือ ในขณะที่มีปีศาจสิงโต่ตัวหนึ่งอยู่ในถ้ำ เวลาหายใจออกมาที่ไร ลมหายใจของมันเป็นพิษ ทำให้คนล้มตายทุกวี่หากเจ้าชายฆามันได้ จึงจะได้เป็นพระชายา จากนั้นเจ้าชายก็มาคิดหาวิธีการที่จะทำประการใดจึงจะฆาปีศาจสิงโต่นี้ได้ จึงคิดถึงเชื้อที่พระองค์เคยช่วยชีวิตมันไว้ "พญาเสือเอ๋ย ช่วยขาควยเถิด ข้ากำลังจะได้รับทุกขแล้ว" พอพูดจบก็ปรากฏเสือที่ไต่เคยช่วยชีวิตออกมา

"หากพญาเสือไม่ช่วยชาแล้ว ข้าก็จะตายแน่ คราวนี้" "นายไม่ตองก็ตัวหрок ข้าจะช่วยไม่ตองเป็นห่วง เรื่องเล็กน้อยเท่านั้น" วันรุ่งขึ้นเจ้าชายก็หยิบถุงวิเศษขึ้นมาแล้วพูดขึ้นว่า "ถุงวิเศษเอ๋ย จงเอาเสือคลุมวิเศษมาให้ข้าเดี๋ยวนี้ ข้าจะคลุมให้เสือ อย่าให้ปีศาจสิงโตกัดเข้า" พอพูดเสร็จก็มีเสือคลุมได้ตั้งใจ ใส่เสือคลุมให้เสือดัวเมียเรียบร้อยแล้ว ทั้งเสือและเจ้าชายก็เดินทางไปกราบทูลพระราชาต่อไป "เป็นไง เจ้าชายเรียบร้อยแล้วยัง" "เรียบร้อยแล้วพะยะคะ" "ถ้าอย่างนั้นข้าจะพาเจ้าไปยังถ้ำเสือเดี๋ยวนี้" เมื่อไปถึงเจ้าชายก็บอกให้เสือดองตัวเตรียมพร้อม พอเปิดปากถ้ำออกมา เสือกก็วิ่งเข้าไปหาคูดอกที่ เสือตัวผู้ก็สู้กับสิงโตตัวผู้ เสือดัวเมียก็สู้กับสิงโตตัวเมีย สู้กันไปสู้กันมา สิงโตไม่สามารถกัดเสือดองตัวนั้นได้ เพราะมันมีเสือคลุมวิเศษก็คไม่เข้า ในที่สุดสิงโตสองตัวก็ตาย "เก่งมากองค์ชาย แต่ตอนนี้เจ้ายังไม่สามารถเอาธิดาข้าไปได้ ข้ายังบังคับให้เจ้าทำ ถ้าเจ้าทำไม่ได้เจ้าจะต้องตาย" "เรื่องอะไร พะยะคะ" "มีขอนทองหนึ่ง ใหญ่โตมโหฬารตั้งอยู่ ข้าจะให้เจ้าเอาขานที่ท่าควยครึ่งตัด เจ้าจะต้องตัดเพียงครึ่งเดียว ถ้าตัดไม่ขาด เจ้าก็จะไม่ไ้ราชธิดาของข้าและเจ้าจะต้องตายควย" พระราชานับขานครั้งยื่นให้เจ้าชาย คั้นนั้นเจ้าชายบรรทมไม่หลับ คิดหาวิธีการอย่างไรก็คิดไม่ออก จึงตัดสินพระทัยได้พรมิวิเศษพาพระองค์ไปยังพระราชวังไปหานางระบำทันที พอไปถึงก็ทูลองค์หญิงว่า "เดี๋ยวนี้พระราชบิดาขององค์หญิง ให้ข้าเอาขานไปตัดขอนไม้ใหญ่โตมโหฬาร หากขาดไม่ขาดเพียงครึ่งเดียวก็จะถูกประหารชีวิต" "องค์ชายไม่ตองทกพระทัยหрок ข้าจะช่วย ขอให้พระองค์เอาเส้นผมของข้าไปวางไว้บนขอนไม้นั้นแล้วเอาขานครึ่งนั้นวางทับ ขอนไม้ก็จะขาดออกเป็นสองทอนทันที ขอให้องค์ชายเชื่อข้า ข้ารับรอง" ได้เส้นผมขององค์หญิงก็เหาะกลับมาบนขอนไม้หลับ คีใจบ้าง กลัวจะไม่ชคบบ้าง กระานกระวายใจ

รุ่งขึ้นก็เดินทางไปยังที่ขอนนั้น องค์ชายเอาเส้นผมขององค์หญิงวางไว้บนขอนไม้แล้วเอาขานวางทับ "ขอนไม้เอ๋ย ขอให้เจ้าจงขาดออกเป็นสองทอนเดี๋ยวนี้ หากเจ้าไม่ขาดนางระบำจะต้องทำโทษเจ้านะ" พอวางเสร็จขอนไม้ก็ปรากฏขอนไม้ขาดออกเป็นสองทอนทันที จากนั้นองค์ชายก็ไปกราบทูลพระราชาว่า "เดี๋ยวนี้ขอนไม้นั้นขาดแล้ว ขอให้พระองค์ไปทอดพระเนตรดูก็แล้วกัน" "เอ เก่งมาก คราวนี้เป็นคราวสุดท้ายที่ข้าจะให้เจ้าทำ ให้เจ้า

ขึ้นไปตีระฆัง ก็ส่ง ทิ้งกลองบนสวรรค์ในคืนนี้ เพื่อให้เทวดา ประชากรานุกร์โครูวา เคียวนี้ นางระบำมีสวามีมาครอบครองแล้ว กาเจ้าทำโค ขาจะยกนางระบำชิดาซาให้เจ้า" พอตกค่ำ เจ้าชายก็ขึ้นไปบนสวรรค์ทันที แควก็ไปตีระฆัง ของ กลอง ตามที่พระราชาสั่ง ฝ่ายเทวดา ประชากรานุกร์โครูได้เห็นว่านางระบำมีพระสวามีแล้ว ตอนนี่เสร็จ องค์ชายก็กลับมากระท่อม ยายเขาทันที

ฝ่ายพระราชารู้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่สั่งให้เจ้าชายทำ เจ้าชายทำได้หมด ก็เลยให้อำมาตย์ไปเชิญเจ้าชายมาพบ เจ้าชายก็จัดแจงแต่งตัว ให่ยายเฒ่ามาพร้อมพระองค์เพื่อมาเฝ้าพระราชา เมื่อไปถึง "เจ้าเป็นพระสวามีของนางระบำแน่แท้แล้ว ข้าจะจัดแจงตามราชประเพณีให้เจ้า" จากนั้นพระองค์ก็จัดพิธีราชาภิเษกให้แก่เจ้าชายและนางระบำ มีงานสมโภชกันอย่างมากมาย นางระบำและเจ้าชายก็ได้อยู่กันตลอดเรื่อยมา อยู่กับนางมาได้ประมาณหนึ่งเดือนก็บอกกับนางว่า "พี่จะต้องกลับไปยังพระราชวังพี่ก่อน เพื่อไปเยี่ยมพระบิดาและพระมารดา เพราะพี่เคยบอกท่านไว้ว่า เมื่อพี่ไคนางระบำเป็นพระชายาแล้วก็จะกลับมา แต่ทำไมกลับมาแสดงว่าตาย ซึ่งตอนนี้พี่ไคนางเป็นพระชายาแล้ว พี่ก็ไปกราบทูลพระบิดาและพระมารดาให้ทรงทราบ พี่จะพาพระน้องไปด้วย"

ทางเมืองของนางระบำก็ไม่มีใครอื่นนอกจากนางระบำและพระบิดามารดา ส่วนทางเมืองขององค์ชายก็เช่นเดียวกัน นอกจากพระราชาราชินีและองค์ชาย จากนั้นเจ้าชายและนางระบำก็ไปกราบทูลพระราชา พระราชาทรงรำพึงว่า "ลูกไปแล้ว ต่อไปนบ้านเมืองคงจะมีคิมคิแล้ว ไม่มีลูกออกมาตั้งนับถนัดถึงก่เหมือนก่อน" เมื่อกราบทูลลาพระบิดามารดา เสนาอำมาตย์ ประชากรานุกร์ทั้งปวงแล้ว ก็พาพระนางขึ้นฝั่งพรมิเวศษทันที เหาะมาได้เจ็ดวันก็มาถึงเมืองของเจ้าชาย

บรรดาเสนาอำมาตย์ เมื่อเห็นต่างก็ดีใจ แล้วไปกราบทูลพระราชาให้ทรงทราบว่า เคียวนี้เจ้าชายมาแล้ว พระบิดาและพระมารดาของเจ้าชายทรงดีพระทัยมากที่ได้เห็นโอรสและพระชายาของเจ้าชาย หลังจากที่เจ้าชายและเจ้าหญิงบังคมพระราชาแล้ว พระราชาทรงพระคำร์ดีขึ้นว่า "พอจะไม่ให้เจ้าทั้งสองกลับคืนไป พอจะให้เจ้าครอบครองเมืองอยู่ที่นี่"

เพราะพ่อก็แก่ชราแล้ว" เมื่อนางระบำมาครอบครองอยู่ที่เมืองของเจ้าชายแล้ว พอคกกลางคืนพระนางก็ออกมาประทับบนบัลลังก์ ก็ปรากฏว่าทั่วบ้านทั่วเมืองก็สว่างไสวไปหมด เพราะแสงรัศมีจากความงามของนางระบำ และนางก็ได้ครอบครองเมืองร่วมกับเจ้าชายปกครองประชาราษฎร์ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา

สารัตถะของเรื่อง

- สารัตถะสำคัญ T11.1 : ความรักเริ่มจากการไต่ยินกิตติศัพท์เกี่ยวกับความงาม ทำให้ตัวเอกของเรื่องออกเดินทางผจญภัย
- สารัตถะอื่น H1381.3.1 : การเดินทางเพื่อหาคู่ครอง
D832 : ของวิเศษได้มาจากการตั้งตนเป็นผู้ตัดสินความในกรณีขัดแย้ง เรื่องของวิเศษนั้นๆ
F601.2 : สहाยช่วยให้การทดสอบเสร็จสิ้น

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นคุณค่าของความเมตตากรุณาซึ่งเป็นสมบัติของคนดี และความเมตตากรุณานี้จะช่วยตอบสนองให้ผู้ที่มิใช่คนสมบัตินั้นกล่าวประสบความสำเร็จตามที่ปรารถนา

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นคุณค่าของสติปัญญา เมื่อใช้ให้ถูกต้องจะได้ครอบครองของวิเศษ ในกรณีนี้ เจ้าชายได้ของวิเศษมาโดยวิธีเกี่ยวกับตาอยู่ในเรื่องตาอินกับตานานั่นเอง ประเพณีการเลือกคู่ครอง เมื่อชายต้องการหญิงใดมาเป็นภรรยา ย่อมจะต้องมีการสู่ขอตามธรรมเนียม ฝ่ายหญิงมีสิทธิที่จะเรียกร้องหรือตั้งเงื่อนไขบางประการซึ่งฝ่ายชายต้องปฏิบัติให้ลุล่วง เพื่อพิสูจน์ว่าตนมีคุณค่าพอที่จะเป็นสามีของหญิงผู้นั้นได้ ในกรณีนี้เจ้าชายได้รับความช่วยเหลือจากสัตว์ต่างๆ ตลอดจนของวิเศษที่มีอยู่

นี่ทานเรื่องนี่ยังสะท้อนความเชื่อของคนว่า คนมีบุญเท่านั้นจึงมีสิทธิครอบครองของ
วิเศษ ซึ่งจะช่วยให้งานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไปค่ายดี แมแต่จะไปตีระฆังบงบสรวรรคก็ยอม
ทำได้ เป็นต้น

บ้านเสียดังจะ

นายปลอดค มามาก

คือมีสำม็กรรยาอยู่คนหนึ่งแต่งงานกันไปแล้ว ตอนแต่งงานใหม่ ๆ ก็อยู่ด้วยความสุข
 สำราญอยู่หรือก บาทนั้นก็พอดึงฤดูทำนา ฝ่ายสำม็ก็ไปไถนา มีอยู่มือหนึ่งทางกรรยานี้เขาเอาเข้า
 (ข้าว) ไปซง (สง) มันสายแสงวันเถอะ ทางฝ่ายสำม็นี้ก็หิวข้าวรออยู่ บเห็นเมียเอาเขา
 มาให้จักเดือนอ วาซัน หิวจนเกือบเป็นลม บาคนั้นก็ใจฮ้ายที่ ใจฮ้ายแล้ว ก็เขาไถนาขึ้นไปนอน
 อยู่บนเขียงนาเนอะ เพ็นฮ่างเพ็น นอนกับแมนนอนธรรมดาเด นอนซาไซหวางนั้นนา ผู้ยวนั้น
 คิดว่า มึงเคอ ผู้ใดมาทำทางกตกละมึง เจ็บละ วาซัน (ขอโทษนะครับ นอนซาไซหวางจังสี่
 คือทำทานอนไซหวาง) พอแตกบาคนั้นก็เกือบเพล เบียก็เอาเขามาถึง มาก็มาเหลียวหาตัว
 กับเห็น ไปทางไหนอ เห็นแตกวาย แคโค ไปที่เขียงนาก็ไปเห็นตัวนอนอยู่ ไปเอิ้นจ้งโคกับปาก
 บปาก บาคนั้นก็เลยจับเขาเซยา ๆ เอ็นบากินเขา พื พื พื ซาทกลงติ ไบมาเอ็ดซาทุกท วาซัน
 ลูกเต็งตางขึ้นมา ฮาย คำเมีย วาซัน ทะเลาะกันใหญ่เลยบาคก็ ก็เลยตกลงกันว่า แดตอไปนี้
 เฮาสองคนนี้ตางคนตางนอน เพ็นว่าแลวทานบโหวะกัน จังโคที่นี้กับเวะกันแล้ว พอค่าง
 เวลาเขานอนตัวกันนอนบอนหนึ่ง เบียกันนอนบอบหนึ่ง มีลูกนอนอยู่คนหนึ่ง แดบเคยเวะกันเลย
 บาคนี้พอดึงเวลากัน เอ็ดจ้งโคนอ บาคนี้เบียก็ทำกับข้าวกับน้ำ เสร็จแล้วสิไปเอิ้นตัวมากิน คือ
 แดเกาแตกอน กับหาญเอิ้นคิ แนวคนทามบโหวะกัน ทางเจ้าตัวนี้กับฮู บะ หิวแลวเค สายแลว
 เมียที่ทำกับข้าวเสร็จแล้วยังนอ วาซัน ยางเขาไปเบ็งในครัว ไปเห็นเมียอยู่ในครัว ยางหลบ
 มาคิน หลบมาคิน บาคนี้หิวไปหิวบว ก็นอนสู้อยูซันแหละ ทางเมียนั้นก็เห็นตัวนี้หิว กะลัมกะสาย
 อยู่แลวนอ ก็เลยสงสาร ๆ ครันสิบอกตัวไปกินเขากับได้แนวทาม บเวะกัน เสียดังจะ ก็เลย
 คิดหาทาง จังโคนอ คิคไปคิคบาคคิคออก ไปนั่งกวย (ไกว) ลูก โอละเฮ โอละซา กับข้าว
 คัมปลากี่เสร็จเรียบร้อย ขอเชิญพ้อว่าออยไปกินอาหาร (หัวเราะ) เพ็นกอมลูกเพ็นโค
 (หัวเราะ) ทางเจ้าตัวโคยีน เอ เบียกุนีเอ็ดกับเขาเสร็จแล้วตัวนี้ เขาไปในคัว (ครัว)
 ก็กินคิ หากินเขากินน้ำเสร็จเรียบร้อย พอกินเขาแลวไปนาแล้ว บาคนี้เพ็นก็สิมาคิคสานกระคัง
 เนอะ สานกระคัง สานไปสานมาสานบัก ลัม ลัมตำราสานกระคัง จักวาเขายกคอกจักอัน
 คอกจักอัน เอ็ดสานอยู่เดี่ยว บัก ใจฮ้าย สิเอามัคพันทิมก็หลายเทื่อแล้ว เมียกนัง ฮูอยู่

เมียชื่อบอกก็บอกไม่ได้ ห้ามบให้เว้ากัน เสียสัจจะ บอกไม่ได้ เอ็ดจิงไคน้อ บากนี่ก็คิดหาทางแล้ว
 เอ็ดจิงไคน้อ อันตัวนั้นก็อยู่ยว้าเว้าไต่บั้นอยู่ สติถามกับภวามอีกหละ ก็แนวว่าบเว้ากันเนาะก็
 บถามกัน นั้งเอ็ดคอยู่ยว้าเว้า อยู่ชั้น เด ทางเมียบก็คองสงสารบได้ คิดหาวิธีเกาอีกหละ
 เอ็ดจิงไคคือ วาชั้น คิคไปคิคมาก็คิคออก ไปนั้งกวยลูกอีกหละ โอละเฮ โอละชา ยกสองชมท่า
 โอละชานอบเอย (หัวเราะ) เจ้าตัวคิดได้ โอ ซานกะคังนี้เขาตองยกสองชบท่าก็เลยसान
 ไปได้ บากนี่ ซานกะคังก็เสร็จ บากนี่มันก็หลายเมื่อหลายคืนแล้วเบาะ บไคนอนน่านัก จิตใจ
 มันก็เหี่ยวแห้ง (หัวเราะ) เอ็ดจิงไคน้อ หาเหลี่ยมหาทาง พอแคค่างมีมือหนึ่ง เมียบเห็นกนอน
 กวยลูก เห็นก็ย่างเข้าไปในห้องเนาะ ไป ไป เพิ่งก็ไปจับเปคูกอนนั้น กวย ทางเมียบเห็นก็
 กวยอยุ่ พอแต่เห็นเจ้าตัวมาจับเปคูกวยลูก ชิวาก็หาญวา สิบอกก็หาญบอก ยานเสียสัจจะ ก็เลย
 ป่อยมือลง ซื่อ ๆ พอแต่เมียบป่อยมือลง ทางเจ้าตัวก็เอามือมาค้ำขาเมียบ พอค้ำขา เมียบก็คั้น
 ถีบออกไป สิบอกวาจับกับหาญวา ยานเสียสัจจะ ทางเจ้าตัวเห็นว่าเมียบคั้นกับขอมลคละวา
 ชั้นเดาะ จับค้ำขึ้นไปอีก ค้ำไปค้ำมา เมียบคอบไคก็เลยวาชั้น ไสละ สัญญาว่าบให้เว้ากัน บให้
 มานอนน่านัก เจามาเอ็ดหยัง วาชั้น ทางตัวไคโอกาส นี้ ฮูบ โศนิคสัญญา ฮูบ สัญญาว่า บให้
 เว้ากัน ไคมาเวาน่าเฮากอน ไคนิคสัญญา เฮาตองปรับ (หัวเราะ) สิบบอหยังขอย (หัวเราะ)
 เสย ๆ ไว้ เสย ๆ ไว้เดี้ยวก็สิฮูเองคอก วาชั้น บ บไค บบอหยังให้บอกเสียก่อน ก็ของแนวนี้
 มันชิวบอภักกันไคจิงไค เห็นว่า (หัวเราะ) มันก็บอภักกันในใจ ชั้นตัว เว้าทอนั้น เมียบเห็นก็ฮู
 แล้วเนาะ วาตัวเพินสิบเทาไค เพิ่งก็ฮู ตกลงกันใหม่ ต่อไปนี้ เจ้าสิฮายคือเกาบ ทางตัวก็ขอม
 เหมคแล้ว ขอมเหมคแล้วนางเอย ต่อไปนี้ขอมบฮาย บหยังอีกคอก แล้วขอให้เฮาเว้ากัน
 คั้นคั้น เอ็ดอ์หยังขอยเหลือกัน คือแต่เกาแกกอนมาเดอะ วาชั้นก็เลยตั้งคูกูอยู่กินน่านัก มีความสุข
 ความสำราญตลอดมา เรื่องนี้ก็จบเพียงเท่านี้

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ T256 . สามีภรรยาชอบทะเลาะ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านว่า ฝ่ายสามีไปไถนา ภรรยา คุ้ยแฉะ ทำอาหาร เลี้ยงลูก และนำข้าวไปส่งที่นา ในเวลาว่างจากการทำนาก็ทำงานอื่น เช่น งานจักสาน มี สานกระด้ง เป็นต้น ครั้นยามค่ำจึงเข้านอนพร้อม ๆ กัน

นอกจากนี้นิทานยังชี้ให้เห็นคุณค่าของความสามานสามีภรรยาในครอบครัว ถ้าฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายใดคือคิง และตั้งแง่อนตอกัน ชีวิตสมรสย่อมไม่ราบรื่น ในกรณีนี้สามีเป็นคนเจ้าอารมณ์ โกรธที่ภรรยานำข้าวมาส่งช้า จึงพาลทะเลาะกับภรรยาถึงกับทำว่าจะไม่ยอมพูดกัน หากแต่ ภรรยาเป็นคนดี ใช้เพลงกล่อมลูกเป็นเชิงเชื้อเชิญให้สามีกินอาหารและแนะนำวิธีสานกระด้ง สามีจึงยอมแพ และอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตามอัธยาศัย

หมวด B : สารัตถะเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต

นิทานหมวดนี้กล่าวถึงธรรมชาติเกี่ยวกับชีวิตและความไม่สมมูลในชีวิต
ข้อมูลนิทานมี ๑ เรื่อง คือ ชื่อไม่เป็นมงคล

ชื่อไม่เป็นมงคล

พระครูวรรณรังษีโสภณ (หลวงพ่อเขียน)

มีอยู่ชายหนึ่ง เกิดมาแล้วชื่อนายบาบ ไม่เพราะ เคียดกรอนตัวเอง วิ่งไปวิ่งมา
 ที่นี้ไปหาพระพุทธรเจ้า บอกว่า ภัณฑะ พระเจ้าชา ชาแต่พระพุทธรเจ้าผู้เจริญ กระผมนี้อยากจะ
 ให้พระพุทธรเจ้าเปลี่ยนชื่อให้ควาย ชื่ออะไร ผมชื่อนายบาบ ใครเป็นคนไล่ให้ พ่อกับแม่
 ไล่ให้ เออ ถ้าอย่างนั้นก็ ขอให้คุณไปตามคนคุกก่อน ชื่อนายบาบนั้นสักเจ็ดคน เขามีตายใหม่
 หรือยังอยู่ ถ้าไม่ตายก็ตีหรือตายก็ตี ถามเขาในเจ็ดคน ชื่อนายบาบนั้นก็ให้เขียนเอาชื่อเขา
 มาควาย แล้วก็หีบเอาชื่อเขาบานเขามาควาย บานละหีบ ให้ได้เจ็ดหีบ ที่นี้แกก็เดินทางไป
 ก็เดินทางไป ไปถึงระหว่างหนึ่ง เห็นคนหนึ่งเดินทางกลับปอกกลับมา แกก็ถามว่า "ลุง ทำไม
 เดินทางกลับปอกกลับมาอยู่อย่างนี้ละ" "หลงทางครับ" "ทำไมหลงทาง" "ไม่รู้ มาถึงนี่ก็
 หลงทาง" "คุณลุงชื่ออะไรละ" "ชื่อนายบุญญา" "อ้าว ชื่อบุญญาทำไมหลงทาง"(หัวเราะ)
 แกก็ไปอีก เดินไป เห็นคนหนึ่งหามคนตายมา เห็นพวกหนึ่งหามคนตายมา "อ้าวพวก คุณลุง
 หามอะไรนี่" "หามคนตาย" "คนตายนี่ชื่ออะไร" "ชื่อนายบุญยืน" "อ้าว ทำไมมันบุญยืน
 มาตายนี่ ชื่อ" คิดไปละที่นี้ เออ ทำไมไม่อย่างงั้นขอ ไป ไปเห็นคนหนึ่งวิ่งขึ้นต้นไม้ โคน
 ลงน้ำ วิ่งขึ้น โคนลง วิ่งขึ้น โคนลง จะตายอยู่เดี๋ยวนี้ ร้อนมาก "เป็นไร" "ไม่รู้
 ออกกรอน ตาย ตาย ตาย" "ลุงชื่ออะไร" "ชื่อเย็น" (หัวเราะ) "เออ ชื่อเย็นทำไม
 ร้อน" ก็แล้ว นึกไปนั่น คนมีบุญญาหลงทาง คนชื่อบุญยืนตาย คนชื่อเย็นร้อน เออะ เราไม่
 เปลี่ยนชื่อ ไปหาพระพุทธรเจ้าใหม่ กลับไปหาพระพุทธรเจ้า"ภัณฑะพระพุทธรเจ้าชา กระผมไม่
 เปลี่ยนหรอก ชื่อบาบ จะเอาชื่อเดิม พ่อกับแม่ให้" "เออ นับแหละ ดีมาก คนไม่ลืมนบุญคุณพ่อกับ
 คุณแม่ แม่ให้อย่างไรก็รักษาไว้ ชื่อนั้นมันเป็นแต่เพียงสักว่าชื่อ เขาสมมุติขึ้น แต่ว่าการดี
 การชั่วมันอยู่ที่การกระทำของเรา ถ้าเราทำดี จะเป็นชื่อมงคลก็ต่อชั่ว ทำดีเท่าไร ถ้าเรา
 ทำดีก็ต่อชื่อนั้น เพราะฉะนั้น ชื่อนี้เหมาะแล้ว พ่อกับแม่ให้ รักษาไว้ นี่เป็นสมบัติที่ดีคนหนึ่ง
 สามารถรักษาชื่อของพ่อกับแม่ไว้ได้ มันอยู่ที่การกระทำหรอก" แกก็เลยหยุด "สาธุ ภัณฑะ
 พระเจ้าชา กระผมขอรับเอาชื่อนี้ไปใช้จนตลอดไป เพราะผมเห็นแล้ว".

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ U19.5 • ชื่อของคนนั้นจะไม่ช่วยเปลี่ยนภาวะของคนให้ดีขึ้นหรือเลวลง

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงชายคนหนึ่งไม่พอใจในสิ่งที่มีอยู่ คือ ชื่อที่บิดามารดา "ใส่ให้" ไปปรึกษาพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงสั่งสอนด้วยวิธีการปฏิบัติโดยตรง เป็นวิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง ชายคนนั้นจึงคิดได้ว่า ความหมายของชื่อมิได้มีความสำคัญแก่ประการใด ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่กับการกระทำของบุคคล

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ที่สอนให้บุตรสำนึกถึงบุญคุณของบิดามารดาประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งคือ คำสอนที่ว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว"

หมวด X : สารัตถะเกี่ยวกับชุดกล

หมวดนี้มีขอบเขตกว้างขวางมาก รวมเรื่องกลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น กลเกี่ยวกับความพิการ กลเกี่ยวกับชนชั้น กลเกี่ยวกับเรื่องเพศ กลเกี่ยวกับนักบวช กลเกี่ยวกับชีเม่า ฯลฯ

ข้อมูลนิทานมี 10 เรื่อง คือ

1. เชียงคอง คนขี้เหี้ย
2. คนตาบอดไถนา
3. ไอ้ตาบอดกับไอ้หูหนวก
4. หลวงตาทินกระยาสารท
5. พระนักเทศน์
6. หลวงพ่อกับเขรน้อย
7. แม่มายแพงโป
8. ลูกสาวทนายพิงเทศน์
9. หลวงพ่อกับแม่ออก (สีกา)
10. คนชายฆ้อง

เชียงใหม่ คนปีเต๋ล้า

นายบุญรอด แสงสุข

ที่บ้านอยู่แห่งหนึ่ง ก็มีคนหนึ่งชื่อว่า เชียงคอง นักขี้เมาว่างับเออะ กินกัน ทุกวันทุกวัน ไปซาด ก็เมียไล่มาทากมาก ทาเงินมอแต่รายให้ให้เป็นพอกันเต๋ล้าเท่านั้น พอกินไปกินมา ก็ อคอยากคำมากมาก ก็เลย ทุ๊กก็เมียว่า เอ๊ย แม่บ่งเอ๊ย ถ้าหากกูตาย เต๋ล้านี้อย่าทิ้งนะ ถ้ากู ตายแล้วต้องเอาเต๋ล้าไปก๊วยเน้อ ใ้ก้อย่างหนึ่งตัว ว่างับเออะ กับเต๋ล้าหนึ่งซวด ถึง เวลานั้น ก็ป่วยไป เพราะว่ากาเงินถอยไป กินข้าวก็กินแต่เต๋ล้า เลยฉิวระโหยไป ก็เมียขี้ เจียว่วย ตาย นี่ก็สลบไป ครั้งหนึ่ง ไปแล้วก็ไปเจอกับยมพบาล(ยมบาล) ยมพบาลก็ถามว่า เอ้อ มิ่ง ชื่อไร ผงชื่อเชียงใหม่ กูตามหาบ่งมาแวนแล้ว ว่างับ เชียงคอง ๆ มิ่งมาแล้ว กูจะเอามิ่งไป แหะ จะเอาผงไปไหน ผงกินน้ำศักดิ์สิทธิ์เสียก่อน ที่นี่เชียงใหม่ เขาก็ริน(ริน)น้ำออก น้ำ เต๋ล้าออกมาจากขวดแก้วก็ใส่แก้วกินไป จึกหนึ่ง แล้วจึกเอื้อเอื้ออีก 1 ปรึบหนึ่ง ยมบาล เอาว่า ทาไป ผงกินน้ำศักดิ์สิทธิ์บับ มิ่งมีน้ำศักดิ์สิทธิ์มาจากไหน กูมีฤทธิ์เดชกว่ามิ่ง กูยังไม่มีน้ำศักดิ์สิทธิ์ ผงปรีดรับ ว่างับ ก็เลย คงขิมกู เว้อ ว่างับ ถ้ามิ่งมีน้ำศักดิ์สิทธิ์ สองจิมกูเสียหน่อยซ้ ก็เลย เชียงคองรินเต๋ล้าไป เบิกหนึ่ง ว่างับเออะ รินก็บับ ไปเชียงใหม่ ก็จึกเอื้ออีกหนึ่ง ก็เลยว่า เอ้อ ตีจริง ๆ เอาอีกไม้ ว่างับ เอา เอาได้ เอามา สอง เบิกก็พอทุเคาอยู่ เอะเมานิด ๆ หน่อย ๆ ก็บไปกินมาสองคนถึงซวดหนึ่งก็ เมากัน สองคนว่า เอ้อ บึงกูจะลงหังใ้ใ้บ่ม กูยังไปเอามิ่ง ไปพรอก กูจะเหม้ ไ้บ่มอีก สัก ห้าสิบปี ไม่โตห้าสิบปีก็เคยแถมไปอีกเลขศูนย์สองศูนย์ ก็เป็น ห้าร้อยไป ก็เลยให้เชียงใหม่กลับคน นอกกลับคืนมาถึงบ้าน ก็ฟื้นตัว เม่าว่า กูไปเจอขิมพบาล บอกเมียเข้า ยมบาลใ้ก๊วยแล้วห้าสิบปี ก็เลยอ่านคูที่จึกไว้ว่า ห้าสิบปีเมื่อไร ห้าร้อยปี ว่างับ เอ้อ งันก็แล้ว นอกเขยงัน ก็เลยไล่เมียมา ก็เลยถึงบ้าน บอกเมียงัน แล้วก็ อยู่จน กระทั่งอายุห้าร้อยปี ก็ถึงให้ตาย แค่นี้ก็สิ้นแค่นี้

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X 800 : มุขตลกเกี่ยวกับคนขี้เหล้า

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ แสดงภาพชีวิต ท้องถิ่นนี้ว่ามีผู้ดื่มสุรา บางคนดื่มจนคิดอย่างที่ว่า เรียกว่า "คนขี้เหล้า" ทั้ง ๆ ที่ฐานะยากจน เขียงคงเป็นผู้หนึ่งที่ติดสุรา ไม่น่าไปถึงครอบครัวหรือแม่สุขภาพของตน ก่อนตายยังสั่งเสียภรรยาเรื่องสุรา

คนที่ติดสุราเห็นว่าสุรามีค่าดุจ "น้ำศักดิ์สิทธิ์" ดื่มแล้วทำให้สบายใจ ในขณะที่เกี่ยวกับสุราก็มีโทษต่อการทำงาน อย่างไรก็ตามจุดมุ่งหมายสำคัญของนิทานเรื่องนี้อยู่ที่ให้ความขบขันที่ว่าแม้มมบาลผู้ดูแลเห็นความตายยังพ่ายแพ้อุทธิสุรา ยอมต่ออายุใหม่มนุษย์ที่เลี้ยงเหล้าตน

ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์พระครูวรณรังษีโศภณ (หลวงพ่อเขียน) เจ้าอาวาสวัดใหม่จอมพระ ท่านได้เล่าให้ฟังว่า ท่านเคยเป็นกรรมการสำรวจเรื่องการเสพสุราในตำบลจอมพระ เมื่อประมาณ พ.ศ.2496 ปรากฏว่าประชาชนในอำเภอจอมพระ ใช้จ่ายเงินเป็นค่าสุรามากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์

ร้องอุทธรณ์คดีสะกดกะจุมแซ

อาสะกดไกปิแมนสะกดปะกันไกสะกดณะ
 สะกดณะแหมค้อออกเป็น เขาสะกดเนาหมักค้อสะ
 เป็นเนาหมักค้อค
 สะแนจีเตอะวันกูธัวแ' เกอะเนาถึง
 จีเกะจุมสะถ่อแกลเนา เพี้ยจีเกะจุมปีวะคัลแซ
 หนูเหาหวัระถ่อแกลเนาสะไฮจี
 "เนี้ยแหมวงกูนวนเนี้ย 'ปาย"กูนวนโกอะ"
 เนาเก็กกะตีบละไมเจ้ คิงค้อแกลจีมวยแหม
 ปีวะคัลแซอาหนูเหาอาหนูเหากูจุมอะแนแกลอะ
 "มวงจีจุมวีแกลโดยจี ไฮกะจุมแซสะแนอะ"
 ปิดิงปายแซอ่ารัมเมกะกายเอออะจุมมั้อจระ
 เออะคัลมั้อปีนาปีเนี้ยระโหดนาระโหดเนี้ย
 "อุทธรณ์คดีสะกดกะจุมแซป็น" (ผู้ฟังถาม)
 "เออะกะจุมปีวะคัลแซหนูเหาเก็กกะจุมปีนา
 ปีเนี้ย แอติจิงจิกบ่นจิกแอจีอะ"
 (ผู้เล่าตอบ)
 "อ้อแกลไกปิติงปายกะยะหมักค้ออะ" (ผู้ฟังถาม)
 "คิงกูอะเป็นหนะเนาหมักกะเนี้ยค้" (ผู้เล่าตอบ)
 สะแนเกอะหลบเจาอูคูเกอะ" เอ้อแล้วเนี้ยแคะกะจุมแล้วก็กลับมาจากโน้นก็"อ้าวแล้วทำไมจึงไถนา
 แซหนะแนแซเนาแซเองมีจะคัล"
 "เอออะจุมหนะแนเฮยไอโกแล้วจุมหนะอาหนู
 ม่ายจุมแล้วจุม เทินจุมหนะไฮแนแคะจุมแอวมูย
 แปะละ"ปานหนะโกอะ
 "เออมอหนะโกเกอะเขอเจาวาโดยเขอ"

เรื่องก่ตาบอดไถนา

ยายมมน สุขแสง

ไถบอดนั้นไมไธบอดคากิณะ
 บอดเหมือนตาคี แดเขาบอดเขาตาคีแหละ
 แดเขาตาบอด
 แล้วไซ่ถึงกุกูทำนาก็เขา"
 ไปไถแหละเมี้ย เขาพาไปไถไม่รู้จักนา
 พ้อคานี เมี้ยเขาบอชละพาไป
 "ไถนาคูอยู่ตรงไหน"ว่า"อยู่นั้นแหละ"
 เขาเป็นเขยใหม่ช้พา เมี้ยไปหานา
 เมารู้จักนาพ้อคานีพ้อคานีอยู่บ้านแล้วก็
 "คูลไปบ้านไปเอาข้าวไปเฒมไถนาเกี่ยวนี้แหละ"
 ไม่รู้ว่านาคีใครตอยาใคร หรอกไถนาทั่ว ไซ่
 คักวนทั่วทุกหนทุกแห่งนะคูลทั่วทุกแห่ง
 "คนตาบอดไถนาไถ" (ผู้ฟังถาม)
 "อ้าว ไถ ไม่รู้จักนาพ้อคานีไถไปทุกหน
 ทุกแห่ง เออแต่จะบ่ตงไค้แทงเอาไปแหละ"
 (ผู้เล่าตอบ)
 "เมี้ยนนั้นไม่รู้ว่ามีตาบอดหรือ" (ผู้ฟังถาม)
 "รู้ที่อยู่แหละแก่เขารักกันนี้" (ผู้เล่าตอบ)
 "อ้าวแล้วทำไมจึงไถนา
 อย่างนั้นเขาเราไม่รู้"
 "อ้าวไถอย่างนี้แหละมันเสร็จเร็วไถอย่างพ้อ
 มิงไถแล้วไถอีกไถอย่างนี้จึงไถเสร็จจริง
 เกี่ยว"ว่าอย่างนั้น
 "อ้าว ถ้าอย่างนั้นก็มากินข้าวมา"

เตะาะครีเตะาะอิมบลดอเกอะเวจาจา
 โถยอะเตะาะครีคัวะเนาเกอะตุงพร่าหิม้เจา
 คู้อะจ๋บวยสาจเขอโปลคู้สะ เนาปายจิงจี่
 จิงจี่ดาจเขอครีเฮยแป้นไอบิแมนตริ
 ดาจเขอโปลค
 "ฮัวลอโกอ้อเขอวาโคยเขอ"
 "ฮี่ มูฮังออไรโอโ้จ้หล่า"
 อันที่จริงเนาจิงจ๋บาคเขอครีแป้นเนาแกมแป้นคั
 เทาสอดโก
 "อ้อ เออเขอจาโถย" " จ่า "
 "แนอ้อเหะ"
 กะหังอ้อเหะเกอะยี่แกอ้อเหะเทฯ
 เฮยนองกะหังโถยเกอะยี่มะโถยเฮียอิมเปาะ
 โถยงวนโกเฮย อาดวงโถยอิมเปาะอาดวง
 แข็งหงวจเคียะนองหรืออิมเปาะเฮียนอง
 หงวจเขอะบดวเขอะจี่บิแมนแข็งแตงกะแตะ
 อิมบลดอไอ้ เขอะจี่กะนูออวงคู้
 "ฮอ แลวเขอะจี่ฮัวลอจู้ เขอะปองฮัวลอ"
 "เขอะบั้งเอ็ดแมนตริ"
 "ฮือแกมแป้นแนนอ คิคนองกะฮอม
 สะแนเกอะเวจาจาโถยเกอะจาแถมะโถยโถยะ
 ทะบือนเกอะจาแถมะบือนเทฯจี่ยะ กูยหมักบิ
 วะคัลเพอะโถยเพอะอ้อเหะหะ

ถอกถวายถอกอะไรก็มากิน
 ข้าวแหละถอกถวายไว้เขาก็เดินกวาจะมา
 โน้มแหละไปหาสาคน้ำใส่พุ่มไม้โน้มแหละเขาว่า
 จะไปสาคน้ำใส่ควายแหละแอม้ไมใจถวาย
 สาคน้ำใส่พุ่มไม้
 "ทำอะไรนั่น มากินข้าว มา"
 "เว โม่โม่แตนมมันคอกนะ"
 อันที่จริงเขาวะไปสาคน้ำใส่ควายแต่เขาแก้ตัว
 เข่าบอคนั้น
 "อ้อ เออมากินข้าว" "กิน"
 "เฟริก"
 ถุกพริกก็กินแต่เฟริกเปล่าๆ
 นั้นแหละ ถุกข้าวก็กินแต่ข้าวแหละ บ่อ
 มั่นอยู่ตรงนั้นแหละ ไ้มีทันบ่อไม้
 สงคิมน้ำกับปากบ่อนั้นแหละ
 คิมอิมแก้วขึ้นไป ไม้ใจลงเหยียบดิน
 อะไรนั่น ขึ้นไปบนยอดไม้โน้ม
 "อ้าวแล้วขึ้นไปทำอะไรที่นั่น ขึ้นบนทำไม"
 "ขึ้นจะโงกถวาย"
 ฮือแก้ตัวได้นี้ได้แหละ ถิดใจ
 แล้วก็บากินข้าวก็กินแต่ข้าวโน้มแหละ
 ถุกบ่อนก็กินแต่บ่อนเปล่าๆไปแหละคนตาบอดไม้
 ู้เห็นข้าวเห็นพริก

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ X120 : มุขตลกเกี่ยวกับคนตาบอด

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีอาชีพทำนา ในที่นี้ขายตาบอดเป็นผู้ทำนา

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานตลกขบขันเชิงหัวเราะ ความพิการของผู้ที่ไม่ยอมรับปมค้อยของตนเอง เมื่อทำอะไรผิดพลาดก็อ้างเหตุผลของตนเอง เช่น "ไถอย่างนี้แหละมัน - เสรีจเร็ว ไถอย่างง่อมึงไถแล้วไถอีก ไถอย่างพื้งจึงไถเสรีจครึ่งเดียว" จะสากน้ำใส่ควายก็ไปสากพุ่มไม้ อ้างว่าโมโหคนตอด กินข้าวก็กินพริกหรือป็นขึ้นยอดไม้ก็อ้างว่าถูควาย เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้ไม่เพียงแต่ลักษณะท้องถิ่นเท่านั้นเป็นลักษณะที่เป็นฉากของมนุษย์ควาย

วังอาหมัศสอดคนองอาศอรกะต้อง

อาหมัศสอดโกเป็นเกลอนองอาศอร
 กะต้องคอรกะต้องมูยหมัศสอดมูยณะ ปัน
 เกลอกะเน็ย
 "บ่า จีเกลอจีตุจแมฮันศรุษบีแมะ" เนาปาย
 ณะไถละแน เกอะอาศอรค็องหมัศสอดเนาเกอะ
 เข็ยจีตุจซาจีเกาะ"มูยจีบวนแนเคอ วาว
 ซ่วยๆเกอ"อาศอรกะค็องวาวกูยเส็ย
 อาหมัศสอดเก็ทกูยกูยเฮยเนาปายวาวซ่วยๆเกอ
 "วาวซ่วยๆเน้อ"
 "เอาโตน้อยบ่"
 "โอ อย่าวาวแสงแมะ"
 "เอาโตแกงบ่"
 "อ่ย่าวาวหลาย"
 "เอาโตลายบ่"
 "หว่า จอนฮะแนหะเงาตุจฮือศรุษฮะแนหะ"
 พลุคคอรกะค็องหมัศสอดเพอะกนาฮิมปรองจี
 เตาะเส็ยจแซศุฮะฮิมปรองจีเลยฮะไกรกนา
 หะ อาหมัศสอดโกกูของฮัวะมวนเนาปาย
 แคนุเตะโคลงมะโกฮะสะแนหะปายแกแก็ด
 เสาะเนาแลวหะเตะโคลงกูฮือค็ฮัวะมวน
 "โอ แนปีเนาอะ ค็องกูเออ"
 หวัคจีเกอะ หนึคแคลฮ็องเก็อะบะไกรกดิ
 "โอย ยวมแลวเฮยเน็ยยวมเน็ยยแลวเฮย"

เรื่องไอ้คาบอดกับไอ้หูหนวก

นายแมน สุขแสง

ไอ้คาบอดนั้นได้เกลอกับไอ้หูหนวก
 หูหนวกหนึ่ง คาบอดหนึ่งคน ได้
 เกลอกัน
 "เอ ไอ้เกลอไปปลักกูไก่อะนะ" เขาว่า
 อย่างนั้นแจวกก็ไอ้หูหนวกตาดี เฑาก็
 พาไปขโมยแหะไปถึง"เข้าไปตรงนี้ณะพุก
 ค่อยๆนะ" หูหนวกพูดคนลาว
 ไอ้คาบอดเป็นคนสวย เขาว่าพุกค่อยๆนะ
 "พุกเบาๆหน่อย"
 "เอาตัวเล็กไหม"
 "โอ อ่ย่าพุกจ้งสิ"
 "เอาตัวแกงไหม"
 "อ่ย่าพุกมาก"
 "เอาตัวลายไหม"
 "ว้าย โจร แหะนี้มีลักไก่อะนะ"
 รีบหนีหูหนวกตาดี เห็นทางวิ่งไป
 ถึงทุ่งนานั้นแหะวิ่งไปเลยแหะถูกทาง
 นี้ ไอ้คาบอดนั้นอยู่กับสวนหม่อน เขาว่า
 แค่ว่า ตะโกนร้องว่าเท่านั้นแหะว่าแค่นั้น
 หมู่ม่านเขาแล้วนี้ตะโกนร้องอยู่กลางสวนหม่อน
 "โอ นี้ไม่ไร้เขาหรือ ยังอยู่"
 พอไปถึงโคนเหยียบไม้กวาดกระคกถูกหน้าผาก
 "โอย ยอมแล้วแหะนาย ยอมนายแล้ว"

บีมลอเออ อ๋มเพรียมไอไกรกลี บิ
 เกิดกะคายคำเออแฉวแฉวะเลาะบั้น เจาจูบ
 นองอาตอระค้องพั้วแตรูบอาตอระค้องบั้นจี
 อ้อแจะอ้อทรูบกะเนี่ยฮะ ปายเจิงหมักอเนา
 หมักสอกอเนาบิๆ หมักอเยยะบั้นการๆ

" ฮือ "

"แอเออ แอเฮาะแน"

เอ พลันบี้บ "ฮือ แอเฮาะแน"

"แอเออ แอเฮาะโกเทิน"

"ฮือ ฮือ"

เนาเกอะแอะ แอเฮาะคารโกฮะ เนากิงนอง
 ฉาสอกไกวาวบิหันมะเนี่ยไปจละกายฮะอินทร
 แฉ็งไกรฉาสอก"เอ วาวเตเตาะ
 บิโพละเฮย(หัวเราะ)

ไมไรอะไรหอรอกไม้กวาคมน้ถูกหน้าผาก ไม่
 มีใครตีหอรอก แฉ้วก็ออกมาเจอ
 กบิไฉ้หูหนวก พอแค้นพบไฉ้หูหนวก ได้ไป
 แบ่งโกกันแหละ ว่าตัวเองตาคี เขา
 ตาบอกให้เขาน้อยๆ ตาคีอยากไฉ้มากๆ

" เอ้า "

"เอาหอรอก นี้อาฮันนี้"

เอ เปลี่ยนบี้บ "เอ้า เออาฮันนี้"

"เอาหอรอก เออาฮันนั้นอีก"

"อ้าว เอา"

เขาก็เอาแหละเออาฮันมากนั้นแหละเขารู้ค้วย
 ไฉ้บอกมัน พุกไม้หันเท้าโรฉลจบกแหละหล่น
 ตกลงมาถูกไฉ้บอก"เอี พุกมีอถึง
 เคี้ยวโพละแหละ(หัวเราะ)

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X141 : มุขตลกเกี่ยวกับคนตาบอด, คนหูหนวก

วิเคราะห์นิทาน

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ในท้องถิ่นนี้มีการขโมยเล็กๆน้อยๆ ในที่นี้กล่าวถึงการขโมยไก่ชาวบ้าน

อาชีพ ชาวบ้านเมื่ออาชีพทำนา ปลูกหม่อนนอกหมู่บ้าน ก็จะเห็นได้จากขโมยหูหนวกหนีไปนั่งไ้ต้นจบกในทุ่งนา ส่วนขโมยตาบอดก็งัดหนีไปอยู่ในสวนหม่อนซึ่งเร้าใจว่าเป็นป่า

นอกจากนี้ยังทราบว่าชาวบ้านในท้องถิ่นนี้มีทั้งชาวอ่าวและชาวส่วย สงเกตได้จากการปรับอาหารที่กินขณะเข้าไปขโมยไก่

นิทานเรื่องนี้มีลักษณะคล้ายเรื่องคนตาบอดโกนา คือเป็นเรื่องตลกเกี่ยวกับคนพิการ จะทำสิ่งใดๆก็ตามก็ยังมีอะไรแปลกไปกว่าปกติธรรมดา ตลกเกี่ยวกับคนพิการนี้เป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทั่วไปที่จะหาจุดบกพร่องของผู้อื่นแล้วสนุกสนานไปกับขมขื่นที่เกิดจากความบกพร่องนั้น นิทานเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน คนหูหนวกเข้าใจว่าคงจะเป็นเพียงหูตึงเท่านั้น เพราะในเรื่องคนหูหนวกพูดได้และคงจะได้ยินด้วย แต่หูไม่ตีจึงพูดถึงจนเจ้าของบ้านได้ยิน นอกจากนี้คนหูหนวกยังพยายามเอาเปรียบคนตาบอดในการไ้รับฉวนแบ่ง

หลวงตากินกระยาสารท

บายทองใบ แฉนทอง

หลวงตาสององค์ไปบิณฑบาต ได้กระยาสารมาหลายหลาย เสร็จแล้วใส่ชวคโหลไว้
 บ้า อยากรู้กันกระยาสารทแล้ว องค์กรนี้ก็อยากรู้กัน องค์กรนั้นก็อยากรู้กันคิดกัน ปง(วางลง) ชวคโหล
 กระยาสารทไว้ บ๊ะ คับไฟป็นอนหลับเพื่อบับไฟป็นอนหลับ องค์กรนั้นก็คิดแบบเดียวกัน เราก็
 อยากรู้กันคือกัน ปี(แสรงทำ) นอนหลับคือกัน ป็นอนหลับ คับไฟเหมือดแล้ว พององค์กรนั้นหลับ
 องค์กรนั้นก็ปอน(ยื่น, ส่ง) มือไป องค์กรนั้นก็ปอนมือมา สองมือสับกัน ช่วยทานก็เอาน้ำ (นำ
 ค้วย, ก้วย) ค้วยคี่ เพื่่นว่า เอาและ แหม แล้วทานละ ฅมก็ว่าคือกัน จุดตะเกียงขึ้น
 จุดตะเกียงพิบก็นั่งใจเหมือดคี่น (ผู้ฟัง - หัวเราะ) นิทานก็จบเพียงเท่านั้น

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ X410 : มุขตลกเกี่ยวกับนักบวช

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นความคิดอย่างเดียวกันกับเรื่องเซียงเหมียง และตลก
 เกี่ยวกับนักบวชอื่น ๆ เราอาจพิจารณาได้ในแง่ที่ว่า ผู้บังคับบัญชาหนึ่ง นักบวชหนึ่ง เป็นผู้
 อำนาจฟังเคารพ ยกย่องนับถือ และชาวบ้านทั่วไปจะรู้สึกว่าคุณดีกว่าบุคคลเหล่านั้นทุก ๆ การ
 การที่มีโอกาสเห็นจุดบกพร่อง ข้อผิดพลาดและได้สนุกสนานไปกับข้อผิดพลาดนั้น ๆ ทำให้เกิด
 ความรู้สึก "สะใจ" โดยที่ชีวิตจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น เราจะเห็นลักษณะเช่นนี้ได้จาก
 ละครนอก ลิเก ฯลฯ ที่พระมหากษัตริย์ หรือ ฤๅษี มีลักษณะตลกมากกว่าเป็นแบบแผนเช่น
 ละครใน นิทานเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน หลวงตาสององค์สนุกสนานกับการละเมียดศีลแปด (คือ
 ฉันอาหารในยามวิกาลเมื่อเที่ยงแล้วไปหนึ่ง) มิได้ทำให้ชาวบ้านเลื่อมความเลื่อมใสต่อพระสงฆ์
 ในชีวิตจริงเลย

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งจากนิทาน คือ ภาษาที่ใช้มีคำภาษาไทยอีสานปะปนอยู่
หลายคำ เช่น ปง - วางลง (ปลง), เด็ก - ดึก, บี - แสร้งทำ, ปอน - ยื่น ส่ง,
เฮ็ดจ้งไค - ทำอย่างไร, เพ็น - ระดับเสียงในภาษาเพี้ยนไปจากระดับเสียงในภาษาไทย
เช่น หลวงคำ อังก กั้น

พระนักเทศน์

นายปลอด มามาก

อันนี้พระนักเทศน์ แดบแมน คุณหมื่น พระสงฆ์องค์เจ้า เป็นนิทานเก่าเล่าต่อกันมา คือพระอาจารย์หนึ่ง เขานิมนต์ไปเทศน์ อันเทศน์แต่ก่อนนั้นอ่านเทศน์ในโปลานเนาะ แต่ก่อนจารึกเป็นตัวอักษรขอม แมนบ์ ที่นี้อักษรขอมนี้ อันโต(ตัว) คอควายโตหนึ่ง ต่อเตา โตหนึ่งมันคล้าย ๆ กัน แมนบ์ ที่นี้พระองค์นั้นบคอยชำนานูปานโตเนาะ พอเทศน์ไป เทศน์ไป ไปถึงเรื่อง เออ นายโคบาล เพ็งก็เทศน์อย่างไพเราะเพราะพริ้งของเพ็ง เพ็งว่า จังซี ยังมีนายโคบาลคนหนึ่งจูงเตาไปกินน้ำอี โยมผู้ฟังก็สงสัยขึ้นมา เอ นายโคบาลจิงใดจิงจูงเตา ไปกินน้ำเป็นหยิงบจุงโค อคสงสัยได้ ก็เลยถามท่านอาจารย์นายโคบาลนี้จูงเตาหรือจุงโค กันแนะ อาจารย์นี่พอมายเบ็ง(คุ)อีก โอ โคนี่อ่านผิดไปแล้ว ไซปัญญาไหวพริบแก้ทันที่เลย แก้วจิงโคนอ คิคไปคิคมา เพ็งก็แก้ว ไอโค่นั้นแนะโยมเอยแต่มั่นชื่อไอเตา (หัวเราะ)

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X410 . ตอกเกี่ยวกับนักบวช

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระนักเทศน์ที่ไม่ค่อยชำนาญอ่านคำจารึกผิด แต่แก้ตัวไปอย่างนำขุน ๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนาน มีลักษณะเดียวกับเรื่องหลวงตากินกระยาสารท คือ ชี้ความบกพร่องโดยมิได้ดูหมิ่น หรือเสื่อมศรัทธาต่อพระสงฆ์ ดังที่กล่าวในตอนต้นเรื่องว่า "อันนี้พระนักเทศน์ แดบแมนคุณหมื่น พระสงฆ์องค์เจ้า เป็นนิทานเก่าเล่าต่อกันมา"

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยปะปนกับภาษาไทยอีสานบางคำ เช่น เนาะ, โต, เพ็ง, เบ็ง ฯลฯ

เรื่องดูปานองกอนจู

ดูปานองกอนจู
 บวยเพ้าะเกอะชืออาแะอะจีเป็มะหะชะ นอง
 กอนจูหะอะจีเกาะบั้นเพ้าะแฉว เกอะดูปานา
 เกอะชืออาแะอะกอนจูแะระผัวะเลอะดูรายัง
 เนาปอยเคียะเนซัดเพอะดูปานาแะเนาสูจ
 โตนกรอยเกอะเนาสัวอิมมดงๆสะเหวียเคียะดูร
 กามหวังก็เขาทาเหมือนกิมมีกำลังแะหะนา
 เกียะดู"จะออบเนอะดูปานา" เนาปายปาย
 "แะระจะออบนอ ชืออาแะเนียอิมกวมั้น"
 กอนจูเนาปาย"เอแะระจะออบออบเฮยดูปานา
 ชือแะหะยัง เนาปอยเคียะอิมเมียเนอะดูปานา
 กั้นบวยเคียะปอยมิเกิคเออะ"
 "มี ค้อยแะระนุยควง กอนจู" เนาปาย
 สะเนดูปานาไกเนาแฉง เจาแะระอนกอนจูชือ
 อาแะอะหะกอนจูเนาเนาะอาแะบั้นเนาคำ
 อาแะอะอิมปรอญแะอะหวักพรอก

หว่า ดูปานาแะระหะเองอิมดูเจา
 แะระเจาเออะอะเพ้าะหะเกอะไออะก้อง
 นองเจาบั้นอิมมลอเน้ำชือบวยบวณอ้อจุนอะ
 "อัวพะเนียนอ" เนาปาย"แะระจีบั้นแฉว
 ตะด้อง"จีอ้อจุนคัวะนองโปลพัเนาเออะเจา
 ชิดแมคังงเพอะกู

"อ้อ กูยเนาจึงแอจีเฮย"

เลอะจีคัวะบวณกะไมเห็นแอจีคัวะปองบล
 แฉง เจาอิมแมคังงเพอะกูแอเออะจีเห็น

เรื่องหลวงพ่อกับแะระน้อย

นายขาว ลูกกรี่

หลวงพ่อนั้นออกกินเกลือ พาแะระน้อยไป
 ทาเกลือก็ซึ่ม้าไปสองคนแะละกัน
 สามเดระแะละไปถึงได้เกจ้อแล้วก็หลวงพ้อเขา
 ก็ซึ่ม้าแะละเดระหาบจนเหง้อออกกราวกับ
 อานน้ำนี่ มองเห็นหลวงพ้อซึ่ม้า เขาเดิน
 น้ำเหง้อ"สนุกจนหลวงพ้อ" เขาวว่า
 "ห้ามสนุกหรือ ซึ่ม้าทำไมเจ็บกันแท้"
 แะระก็ว่า"เอ ห้ามสนุกสนุกแะละหลวงพ้อ
 คูทิเหมือนเขาอานน้ำฝนนี้หลวงพ้อ
 หาน้ำอานไม่มีเคย"
 "กู ซ้าหาบทีหนึ่ง แะระ" เขาวว่า
 แล้วหลวงพ่อนั้นเขาคงมาหาบให้แะระซึ่ม้า
 แะละ พ้อเดระเขาน้ำซึ่ม้าได้ เขาเสียน
 ม้าวังถึงวัดเลย

หลวงพ้อเขาหาบคนเกี่ยวตามลำพังมา
 หาบมาเห็นน้อยแะละ เกอ้อนี้มันก็หนัก
 ค้วยมาได้ทำไมเขารองหาที่ซ้อนแะละ
 "หาอย่างไรหนอ"เขาวว่า"หาบไปไม่ได้แล้ว
 หนัก" ไปซ้อนไว้กับนุ้มไม้พ้อเขาออกมา
 มองดูยังเห็นอยู่

"เอ คนเขาระเอาไปแะละ"

ออกไปไว้ที่ใหม่อ้อกเขาไปไว้บนจอมปลวก
 ลงมามองดูยังเห็นอยู่เอาออกไปอ้อก

"ฮึดชะบวนเนี่ยนอเพอะยกเค็ยะกะเลาะแนเฮย" "เอไว้ตรงไหนหนอเห็นแก่น้ำห้วยนี้แหละ"

 แอเพาะไกจี่แน้วคี้อบักวะนอง เก็ยะ
กะเอาะ เซาะเจาแป็ค

"เออ บวนแนอ้อมบั้งฎยบิเพอะเออะ"

 เจามะโกเองฮะเจาเคอะนวัต
"เนี้ยเพาะตูบา" กอนจูเนาเมาะ

"เนี้ยแหระเจาบิเคอะกะเค็ยะอจันไรแหนะ" "โหน ทาบมาไม่ถึง หนักจนได้จ้งไรนี่"

เนาปาย" หอญบอณแหระอวะเออะชิม"

"แล้วเกิดออบิแอเวาออนเตอะ"

"กะกายจ้งบอเวาเคอะ"

"แล้วกัวะอูเนี้ย" เนาปาย

"ตุอะค้อบักวะนองกะเลาะตุ" เนาปาย

 พั่วเปริยงเซาะเนาถึงกอนจูจีเออะ
กอนจูจีเอปายเลอะแมเพาะเนาเพอะแตะหอไอ

"เพาะจีเนี้ยชิมแมนอากาศจาจิมแล้ว ตูบา"

เนาปาย" ไกเอี้ยปายสาจแมะกอนจู" เนาปาย

 กอนจูกะสาจกะ ภาจจี่เพอะอากาศ

สะกัฎมูยเนาปาย" เฮตูบา" เนาปาย" อากาศ
สะกัฎแนเฮยจาเพาะชิมพะคลาครกอะครอไอ
ตูบา" เนาปาย

หวักออนจูบาพะแอกะครออากาศสะกัฎไถหวา
บิแอดเตฎบาระเซะจะเดาะ ปรอญคิงจีเคอะ
หวักจี่อั้งอากาศไถออนจูบาจา ฎบาไลแค
บิกอี่ฎ กอนจูเนาอั้งแจนเนาแปะจาอวะหริ

"จาปลอไอบิ" เนาปาย

 เอาเกอื่อนั้นไปแล้วไปส่งไว้กับน้ำ
ห้วย ขึ้นมาหอย

"เออ ครงนี้ปลอดคักย คน'มเห็นเคย"

 มาเท่านั้นแหยะ มาถึงวัด

"โหนเกคือ หลวงพ่อ" เทรตาม

"โหน ทาบมาไม่ถึง หนักจนได้จ้งไรนี่"
เขาวัว" หอจกคนให้ทาบจนเหนื่อยหมค"

"แล้วคาไมไมเอามาให้ถึง"

"ใครจะเอามาถึง"

"แล้วไว้ที่โหน" เขา(เทร)ตาม

"โหนแหละผั่งไว้กับน้ำห้วยโน้น" เขาวัว

 พอรุ่งเช้ามาเขาพาเทรไปเอาแหละ
เทรไปเออว่ายกอูเกคือ เขาเห็นแต่ห้อมมัน

"เกอื่อไปโหนหมคไม'อ้อปลากินหมคแล้วหลวงพ่อ"

เขาวัว" นั้นแหละว่าสาบน้ำอูเทร" เขาวัว

 เทรสาคน้ำสาจๆไปเห็นปลา

คูกกัวะหนึ่ง" เขาวัว" เอหลวงพ่อ" เขาวัว" ปลา

คูกนี้แหละกินเกอื่อหมคคบบิพู ทุมัน

หลวงพ่อ" เขาวัว

 พอให้หลวงพ่อคบบิพูปลาคูกนั้น หวา

 บาคเอามือหลวงพ่อครวชุกราง วังไปถึง

 วัดไปบั้งปลานั้นให้หลวง พ่อฉันหลวง พ่อมัวแต่

 นอนเจ็บอยู่ เทร เขามั้งสุกเขาแคะกินจนหมค

"กินหัวมันนิค" เขาวัว

หวัดเวเดียชั้นโกลยแอดอากาศไกจีชอนน้ำคือง
แถบอไอเมาะะกอนจู

"แควปายเนียบซจิว ไฉ กอนจู"

"กึ่งปายเพอะอารวยอะโรมอู้อืออารวยหะ
โฉจาซิม"

"หะจิงไรเหตุแอดอังกอนอั้งแพรคัมอ้อหะ
เจามิ" เนาปาย

อนกอนจูจิงอั้งแพรคัมอ้อหะเจา

แนเน้าปารจีปาร เจาอารวยโกหวัดเวา

อั้งทรมแอกลิ "ไวแอกลิ"

หวัดกอนจูโกทัญแอกลิดูมาไกแข็ง

สสี่อบ(กะจิง)แหอะดูมาไกดูญูวะหริทละ เนียบัวะ จนสคม(หิวเราะ)หลวงพ่อกายนาเวนนวกัน
ไกรปออองแพรคัมอ้อหะไก้หวาอะแเดเฮาจะ

ดูโกปายบวยอากาศไกเกอะแป็กเจาจันจิงฮัน

จะละชิมอิไคค่อนองอากาศสะกัญมีเค

อิตั้งอั้งแพรคัมอ้อหะกอนจูไก

"ดูบาบิแหละ" (ผู้ร้องถาม)

"ดูบาบิแหละ เออ ดูบา" (ผู้เจ้าตอบ)

"แป็นอิ" (ผู้ฟังเสริม)

"แป็นแคอิ" (ผู้เจ้าตอบ)

หวัดสะแนเกอะหวากอนจูกิดปายฮัวหนะเนียบ

จิงป็นอ้อมคอดอนเจาเทินอ้อ ดูบาแนนอ

สะแนคัมโคยกร่มอะตังโคยกร่มเกอะ

คัมแอดอั้งอวยจีหุดหมวกๆ เจาออนดูบาอะ

แอดจือออนดูบาฮันอะ

"แหละแควอ้อมบลดอนนะแนกอนจู"

พอเวอาฉันข้าวเอาปาดานันไปให้เขาเหลือ
แต่ห้วม้นกามเฒ

"แล้วว่าไไหนเนือม้น เฒ"

"ไม่รุ้เห็นแต่แมลงวันแหละคอมเมือก็แมลงวัน
มั้งม้นกินหมก"

"หว่าจิงไรค้ำๆ เอาไม้ลากค้ำพริก
มาจิง" เขาว่า

ให้เฒไปเอาซากพริกบา

นี่ก็บินไปบินมาแมลงวันนั้น พอมา

เกอะเอาค้ำน้ำมาก "เรื้อวๆนี้หน้า่มาก"

พอเฒรนั่นฟาดเอาหน้ามากหลวงพ่อนั้น

จนถูกหัวสากค้ำพริกนี้ หว่า รู้สึกค้ำขึ้น

มาจากนี้ว่าหาบค้ำนั้นก็หายหยุดจันจิงหัน

เข้าหมก เจ็บเหลือเกินเจ็บกับปลาถูกมากมือ
เจ็บกับสากค้ำพริกเฒรนั่น

"หลวงพ่อไม่กายหรือ" (ผู้ร้องถาม)

"หลวงพ่อไม่ตายหรือ หลวงพ่อ" (ผู้เจ้าตอบ)

"แต่เจ็บ" (ผู้ฟังเสริม)

"แต่เจ็บ" (ผู้เจ้าตอบ)

พอจากนั้นก็หว่าเฒคิดว่าทำอย่างไ

จึงจะไคอะไรให้กินอีกหนอหลวงพ่อนี้หนอ

แล้วค้ำข้าวแหั่งแหละคากข้าวแหั่งก็

ค้ำเอาหน้าตาลไปคลุกมันมาให้หลวงพ่อแหละ

เอาไปให้หลวงพ่อดันแหละ

"ตาย ค้ำอะไรอย่างนี้ เฒ"

"เนี้ยกล้องอาจทิ้งอะ" เน่าปาย

"อ๋อบอช"(ผู้ฟังถาม)

"กล้องอาจทิ้ง"(ผู้เล่าตอบ)

โดยกริมเน่าปายกล้องจอกันทิ้งเนอะเน่าปาย

"กล้องจอกันเนี้ยบอหมั่น"ดูบจาแอม

สะแนใจกรอยเพอะอาจอกันทิ้งโกเจา

"แอะกอนจูไวฮัววากอแอก้องอาจอกัน

จาเทินแมะ" เน่าปาย(กะจั้ง)

"ดูบฮาฮัวจะเองจั้ง" เน่าปาย

หวัทักออาจอกันเป็นคำเสาะกล้องดูบเน่าแอ

จี้จาจาเน่ากิงแอมอ๋อบอชเน่าเกอะคอง

กล้องอาจ(กะจั้ง)จะเสาะนองกอนจูโกมูย

คองเทิน

ซุกกรอยกอนจูโกฮัวกะนีอมลวมตรี

ฮัวกะนีอมลวมตรีออนจาเน่ามาย"แอะ

กะนีอมลวณะ""กะนีอมลวณะตรีสะฎบ"

เน่าปาย"ฮัวหะเนี้ยเตอะบั้น" เน่าปาย

"เนี้ย เวเดียบโอก้องจูกแอะเวอะ"

"ฮัวหะเนี้ยเตอะบั้นเยอะกอนจูกะนีอมลวมตรี"

"เนี้ย เวเดียบโอก้องจูกอะ"ปายหะไก่นะ

เวเดียบโอก้องจูกลับจีเกอะห้วงควมไอเสาะ

จีเลยสะคิงกรอนเน่าปายกะนีอมลวมตรี

สะแนดูบาคิงหะโกเกอะใจกรอยเพอะตรีเจา

อั้งหะวันเกอะญูหมวจหมวจคิงปายโอก้อง

แอะเตจูกลับคิงกอนจูวีนองโก

"โหย ซี้หมาก่าแอะ" เขาว่า

"อะไร" (ผู้ฟังถาม)

"ซี้หมาก่า"(ผู้เล่าตอบ)

ซ้าวแห่งเขาว่าซี้หปานางก่านี้แอะ เขาว่า

"ซี้หมาก่าไหนดร้อยแท้"หลวงพ่อกินร้อย

แล้ววันหลังเห็นหปานางก่านี้มา

"อ้าวเดรเร็วตาไอนั้นเอาซี้หมาก่า

กินอีกกู" เขาว่า(หัวเราะ)

"หลวงพ่อทำเองไป" เขาว่า

พอมักหมานางก่าได้คือออกซี้หวงพ่อเขาเอา

ไปกินกินเขาจะรู้ร้อยอะไรเขาก็

ซี้หมา(หัวเราะ)โกรธกับเดรนั้นหนึ่ง

ครั้งอีก

ซุกหลังเดรนั้นทำขนมต้บควาย

ทำขนมต้บควายให้ฉัน เขาว่า"ต่าย

ขนมอะไรนี่"ขนมต้บควายแอะหลวงพ่อ"

เขาว่า"ทำอย่างไรถึงได้" เขาว่า

"ไตนเวอามันที่จัก(ฉก)เอามาแอะ"

"ทำอย่างไรจึงได้เน่า เดรขนมต้บควาย"

"ไตนเวอามันซี้ ฉกแอะ"ว่าอย่างนั้นนะ

เวอามันซี้ฉกคักไปปลีถึงต้บมันออก

มาเลยแอะรู้ยากอะไร เขาว่าขนมควาย

แล้วหลวงพ่อรู้อย่างนั้นก็วันหลังเห็นควายมา

ซ้างๆคักก็เกินแอบๆ รู้วามันซี้

เอามัฉกปลีพาเดรไปต้บมัน

ปาย "จีกอนจูเงอแง่งจีแอะคะน้อมลวบตรี
 เคนบี ปายฮั่วหะเนี้ย"
 'จาแมเวเดี่ยโถกสิ่งแอะเอยเคอ ฎูบา"
 เกรเจาหงะหวัค ฎูบาเนาฮั่วเอ อะะตรีกลีอง
 เนาชาดิวิจีเคยฮะฮั่วแกมสังกลีองเลาะ
 ฎูจฮั่วเคยฮะหวัะตรีเนาหีบกอตพลับ
 แท็คเพียฎูบาอ้อมปรอดู หวา กอนจูกะวัง
 แหะกะเบ็งเบ็ง(กะจัง)ฎูบาเกะหวัฎูบา
 แกลมวะแท็คคุมแท็คสะบ้องทิม
 สะแนแอะจะบมะแนเฮย รังฎูบาเองกอนจู

ว่า"ไปเฒ่วันนี้จะไปเอาขนมต้บถวาย
 อีกหน้า ว่าทำอย่างไร"
 "คอยดูเวความนี้ฮี่ เอาเลยนะหลวงพ่อ"
 ถวายบข้างวัคหลวงพ่อเขามองเห็นถวายฮี่
 เขาตรงไปเลยแหะหะแต่กำสังฮี่ออก
 ถวายเขา(กริ่งกันพลับ
 ดิด พาหลวงพ่อวัง หวา เทรหัวเราะ
 ตายทั้งยืน(หัวเราะ)หลวงพ่อก็หลวงพ่อ
 เล่นจนขาดจิวรขาดตบงหมค
 แล้วยกจับเทานี้แอะเรื่องหลวงพ่อกับเฒ่าน้อย

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X411.3⁺ : มุขตกเกี่ยวกับพระอุกฤษณ์แกดงหลวงพ่อ

สารัตถะอื่น K1240 : การหลอกหลวงให้อยู่ในสภาพที่กีดกันไม่เข้าคายไม่ออก

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นความต้องการที่จะหัวเราะเยาะหรือสนุกสนานไปกับความอ่อนปวกเปียกของผู้ใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะของคนเร้นเดียวกับเรื่อง เซิ้งงู เตี้ยงูหรือตลกนักบวชอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม แม้เรื่องนี้จะเป็นเรื่องสนุกสนานแก่แฝงแง่คิดจากการกระทำของเขรน้อยอย่างหนึ่งว่า "ผู้ใดสร้างกรรมอย่างไร ย่อมได้รับผลกระทบสนองอย่างนั้น"

นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นความจำเป็นตามธรรมชาติของมนุษย์ที่จะต้องใช้เกลือในชีวิตประจำวัน และแสดงให้เห็นว่าอาหารพื้นบ้านประกอบอย่างง่ายๆ สิ่งที่น่าสังเกตคือขนมพื้นบ้านมีชื่อแปลกๆ เช่น ขนมขี้หมานางคำ ขนมคับควาย เป็นต้น ซึ่งน่าแปลกใจว่าเมื่อเป็นขนมพื้นบ้านเหตุใดหลวงพ่อก็ไม่รู้จัก อาจเป็นชื่อขนมที่เขรน้อยคิดขึ้นเองก็ได้

คำภาษาไทย มีคำที่ใช้ในภาษาไทยปะปนในภาษาส่วยหลายคำ เช่น แลว(แล้ว) ไว(เร็ว), สลือบ(สอบ), เวเลีย(เวลา), สะบ็อง(สงบ)

แม่มายแทงโป

นายทองใบ แผ่นทอง

มียายแม่มายคนหนึ่ง มีลูกชายอยู่คนหนึ่งก็เล็ก ๆ พอสมควร ยังเป็นเด็กอยู่ ก็ใช้ให้ลูกชายไปขายตลาด ลูกชายให้เงินไปห้าบาท แะให้เงินไปห้าบาท ลูกชายก็ถือไป ไปเจอคนแก่คนหนึ่ง แกเป็นมักเล่นโป ก็เลยตาม ไอหนู มาเล่นโปสามประตูกับตาใหม่ จะได้เงินมากนะ แกลงมาห้าบาทนั้นจะได้ถึง 30 บาทหรือหลาย ๆ เท่า อ้อ ถ้ายางงั้นก็เอาสี่ตาโปสามประตูของตาเป็นอย่างไร ประธานโทษนะครับ คือ หนึ่งหุบ วางั้น แล้วยี่สองดอก แล้วยี่สาม ไอสี่ตาโก เออ ยิงงั้นตกลง ไอหลานชายก็ตกลง ก็แทง แกกึ่งนึ่งผาขวามายิงงั้น เออ เอ็งจะแทงยังงัย แทบหุบ ตา แกกึ่งมือแกกึ่งมา ยิงงั้น แกกึ่งบังคับของแก นึ่ง ก็ทำให้มันดอกของแกไป พอแทงแกก็เปิดของแกออก โอ้ ผิดแล้ว เออเงินห้าบาทไป ครั้งที่สองพอรู้ว่าดอกแล้วที่หลังอย่าแทงหุบ พอแทงหุบ แกกึ่งใช้ของแกทางนี้ เด็กมันไม่ฉลาดเท่า แกเกิดเป็นหุบเข้าไปอีก ทีนี้ เออบาทที่สองมาแล้ว แทงห้าครั้งหมดเงินทั้งห้าบาท ไม่ถูกเลย ร้องให้กลับไปบ้าน แะเห็นลูกร้องไห้ ก็รีบมารับขวัญ โอ้ ใครไปตีลูกแม่ ไม่มีใครไปตีลูกหรือแม่เอ๋ย แะว่าหนูไปแทงโปกับตา คนโน้น ก็เลยเสียไปหมดห้าบาท ไม่มีอะไรไปซื้อกับข้าวมา กลัวแม่ตี ไม่เป็นไรหรือแม่ ไม่เขียนหรือลูกเอ๋ย ถ้ายิงงั้นให้แม่ไปเอง แล้วยี่เขาก็ไปพอไปถึงอย่างว่าแหละ พกเงินมากกว่าลูก จะเอาเงินมาให้รวยเลย ก็อย่างว่าแหละไปแทงหุบออกดอก ไปแทงดอกออกสี่ตาโกอะไรพวกนี้ยิงไปหมด ไม่ถูกสักที เขาก็เลยเฉลิวใจ ฉลาดขึ้นมา แกปัญญา แกกึ่งนึ่งไม่ค่อยสวย พูดยาย ๆ แกกึ่งนึ่งเปิดให้ตาคนนั้นแถมมองเห็น พอแถมมองเห็น ทีนี้ก็แทงเอาดอกห้าไป ไม่มีผิดเลย หมด เงินกระเป๋่า แกจะบังคับยังงั้นก็ไม่เหลืออะไร แงงเอาประตูเดียวไม่มีผิดก็แล้วกัน.

สาระสำคัญของนิทาน

สาระสำคัญ X700 : มุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นว่า ท้องถิ่นนี้มีการเล่นการพนันอย่างหนึ่งคือ การเล่นโป
การเล่นการพนันมีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ นอกจากนี้ยังทราบถึงการแต่งกายอย่างง่าย ๆ คือ
ผู้ชายนุ่งผ้าขาวมา ส่วนผู้หญิง แม่ไม่กล่าวเด่นชัดก็น่าจะเป็นไปใตวามนุ่งผ้าถุง ดังที่กล่าวว่า
"แกก็นั่งเปิดให้ตาคนนั้นแกมองเห็น"

ลูกสาวทายกฟิ่งเทศน์

นายทองใบ แฉนทอง

พอพระท่านขึ้นเทศน์ ก็ตั้งนะโมจบแล้ว ว่าต่อไปอีกไม่ได้เลย เทศน์ต่อไปไม่ได้
 อีก ๆ อีก ๆ ทายกก็สังเกตุ หำมัยเป็นยังงั้น ท่านเทศน์ทุกครั้งไม่เคยขัดข้องยังงี้ พอเทศน์
 ก็เป็นน้ำไหลไฟดับไปเลย คราวนี้ท่านเทศน์ ตั้งนะโมจบแล้วไปอีกไม่ได้เลย ทายกก็ลุกขึ้น
 ทรวาคู ก็เห็นลูกสาวของตัวเองนั่งไม่สวย อาจารย์องค์นั้นท่านมองเห็น ยังงั้นก็เลยเทศน์
 ไม่ได้ ตกลงก็เลย ทายกก็เลยลุกขึ้นประกาศ อ้าว พวกเราทั้งหลาย การจะฟังเทศน์ต่องนั่ง
 ด้วยความเคารพนอบ มีสัมมาคารวะ นั่งด้วยความเรียบร้อย พวกเราทั้งหลาย ลูกขึ้นยืน
 ทุกคนแล้วก็นั่งใหม่ เอาลูก ก็ลุกขึ้นขึ้นพร้อมกัน พรีบ เอานั่งใหม่ ก็ลุกขึ้นขึ้นพร้อมกัน ยัง
 เหลือลูกสาวทายก ลูกขึ้น บอกร หนูลุกขึ้นด้วยหรือคุณพ่อ เอ นั่นแหละตัวการ ที่นั่งใหม่
 ที่นี้ไม่เป็นไป เทศน์ปรอเลย.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X 700 . มุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องขบขันเกี่ยวกับพระเทศน์ไม่ออก เพราะลูกสาวทายกนั่งไม่
 เรียบร้อย

ความคิดเห็นที่แฝงในนิทาน แม้เป็นนิทานสนุกขบขัน แต่ก็ใช่อุทาหรณ์สำหรับผู้หญิง
 ให้พึงสำรวมอกับกิริยาขณะอยู่ในวัด โดยเฉพาะขณะอยู่ต่อหน้าพระสงฆ์

วังคูบาแนว มออก

กอนจูโกเนาจีเกวบอโกหงะไซหะยะธา
 สะแนแพ้วแดพวยโคจีวาคโกหะยะธาเนาพวยค่างอนจู
 กอนจูปาย"บากอนจูแนแอโคเจาจากะกูม
 จาอาปลดบิพวยกอบรูกอ้อชิกวิ"เนาวาปายนะแน
 สะแนกอนจูเนาซ่งนะโกอิมปรวณูพวยโก
 เจาเคอะปายเตกูนา"กูบาบิษาแเกวียลโค
 จินาคูเออเยียญาเนาจิงพวยกอบสรูจสีบ้อง
 "หว่า เคาะละคือยจิงจีเอง กอนจู"
 สะแนกูบาโกจีมีคัมวยสะ จีเอะนะเนา
 พวยซาคไซเยียญาเอะเยียหาเนาเอะจะเลอะอะ
 "เอะป่ายเซอะออนพวยโคเจาเพียงแนเเกาะคอง
 มะพวยเจากอนจู"นะ"
 "แน้มกอนจูเออคือยเลงแมออก"เนาปาย
 "อะกะกาย คูบาเบ้าะ" เนापาย
 "คูบา เฮย" เนापาย
 สะแน' บิคิงปายโคจิงจาอะกูมบอดิงพวยเจาพวย
 กอบสรูจชิกเฮย" เนापาย
 "ครูจเอะครูจจิหะ" เนापาย
 กูบาเนาบิอตุงหวักเนาพวยกอบ เนาออนกอบ
 หมักมวยสะกอบแอวีซัคคัวะซัคคัวะนองคัลลาควง
 สะแนสรูจสีบ้องคูบาโกเลอะหว่าหวักเนาครูจ
 เอะนะเนาทัวซังเเกาะเนา"อะ แซะแอะ"
 ซาคแล้วซาคเทิน ซาคแล้วซาคเทิน กูบา

เรื่องหลวงพ่อกับแม่วอก(สีกา)

นายขาว กฤษณ์ดี

สามเตรนั้นเขาไปด้ยงว้วข้างไรบายนา
 แล้วพอแคไค้ววไปเฉียกนั้นบายยาเขาไค้
 สามเตรว่า"บาสามเตรีเเออว้วมากินอ้อย
 กินอะไรเก็ยไค้จับแก้ม้าแหละ" เขาว่าอย่าง
 นั้นแคว้วสามเตรีเขาไค้กินอย่างนั้นวั้งไค้ว
 มาถึงบอกหลวงพ่อว่า"หลวงพ่อไม่กล้าด้ยงว้ว
 ไปทางโน้นทรอกบายยาเขาจะไค้จับแก้มบง
 "หว่า พรุ่งนี้ท้าจะไปเอง เตรี"
 แล้วหลวงพ่อนั้นไปจริงๆแหละไปถึงเขา
 ไค้เฉียกไรบายยานั้นหะบายยาเขาก็ไกร
 "เอะ วาวย่าได้ไค้ววมาทางนี้ก็ยง
 จะไค้มาเตรีนี้"
 "ไม่ไค้เตรีทรอก ข้าเองสีกา" เขาว่า
 "หา ใคร หลวงพ่อไรใหม่" เขาว่า
 "หลวงพ่อแหละ" เขาว่า
 แล้ว"ไม่รู้ว้ววจะกินอ้อยหรือจิงไค้มา ไค้
 จับแก้ม้าแหละ" เขาว่า
 "แก็กแก็กซี" เขาว่า
 หลวงพ่อเขาไม่กล้าพอเขาไค้จับ เขาให้รับ
 จจริงๆหะจับเขาไปมัดไว้ มัดไว้กับต้นไม้
 แล้วแก้มบงหลวงพ่อนั้นออกหว่าพอเขาแก้ม
 ของเขาล้อดงก็ เขา"อะแซย แซย"
 เฉียกแล้วเฉียกอีก เฉียกแล้วเฉียกอีกหลวงพ่อ

แนปายแกคฺญาเระอะเงอะกะจ้ง เกลอะคด้ง	น้ว่าแต่หฺลวงห่ออิมหน้าสํารายูใจหฺวี เระอะอิมหมก
บักคิงปายญญาแทะอะนองหฺวักกรือเตอะ	ไม่รู้ว่่าหฺลวงนอถายเฉยพอกแก้ออก
หฺวักเนาแทะอะเป็งๆเขอะบิเกยเระอะก้องแม้ออก	เขาคายท้งย่นอิมไม่เคยเห็นของแม้ออก
เนากรุจกเถอะเค จมมะโกเฮย	เขาแก้ออกนี้ จบเท่่ากับแทะอะ

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X 700 : ตอกเกี่ยวกับเรื่องเพศ

สารัตถะอื่น T 337 : สีขาวางแผนยั่วยวนนักบวช

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีอาชีพทางการเกษตร เพราะถั่ว กุ้งฝอยไร้และสัตว์เลี้ยง ไก่แก้อ้อยแะวัว ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตุว่าพระและเณร ต้องเลี้ยงวัวเงินเดียวกับชาวบ้าน

นิทานเรื่องนี้แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับวัดต่างไปจากความปกติธรรมดา คือ เป็นไปในรูปของการชักแย้ง ในที่นี้ฝ่ายสงฆ์ทำให้ชาวบ้านเสียผลประโยชน์ ถึงถูกชาวบ้านหักทวง

ภาษาที่เล่าในนิทานเป็นภาษาสวย แต่มีคำที่ใช้ในภาษาไทยปะปนอยู่มาก เช่น สบ้อง(สบง), แคว(แคว) ในส่วนที่แปลเป็นภาษาไทยมีสำนวนที่น่าสนใจ เช่น "หลวงเว่ออิมหน้าสํารายูใจ" หรือ "เขาคายท้งย่นอิม" "อิมหน้าสํารายูใจ" และ "อิม" หมายถึง หัวใจ

คนชายฆ้อง

นายแมน สุขแสง

มีพอคาศายฆ้องคนหนึ่งนำฆ้องมาขาย 30 - 40 อัน มีลูกฆ้อง 10 - 20 คน พอคาศายคนนี้มีอวัยวะเพศใหญ่มาก ไปถึงที่ใครก็จะต้องเซ็ดทำความสะอาดอยู่เสมอ วันหนึ่งเดินทางไปถึงวัดแห่งหนึ่ง ขณะที่ทำความสะอาดอวัยวะเพศของตนอยู่นั้น ก็มีชายคนหนึ่งเดินมาพบเขาเลยพูดขึ้นว่า "กระตือใหญ่อย่างนี้จะไปทำใครเขา" "รับรองวาธาเมียเอ็งเขาก็ก่อนนาถ้าไมเขาฉันจะยกฆ้องให้แก แกจะยอมไหมละ" "เอา ฉันจะพัวกับแกก็แล้วกัน" ชายคนนั้นก็เลยบอกภรรยาของตนว่า "นี่ยาย ยายอยากจะได้ของใหม่ละ" "ทำไมไม่อยากได้ละ" "ชายคนหนึ่งของลัทธิใหญ่ เขาบอกว่าถ้าเขาไม่สามารถเอาเขาของลัทธิของเขาได้ เขาจะยกฆ้องให้เราทั้งหมด แต่ถ้าเขาเขาจะไม่ยอมให้ เขาจะยอมไหม" "แล้วแต่แกซิ ถ้าแกให้ฉันทำฉันก็ตกลง" "เอา งั้นตกลง" พอไปถึงของลัทธิของเขาชายฆ้องก็แข็งขึ้นทันที เขารีบเอาไปใส่ที่ฝ่ายหญิง "มีบ๊ะเข่า ๆ" เขาร้องตะโกนบอกภรรยาของเขา ส่วนฝ่ายชายก็ซัดเข่าเต็มเหนี่ยว "นี่ ว่าไม่เข่า" ก็เป็นอันว่าไม่ใคร่ของของพอคาศายเลย มีหน้าซำยังเสียที่ให้เมียนอนรวมกับชายชายฆ้องด้วย.

สารัตถะของนิทาน

สารัตถะสำคัญ X 700 : มุขตลกเกี่ยวกับเพศ

วิเคราะห์นิทาน

นิทานเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า การกล่าวล่วงเกินผู้อื่นด้วยความคะนองยอมนำผลร้ายมาสู่ตนเอง ดังชายที่หาพัวกับคนชายฆ้อง ในที่สุดตนเองก็เสียที่พอคาศาย

ค่าของความเป็นชาย ถ้าถูกดูหมิ่นโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องเพศแล้วจะถือเป็นการ
ล่วงเกินอย่างมาก และเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งแพ้นั้นก็ยอมแต่โดยดี ถึงแม้ว่าเดิมพันที่วางไว้จะสูงค่า
มากเท่าใดก็ตาม

เป็นที่น่าสังเกตว่า วัดเป็นแหล่งกลางของท้องถิ่น และเป็นที่พักของคนเดินทาง
จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์เรื่องนี้เริ่มต้นที่วัด

สิ่งที่แฝงอยู่ในนิทาน คือ ความโลภทำให้ขาดความคิดไตร่ตรอง ผลเสียจะเกิดขึ้น
กับคนโลภเอง.

บทย่อ

ความมุ่งหมายในการค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและเผยแพร่นิทานชาวบ้านที่ ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อจำแนกนิทานตามสารัตถะของนิทานแต่ละเรื่องและเพื่อพิจารณาวัฒนธรรมท้องถิ่นจากนิทานโดยวิธีตีความและอธิบายความให้เห็นลักษณะทั่วไปของชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่นตลอดจนค่านิยมทางสังคมอันจะชี้ให้เห็นเอกลักษณ์ของคนในท้องถิ่นนั้น

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมมุขปาฐะ ประเภทนิทานชาวบ้าน ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เท่านั้น

วิธีดำเนินการค้นคว้า

การค้นคว้านี้ประกอบด้วยข้อมูลสองอย่าง คือ ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ข้อมูลปฐมภูมิได้จากการรณกรรมนิทานประเภทมุขปาฐะในตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งวิทยากรเล่าให้ฟังและนักศึกษาไต่ถามถึงเสียงไว้ ส่วนข้อมูลทุติยภูมิได้จากเอกสารที่มีผู้เรียบเรียงไว้ก่อนแล้วจากที่ว่าการอำเภอจอมพระ ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และหอสมุดแห่งชาติ

การรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล ข้อมูลนิทานที่เล่ามีทั้งภาษาไทย ภาษาไทยอีสาน ภาษาส่วย นิทานบางเรื่องมีหลายภาษาพูดแต่วิทยากรจะเลือกใช้ ในที่นี้มีนิทานที่เล่าเป็นภาษาไทย 32 เรื่อง นิทานที่เล่าเป็นภาษาไทยอีสานหรือภาษาไทยปนภาษาไทยอีสาน 13 เรื่อง นิทานที่เล่าเป็นภาษาส่วย 8 เรื่อง ผู้ศึกษาได้พยายามถอดเสียงให้ใกล้เคียงกับเสียง

ของวิทยากรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อรักษาสีลาการเล่า สำเนียงภาษา การใช้ ถ้อยคำ สำนวนโวหารและบรรยากาศของการเล่านิทานไว้ ส่วนข้อมูลที่เป็นภาษาส่วยนั้นมีผู้รู้ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นเป็นผู้แปลเป็นภาษาไทยให้ ผู้ศึกษาได้เสนอข้อมูลที่เป็นภาษาส่วยและภาษาไทยเปรียบเทียบไว้คำต่อคำ บรรทัดต่อบรรทัดเพื่อให้เข้าใจเรื่องง่ายขึ้น เนื่องจากวิทยากรส่วนใหญ่เป็นชาวส่วย และภาษาส่วยอยู่ในตระกูลเดียวกับภาษามอญ เขมร ซึ่งไม่มีวรรณยุกต์ ดังนั้นการออกเสียงเป็นภาษาไทยก็ดี ภาษาไทยอีสานก็ดี จึงเพี้ยนไปบ้าง

การจำแนกประเภทนิทานตามสารัตถะ นิทานชาวบ้านที่รวบรวมได้ มีจำนวน 53 เรื่อง จากแนกตามสารัตถะของนิทานได้ 13 หมวด คือ หมวด A 3 เรื่อง, หมวด B 3 เรื่อง, หมวด F 1 เรื่อง, หมวด G 1 เรื่อง, หมวด H 5 เรื่อง, หมวด J 16 เรื่อง, หมวด K 1 เรื่อง, หมวด L 1 เรื่อง, หมวด N 2 เรื่อง, หมวด Q 7 เรื่อง, หมวด T 2 เรื่อง, หมวด U 1 เรื่อง, และหมวด X 10 เรื่อง

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในนิทาน ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับศาสนา, ความเชื่อและค่านิยมทางสังคม ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

สภาพความเป็นอยู่ เป็นสภาพสังคมเกษตร มีการทำนา ทำไร่ ล่าสัตว์และหาของป่า ชาวบ้านมีชีวิตค่อนข้างแร้นแค้น ยามว่างจะทำงานอื่นเป็นการหารายได้เพิ่มเติม ค่ายการจักสานกระบุง ตะกร้า กรู เป็นต้น (จากนิทานเรื่อง คนตาบอดโถนา, เชียงเหมี้ยง, ลิงกับฆ้อง, ผีฝน, ทาไมช่างหัวเป็นร่องและทาไมจึงมีควายเผือก, ผ่านเสียสัจจะ, เต่ากินทอง) ความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ผู้ชายทำงานหนักนอกบ้าน ในไร่นา ผู้หญิงทำงานในบ้าน หุงหาอาหาร เลี้ยงลูก บางครั้งนำอาหารกลางวันไปส่งให้สามี (จากนิทานเรื่อง ยานเสียสัจจะ, ลิงกับฆ้อง)

ชนบท นิยมประเพณีในท้องถิ่น ที่กล่าวถึง ได้แก่ การรับขวัญ อาจกระทำภายหลังที่จากบ้านไปเป็นเวลานานแล้วกลับไปสู่ท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง (จากนิทานเรื่องพญาคันคาก นางอรพินท์) หรือในยามที่เกิดความไม่สบายใจ (จากนิทานเรื่องโล้วจทอนไ้รับพวงมาลัย) นอกจากนี้ยังมีการสู่ขอ หมั้น และแต่งงาน (จากนิทานเรื่องนางอรพินท์) เป็นที่น่าสังเกตว่าการแต่งงาน เจ้าบ่าวไปอยู่บ้านเจ้าสาว และลูกคนเล็กจะอยู่กับพ่อแม่ภายหลังแต่งงาน เพื่อพ่อแม่จะได้ "ฝากผีฝากไข้)

วัฒนธรรม ส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมทางค่านิยม จริต เป็นแบบอย่างที่ดีควรปฏิบัติหรือละเว้นไม่ปฏิบัติ มักได้แนวคิดจากพุทธศาสนา (จากนิทานเรื่องพรานคืนศีล ลิงกับฆ้อง หลุมทอง สุนัข)

ค่านิยมทางสังคม นิทานเหล่านี้แสดงให้เห็นค่านิยมหลายประการ ได้แก่

1. ความรู้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญ ถือว่าความรู้เป็นผลจากการศึกษา เรียนรู้ ถ้ารู้จริงแม้เพียงอย่างเดียวและสามารถทำได้จริงก็จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ นิทานส่วนใหญ่แสดงค่านิยมค่านี้นี้ (จากนิทานเรื่องคนมีปัญญา เรื่องของกรรมคา ห่าวเห็นอ้ม เศรษฐีหาลูกสะใภ้ ปรีศนาสอนลูก เขาชี้เกี้ยว เขียงเหมียง คนคือกัน พญาคันคาก)
2. ความมีสติปัญญาช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต และยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่น ๆ แก่ตน (จากนิทานเรื่องนางอรพินท์ คนคือกัน เขาชี้เกี้ยว)
3. ความสนุกสนานด้วยความขบขันเป็นค่านิยมอย่างหนึ่ง และคนทั่วไปก็ชอบความสนุกสนาน นิทานจะแทรกเรื่องสนุกเข้าไว้เสมอ ตามธรรมเนียมค่านิทานเป็นเรื่องสนุกอยู่แล้ว ได้แก่นิทานประเภทมุขตลก 10 เรื่อง
4. ความมีทรัพย์สินและความมีอำนาจ ยกย่องคนมีเงินและมีอำนาจควบคู่กัน นิทานบางเรื่องแสดงผลของการใช้เงินหรืออำนาจในทางมิชอบ (จากนิทานเรื่องหมาจิ้งจอก นางระบำ นางอรพินท์)
5. ความซื่อสัตย์ เป็นค่านิยมที่ยกย่องสรรเสริญกันทั่วไป คนซื่อมักจะได้รับความสะดวกใจจากผู้อื่น (จากเรื่องผีฝน) ทั้งนี้รวมทั้งความซื่อสัตย์ต่อคำมั่นสัญญาอีกด้วย (จากนิทานเรื่องพ่อค้า-ชายควาย คนชายฆ้อง)
6. ความขยันหมั่นเพียรช่วยให้เกิดความสำเร็จในหน้าที่การงาน ผู้ที่ขยันหมั่นเพียรนอกจากจะได้ประโยชน์ในด้านความสำเร็จและความสุขแล้ว ยังเป็นที่รัก ได้รับการยกย่องจากคนทั้งหลายอีกด้วย (จากนิทานเรื่องลิงกับฆ้อง เรื่องของกรรมคา ผีฝน)

7. ความเมตตากรุณาสามารถยุติใจคนหรือสัตว์ การยินดีช่วยเหลือคนที่มีความทุกข์จะนำผลดีมาให้อย่างยิ่ง นิทานเป็นจำนวนมากจะเน้นความคิดข้อนี้ (จากนิทานเรื่องพญาคันคาก ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน ท้าวเห็นอ้ม นางระบำ โสวัจ สุนัข)

8. ความกตัญญูทวาท การรู้จักและตอบสนองผู้มีบุญคุณเป็นสิ่งสำคัญของคนในสังคม การงานหรืออุปสรรคไม่น้อยสามารถแก้ไขให้ลุล่วงด้วยก็เพราะความกตัญญูทวาท (จากนิทานเรื่องทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน ท้าวเห็นอ้ม คนรักลูก สุนัข นางระบำ)

9. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความไม่กระหนึ ทำให้อันเป็นที่รักของคนทั้งหลาย ในขณะที่ผู้กระหนึจะได้รับผลตรงกันข้าม (จากนิทานเรื่อง งูเหลือม เศรษฐีหาลูกสะใภ้ พรานคืนศีล หลวงตากระหนึ)

10. ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ความไม่โลภ เป็นคุณธรรมสำคัญ คนโลภมักจะถูกลงโทษด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง มีนิทานหลายเรื่องเน้นค่านิยมค่านี้นี้ (จากนิทานเรื่อง งูเหลือม เต่ากินทอง หลุมทอง พรานคืนศีล ดึงกับฆ้อง ชื่อไม่เป็นมงคล พ่อค้าขายควาย คนขายฆ้อง)

11. การเคารพผู้อาวุโส เป็นวิธีหนึ่ง เป็นการกำหนดตำแหน่งและบทบาทของบุคคลในสังคม นิทานส่วนใหญ่จะกล่าวถึงค่านิยมค่านี้นี้ โดยถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนพึงรู้และปฏิบัติ ผลร้ายจะเกิดขึ้นกับบุคคลที่ละเลยคุณธรรมนี้ (จากนิทานเรื่อง คนไม่เคยเข้าวัด คนไม่รู้ภาษา)

12. ความสามัคคีไม่ทะเลาะวิวาท ทำให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียว นิทานบางเรื่องแสดงโทษของการทะเลาะวิวาท (จากนิทานเรื่อง ทำไมหมากับแมวจึงไม่ถูกกัน คนปากเก่ง ยานเสี้ยมสัจจะ)

ศาสนา นิทานหลายเรื่องแสดงคติทางพุทธศาสนา หรือเป็นเรื่องการสอนธรรมะโดยตรง ดังนี้

1. การทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ชั่ว การทำดีหรือทำชื่อนี้มักหมายถึงการสร้างคุณความดี หรือกระทำในสิ่งที่ศาสนาหรือสังคมเห็นว่าไม่เหมาะสม หรือกระทำในสิ่งที่ขัดต่อค่านิยมของกลุ่ม จะได้รับผลตามที่กระทำไว้

2. การเวียนว่ายตายเกิด ตัวโลกที่ตายไปแล้วจะมีกำเนิดใหม่หรือไปคืนเป็นผลจากการกระทำของตนในชาติก่อน เป็นการสอนธรรมโดยง่าย เช่น เกิดเป็นงู เต่า เต่า เป็นช้าง เป็นคนหรือเป็นเทพก็เกิดก่อน เป็นเปรต (จากนิทานเรื่องพรานกึ่งเถื่อน) หรือคนอกตัญญู เกิดเป็นลิง (จากนิทานเรื่องสุนัข) เป็นต้น ก็เป็นเรื่องที่ชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อทำบุญบริจาคทานเพื่อสะสมไว้ในภพหน้า วัตถุประสงค์เป็นสถานที่สำคัญยิ่ง เป็นศูนย์กลางของหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ๆ กิจกรรมทาง ๆ ในชีวิตมนุษย์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอยู่เสมอกันแต่เรียบต้นและแล้วจบลงที่ตัวคนเอง (จากนิทานเรื่องคนไม่เคยเข้าวัด, คนขายของ)

ความเชื่ออื่น ๆ

ความเชื่อที่ปรากฏจากนิทาน ไตเก๋

1. ความเชื่อเรื่องผีต่าง เทวดา นีปรากฏมากในสังคมที่ยังไม่เจริญ ในสังคมจับสัตว์และหาของป่า เพราะป่ามีความน่ากลัว น่าพิศวง บางครั้งมีสิ่งลึกลับ มีโรคร้ายไข้เจ็บ ยักร้าย ทำให้เกิดความเชื่อต่าง ๆ มากขึ้น ความเชื่อเหล่านี้ทำให้มีข้อห้ามต่าง ๆ เกิดขึ้นมากกว่าสังคมอื่น นิทานหลายเรื่อง กล่าวถึงผีต่าง เทวดาในแง่ที่เป็นคุณอย่าง ในแง่ที่เป็นโทษบางปะปนกันไป (จากนิทานเรื่องพญากันคาก, ทาพรานกึ่ง, ปราสาทรอบพระและหนองคุ, ท้าวเห็นอม, นางอรพินท์, โสวัจ)
2. ความเชื่อว่าตายแล้วก็มีชีวิตขึ้นมาใหม่ หรือการแปลงร่าง ความเชื่อชนิดนี้ลักษณะต่างจากตายแล้วเกิดใหม่ตามคติทางพุทธศาสนา แต่เป็นไปในลักษณะที่ประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ เช่น การเกิดใหม่โดยชุบให้ขึ้นขึ้นโคของลูกสาวเจ้าเมืองดง, ท้าวปราจิต (จากนิทานเรื่องนางอรพินท์), โสวัจและนางปทุมมา (จากนิทานเรื่องโสวัจ), เขียงกง (จากนิทานเรื่องเขียงกง กษัตริย์เหล่า) เป็นต้น
3. ความเชื่อเรื่องบุญญาธิการและของวิเศษ คนมีบุญเท่านั้นจึงจะไถ่ของวิเศษไว้สำหรับตน บุญญาอาจมีลักษณะเป็นมนุษย์หรือคนอยู่ในรูปอื่น (จากนิทานเรื่องพญากันคาก, ท้าวเห็นอม) และบุญญาจะมีวิวารมาก มีทรัพย์สมบัติและมีอำนาจเนื่องมาจากของวิเศษ เช่น พระขรรค์วิเศษ, มาวิเศษ และมีแหล่งทรัพย์สินสมบัติ เช่น ปี่หลุมทอง เป็นต้น

4. ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ นิทานต่าง ๆ ที่รวบรวมมานี้ได้ขอบูคห์เกี่ยวกับสวรรค์
เท่านั้น สวรรค์ที่นิทานกล่าวถึงมีลักษณะคล้ายมนุษย์โลก มีสัตว์ ภูเขา อาจเกินทาง ไปถึง โดยสร้างถนน
ขึ้นไป (จากนิทานเรื่องภูเขาต้นคาถ) ไถ่แถวลุยขึ้นไป (จากนิทานเรื่องท้าวเห็นอม)

5. ความเชื่อทางศาสนาไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา ความเชื่อนี้มีมากในนิทานที่เก็บ
รวบรวม มีการสวดมนต์ กาวนา เพื่อขับไล่ผี เพื่อความเป็นสิริมงคล เพื่อรักษาโรคหรือเพื่อใจเป็น
เสมือนอาวูชิในการต่อสู้ศัตรู (จากนิทานเรื่องโล้วจ, ภาพรานถี่, ภูเขาต้นคาถ) เป็นต้น

การเปรียบเทียบลักษณะชีวิตและสังคมที่เห็นได้จากนิทาน
และสภาพสังคมปัจจุบันของ ตำบลจอมพระ

ลักษณะชีวิตและสังคมจากนิทาน	สภาพชีวิตและสังคมปัจจุบัน
ลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าดง มีการดางป่าทำไร่นา มีการจับช้าง ล่าสัตว์ เก็บของป่า และทำไร่นาบาง	ลักษณะภูมิประเทศเป็นไร่นา ไม่มีป่า เป็นสังคมเกษตรกรรม เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรบางแล้ว
การคมนาคม ส่วนใหญ่เป็นการเดินทาง คอยเท้าหรือใช้พาหนะเช่น เกี้ยว เรือ มา เป็นต้น	การคมนาคมมีทางคมนาคม มีถนนเข้าสู่อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน สะดวกและรวดเร็ว
สภาพเศรษฐกิจ นิทานกล่าวถึงความยากจนอย่าง "หาเช้ากินค่ำ" ชาวบ้านทำไร่นา ทำสวน สานกะบุงตะกร้าขาย และมีการปลูกหมอนเลี้ยงไหมใช้ในครอบครัว	สภาพเศรษฐกิจพัฒนาขึ้น มีศูนย์การค้าขายในตำบล ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอ มีการส่งเสริมผลผลิตทางการเกษตร มีแหล่งรับซื้อปอ บ้านสำปะหลัง และมีอุตสาหกรรมในครอบครัวส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าไหมจำหน่าย

ลักษณะชีวิตและสังคมจากนิทาน	สภาพชีวิตและสังคมปัจจุบัน
<p>การปกครอง นิทานแสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่ได้แก่ พระราชา พระเจ้าแผ่นดิน เจ้าเมือง ซึ่งทรงอำนาจ มีเหตุผล ยุติธรรม ชาวบ้านยอมรับอำนาจของบุคคลเหล่านี้โดย กุศมณี สิ่งที่แสดงอิทธิพลของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช และการมีเจ้าเมืองหรือข้าหลวงทางพระเนตรพระกรรณไปปกครองแทน</p>	<p>ในปัจจุบันนี้เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีคณะกรรมการอำเภอปกครองค้ำหนึ่ง มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เพื่อไปออกกฎหมายในสภาอีกค้ำหนึ่ง เป็นคนละลักษณะกับในนิทาน</p>
<p>การศึกษา การศึกษาในนิทานนั้นมักจะเรียนที่บ้านหรือเรียนกับครู หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการฝากตัว เป็นศิษย์วัดแล้วไปเรียนกับพระสงฆ์ บางคนใช้วิธีบวชพระเป็นการศึกษา การศึกษาเน้นค้ำคุณค่าประเพณี ศีลธรรม วิชาชีพ</p>	<p>ปัจจุบันมีโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา ในตัวค้ำบลนักเรียนได้รับการศึกษาค้ำแนววิทยาศาสตร์ และมีโอกาสที่จะไปศึกษาต่อในจังหวัดและที่อื่น ๆ เน้นอย่างเกี่ยวกันกับนิทานแต่เป็นการเรียนในสถาบันโรงเรียน</p>
<p>ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา แสดงออกในนิทาน</p>	<p>มีความเชื่อทางไสยศาสตร์และเวทมนต์คาถาค้ำบ้างแต่มีน้อยลงกว่าเดิม เพราะเป็นสังคมเกษตร ความเชื่อยังสะท้อนออกมาทางพิธีกรรมบางอย่าง เช่น การเล่นแม่มด เป็นต้น</p>
<p>ค้ำนิยมส่วนใหญ่มักรากฐานเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เป็นที่ยอมรับโดยสนิทใจ ถือว่าถูกต้อง และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรมทางพุทธศาสนา แสดงออกอย่างชัดเจนในนิทานหลายเรื่อง</p>	<p>เนื่องจากค้ำนิยมส่วนใหญ่มักรากฐานเกี่ยวข้องกับทางพุทธศาสนา จึงมีการเปลี่ยนแปลงน้อยส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงบ้างนั้นได้แก่ค้ำนิยมที่อาจจะขัดแย้งกับเศรษฐกิจและวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา เช่น ความสันโดษ ความเอื้อเฟื้อ เป็นต้น</p>

จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสังคมปิดเป็นสังคมเปิด จากสังคมชนบทเป็นสังคมเมือง จากสังคมล้าสมัยเป็นสังคมเกษตรกรรม ผลที่เกิดขึ้นทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา ลดความสำคัญลงโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษา แต่ความเชื่อดังกล่าวก็ยังคงมีอยู่
2. ความเปลี่ยนแปลงทางการใช้ภาษา มีการใช้ภาษาไทยมากขึ้นในหมู่นักเรียนรุ่นใหม่ มีการพูดภาษาไทยปะปนในภาษาส่วยมากขึ้น
3. อิทธิพลของสื่อมวลชน และความสะดวกในการคมนาคมทำให้คหิชาชาวบ้าน โดยเฉพาะนิทานชาวบ้านเสื่อมความนิยมลง
4. ค่านิยมส่วนมากมีรากฐานเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ค่านิยมเช่นนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป แต่ความเชื่อทางไสยศาสตร์ เริ่มลดความสำคัญลง อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาและอิทธิพลของวัฒนธรรมภายนอก นอกจากนี้สภาพทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี น่าจะทำให้ค่านิยมบางอย่างเปลี่ยนไป เช่น ความสันโดษ ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

อภิปรายผล

การศึกษานิทานชาวบ้านช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพชีวิต สภาพสังคม ความเลื่อมใสในพุทธศาสนา ค่านิยมของสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น

การเล่านิทานนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ ให้ได้รับความสนุกเพลิดเพลิน ในขณะเดียวกันนิทานก็เป็นการสอนทางอ้อม ทั้งนี้เพราะคนทั่วไปชอบการสอนที่สนุก นิทานจึงเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสอนให้คนรู้จักบาปบุญคุณโทษ ในสิ่งที่ควรและไม่ควรประพจน์ อันจะเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อาจกล่าวได้ว่านิทานเป็นสิ่งที่มีความประหนึ่งแบบเรียนของคนสมัยก่อน

จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับการจัดนิทานตามสาระของเรื่อง พบข้อที่น่าสนใจ 3 ประการ ประการแรก นิทานบางเรื่องมีสาระมากกว่าหนึ่งสาระ ซึ่งสาระดังกล่าวมีความสำคัญ หักเดียวกัน เช่น พ่อค้าขายควาย ซึ่งอาจจัดอยู่ในหมวด พ ซึ่งเกี่ยวกับอุปนิสัยของมนุษย์ หรือใน หมวด Q ซึ่งเป็นรางวัลและการลงโทษก็ได้ ประการที่สอง ตัวละครที่ปรากฏในนิทานฝ่ายธรรม มักเป็นอมมุขย สัตว์ร้าย หรือสัตว์มีพิษเสมอ ส่วนฝ่ายธรรมนั้นส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม ประการที่สาม นิทานที่ค้นคว้าทั้งหมด 53 เรื่อง มีนิทานบางเรื่องที่มีเนื้อหาแตกต่างจากนิทานอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ เรื่องโล้วจ พญาคนตาก นางอรพินท์ มีลักษณะเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เป็นที่นิยมกันมาในสมัยก่อน

อิทธิพลทางพุทธศาสนา แสดงออกให้เห็นเด่นชัดจากนิทานที่รวบรวมมา เป็นนิทานที่สองให้ คนทำความดี ละเว้นความชั่ว บางเรื่องสอดแทรกคติทางพุทธศาสนาไว้อย่างเห็นได้เด่นชัด เช่น เรื่องพรานคนศีล เป็นต้น

หลักในการการวางชีวิตที่แสดงออกในนิทาน พิจารณาได้จากค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคม ค่านิยมที่สำคัญซึ่งปรากฏจากนิทานเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้และสติปัญญา ทำให้เห็นความสำคัญของการ ศึกษายิ่งขึ้น

ถึงแม้ว่านิทานส่วนมากจะแสดงถึงลักษณะอันเป็นสากลของนิทาน คือ เป็นนิทานที่มาจาก ดินอื่นบ้างก็ตาม แต่วิทยากรพยายามปรับปรุงหรือดัดแปลงให้เป็นนิทานท้องถิ่นของตน เช่น กำหนด สถานที่ในท้องถิ่นเป็นฉากของเรื่อง ทั้งที่มีปรากฏในเรื่องโล้วจ เรื่องปราสาทจอมพระและหนองกุ บางเรื่องแสดงความคิดเห็นของชาวบ้านจอมพระโดยตรง เช่น เรื่องเกี่ยวกับช้าง ปราสาทจอมพระ และสถานที่อื่นในตำบลจอมพระ เป็นการสอนให้คนรุ่นหลังไ้รู้จัก ขอมรับ และภูมิใจในมรดกทาง วัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

นิทานที่เกี่ยวกับการผจญภัยและการตกทุกข์ได้ยากของตัวเอกมีหลายเรื่อง ชีวิตคนในท้องถิ่น เป็นชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด นิทานประเภทนี้จึงเป็นเสมือนเครื่องประโลมใจอย่างหนึ่ง และอีกประการหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า คนในท้องถิ่นเชื่อกฎแห่งกรรม และเนื้อหาบางตอนในนิทานมีอยู่ หลายเรื่องที่คล้ายกับเนื้อหาบางตอนในวรรณคดีแบบฉบับ เช่น สังข์ทอง สุชนุ สมุทรโฆษ เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมท้องถิ่นกับวรรณคดีแบบฉบับมีสาระร่วมกัน จากวรรณคดีบางเรื่อง นำมาก็คัดแปลงเพิ่มเติมเพื่อสั่งสอน เช่นนิทานเรื่องโล้วจ นางระบำ ท้าวเห็นอ้ม เป็นต้น

ในคำานภาษา แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมทางภาษาในท้องถิ่นนี้ แม้นิทานทุกเรื่องจะอยู่ในประเภทร้อยแก้วก็ตาม บางเรื่องวิทยากรใช้สำนวนกินใจ น่าฟัง เช่น "เมืองท่านเท่าไรก็สู้เมืองเราไม่ได้ สุขบ้านเขาสุขบ้านเราไม่ได้ สวยเมียเขาสุขเมียเราไม่ได้" (จากนิทานเรื่องพญาคันคาก) "ใจเมืองใดแก่ลูกสาวพระเจ้าแผ่นดิน หูเมืองใดแก่บัณฑิตนักปราชญ์ ประตูดั้แก่พวกทหารบริวารข้าทาสซึ่งเป็นรั้วเมือง ฟ้าฝนเป็นรากของเมือง" (จากนิทานเรื่องพญาคันคาก) "เป็นอะไรก็ดี ขอแต่ให้เป็นเป็น ถ้าเป็นไม่เป็น เป็นอะไรก็ไม่ได้อ" (จากคนถือก้อน) เป็นต้น

ในล้านประเพณีท้องถิ่น นิทานชาวบ้านจอมพระได้พยายามแทรกประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีสู้ขวัญ ประเพณีเกี่ยวกับการเลือกคูครองและการครองเรือน เป็นการเน้นให้เห็นหลักการ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันนิทานเหล่านี้ก็ยังรักษาวรรณกรรมดั้งเดิมให้คงอยู่

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นจริงในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมตะวันตกนับวันจะมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยมากยิ่งขึ้น และอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกก็เริ่มแพร่ขยายเข้าสู่วัฒนธรรมท้องถิ่น เช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้ย่อมจะทำให้ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นจะค่อย ๆ เลือนหายไป ดังนั้นนิทานชาวบ้านจึงมีบทบาทช่วยในการศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อีกทางหนึ่ง

ขอเสนอแนะ

จากการศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เป็นการศึกษาชั้นรวบรวมเผยแพร่และวิเคราะห์ ควรจะได้มีการศึกษากันคว้าต่อไปดังนี้

1. ควรจะได้มีการรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านทั้งประเภทนิทานและประเภทอื่นๆ เว้น ฃญาเพลงพื้นเมือง ในท้องถิ่นอื่นที่มีชาวช่วยมาก เพื่อเป็นการเปรียบเทียบและหาเอกภาพของวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. นิทานบางเรื่องมีลักษณะคล้ายคลึงกับวรรณคดีแบบฉบับ น่าจะมีการศึกษา นิทานชาวบ้านเปรียบเทียบกับวรรณคดีแบบฉบับในค่านิยมและหรือค่านิยมที่

3. ภาษาส่วยเป็นภาษาที่ไม่มีตัวอักษร เป็นภาษาที่ใช้พูดกันเป็นส่วนมากในท้องถิ่นนี้ จึงน่าจะมีการศึกษาภาษาส่วยทางด้านภาษาศาสตร์ เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีและจะช่วยให้การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นของชาวส่วยเป็นไปอย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

4. ภาษาส่วยเป็นภาษาที่ใช้พูดกันเป็นส่วนมากในท้องถิ่น น่าจะมีการศึกษาวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ว่า ในขณะที่ท้องถิ่นนี้ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมภายนอกมากขึ้น มีองค์ประกอบทางสังคมใดบ้างที่มีอิทธิพลทำให้ยังมีการใช้ภาษานี้อยู่

5. สำหรับนักการศึกษา น่าจะนำผลของนิทานชาวบ้านไปประกอบการพิจารณา ค้นคว้าวิเคราะห์ เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาการศึกษา ส่วนนักปกครอง นักบริหาร ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นก็น่าจะได้รับประโยชน์จากผลของนิทานชาวบ้านเช่นเดียวกัน เพื่อประกอบการพิจารณาสร้างแนวทางปฏิบัติในด้านการพัฒนาท้องถิ่นอีกโสดหนึ่งด้วย

๓

บรรณานุกรม

-

บรรณานุกรม

กริม , ยาค็อบ ลุดวิก การ์ล นิทานสำหรับเด็กและชาวบ้านบางเรื่อง แปลโดย ฮาร์ลด์
ฮุนด์ฮุส ชุนวิจิตรมาตรา และ แก้วกัลยา จีรพันธ์ โรงพิมพ์ไรรินโกลด์ ครุกเคไร
เมืองไมนซ์ 2508, 78 หน้า

กิ่งแก้ว อัทธากร "คติชาวบ้าน" คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 309-310
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา 2512

_____. วรรณกรรมจากบ้านใน โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว 2514, 444 หน้า

_____. "วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น" ข้อฟ้า 4 : 14-15 เมษายน 2514

กุหลาบ มัลลิกะมาส "คติชาวบ้าน" วัฒนธรรมไทย 4 : กันยายน 2507

_____. คติชาวบ้าน วิทยานิพนธ์ โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ 2509, 268 หน้า
อัครสาเนา

_____. "เล่านิทานที่ไม่สนุก" วัฒนธรรมไทย 4 : 16-17 สิงหาคม 2507

_____. วรรณกรรมไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2507, 207 หน้า

เชษมบรรณกิจ, กองวิชาการ เมืองโบราณของไทย เชษมบรรณกิจ 2502, 140
หน้า (สารคดีชุดความรู้ทั่วไป)

คาร์, เอ และพันตรี อีริค ไฮเคนฟาเคน ชาติวงศ์วิทยาว่าด้วยชนชาติเผ่าต่างๆใน
ประเทศไทย อักษรเจริญทัศน์ 2509, 47 หน้า

จังหวัดสุรินทร์ รายงานขอราชการจังหวัดสุรินทร์ 30 มิถุนายน 2518, 50 หน้า
อัครสาเนา

จันทร์ศรี สุบัญญัติกร วรรณกรรมไทยรามัญจากตำบลดทรงคนอง อำเภอพระประแดง
จังหวัดสมุทรปราการ วิทยานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร
2517, 265 หน้า อัครสาเนา

เฉลิมชัย จารุวัตร สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน โรงพิมพ์บำรุง
นุกุลกิจ 2514, 221 หน้า

ชลธิรา กลัดอยู่ วรรณคดีปวงชน พิมพ์ครั้งที่ 2 เคล็ดไทย 2519, 362 หน้า

ชำนานู รอดเหตุภัย วรรณกรรมไทยลือ คำบลหย่วน อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่
ปริชญานิพนธ์ กศ.ม. วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2517, 349 หน้า
อัครสำเนา

คำเนียร เลชะกุล สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน โรงพิมพ์บำรุง
นุกุลกิจ 2514, 221 หน้า

_____. "สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 20-30 ตุลาคม 2505

_____. "สุรินทร์-เมืองขอมโบราณ" อ.ส.ท. 3 : 30-44 พฤศจิกายน 2505

กัญ ชุมสาย,ม.ล. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา ไทยวัฒนาพานิช 2516, 163 หน้า

เทียนใจ สีนทะเก็ด วรรณคดีชาวบ้านจาก "วัดเกาะ" ปริชญานิพนธ์ กศ.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2520, 268 หน้า อัครสำเนา

ทวี มุขระโกษา และ สมชัย หงษ์ทองคำ นิทานชีวิตแบบไทยๆ แพร่พิทยา 2506,
202 หน้า

ทานตะวัน(นามแฝง) "สุรินทร์" ชัยพฤกษ์ 21 : 20-21 มกราคม 2517

เทือก กุสุมา ณ อรุชยา "กตีสาวบ้าน" คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3 หน้า 303-305
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา 2512

นีออน(นามแฝง) "สุรินทร์มีอะไรอีก" สัปดาห์สาร 33 : 24-28 ธันวาคม 2507

บรรณ สวันตร์จัน พงศาวดารเมืองสุรินทร์ พิมพ์เนื่องในงานศพ หลวงสนธินครรัฐ
(พิมพ์ จรีณยานนท์) 20 ธันวาคม 2479, 68 หน้า

บุญเรือง คัชมาย์ "วันสารทของชาวสุรินทร์" วัฒนธรรมไทย 4 : 45-49
ตุลาคม 2507

- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์สุวรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517, 226 หน้า
- บุปผา ทวีสุข สัมมนาคติชาวบ้าน เอกสารประกอบคำบรรยาย ไทย 430 มหาวิทยาลัย
รามคำแหง 2518, 64 หน้า อักสำเนา
- บุรี พรหมลักขโณ สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน โรงพิมพ์บำรุง
บุญลิจ 2514, 221 หน้า
- ปฐม คเนจร ณ อุษยา, ม.ร.ว. (หม่อมอมรวงษ์วิจิตร) พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน
ประชุมพงศาวดาร ภาค 4 ก้าวหน้า 2507, 654 หน้า
- ประจักษ์ สายแสง วรรณกรรมจากคำบลศรีศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2516, 227 หน้า อักสำเนา
- ประชาภิจรจักษ์ (แฉ่ม บุนนาค), พระยา ว่าด้วยภาษาต่างๆในภาคสยามประเทศ
พิมพ์ในงานศพพระพิบูลย์พัฒนากร (ยุگوی ศัลยเสรษฐี) 2462, 96 หน้า
- ประพัฒน์ ตรีธรงค์ ศึกษาและเที่ยวในเมืองไทย โรงพิมพ์เสียงเชียง 2502, 1453 หน้า
- ปราณี ขวัญแก้ว วรรณกรรมชาวบ้านจาก "บุคคา" คำบลร้อนพิบูลย์ วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2517, 550 หน้า อักสำเนา
- ปราโมทย์ ทัศนสุวรรณ เที่ยวทั่วไทย ชุดที่ 1 โรงพิมพ์บำรุงบุญลิจ 2519, 321 หน้า
- แผนกปกครอง อำเภोजอมพระ รายงานขอราชการอำเภोजอมพระ แผนกปกครอง
อำเภोजอมพระ ม.ป.ป., 3 หน้า อักสำเนา
- พจน์ พรหมกนก ทรัพย์สินของท่านอยู่ที่ไหน เขษมบรรณกิจ 2503, 314 หน้า
- พทยา สายหู ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม หนังสือชุดมหาวิทยาลัยชาวบ้าน
อันคืบ 3 2516, 235 หน้า
- ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ การปกครองหัวเมืองภาคอีสานกับเมืองสุรินทร์ หน้า 58-85
พิมพ์ในงานศพ รองอำมาตย์เอกหลวงพิสิษฐสุรินทร์รัฐ (พานเมือง อัมระนิมิ)
25 มีนาคม 2515, 87 หน้า

ไพบูลย์ สุนทรารักษ์ เรื่องเมืองสุรินทร์ หน้า 1-31 พิมพ์ในงานศพ นายทองพูน
สุนทรารักษ์ 25 เมษายน 2508

ภราคร(นามแฝง) "ภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะพิเศษของจังหวัดสุรินทร์" วัฒนธรรมไทย
6 : 45-53 กุมภาพันธ์ 2510

ราชบัณฑิตยสถาน อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 ป.ถึง ค. โรงพิมพ์ท่าพระจันทร์
2507, 1693 หน้า

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ "ไปรู้จักเมืองข้างกันหน่อย" อ.ส.ท. 16 : 20-61
ตุลาคม 2518

รุ่ง มหาศาล "สุรินทร์-เมืองข้าง" ประชาบาล 12 : 25-52 มีนาคม 2514

โลริส, ไมเคิล เชื้อชาติกับวัฒนธรรม แปลโดย คุณหญิงคุณฉวี มาลากุล และ วิจารณ์
มนูญปิฎก โรงพิมพ์ตำรวจ 2505, 64 หน้า

วนิดา สถิตานนท์ "เมืองกว้างข้างหลาย" อ.ส.ท. 16 : 28-50 ตุลาคม 2518

วาสนา กุลประสูตร "บทเพลงเพื่อชีวิตของชาวสุรินทร์" อ.ส.ท. 16 : 36-53
ตุลาคม 2518

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ พิมพ์ครั้งที่ 5 แพร่พิทยา 2518, 184 หน้า
เจ้าน์ เพลงเออ ค่ายปัญญาและความรัก นิตานชาวเมืองเหนือ สยามสมาคมและสำนักพิมพ์
สยามสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2519, 521 หน้า

ศรีมหาโพธิศดารักษ์, พระครู "ของดีในจังหวัดสุรินทร์" ข้อฟ้า 7 : 59-66
สิงหาคม 2513

ศรีสุภา เอื้อนครินทร์ วรรณกรรมพื้นบ้านไทย คำบลเรณู จังหวัดนครพนม ปรินิพนธ์
กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2520, 550 หน้า อักสำเนา

ศิลปากร, กรม นิตานชาวบ้าน ภาคที่ 1 โรงพิมพ์อักษรเพชรเกษม 2513, 132 หน้า

รายงานการสำรวจและขุดแต่งโบราณวัตถุสถานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ภาค 2 พ.ศ. 2503-2504 ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร 2510, 71 หน้า

สงวน อึ้งคง สารานุกรมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย เล่ม 4 เกษมบรรณกิจ 2514,
2044 หน้า

สังศักดิ์ สายบัญญัติ เรื่องจากฝันแผ่นดินไทย เล่ม 1 บริษัท ชาวลาด 2507, 1007 หน้า
สตรีอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย, สมาคม นิทานนานาชาติ เล่ม 1 สมาคมสตรีอุดมศึกษา
แห่งประเทศไทย 2496, 38 หน้า

สมบัติ พลายน้อย นิทานเกาหลี บำรุงสาสน์ 2507, 322 หน้า

สมพงษ์ เกรียงไกรเพชร ประเพณีและเรื่องน่ารู้ พิมพ์ครั้งที่ 3 แพร่พิทยา 2514,
796 หน้า

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบุลย์ คหิชาชาวบ้านปักข์ไต้ ก้าวหน้าการพิมพ์ 2512, 210 หน้า

สุภัทรทิศ คិតกุล, ม.จ. สัมมนาว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวภาคอีสาน
โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ 2514, 221 หน้า

อ.ส.ท. คู่มือเที่ยวชมวน อ.ส.ท. เยือนอีสาน 9-17 เมษายน 2514 ม.ป.ป. 68 หน้า

อนุমানราชธน, พระยา ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย
โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) คลังวิทยา 2515, 478 หน้า

✓ _____ . ฟื้นความหลัง โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) สึกมิตสยาม พระนคร 2515,
247 หน้า

_____ . นิรุกติศาสตร์ ภาค 1 ราชบัณฑิตยสถาน 2516, 141 หน้า

_____ . วัฒนธรรมสาร ฉบับที่ 1 ม.ป.ท. 2496, 69 หน้า

อานนท์ อากาศิรมย์ มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
2514, 57 หน้า

Brunvand, Jan Harold. The Study of American Folklore.

W.W. Norton and Company, Inc. New York 1968. 383 p.

Cuber, F. John. "Folklore" The World Book Encyclopedia,
Vol. 6, p. 282-283

Davis, Kingsley. Human Society. Macmillan, New York 1949. .
655 p.

Dundes, Alan. "Ways of Studying Folklore" American Folklore.
Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, N.J. 1965. 328 p.

Graves, Robert. The Greek myths.v.2, Penguin Books, 1955.
412 p.

Seidenfaden, Erik. The Thai People. Prachandra Printing
Press, Bangkok, 1958. 177 p.

Thompson, Stith. The Folktales. The Hadden Craftsman, second
printing, 1951. 510 p.

_____. Motifs Index of Folk Literature. Indiana University
Press... 1955. 6 v.

ภาคผนวก

GENERAL SYNOPSIS OF THE INDEX

สังเขปกรรณีสารัตถะ

A. MYTHOLOGICAL MOTIFS - สรรตถะที่เป็นตำนานปรัมปรา

- A0 - A99. Creator - ผู้สร้างโลก
- A100 - A499. Gods - ทวยเทพ เทวดา
- A100 - A199. The gods in general - เทวดาทัวไป
- A200 - A299. Gods of the upper world - เทวดาบนสวรรค์
- A300 - A399. Gods of the underworld - เทวดาใต้อากาล นรก
- A400 - A499. Gods of the earth - เทวดาบนพื้นพิภพ
- A500 - A599. Demigods and culture heroes - เทวดาผู้น้อยและวีรบุรุษทางวัฒนธรรม
- A600 - A899. Cosmogony and cosmology - การสร้างโลกและลักษณะของโลก
- A600 - A699. The universe - จักรวาล
- A700 - A799. The heavens - สวรรค์
- A800 - A899. The earth - โลก
- A900 - A999. Topographical features of the earth - ที่ผิวของโลก
- A1000 - A1099. World calamities - ภัยต่าง ๆ ของโลก (อุทกภัย พุภิกขภัย ฯลฯ)
- A1100 - A1199. Establishment of natural order - การจัดระเบียบธรรมชาติ
- A1200 - A1699. Creation and ordering of human life - การสร้างมนุษย์และระเบียบ
ของชีวิตมนุษย์
- A1200 - A1299. Creation of man - การสร้างมนุษย์
- A1300 - A1399. Ordering of human life - ระเบียบของชีวิตมนุษย์
- A1400 - A1499. Acquisition of culture - การไ้มาซึ่งวัฒนธรรม
- A1500 - A1599. Origin of customs - ต้นกำเนิดของขนบธรรมเนียมประเพณี
- A1600 - A1699. Distribution and differentiation of peoples - การกระจาย
และการแยกแยะความแตกต่างของมนุษย์

- A1700 - A2199. Creation of animal life - การสร้างสัตว์, กำเนิดชีวิตสัตว์
- A1700 - A1799. Creation of animal life - general - การสร้างสัตว์ทั่วไป
- A1800 - A1899. Creation of mammals - การสร้างหรือกำเนิดสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม
- A1900 - A1999. Creation of birds - การสร้าง กำเนิดนก
- A2000 - A2099. Creation of insects - การสร้าง กำเนิดแมลง
- A2100 - A2199. Creation of fish and other animals - การสร้าง กำเนิดปลา
และสัตว์อื่น
- A2200 - A2599. Animal characteristics - ลักษณะของสัตว์
- A2200 - A2299. Various causes of animal characteristics - เหตุที่ทำให้
เกิดลักษณะต่าง ๆ
- A2300 - A2399. Causes of animal characteristics · body - เหตุที่ทำให้
เกิดลักษณะสัตว์ : ร่างกาย
- A2400 - A2499. Causes of animal characteristics appearance and
habits - เหตุที่ทำให้เกิดลักษณะเด่นของสัตว์ : รูปร่างและนิสัย
- A2500 - A2599. Animal characteristics - miscellaneous - ลักษณะเด่น
ของสัตว์ - อย่างอื่น ๆ
- A2600 - A2699. Origin of trees and plants - กำเนิดต้นไม้ พืช
- A2700 - A2799. Origin of plant characteristics - กำเนิดลักษณะเด่นของพืช
- A2800 - A2899. Miscellaneous explanations - คำอธิบายอื่น ๆ

B. ANIMALS - สัตว์

- B0 - B99. Mythical animals - สัตว์ในตำนานปรัมปรา
- B100 - B199. Magic animals - สัตว์วิเศษ
- B200 - B299. Animals with human traits - สัตว์ที่มีลักษณะคล้ายมนุษย์

- B300 - B599. Friendly animals - สัตว์ที่เป็นมิตร
- B300 - B349. Helpful animals - general - สัตว์ช่วยเหลือมนุษย์ - ทั่วไป
- B350 - B399. Grateful animals - สัตว์กตัญญู
- B400 - B499. Kinds of helpful animals - ประเภทของสัตว์ให้ความช่วยเหลือ
- B500 - B599. 'Services of helpful animals - แบบของการช่วยเหลือ
- B600 - B699. Marriage of person to animal - การแต่งงานระหว่างคนกับสัตว์
- B700 - B799. Fanciful traits of animals - ลักษณะแปลก ๆ ของสัตว์
- B800 - B899. Miscellaneous animal motifs - สำนัคดีอื่น ๆ เกี่ยวกับสัตว์

" "

C. TABU - ขอดาม

- C0 - C99. Tabu connected with supernatural beings - ขอดามที่เกี่ยวกับภูตผี
- C100 - C199. Sex tabu - ขอดามทางเพศ
- C200 - C299. Eating and drinking tabu - ขอดามเรื่องคัมภีร์
- C300 - C399. Looking tabu - ห้ามดู
- C400 - C499. Speaking tabu - ห้ามพูด
- C500 - C549. Tabu · touching - ห้ามถูกกอด , ห้ามแตะ
- C550 - C599. Class tabu - ขอดามระหว่างวรรณะ
- C600 - C699. Unique prohibitions and compulsions - ขอดามและการละเมิดที่แปลกพิเศษ
- C700 - C899. Miscellaneous tabus - ขอดามอื่น ๆ
- C900 - C999. Punishment for breaking tabu - การลงโทษผู้ละเมิดขอดาม

D. MAGIC - มายา , ไสยศาสตร์

- D0 - D699. Transformation - การแปลงร่าง
- D10 - D99 Transformation · man to different man - การแปลงร่างจาก
คนหนึ่ง เป็นอีกคนหนึ่ง

- D100 - D199. Transformation . man to animal - การแปลงร่างจากคนเป็นสัตว์
- D200 - D299. Transformation : man to object - การแปลงร่างจากคนเป็นวัตถุสิ่งของ
- D300 - D399. Transformation animal to person - การแปลงร่างจากสัตว์เป็นคน
- D400 - D499. Other forms of transformation - การแปลงร่างในรูปแบบอื่น
- D500 - D599. Means of transformation - วิธีการแปลงร่าง
- D600 - D699. Miscellaneous transformation incidents - เหตุการณ์อื่น ๆ
เกี่ยวกับการแปลงร่าง
- D700 - D799. Disenchantment - การยกเลิกคำสาป
- D800 - D1699. Magic objects - วัตถุวิเศษ
- D800 - D899. Ownership of magic objects - ผู้ครอบครองวัตถุวิเศษ ของวิเศษ
- D900 - D1299. Kinds of magic objects - ประเภท ชนิดของของวิเศษ
- D1300 - D1599. Function of magic objects - หน้าที่ การทำงานของของวิเศษ
- D1600 - D1699. Characteristics of magic objects - ลักษณะเด่นของของวิเศษ
- D1700 - D2199. Magic powers and manifestations - อำนาจและการแสดงอำนาจ
ทางไสยศาสตร์
- D1710 - D1799. Possession and employment of magic powers
- การไ้มาและการใช้อำนาจนั้น
- D1800 - D2199. Manifestations of magic power - การแสดงออกของอำนาจทาง
ไสยศาสตร์
- E. THE DEAD - กายตาย
- E0 - E199. Resuscitation - กายแล้วไม่
- E200 - E599. Ghosts and other revenants - ผี
- E200 - E299. Malevolent return from the dead - ผีหลอก, ผีให้โทษ
- E300 - E399. Friendly return from the dead - ผีให้คุณ
- E400 - E599. Ghosts and revenants - miscellaneous - ผี อื่น ๆ

- E600 - E699. Reincarnation - ภายงว๑เกิดใหม่ในรู๑ปอื่น
- E700 - E799. The Soul - วิญญ๑ณ๑
- F. MARVELS - เรื่๑งเ๑ล๑อ๑เช๑อ, เรื่๑งมห๑ศ๑กร๑ร๑ย
- F0 - F199. Otherworld journeys - การเ๑ินทางไปสู๑โลกอื่น
- F200 - F699. Marvelous creatures - บุ๑ก๑คน๑นา๑แ๑ปล๑ก, มห๑ศ๑กร๑ร๑ย
- F200 - F399. Fairies and elves - เ๑เว๑กาและนาง๑ง๑
- F400 - F499. Spirits and demons - ภู๑ค๑ผี
- F500 - F599. Remarkable persons - บุ๑ก๑คน๑นา๑สนใจ๑ย๑งเ๑ล๑อ๑เช๑อ
- F600 - F699. Persons with extraordinary powers - คน๑ที่มี๑คว๑า๑บ๑ส๑า๑ม๑ร๑ม๑มห๑ศ๑กร๑ร๑ย
- F700 - F899. Extraordinary places and things - ส๑ถ๑า๑ที่๑และ๑ด๑ง๑ของ๑ที่๑เ๑าเ๑ล๑อ๑เช๑อ
- F900 - F1099 Extraordinary occurrences - ด๑ง๑ที่๑เก๑ิ๑ก๑ข๑น๑อย๑งเ๑ล๑อ๑เช๑อ
- G. OGRES - ย๑ก๑ษ๑ ร๑า๑ษ๑ส
- G10 - G399. Kinds of ogres - ๑ร๑เภท๑ของ๑ย๑ก๑ษ๑ ร๑า๑ษ๑ส
- G10 - G99. Cannibals and cannibalism - คน๑กิน๑เน๑ื่อ๑คน
- G100 - G199. Giant ogres - ย๑ก๑ษ๑
- G200 - G299. Witches - พ๑ม๑ค๑ พ๑ม๑ผี
- G300 - G399. Other ogres - อ๑น๑ ๆ
- G400 - G499. Falling into ogre's power - การ๑ตก๑อยู๑ใน๑นา๑น๑า๑ย๑ก๑ษ๑
- G500 - G599. Ogre defeated - ย๑ก๑ษ๑พ๑าย๑แพ
- G600 - G699. Other ogre motifs - ส๑าร๑ค๑ด๑อื่น๑ ๆ

H. TESTS - การทดสอบ

- H0 - H199. Identity tests · recognition - การทดสอบบุคคล : การจำได้
- H200 - H299. Tests of truth - ทดสอบความจริง
- H300 - H499. Marriage test - ทดสอบใ้เื่อแต่งงาน
- H500 - H899. Tests of cleverness - ทดสอบความฉลาด
- H500 - H529. Test of cleverness or ability - ทดสอบความเฉลียวหรือ
ความสามารถ
- H530 - H899. Riddles - ปริศนาคำทาย
- H900 - H1199. Tests of prowess · tasks - ทดสอบพลัง : การกำหนดงาน
- H900 - H999. Assignment and performance of tasks - การกำหนดและ
การปฏิบัติงาน
- H1000 - H1199. Nature of tasks - ธรรมชาติของงาน
- H1200 - H1399. Tests of prowess · quests - ทดสอบพลัง โดยการผจญภัย
- H1200 - H1249. Attendant circumstance of quests - โอกาสของการผจญภัย
- H1250 - H1399. Nature of quests - ธรรมชาติของการผจญภัย
- H1400 - H1599. Other tests - การทดสอบอื่น ๆ
- H1400 - H1449. Tests of fear - ทดสอบความกลัว
- H1450 - H1499. Tests of vigilance - ทดสอบการดูแลใกล้ชิด
- H1500 - H1549. Tests of endurance and power of survival
- ทดสอบความทรหดและพลังแห่งการอยู่รอด
- H1550 - H1569. Tests of character - ทดสอบอุปนิสัย
- H1570 - H1599. Miscellaneous tests - การทดสอบอื่น ๆ

J. THE WISE AND THE FOOLISH - คนฉลาด, คนโง่

- J0 - J199. Acquisition and possession of wisdom (knowledge)
- การใ้้มาและเป็นผู้ฉลาดหรือป้้้ความรู้
- J200 - J1099. Wise and unwise conduct - ความประพฤติที่ฉลาดและไม่ฉลาด(ปัญญา)
- J200 - J499. Choices - การเลือกสรร
- J500 - J599. Prudence and discretion - ความระมัดระวัง
- J600 - J799. Forethought - การไตร่ตรอง
- J800 - J849. Adaptability - การปรับตัว
- J850 - J899. Consolation in misfortune - การปลอบใจผู้ตกทุกข์ได้ยาก
- J900 - J999. Humility - ความถ่อมตน
- J1000 - J1099. Other aspects of wisdom - ลักษณะของ ความฉลาดอย่างอื่น
- J1100 - J1699. Cleverness - ความเฉลียวฉลาด
- J1110 - J1129. Clever persons - คนฉลาด
- J1130 - J1199. Cleverness in the law court - ความเฉลียวฉลาดในศาล
- J1200 - J1229. Clever man puts another out of countenance
- คนฉลาดทำให้คนอื่นเสียหน้า
- J1230 - J1249. Clever dividing - การแบ่งปันอย่างฉลาด
- J1250 - J1499. Clever verbal retorts (repartee) - การไหวจาจากอวด
- J1500 - J1649. Clever practical retorts - การปฏิบัติการอวด
- J1650 - J1699. Miscellaneous clever acts - การกระทำที่ฉลาดอื่น ๆ
- J1700 - J2749. Fools (and other unwise persons) - คนโง่ (และคนที่ไม่ป้้้ปัญญา)
- J1700 - J1749. Fools (general) - คนโง่ (ทั่วไป)
- J1750 - J1849. Absurd misunderstandings - การเข้าใจผิดอย่างเหลือเชื่อ
- J1850 - J1999. Absurd disregard of facts - การไม่ยอมรับข้อเท็จจริง

- J2000 - J2049. Absurd absent-mindedness - ชั่วสมอยางเพ้อเจ้อ
- J2050 - J2199. Absurd short-sightedness - มองการณ์ไกลอย่างไม่น่าเชื่อ
- J2200 - J2259. Absurd lack of logic - ขาดตรรกะอย่างไม่น่าเชื่อ
- J2260 - J2299. Absurd scientific theories - ไซ้ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่ไม่น่าเชื่อ
- J2300 - J2349. Gullible fools - คนเชื่อง่าย
- J2350 - J2369. Talkative fools - คนโง่ซำงพูด
- J2370 - J2399. Inquisitive fools - คนโง่อยากรู
- J2400 - J2449. Foolish imitation - เลียนแบบอย่างโง่ ๆ
- J2450 - J2499. Literal fools - โง่คาบาคำมั่งแท้ทุกตัวอักษร
- J2500 - J2549. Foolish extremes - โง่อย่างยั้ง โง่อย่างที่สุด
- J2550 - J2599. Thankful fools - โง่ขอบคุณ
- J2600 - J2649. Cowardly fools - โง่อย่างขลาด
- J2650 - J2699. Bungling fools - โง่เซอะเซะ
- J2700 - J2749. The easy problem made hard - ทำเรื่องง่ายให้ยาก
- J2750 - J2799. Other aspects of wisdom or foolishness - ฉลาดและโง่ในลักษณะอื่น

K. DECEPTIONS - การหลอกลวง , กลลวง

- K0 - K99. Contests won by deception - เอาชนะคาวงกลลวง
- K100 - K299. Deceptive bargains - การตกลงอย่างไม้อื้อ
- K300 - K499. Thefts and cheats - โจรกรรมและหลอกลวงหน้า
- K500 - K699. Escape by deception - หลอกลวงแล้วหนี
- K700 - K799. Capture by deception - หลอกลวงจับ
- K800 - K999. Fatal deception - หลอกลวงว่าตายแล้ว
- K1000 - K1199. Deception into self-injury - หลอกลวงจนเจ็บตัว
- K1200 - K1299. Deception into humiliating position - หลอกลวงให้เสียหน้า

- K1400 - K1499. Dupe's property destroyed - ทรัพย์สินที่เ้โกงมาถูกทำลาย
- K1500 - K1599. Deceptions connected with adultery - กลางที่เกี่ยวของกับชู้สาว
- K1600 - K1699. Deceiver falls into own trap - คนหลอกตกหลุมตนเอง
- K1700 - K2099. Deception through shams - การหลอกหลวงโดยการที่สีหน้า ทำท่าสมจริง
- K1700 - K1799. Deception through bluffing - การหลอกหลวงโดยการโอ้อวด
- K1800 - K1899. Deception by disguise or illusion - หลอกโดยปลอมตัว
- K1900 - K1999. Impostures - หลอกว่าเป็นตัวจริง
- K2000 - K2099. Hypocrites - หน้าไหวหลังหลอก ปากกับใจไม่ตรงกัน
- K2100 - K2199. False accusations - การกล่าวหาที่ผิด ๆ
- K2200 - K2299. Villians and traitors - คนโกงและคนทรยศ
- K2300 - K2399. Other deceptions - กลโกงอื่น ๆ

L. REVERSAL OF FORTUNE - โลกกลับหน้ามือเป็นหลังมือ

- L0 - L99. Victorious youngest child - ลูกสุดท้อง ได้ชัยชนะ
- L100 - L199. Unpromising hero (heroine) - ลูกเบ้คู้แหร (ไม่น่าเป็นพระเอกแต่ก็เป็น)
- L200 - L299. Modesty brings reward - คนอ่อนน้อม ไกรรางวัล
- L400 - L499. Pride brought low - คนหยิ่งยะโส ถูกตั้งสอนบทเรียน

M. ORDAINING THE FUTURE - เรื่องอนาคต

- M0 - M99. Judgments and decrees - การพิจารณาคดีและการพิพากษา
- M100 - M199. Vows and oaths - คำสวดสาบาน
- M200 - M299. Bargains and promises - ข้อตกลงและสัญญา
- M300 - M399. Prophecies - การพยากรณ์
- M400 - M499. Curses - คำสาปแช่ง

- N. CHANCE AND FATE - โชกและเคราะห์
- N0 - N99. Wagers and gambling - การพนันขันต่อ
- N100 - N299. The ways of luck and fate - ทางของโชกและเคราะห์
- N300 - N399. Unlucky accidents - อุบัติเหตุ
- N400 - N699. Lucky accidents - อุบัติเหตุที่มีเป็นโชคดี
- N410 - N439. Lucky business ventures - โชคดีทางธุรกิจ
- N440 - N499. Valuable secrets learned - ภูมิความลับที่มีค่า
- N500 - N599. Treasure trove - ขุมทรัพย์
- N600 - N699. Other lucky accidents - อุบัติเหตุที่โชคดีอื่น ๆ
- N700 - N799. Accidental encounters - พบปะโดยบังเอิญ
- N800 - N899. Helpers - ผู้ช่วย
- P. SOCIETY - สังคม
- P9 - P99. Royalty and nobility - ราชวงศ์และเจ้าขุนมูลนาย
- P100 - P199. Other social orders - แบบของสังคมอื่น ๆ
- P200 - P299. The family - ครอบครัว
- P300 - P399. Other social relationships - ความเกี่ยวข้องกับทางสังคมอื่น ๆ
- P400 - P499. Trades and professions - งานและอาชีพ
- P500 - P599. Government - รัฐ, การปกครอง
- P600 - P699. Customs - ประเพณี
- P700 - P799. Society - miscellaneous motifs - สำนวนคติอื่น ๆ

Q. REWARDS AND PUNISHMENTS - รางวัลและการลงโทษ

- Q10 - Q99. Deeds rewarded - การกระทำที่ไ้รับรางวัล
 Q100 - Q199. Nature of rewards - ธรรมชาติของรางวัล
 Q200 - Q399. Deeds punished - การกระทำที่ถูกลงโทษ
 Q400 - Q599. Kinds of punishment - ชนิดของการลงโทษ

R. CAPTIVES AND FUGITIVES - เชลยและการหนีจากที่คุมขัง

- R0 - R99. Captivity - การถูกคุมขัง
 R100 - R199. Rescues - การช่วยเหลือ
 R200 - R299. Escapes and pursuits - การหนีและการติดตาม
 R300 - R399. Refuges and recapture - การหลบซ่อน และการถูกจับอีก

S. UNNATURAL CRUELTY - ความโหดร้ายผิดธรรมชาติ

- S0 - S99. Cruel relatives - ญาติโหดร้าย
 S100 - S199. Revolting murders or mutilations - ฆาตกรรมและทาลายทรากศพ
 S200 - S299. Cruel sacrifices - การบูชายันต์ที่โหดร้าย
 S300 - S399. Abandoned or murdered children - เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือฆาตกรรม
 S400 - S499. Cruel persecutions - การติดตามนำมาลงโทษอย่างโหดร้าย

T. SEX - เรื่องเพศ

- T0 - T99. Love - ความรัก
 T100 - T199. Marriage - การแต่งงาน
 T200 - T299. Married life - ชีวิตสมรส

- T300 - T399. Chastity and celibacy - การถือพรหมจรรย์
 T400 - T499. Illicit sexual relations - ความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่ถูกต้อง
 T500 - T599. Conception and birth - การตั้งครรภ์และการคลอดบุตร
 T600 - T699. Care of children - การดูแลรักษาเด็ก

U. THE NATURE OF LIFE - ธรรมชาติของชีวิต

- U0 - U99. Life's inequalities - ความไม่เสมอภาคกัน
 U100 - U299. Nature of life - miscellaneous - สารัตถะอื่น ๆ

V. RELIGION - ศาสนา

- V0 - V99. Religious services - พิธีกรรมทางศาสนา
 V100 - V199. Religious edifices and objects - โบสถ์และวัตถุทางศาสนา
 V200 - V299. Sacred persons - ศนศักดิ์สิทธิ์, นักบุญ
 V300 - V399. Religious beliefs - ความเชื่อทางศาสนา
 V400 - V449. Charity - การทำทาน
 V450 - V499. Religious orders - นิกายต่าง ๆ ของศาสนา
 V500 - V599. Religious motifs - miscellaneous - สารัตถะอื่น ๆ

W. TRAITS OF CHARACTER - ลักษณะนิสัย

- W0 - W99. Favorable traits of character - อปนิสัยที่ดี
 W100 - W199. Unfavorable traits of character - อปนิสัยที่ไม่ดี
 W200 - W299. Traits of character - miscellaneous - อื่น ๆ

X HUMOR - อารมณ์ขัน , มุขตลก

- X0 - X99. Humor of discomfiture - มุขตลกประเภทก่อกวนไม่เข้ากายไม่ออก
- X100 - X199. Humor of disability - physical - มุขตลกเกี่ยวกับความพิการทางกาย
- X200 - X599. Humor of social classes - มุขตลกเกี่ยวกับวรรณะในสังคม
- X200 - X299. Humor dealing with tradesmen - มุขตลกเกี่ยวกับพ่อค้า
- X300 - X499. Humor dealing with professions - มุขตลกเกี่ยวกับอาชีพ
- X500 - X599. Humor concerning other social classes - มุขตลกเกี่ยวกับชนชั้น
ในสังคม
- X600 - X699. Humor concerning races or nations - มุขตลกเกี่ยวกับเชื้อชาติ
- X700 - X799. Humor concerning sex - มุขตลกเรื่องเพศ
- X800 - X899. Humor based on drunkenness - มุขตลกเกี่ยวกับคนขี้เหล้า
- X900 - X1899. Humor of lies and exaggeration - มุขตลกเกี่ยวกับการโกหกและ
การขยายความ (โม้)

Z. MISCELLANEOUS GROUPS OF MOTIFS - สำนักระหว่างอื่น ๆ

- Z0 - Z99. Formulas - สูตร
- Z100 - Z199. Symbolism - สัญลักษณ์
- Z200 - Z299. Heroes - วีรบุรุษ
- Z300 - Z399. Unique exceptions - ข้อยกเว้นที่เด่นชัดเป็นพิเศษ
- Z400 - Z499. Historical, genealogical or biographical motifs
- สำนักระหว่างเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การสืบเชื้อสาย และชีวประวัติ
- Z500 - Z599. Horror stories - เรื่องน่ากลัว , สยองขวัญ

อักษรานุกรม

คำชี้แจง

1. คำศัพท์ที่รวบรวมครั้งนี้ ใ้จากนิทานที่เล่าเป็นภาษาส่วยเท่านั้น
2. ศัพท์บางคำมีหลายความหมาย ความหมายที่แสดงในที่นี้เป็นความหมายที่ปรากฏ
ในนิทานเป็นสำคัญ
3. ในกรณีที่มีหลายคำ แต่มีความหมายอย่างเดียวกัน จะวงเล็บคำอื่นท้ายความ
หมายของคำนั้น เช่น กะไม ว. ใหม่ (ตะไม - กี่ว่า) หมายความว่า คำ "ตะไม"
หมายถึง ใหม่
4. การเขียนคำในภาษาส่วย อาจจะมีแตกต่างกันบ้าง เพราะมีวิทยากรหลายคน
การเขียนจึงยึดตามเสียงวิทยากรแต่ละคน

ภาษาส่วย	ภาษาไทย	ภาษาส่วย	ภาษาไทย
		<u>ก.</u>	
กคี	น. คคี	กอนญุทรุ	น. ลูกชาย(กอนโปละ-กี่ว่า)
กรอ	ว. นาน, ซ้า, ยาก	กอนจู	น. สามเตร
กรอย	ว. หล้ง	กอนโปละ	น. ลูกชาย
กระฮนกระฮาย	ก. กระวนกระวาย	กอบ	ก. จับ
กว่าเขาะ	ก. หวีนม	ก้อมเต	น. นิ้วมือ
กรีม	ว. แห้ง	กะคุ	ก. คุกรุ่น
กรุง	น. ป่า	กะจ้ง	ก. หัวเราะ
กลอง	น. ชี้, อูจจาอะ	กะจับ	ก. หมุน
กลอม	น. เยี่ยว, บัสสาวะ	กะจूर	ก. ไถ
กล่า	ก. บัก, น. อัน	กะเจะ	ว. คี้อ
กลี	น. หน้าผาก	กะแจค	ก. ฆ่า
กอก	น. กน	กะซัจ	ก. วิต, สาคน้ำ(กะซาจ-กี่ว่า)
กอน	น. ลูก	กะซัจจ	น. งู

กะเข้	ว. (สี)แดง	กะโป	น. ด้ง
กะเข้ระโฮ	ว. แดงแจ้	กะพัง	น. แอ่งน้ำ, หนองน้ำ
กะไซ	1. ว. อุ่ม 2. น. บั้ง เขียน	กะพิค	ว. หก(6)
กะควม	ว. ไ้ถุ่น, ล่าง, ช้าง	กะพิ	ก. 1. พัง 2. ไหล
กะคาย	ส. ไกร	กะเพี้ย	ก. แยก, กอน
กะค้อง (ค้อง)	ว. หนวก, หนัก	กะแพะ	ก. บ่น
กะคอร	น. หู	กะโพล	ว. เจ็ด(7)
กะคะ	ก. พราก, จาก, หย่า	กะมอ	น. ปี
กะคาย	น. กระค้าย	กะมอ	น. หนึ่งสาว
กะคีม	น. ลูกเขย	กะมັค, กะบวย	ว. จริง ๆ (หมั้บวย-กั้ว่า)
กะคุ่ม	น. อ้อย	กะหมัด	ว. ไซ้, จริง (จะมັค-กั้ว่า)
กะเคอ	น. ฤค (เช่นกะเคอปรัง-ฤคแล้ง)	กะหมักเท	ว. ไซ้ไหม
กะเคา	ว. ร่อน(กะคาว -กั้ว่า)	กะโมจ	น. ด้
กะแคะ	ก. เเคิน	กะโม	ว. ไหม(ตะไม-กั้ว่า)
กะหัง	ก. ฎก	กะยะ	น. ด้
กะนอ	น. ปาก	กะเยิง	ก. ยี่น (เย่ง-กั้ว่า)
กะนะ, กะหนะ	ว. ชนะ	กะเปี้ย	ก. เรี้ยก
กะนา, กนา	น. ทาง, ทิศถนน	กะลอ	ว. ทำไป,
กะนากรอม	ว. ช้างหลัง	กะละ	ว. เวลาเช้า
กะนุ	น. หัว, ปลาย, ยอด(กะนุ-กั้ว่า)	กะเลาะ	1. น. มอญน้ำ, ด้วย 2. ก. ไม้ไ้
กะเนี้ย	น. เพื่อน, สหาย	กะเลี้ย	ก. แตก
กะไน	น. หนุ	กะเวะ	ว. มีค, ทำ(กะเวะ-กั้ว่า)
กะบั้ง	ก. รบ	กะเวียร์	น. ด้ระค
กะบือ	อ. เย็น, ค่ำ	กะแวง	ว. (สี)ดำ
กะบือ	น. กลางคีน	กะสะกะสาจ	ก. ระส่ำระสาย, เกล็ดเปคเป้ง
กะโปน	ว. ตาม(ไคน -กั้ว่า)	กะธอม	น. ใจ

กะตุนอ	น. หลวงพ่อ	ไก	ว. นั้น
กัณ	น. นาง	ไกร	ก. ฤๅ, สัมผัส
กาม	น. การ	ไกล	น. อวัยวะเพศชาย
กำปัว	ก. บัง		
กีก	ว. เล็ก		
กู	ก. อยู่		
กูย	1. น. คน, มนุษย์ 2. น. ชาวส่วย		ข.
กวยเสี่ยว	น. คนลาว	ช่วย	ว. เบา, ค่อย
เกรง	ว. แก่มาก	ข้อย	ส. กั้น, ข้าฯ เจ้า
เกดอ	น. เพื่อน	ขะเนย	น. หมอน
เกดอะ	ก. หลับ, ส้ม	ขัด	น. ต้นไม้ (คัก-กัว่า)
เกดอะ	1. ก. ส้ม, หลง 2. ก. หลับ (เกดอะ-กัว่า)	ขัวะ	น. ลวน, ที่กินปลุกพืช
เกดอะฉิม	ก. ส้มหมก		
เกวียล	ก. เดียง		
เกว	ส. กู, ฉัน		ค.
เกอะ	สัน. กี้ (กอ, เกอะ-กัว่า)	ครวง	ก. ครอง
เกอะบั้น	สัน. กี้ไค้	ครือบ	ว. ครบ, หมก
เกอะ	1. ว. กี้ 2. น. ป่า	ครึง	น. เครื่อง
เก็ก	ก. เป็น, ไค้, มี	ครุจ	ก. สิ้นลงมา (ใช้กับสิ่งของ)
เก็น	ก. กั้น	คควง	น. รอย
แก	ก. แก	คคัง	ว. มาก, แรง
แกง	น. เวว	คดาตอ	น. ไบหู
แกค	ว. เล็ก (กีก-กัว่า)	ควย	ว. ค่อย
แกะ	ก. เค่น, จับผู้หญิง	คอ	น. ทาง เกง
แกะ	ก. หัก	คอง	น. ของ
ไก้ก	ก. ตะกน	ค้อม	ก. อุตส่าห์

คอย	1. ว. คอย 2 ส. ฉับ	แคดกะยั้ง	น. ทิศเหนือ
คะน้อม	น. ขนม	แคดปลอ	น. ทิศใต้
กะนุ	น. ปลาย, ยอด(กะนุ-กั้ว)	แคค่อนปัก	น. ทิศตะวันตก
คะแน	ว. หันที่	แคค่อนเคาะ	น. ทิศตะวันออก
คักคอง	ว. แบนยา, ญักคอง (คองคัก-กั้ว)	โก	น. รั้ว
คัก	น. ต้น(ไม้) (คัก-กั้ว)	โคจกะหอม	ก. เสียใจ
คัวะ	น. ไร่(ขั้ว-กั้ว)	โคม	น. ถ้วย, จาน
คัลฉาง	น. ต้นไม้	โคะ	น. บก, ป่า
คาว	น. ช้าว		
คานอย	ส. ฉับ, ซ้ำพเจ้า, กระทบ, ติฉิน (ใช้กับพระ ๔ เณร)		
คี	ก. 1. เบี้ย ๒. คดี		<u>ง.</u>
คิก	ก. คีต	งัจ	ก. นนี้
คักเตอะ	ก. คีตดัง	งูร	น. เหวื่อ
คักแม	ก. คีตคู	งีบ	ก. ไผ่
ค้อ	ก. กง, เหมือน	งิ	น. วัน
ก้อกะเนี่ย	ว. แบนกัน(ค้อกะเนี่ย-กั้ว)	งิโก	น. วันนั้น
กุม	น. จั้ว	งิแน	น. วันนี้
กู	1. น. กูน้ำ 2. ทุก เช่น กูกะมือ ทุกคืบ	งิมาย	น. วันก่อน, วันวาน
กูง	ว. ทุกวัน		
คума	น. หลวงพ่		<u>จ.</u>
เคี้ยว	ว. ใญ่		
เคียบ	น. คัก	จ่ม	น. ซื่อ(ถึ-กั้ว)
แคง	1. น. ซ้าง 2. ก. แข่ง	จอน	น. โจร, ขโมย
แค็ก	น. ซ้าง, ทาง, ทิศ	จะ	น. คั่ว

จะความ	ว. ผอม	จึก	ก. จัก
จะคัด	ก. ฐั, ฐัก	จี้เตะอะ	ก. ไปถึง
จะงัก	ก. ฟัง	จุง	น. ขวาน
จะแยง	ก. เอนตัวลง	จุย	ก. จก, ฉก
จะเนา	น. ค้าว	จुक	ก. นุง
จะบั้ง	ก. รบ	จุม	ก. เจอ, พบ
จะมี่อง	ก. เป็น(ตรงข้ามกับคำว่าแหละ(ตาย))	เจา	ก. มา
จะมีัก	ว. จริง(กะมัท-กั๊ว)	เจาบวย	ก. มาหา
จะมะะ	น. หังพอน	แจน	ว. สุก
จะเค็ว	ว. โสภ	แจบเวอะ	ว. สนิทกว่า, แน่นกว่า (ลักษณะที่สวมวัตถุเข้าด้วยกัน)
จะเคาะ	ก. ไกรธ		
จะณะ	ว. ณะ(กะณะ-กั๊ว)		
จะออบ	ว. สนุก, สบาย		
จะออบเท	ว. สบายก็หรือ		
จะเอง	น. ตัวเอง		
จังวัก	ท. จังหวัก	ฉะฮาย	ว. ไกล
จังฉี่	ก. อิ่ม	ฉิก	น. ฆ่า
จังฮั้น	น. จังดับ, อาหารสำหรับพระภิกษุ	ฉิกจุก	น. ฆ่าดูง
จัก	ก. แหง, เกรียม	ฉิกเพลอะ	น. ฆ่าหม
จา	ก. กั้น	ฉิมมฉัง	ว. ทบกแรง
จาบัจ(บัจ)	ก. กินแกง		
จำ	ก. คอย(จำกะเนี้ย-กั๊ว)		
จำบุล	ก. จาศีล		
จามละ	ก. ขำระ		
จิง	สัน. จัง, จะ	ฉัน	ก. ฉับ, กิน(สำหรับภิกษุ)
จี้	ก. ไป	ชาก	ว. เดียด

ชาว	ก. ไม่น้อง, หยุด
จี	1. ก. จี 2. ว. ออย่า (มิ-กัว่า)
จ๊กเซอ	น. ฆ่าอ่อน
จ๊กบ๊วะ	น. ฆ่าขาว
จิม	ว. หมก
จิมปะปอ	ว. หมกเกลี้ยง
จิมหรัก	ก. สู้กัน
จ๊ก	ก. ซี้เกี่ยจ, เกี่ยจคร้าน
จู	ว. เลว, ซัว
จูน	1. ก. พา, ส่งคืน 2. ก. ซ้อน (อินจูน-กัว่า)
จูย	ก. ช่วย
เซา	ก. หยุด (เซา-กัว่า)
แซ็ด	น. เข้มเขี้ยฆ่า
ไซ	ก. ไซ้

ข.

ช็อง	ก. ไก่ยืน
ซอน	1. น. อารุทหัวไป 2. น. ทร 3. ก. สอน
ช็อนอน	ก. ออย่าให้
ชะ	น. สระน้ำ
ชะญ	ว. ปล่อย, ละ เอียด

ชัง	ก. ลัง
ชังออ	น. แตน
ชัจ	น. เนื้อ
ชัค	ก. มัค
ชัคเซคะเนจร	ก. ชัคเซหมเนจร
ชัคคัวะ	ก. มัคไว้
ชัมแน	ว. แกน
ชัลคบ	ก. สะคม, เสกมณฑ์
ชัลคาว	ว. ที่ร่วม, ไนร่วม
ชาลัว	ว. ตรงรี
ชಾಯ	ส. พี่ (อ้าย, อ้าย-กัว่า)
ชา	ก. เหมือน, เท่า
ชาเนีย	ว. เท่าไร
ชิ่ง	1. น. เสียง 2. ก. แข่ง
ชิ่งกะเนียบ	ก. แข่งกัน
ช็ิต	ว. เฉียด
ช็ิต	ก. มอง
ชิว	ก. เสียว
ชู	1. ก. สู้ 2. ก. กอຍ
ชูย	ว. แถว ๆ
ชูล	ก. เรือกสวน
เซอ	ก. ไล่
เซอะ	ว. อ้อมมาก
เซอะเวอะ	1. ว. อ้อมหน้าสำราญ 2. ก. พอใจ
เซาะ	1. ว. ออย่า 2. ว. ชื่น 3. น. ขน 4. น. หมูบ้าน

เชิง, เชง	ว. ห้า		<u>ก.</u>
แฉ	น. พุงนา		
แฉชอย	น. สายสร้อย	คง	น. ป่า
แฉง, แฉ้ง	1. ก. กง 2. ก. ส่อง	ควง	น. ครั้ง (จำนวนนับ)
แฉค	1. ว. สุก 2. ก. ญ 3. ช้าง, ไก่	คอง, ค็อง	ก. ยั้ง
แฉ็คไซ	ว. เท็ดเหน้อย อ่อนระโธย โรยแรง	คัวะ	ก. ว่าง
แฉ็คไตมนา	ว. ถลอกทาง	คาค	ก. ไร่
แฉน	ก. เช่นไหว	คาคกะมอ	ว. มาก, หลาย
แฉะแฉะ	ว. เรียงกัน	คาลมะ	ว. นานปี, หลายปี
โฉ็จ	ก. คอก, ทอย	คาว	ว. หลายคน
ไซ	1. ก. ไถ 2. น. เร	คาว	น. ร่ม
		คิ	ก. ญ
		ก้ง	ก. รู้จัก, จึง, พา
		คิงม๊ก	ก. รักมาก
		คี่	ว. กลาง (อื่นคี่-กั้ว)
		กั้เกาะ	ว. กลางหลัง (อื่นกั้เกาะ- กั้ว)
		คี่มูด	ว. ตรงกลาง (อื่นคี่มูด- กั้ว)
ฉวจ	ว. เรียว	คู้, ญู้	ส. โนน (คู้-กั้ว)
ฉุง	ว. กอ, แด่ก่อน	คุง, ญุง	น. บ้าน
ฉุ่ย	น. พระยา	กุด	ว. กลม
ฉุ่ยม	ก. ร้องไห้	คูจ	ก. แอบ
		คูญ	ว. นาน
		เค	ส. ปี

เคล	ว. เเคิม เหมือนเคิม
เค้าะ	ก. หนี
เคียะ	น. น้ำ
เคียะเค้าะส	น. น้ำนม
เคียะบัจ	น. น้ำแกง
เคียว	น. คาม
โคย	น. ข้าวสุก

๖

ค

ครีย	น. ควาย
ครุย	น. ไก่
คอ	ก. คักไว้
ค็อง	1. สัน. หัง 2. หนวก (กะค็อง กัว่า)
คองบีน	ว. ไม่ได้ หรือ ค็องได้
คองจ	ก. เก็บ (ตะ กัว่า)
คอก	ก. บัก
ค็อบ	ก. ผัง
คอด	น. คาว (อินคอด กัว่า)
คะ	1. ค. เก็บ 2. ว. จาก
คะกอง	น. กอ
คะกาว	ก. นั้ง
คะควม	ว. ผอม
คะควด	ว. แปก (8)

ตะแคะ	ว. เก้า (9)
ตะไง	1. น. วัน 2. ว. สาย
ตะบือ	ว. คำ (กะบือ กัว่า)
ตะโปน	ก. ตีคคาม
ตะพัก, ตะผัด	ว. หก (6)
ตะโพล	ว. เจ็ด (7)
ตะไม	ว. ใหม่ (กะไม กัว่า)
ตะล้อง	1. ว. หนัก 2. น. ลิง
ตะเวะ	ว. คำ (กะบือ ตะบือ กัว่า)
คัง	สัน. กับ และ
คัก, คัก	1. ก. คัก 2. ว. ลัก
คัย	ก. คำ
คาสอ	น. ฤษี (จือชี่ กัว่า)
ค้ำ	ก. ตี
คี่	ว. เก้า
คั้ง	ก. ทาก
คู้	ส. นัน โนน (คู้ อู้ กัว่า)
คูง	ก. กลัว (อคูง อากูง กัว่า)
คูก	น. ชโมย
เต	1. น. มือ แขน 2. ก. บอก
เตระโคลง	ก. ตะโกนร้องรำ
เตอะ	สัน. ถึง จนกระทั่ง
เตอะนัว	สัน. จนทุกวันนี้ ถึงเดี๋ยวนี้
เตาะ เต้าะ	ก. ถอด ถอน
เตาะละ	ว. ฟุ้งนี้
เต้าะซัจ	ก. ตกใจ

เตาะฮ์	น.นม	ทุม	น.เรียกช่วงเวลากลางคืน"ทุม"
แต	สัน.แก่ (ตะ กัว่า)	เท	1.ว.กำลังท้ายคำถามว่า"ไหม"
แตกบวน	ว.นึกน้อย		2.ว.ไม่ ไม่ได้
แต่็ค	ก.คิด	เทเวเคี้ย	น.เทเวคา
แตน	ก.เหยียบ	เทรง	น.เจ้าของ
แตระเต	ว.นึกน้อย	เทา	ว.เช่า
โต	น.ตัว	เทาะ	1.น.ทาง 2.น.อัน คน(ลักษณะนาม)
โตน	ว.ตาม (กะโปน กัว่า)	เทิน	ว.อีก
โตนกะนา	ว.ตามทาง	เทียง	น.ทาง
โตร	ก.ซื้อ	เทียงกราว	ว.ข้างนอก
		เทียงกะน็อง	ว.ข้างใน
		เทียร	ก.ขอ (ทาน กัว่า)
	ห	เทียย	ก.ทาย ทำนาย
ทริ	ว.หมก ทั้งหมด (ต้องทริ กัว่า)เพื่อน		ว.อีกครั้ง ซ้ำสอง
ทริ้ง	ว.ยาว (อินทริ้ง กัว่า)	แท้ค	ก.ตัด ซาค
ทรุ	น.ผู้ชาย		
ทรูง	น.อก		
ทอ	1.ก.หลอก โทหก 2.น.ท่อ		ถ
ท็อง	สัน.ถึง	ถึ	ว.สูง
ทะ	ก.ตบ ตะบย ถูก ลูบ	ถูกเยี้ยก	น.ทุกขยาก
ทะนั๊	น.ทำนบ (กะหน็อบ กัว่า)	เถี้ยบ	ว.เทียบ ต่ำ
ทะละ	ว.ถลอก	ถ็ก	ก.ซาค บั๊น (แท้ค กัว่า)
ทัฏ	ว.ด่วน อย่างรวดเร็ว		
หัน	ว.ยัง (คำปฏิเสธ)		
หัล	ก.ปิด		
ทาว	ส.ท่าว (คำเรียกผู้ชายบุรุษที่สอง)		

น

น้อง	1. สัน. กับ และ 2. บ. ทั้ง แก่ กับ	บอ	สัน. หรือ, ถ้า
	กับ ที่	บะ	ก. กระทบ
น้องซิม	ว. ทั้งหมด	บัก	ว. ไม่
นะ	น. คน, องค์ (ลักษณะนาม)	บักตัง	ว. ไม่รู้
นิ้ว	ว. ขณะนี้	บักบิง	ว. สักนิด
นา	น. ทาง (กะนา กี่ว่า)	บัว	สัน. ถ้า
นาว	ส. เขา	บัวะ	ว. (สี)ขาว
นำ	ว. มาก	บัวะแพบัวผัด	ว. มากมาย
นี่	น. ที่	บาย	ว. ก่อน
นุ้มนม	น. หลวงพ่อ	บี	1. ว. น้อย นิด 2. ว. เคี้ยว
นุ้	สัน. กับ	บิก	ก. นอน
เนา นาว	ส. เขา (สรรพนามบุรุษที่สาม ทั้งชายหญิง เอกพจน์)	บิกบวน	ก. ไปนอน
เนียบ	น. เจ้านาย	บี	ก. บาด
แน	ส. นี้ นี้ (นิ้ว กี่ว่า)	บีน	ก. ได้ ฉี
แนว	น. แบบ	บีนซ็อง	ก. ได้ ยืน
		บุ	น. ป่า
		บุ	น. บัว
		เบ	ว. บ่าย หัน
		เบอะ	ก. ปิก
		เบาะ	1. ว. ไซ้ไหม 2. ก. ถอด, ทิ้ง
บรู	น. เขา ภูเขา	เบี่ย	ว. สอง (2)
บวน	ก. อยู่ ตรง	เบียง	น. กสอง, ห้วย
บวนบิก	น. ที่นอน	เบี่ยควง	น. สองที, สองครึ่ง
บวย	ก. หา	เบียบ	น. บาบ

บ

เปี้ยวไพร	น. ม่าวไพร่
เปี้ยะ	ว. ลาบาก
แบ้ค	ก. จุก
แบ๊ะ	ก. แยก

ป

ปรอ	ก. ไร่
ปรอญ	ก. ว่าง (อ้อมปรอญ - ก็ว่า)
ประ	น. เงิน
ปราบ	ก. ชู, ปราบ
ปรีก	น. กลวย
ปลอ	น. หัว, กี่ระชะ
ปลอง	ก. เป่า
ปล้อม	ว. อ้วน
ปลิก	ว. รีบ
ป่อง	ว. บน
ปอน	ว. สี (4)
ป้อน	น. บ่น (น้ำพริก)
ปอย	ก. อาบ (น้ำ)
ปะกัน	ก. ปิกบั้ง
ปะแจ็ด	ก. ข่า (กะแจ็ด - ก็ว่า)
ปะกัจ	ก. ตัก (ปัจ - ก็ว่า)
ปัจ	1. น. สำนับ 2. ก. ปล่อย 3. ก. ตัก , พัน
ปัจจ์	ก. ยิง

ปาร์	ก. บิน
ปาย	ก. ว่า, พุด
ปิ	ว. ไน
ปิเกิด	ว. ไม่มี
ปิดัง	ว. ไม่รู้
ปิดุญปิกี้	ว. ไม่นาน
ปินาปิเนี้ย	ว. ทุกตนทุกแห่ง
ปิปิน	ว. ไม่ได้
ปิแมน	ว. ไม่ใช่
ปิ, ปีย์	ว. เค็ม
ปิจะ	ว. เค็มตัว
ปิฉิมเลย	ว. เค็มไปหมด
ปิร์	น. กอก (ไม้)
เปาะ	ก. อุ่ม
เปี้ยะ	ว. ไน
เปรียง	ว. รุ่งเช้า
แบ็ด	ก. หาย
แบ็น	สัน. แค
แปละ	น. ครั้ง, ที
แปะ	น. อวัยวะเมศหญิง
ไปนคะเนี้ย	ว. ตามฉัน
โปล	น. พุ่มไม้
โปละ	น. หนุ่ม
ไป	ว. สาม (3)
โปล	น. ผล (ไม้)
โปลละกาย	น. ผลจบก

	<u>ย</u>
ยี่วะ	สัน. จนกระทั่ง
ยี่ค	ว. โศก ใหญ่ (ยี่ค-กัว่า)
เยอะ	ก. เห็น (เพอะ กัว่า)
แย	ว. แพร่ (แย กัว่า)

	<u>พ</u>
พริ่อง	น. รุ ปาก
พริ่องอาลวง	น. โพรงไม้
พละ	ก. ผ่า
พลัวะ	น. งา (ซ่าง)
พลีน	ก. เปลี่ยน
พลุก	ก. รั้งหนี
พวง	ว. พอง
พ็อง	น. พวก (โพง กัว่า)
พอวอ	ก. โผล่
พะเยียบเหนียก	น. พญานาค
พั่วกะฮอม	ก. พอใจ
พัวะ	สัน. จนกระทั่ง (ยี่วะ กัว่า)
พึค	ว. ใหญ่ (ยี่ค กัว่า)
พุง	น. ท้อง
พุงยี่ค	น. ท้องโต ท้องใหญ่ มีครรภ์
พุย	ก. ไล่

เพราะ	น. ปลาร้า
เพรียงบวย	ก. ส่องตา
เพล	น. เวลาเที่ยง
เพอะ	ก. พบ เห็น
เพาะ	น. เกลือ
เพี้ย	ก. พา นำ
เพียง	ว. เพิ่ง
เพี้ยววะเนี้ย	ก. ภาวนา
แพ้น	ว. พัน
โพง	น. พวก (พ็อง กัว่า)
โพค	ว. มาก

	<u>ม</u>
มลอ	ส. อะไร (ไม้อ้อเฉพาะ)
มล้าง	น. กำล้าง
มวง	ส. ทาน (สรรพนามบุรุษที่สอง)
มวจ	ก. หลบ แอบ
มวน	น. หมอน
มื่อ	ก. ฟันชัน
มะ	1. ก. จะ 2. ก. เท่ากับ
มะโก	ว. เท่านั้น
มะเนี้ย	ว. เท่าใด
มะแน	ว. เท่านั้น
มะบอง	ว. ใน
มะอาเนา	ว. เฉพาะคน

มัน	ว. แท้, ยี่ง, นึก		ย
มัย	สัน. จนกระทั่ง		
มาย หมายถึง	ส. มิ่ง	ยวม	ก. ยอม
มิก	1. ก. คำ(น้ำ) 2. ก. ชุม	ยวร	สัน. เพราะ
มี	น. ชื่อ (จมีก ก็ว่า)	ย้ง	ว. รวากับ
มิ่ง	น. เมือง	ย้งไก	ว. อย่างนั้น
มู	น. จมูก	ย้งเมีย	ว. อย่างไม่
มูน	ก. หมุน	ย้งแน	ว. อย่างนี้
มู	ก. โกรธ แค้น โมโห	ยัก	ก. กิน
มูจ	ว. เขา	ยาง	ก. แค้น
มูย	ว. หนึ่ง (1) (มะมูย ก็ว่า)	ยี่	1. ก. กิษ 2. ก. ตี
มูยควง มูยแปละ	ว. ครั้งหนึ่ง หนึ่งครั้ง	ยี่ง	น. ซา เท้า
เมาะ	ก. ถาม	ยูร	ก. ดูก
แม	น. ฤก (คะมะมะ ก็ว่า)	ยูรละเซาะ	ว. รุ่งเช้า
แม้น	ว. ไซใหม่	เยี้ย	น. ยาย
แม่ออก	น. สীগา	เยอ	ก. มา เรียกให้มา
แมะ	ก. ปลุก	เย็ง	ก. ยืน (กะเบ็ง ก็ว่า)
แมะเทา	น. ยายเฒ่า ยาย ย่า	เยี้ยะ	ก. อยาก
โม	ส. พวก	เยี้ย	ก. เรี้ยก (กะเยี้ย ก็ว่า)
โมนาว	ส. พวกเขา	แยง	น. ทอง
โมไฮ	ส. พวกเรา		
ไม	ส. มิ่ง (คำเรียกทั่วไป)		

	<u>ฐ</u>	ละ	ก. เข้าไป
		ละบัง	ก. สู้รบ
ระกึ่ง	ว. ระคายเคือง	ลาน	ว. ลาน
ระเซะ	ก. ครวญคราง	ลาบ	ก. ลับ
ระโหด	ว. ทะลุ	ลิบ	ก. ว้าง
ระโหดนาระโหดเนี้ยว. ทะลุทั่วทุกแห่ง		ลิบ	ว. ไกลๆ ช้าง
ระอีระอะ	ว. เต็มไปหมด	ลิ่ง	ว. เหลือง
รันคู	น. ญู	ลือ	ว. เหลือ
ริง	ว. เรียง	เลอะ	ก. ยกเล็ก
ริน	ก. เรียน	เลาะ	1. ก. ทะเลาะ 2. ว. ฝึก
ริง	น. เรือง		3. ว. ออก
รูปลอรูปสอาด	น. รูปงาม	เลาะชิม	ว. ออกหมด, ฝึกหมด
เรียะ	น. บ่าวไพร่	เลีย	ก. ลา
แรแร	ว. พลบค่ำ	เสียด	น. หุง
โรม	ก. ทอม, มุง	เสียว	น. ลาว
โรระ	ก. หนี	โลด	ก. กระโดด

	<u>ฎ</u>		<u>ฏ</u>
ดวง	ก. ลอง		
ดวงพอ	น. หลวงพอ	วัดเวีย , หวัด	น. วัดวาอาราม
ดวม	น. คับ	วาว	ก. พุด (ลาว เว้า)
ดอ	1. ก. ล่อ 2. ก. ทะเลาะ (ลัว ก็ว่า)	วียนทอง	น. งานหนัก
ดอป็น	ว. อะไร (คำถาม)	เวเลีย	น. เวลา
ดู้อบ	ก. กัด	แวก	ว. พัน, เลยไป
		ไว	ว. เร็ว

	<u>ส</u>	ชนะแน	ว. อย่างนี้
		หนับ	ก. หนับ
สังค	ว. เงียบ	หนืด	1. ก. กัด 2. ก. โคน ถูก
สคัจ	น. พระเจ้าแผ่นดิน	หนูเทา	น. พ้อตา
สคาว	ว. คำ เวลากลางคืน	หมวจ	ก. แอบ
สรูจ	ก. แก	หมอก	ก. ปั้น กำ
สอค	ว. (ตา) บอด	หมัก	ก. รั๊ก
สะกิบ	ก. เจ็บๆ คันๆ, ระคายเคือง	หมัก	1. น. หน้า 2. น. นัยน์ตา
สะเญอ	ก. คืบ รั้วตัว		3. ว. จริง
สะนอ	น. รัง (ที่อยู่ของสัตว์)	หมักชอก	น. ตาบอด
สะนะ	น. ฟูก	หมักมวย มัคมวย	ว. จริงๆ
สะเนาะ	ก. สงสาร	หมักออ	น. คาคี (ไม้บอด)
สะแน	1. ว. เคียวนี้ 2. ว. เท่าไร	หมั่น	ว. แท้ มาก
สะบอง	น. สบง	หะกอญจ	น. แม่ยาย
สะอาด	ว. สวย, หลอ, งาม, สะอาด	หยัก	ว. อยาก
ลี	ว. อย่า	หยีบ	ก. เกริง
เสาะ	น. หมูบ้าน	หรีด	1. น. สู้ 2. น. นวด
แสู้ค	ก. หค	หลบ	ก. กลับ (หลือบ กี่ว่า)
		หลัด	ก. คักพบ
		หลิ	ว. (สี) เฝือก เช่นข้าง เฝือก
	<u>ห</u>	หลีบ	ว. ไกล
หงวจ	ก. คีม	หลิว	ก. ลีว, ตรงไปยัง
หงะ	ว. ข้าง (อึ่งหงะ กี่ว่า)	หวัด	1. สิ้น. พอ 2. น. วัด
หญู้ค	ก. ยัด กิน (อ้อหญู้ค กี่ว่า)	เหราะ	ว. ริม
ชนะ	1. ก. เหมือน 2. สิ้น. และ	แหร	น. หาบ
	ว. อย่างนี้ ,	แหละ	ก. ตาย

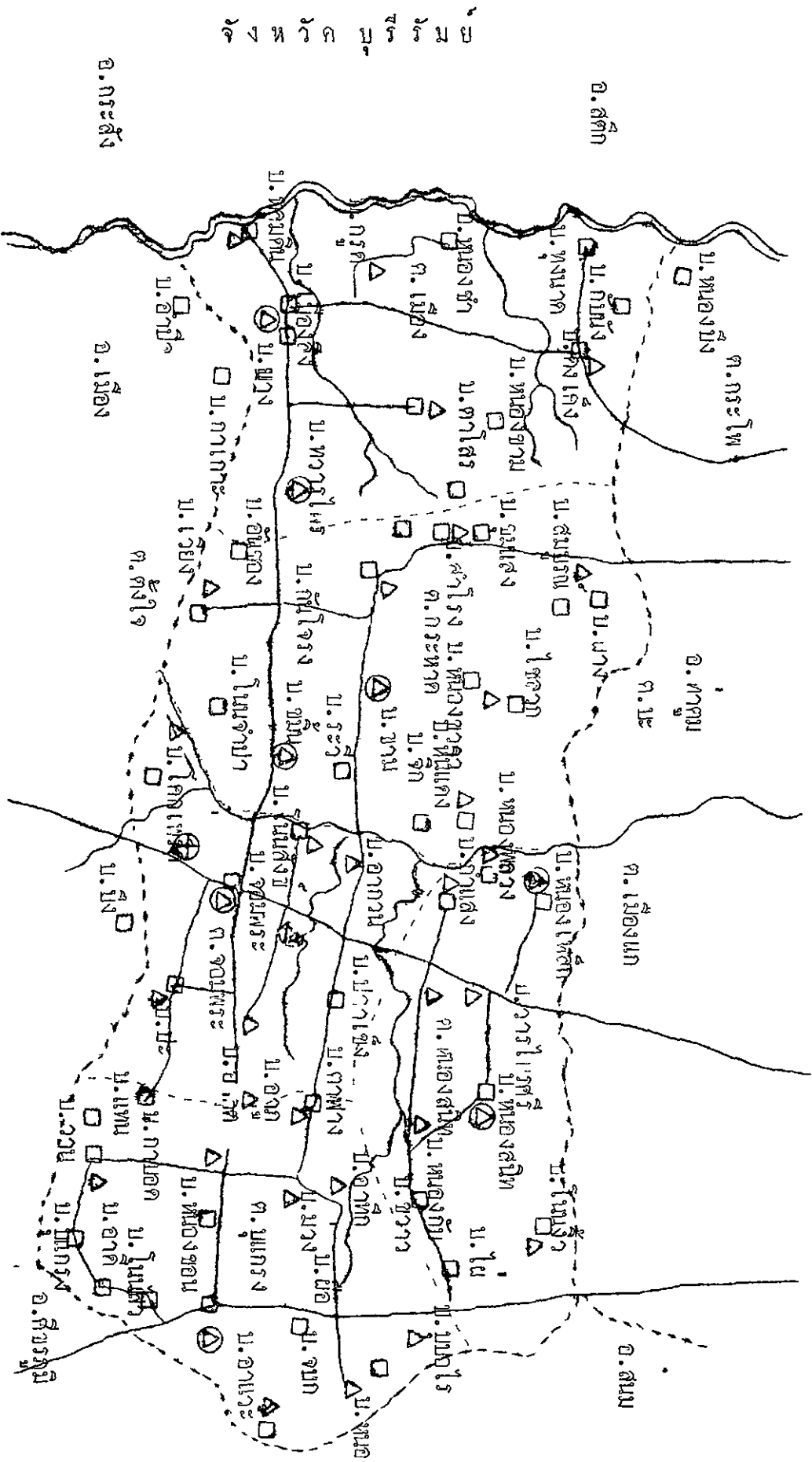
	อ	อามาร	ส. คำเรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดชี้เฉพาะ เช่น ไอนั้น ไอนี้
อตุง	ก. กลัว	อาย	น. พี่ชาย (ชาย กี่ว่า)
ออ	ว. ตี	อารวย	น. แผลงวัน
ออน	ก. ให้	อาร์กฮาจิ	น. เทพารักษ์
ออบ	ก. กอบ	อาร์ัง	ว. แข็ง
ออลืออะ	ว. ตีกว่า	อาร์ุ	ก. แก้ว(ผ้า)
อั้ง	ก. บั้ง	อาร์ิล	ก. แก้ว(เชือก)
อั้งแกด	ก. ฏ (เอาแก่นฏพั่น)	อาเรียว	ก. ล้าง
อัท	ก. อด	อาลวง	น. ไม้
อากลอ	น. หอย	อาลี	น. หมู
อากา	น. ปลา	อาโละ	ส. พ่อหนู พ่อหนุ่ม
อาการัญญ	น. ปลาหมอบ	อาหนู	น. พ่อ
อากาชุม	น. กุ้ง	อาหมัก	น. นัยน์ตา
อากาสกัญญ	น. ปลาตุก	อาแหมะ	น. แม่(อาแม่ กี่ว่า)
อาแกด	ก. ฏ	อี่	ก. เจ็บ
อาจอ	น. หมา	อั้งกูด	ว. คามลำพัง
อาจั้ง	น. ช่าง	อั้งเก๊ะ	น. ไม้กวาด
อาแจม	น. นก	อั้งแก๊ะ	ว. สั้น
อาเชิล	น. เสือ	อั้งควน	น. ไม้
อาแฆะ	น. มา	อั้งงัจ	ก. หลบ
อาฉี	น. นำชาย	อั้งเยอะ	ก. มา(คำเรียก)
อาทอว์	น. หู	อั้งหงะ	ว. ช่างๆ
อาคัย	ว. จีต	อั้งออย	น. น้ำตาล
อาทรุม	น. นกตะกรุม	อั้งเอะ	ก. ฟิง
อาโปล	น. วิญญาณ	อั้งเอ็ด	ก. ชะโงก

อึ้งฮาย	ว. ไกล (ฮาย ก็ว่า)	อึ้งครีม	น. เสียม
อึ้งซุน	ก. ซอน	อึ้งเต	ก. บอก
อึ้งควย	ก. ซี้	อึ้งเตทัวะ	ก. นักแนะ
อึ้งคี่	ว. กลาง	อึ้งเตาะ	น. ตะกร้า
อึ้งคะ	น. ลั่น	อึ้งทัล	ก. ปิค
อึ้งทรู	ก. หล่น, ตก	อึ้งทื่อ	ก. จักการ
อึ้งทรูย	น. ไก่ (ทรูย ก็ว่า)	อึ้งเทะ	น. พรึก
อึ้งเนะ	ว. ข้างหน้า	อึ้งเทียน	น. นิทาน
อึ้งญัต	ก. กินเร็วๆ	อึ้งน่าย	น. คำพูด
อึ้งทรม	ก. เกาะ	อึ้งเนียง	น. ตะวัน
อึ้งมัน	น. พนัน	อึ้งบวง	ก. ขานรับ
อึ้งบลด	ว. ทำไม	อึ้งฝืด	ว. แบน
อึ้งปรอญ	ก. วิ่ง	อึ้งมลาว	ก. ยืน
อึ้งปะ	น. บ่า	อึ้งเหงิก	ก. เงย
อึ้งบั้ง	ว. ปกอกภัย	อึ้งฮาม	น. เสียด
อึ้งเปาะ	น. บ่อ	อู	1. น. ฟัน 2. น. ไฟ 3. น. ที่
อึ้งเปี้ยะ	ว. ลำบาก		4. ว. จาก
อึ้งพระ	น. จอมพระ (ชื่อหมู่บ้าน)	อูกอไก	ว. แรกนั้น
อึ้งเพอ	น. อำเภอ	อูไก	ส. ที่นั้น
อึ้งโพ	น. พ่อ	อูเนี้ย	ส. ที่ไหน
อึ้งมิก	ก. มุก, คำ	อูแน	ส. ที่นี่
อึ้งหมวค	ก. แอบ	อुक	ก. อวค
อึ้งแจะ	ก. แบ่ง	อูกี้	ว. เมื่อกี้ / เมื่อสักครู
อึ้งซิก	น. ผ่า	เอง	น. ตัวเรา
อึ้งกี้	ว. กลาง	เออะ	ก. ที่ใจ
อึ้งแคล	น. เมีย	เอะ -	ก. ฟิง

เอาะ	ว. เหนือ	ฮาง	1. น. หาง 2. น. กระจก
แอ	ก. เอา	ฮางโกะ	น. หลังโค้ง, หลังค่อม
แอค	1. ว. เหนือ 2. ก. ตัก	ฮาน	ว. กลา
แอคิ	ว. เอาแต่	ฮาม	1. ก. ห้าม 2. ว. รุ่งเช้า
แอมหมั่น	ว. อร่อยมาก	ฮิบ	น. หีบ
ไอ	ส. มั่น (บุรุษที่สาม)	ฮินทรูย	น. ไก่ (ทรูย ก็ว่า)
		ฮุง	ก. หวง
		ฮึนฮาย	ว. สูญหาย
		ฮิว	ก. หิว
		เฮาะ	1. น. ของ 2. ก. เหาะ
			3. ส. อัน ที่ ส่วน
ฮอง	น. หอง	เฮาะโก	ส. อันนั้น
ฮอก	ก. ชักกิ่ง	เฮาะแฉ	ส. อันนี้
ฮอน	ว. ขึ้นทันที	เฮาะเนา	ว. ของเขา (เฮาะเนา ก็ว่า)
ฮ้อม	ก. คลุม, หม	เฮาะปาย	ส. ที่ว่า
ฮับ	น. เสื่อ	เฮง	1. น. แร้ง 2. ว. กัง
ฮัว	ก. ทำ	โฮ	ว. คีบ
ฮัวเนีย	ว. ทำอย่างไร		
ฮัวลอ	ว. ทำอะไร		

แผนที่อำเภอจอมพระ

แสดงเขตการปกครอง เส้นทางคมนาคมและโรงเรียน

- ๙.
- เขตอำเภอบาย
 - เขตตำบล
 - ถนน
 - ลำน้ำ
 - หมู่บ้าน
 - ร.ร. วิศาลบุรี
 - ร.ร. ประถมศึกษา
 - ร.ร. ประถมต้น
 - ร.ร. ราษฎร์
 - มาตราส่วน 1 : 100,000

๑๖๗๖๓๒๒๒๒๒๒๒๒

